

MIDNATTSSOLENS LAND.

MIDNATTSSOLENS LAND

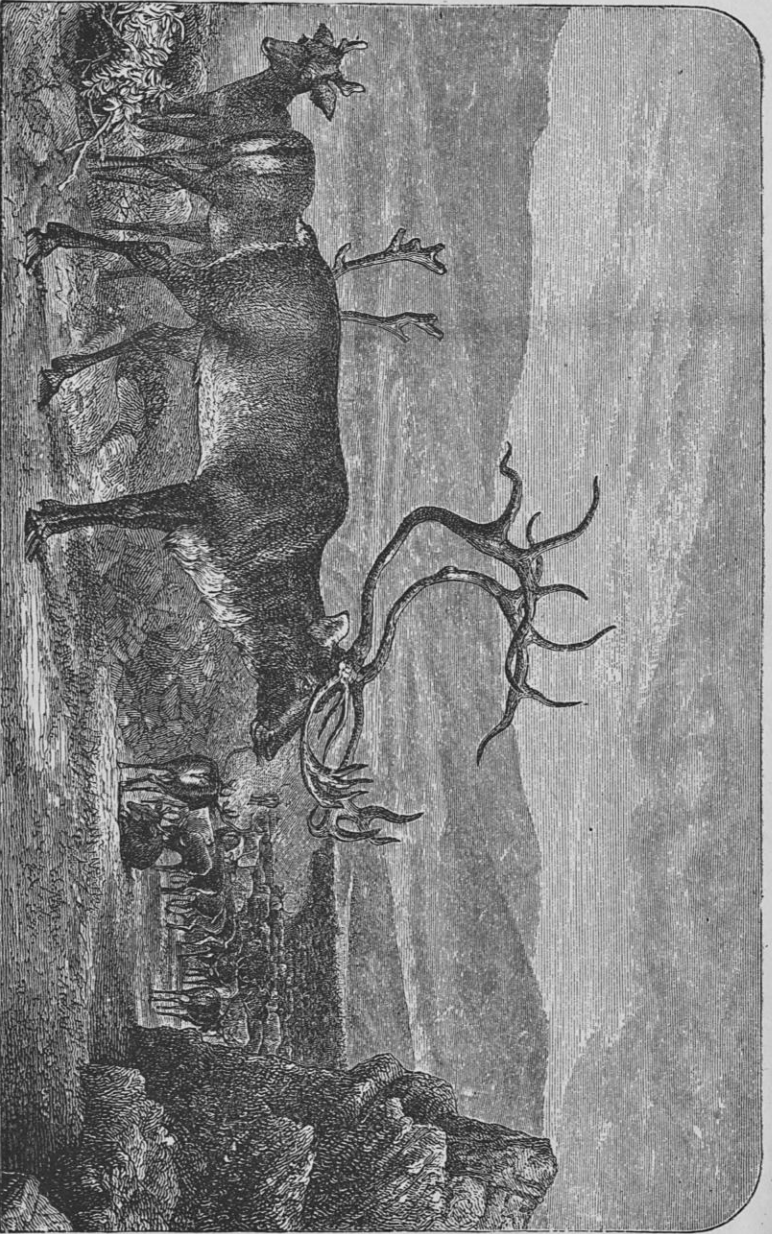
THE NORTH-POLE EXPEDITION
1895-1896

FRANZ JOSEPH

MIDNATTSSOLENS LAND

THE NORTH-POLE EXPEDITION

1895-1896

RENAR.

MIDNATTSSOLENS LAND.

SOMMAR- OCH VINTER-RESOR I SVERIGE, LAPP-
LAND, NORGE OCH NORRA FINLAND.

AF

PAUL B. DU CHAILLU,

FÖRF. TILL FORSKNINGRESOR I MELLERSTA AFRIKA, HISTORIER
FRÅN GORILLALANDET, DVERGARNES LAND M. M.

MED 240 ILLUSTRATIONER.

BEMYNDIGAD ÖFVERSÄTTNING

AF

HUGO GUMÆLIUS.

SENARE DELEN.

ÖREBRO.

LINDHNSKA BOKHANDELN.

1883.

MIDNATTSSOLENS LÄND

SOMMAR- OCH VINTER-RESOR I NORTLÄND
LÄND, NORGE OCH VORRA FJÄLLAR

PAUL E. DU CHAILLON

FRÖNÅS

FRÖNÅS

HUGG GUMMELIN

FRÖNÅS

Senare delens innehåll.

1 Kapitlet.

Vintern. — I norden en himmel utan sol. — Härliga nätter. — Yrväder på norska kusten. — Kristiansand. — Færders fyrbåk. — Kristianiafjorden. — Dimma. — Långsam färd. — Is på fjorden. — Kristiania om vintern Sid. 1.

2 Kapitlet.

Julen. — Tillrustningar för festligheterna under helgen. — Julaftonen. — Korn åt fåglarne. — Till och med djuren få rundligare föda. — Julmorgonen. — Egendomliga gamla bruk. — Högtiden i Kristiania. — Dans kring julgranen. — Utdelning af julklapparne. — Författaren blir ej bortglömd. „ 5.

3 Kapitlet.

Afresa från Kristiania. — Dimma på Mjösen. — Små slädar. — Förberedelserna till en familjefaders resa. — Mildt väder. — Obetydligt med snö. — Regn. — Gudbrandsdalen. — Dovre kyrka. — Toftemoen. — En historisk gård. — Kvällsmåltid vid Toftemoen. — Nyårsdagen. — Kyrkan. — Ankomst till Tofte. — Ett urgammalt stamträd. — En gammal gård och sagan om den samma. — Konung Harald Hårfager vid Tofte 860. — Snöfrid. — Flickorna på Tofte. — Gamla hus. — Bruken bland bönderne i Gudbrandsdalen. — En munter afton. — Bondestolthet. — En mängd gamla dryckeskärl. — En utklädd skara. — Trettondedag jul. — Hans. — Selsjord. — En samling ungmör. — Gudbrandsdalsskönheter. — En svartsjuk flicka. — Mottagande vid Skjena. — Rönnog. — Anders. — Slut på festligheterna. . . „ 14.

4 Kapitlet.

Från Kristiania till Stockholm på jernväg. — Mild vinter. — Ingen snö. — Stockholm vintertiden. — Dubbelfönster. — De svenska porslinskåkelugnarne. — Landsvägen norr ut. — Afresa norr ut. — Ett angenämt ressällskap. — Yrväder. — De snöhöljda barrskogarnes skönhet. — Djup snö. — Långsam resa. — Möte med postvagnen. — Sundsvall. — Åland. — Jägmä-

staren. — En angenäm familj. — En älsklig flicka. — Vägar-
 narnes iordningställande efter ett yrväder. — När vi förlora
 spåret. — Förståndiga hästar. — Allt mera snö. — Snö-
 plogar och snövältar. — Umeå. — Ytter-Tafle. — Hjertligt
 mottagande. — Stora temperaturvexlingar. — Överfyllda
 gästgifvargårdar. — Innervik. — Skellefteå. — En stad med
 många vackra unga fruntimmer. — Piteå. — Norrskan. —
 Vintern i en liten stad. — Sångföreningar. — Gästgifvar-
 gården Jemtön. — Kivijärvi. — Nikkala. — Mindre snö
 norr ut. — Ankomst till Haparanda Sid. 37.

5 Kapitlet.

Vintern mellan Botniska viken och Ishavet. — Affärd från
 Haparanda. — En storm. — En kvinlig körsven. — Finnarnes
 vinterdrägt. — Kallt väder. — Klar luft. — En anspråkslös stuga. — Vilhelmina. — Återigen Niemi. — En
 något kraftig välkomsthelsing. — Ladugårdar. — Ruskola.
 — Karl Johan Grape. — En fruktansvärd storm. — En rik
 tjensteflicka. — Skidor. — Jag försöker lära mig gå på
 skidor. — En kall kyrka. — Pirtiniemi. — En gammal vän.
 — Sattajärvi och dess vänliga befolkning. — En följesla-
 gerska. — Elsa Karolina. — På den frusna Muonio. —
 Arkavaara. — En natt vid Muonialusta. — En obehaglig
 tilldragelse. — Ännu en gång hjertligt mottagande vid Mu-
 oniovaara „ 59.

6 Kapitlet.

Vintertafla vid Muoniovaara. — Lappar. — Lapparnes vinter-
 drägt. — Lapp-skor. — Hufvudbonaden. — Vantar. — De
 olika slagen af lappåkdon. — Seldonen. — Svårigheten
 att kunna hålla jemvigten i ett lappåkdon. — Hur man
 åker utför sluttningar. — Min första färd efter ren. — Ha-
 stig fart. — Åkdonet välter vid färden utför en backe. —
 Resa för att besöka ett lappläger. — En ganska obehaglig
 affärd. — Min ren löper från mig. — Renens hållning un-
 der loppet. — Ljud i renens fötter, då han går eller springer.
 — En lappkåta om vintern. — Mottagande. — Tillag-
 ning af aftonmåltiden. — En natt hos lappar. — Kallt vä-
 der. — En ren slagtas. — Lapparnes mödosamma lif. —
 Huru renen inköres. — Afresa från Muoniovaara „ 81.

7 Kapitlet.

Vänskap mellan finnar och lappar. — På färd till Karesuando.
 — Kälkesuaanto. — En finsk länsman. — En dumhet. —
 På upptäcktsresa efter en rik lapp. — En otreflig trakt. —
 Hålor, grädda af renar. — En gagnlös resa. — Påträffande
 af en renhjord. — Ankomst till ett läger. — På förbjuden
 mark. — En sällsam landskapstafla. — Alla renafne i hvar
 sitt håll. — Karesuando. — Kalla ställen. — Kyrkor i Lapp-
 land. — Lappar i kyrkan. — Drägter. — Lappflickor. —
 En gammal lapp. — En lappska skola. — Religionsförhör.

— Torne Lappmark. — Vintern är tiden att resa. — Renarnes styrka Sid. 100.

8 Kapitlet.

Afresa från Karesuando. — Lappen Per. — Vuokainen. — En stor mängd resande. — En egensinnig ren. — En lappkvinna kommer till min hjälp. — Min ledsagare försvinner ur sigte. — Ankomst till Sikavuopio. — Mukkavuoma. — Stark storm. — Redo för färden öfver fjällen. — Förberedelser att kunna stå emot det värsta. — En fullkomlig orkan. — Lidanden. — En mask af is. — Vi stanna. — Färden fortsättes. — Utför en backe. — Ilande fart. — Jag kastas ur släden. — I en obehaglig belägenhet. — Renar på is. — Djup, lös snö. — Uttröttade renar. — Förberedelser för färden nedför en brant hålväg. — Farlig åkning. — Helligskoven. — Ytterligare en stark storm. — Ankomst till norska kusten. — Skibotten. — Marknaden. — Lyngenfjorden. — Lyngens by. — En prestgård. — Distriktsläkare. — En läkares mödosamma lif. — Tromsö „ 118.

9 Kapitlet.

Lofotens öar. — Deras pittoreska utseende. — Resan från Tromsö. — En präktig solnedgång. — Raftsundet. — Svolvær. — Tusentals fiskarbåtar. — Torskens vandringar. — Henningsvær. — Ett stort fiskeläge. — En vänlig köpman. — Gästfrihet på Lofoten. — Norska styrelsens omvårdnad om fiskarne. — Sjukhus. — Föreskrifter angående fisket. — Telegraflinier. — Fiskarnes bekväma dräfter. — Finmarksbåtarna. — Affärden. — Återkomsten. — Priset på torsken. — Lappar på fiske. — På torskfiske. — Tecknet till affärden. — Fiskgrunden. — Fiske med nät. — En eftermiddag hos fiskarne. — Fiske med ref. — En godhertad kvinna. — Stamsund. — Tillverkning af torsklevertran. — Fiskarnes gudsfruktan. — En söndag i kyrkan. — En sann prest. — Kurtis på söndagseftermiddagen. — Afresa från Lofoten . . „ 139.

10 Kapitlet.

Skandinaviens luftstreck. — Golfströmmen. — Havets värmegrad. — Värmen om sommaren. — En landresa med mildt luftstreck. — Förhershkande vindar. — Tabell, utvisande värmegraden ofvan polcirkeln. — Högsta värmegraden på norska kusten. — De kallaste och de varmaste månaderna. — Antalet dagar, på hvilka regn och snö falla. — Dimmiga dagar. — Åskväder. — Norra och södra Sveriges värmegrad. — Allmänna anmärkningar rörande värmegraden i Haparanda, Stockholm, Petersburg, Köbenhavn, Kristiansund, Yarmouth och Valentia „ 165.

11 Kapitlet.

Nordlands, Finmarkens och Tromsö amt. Norges tre nordligaste amt. — Den vildaste naturen på Norges kuster. — Folkmängden. — Jordens afkastning. — Folkets

sysselsättningar. — Fiske. — Stor mängd fiskare. — Bostäder på kusten. — Öfverallt ångbåtar. — Torskfiskets betydelse. — Antalet fångad torsk. — Sillfisket. — Antalet af de personer, som sysselsätta sig dermed. — Vårffisket. — Sillens vandringar. — Huru sillen fångas. — Ofantlig sillfångst. — Sommarffisket. — Antalet fångad sill. — Fisket vid Spetsbergen och Novaja Semlja. — Ett sjöfarande folk. — Norska och svenska handelsflottorna Sid. 174.

12 Kapitlet.

Oupphörliga stormar och yrväder. — Svår färd. — Hammerfest om vintern. — Magerö sund. — Fiskelägen på Magerö. — Ofantliga skaror af fåglar. — Laxefjorden. — Finkirken. — Nordkyn. — Vardö. — Ett gammalt fäste. — Mottagande på fästningen. — Vadsö. — Religiös öfverspändhet. — Fångst af agnfisk. — Finnar i Vadsö. — Långa dagar. — Varangerfjorden. — Skogar och märklig växtlighet. — Norsk-ryska gränsen. — Nyborg. — En förekommande länsman. — Inga renar att få. — Lapp-boningar „ 183.

13 Kapitlet.

Lappland. — Landets utsträckning. — Svenska och norska Lappmarkerna. — Landets natur. — Lafbevuxna trakter. — Sommar- och vinter-vandringarna. — Fjällappens lif. — Lapplands folkmängd. — Renarnes antal. — Hjordarnes storlek. — Lapparnes ärlighet. — Lappens ända från barndomen mödosamma lif. — Lapparnes kroppsbyggnad. — Sjukdomar. — Somliga lappar nå mycket hög ålder. — Föda. — Lapparnes förnöjsamhet „ 197.

14 Kapitlet.

De olika slagen af lappar. — Fjäll- eller nomad-lapparne. — Haflapparne. — Haflapparnes bostäder. — Haflapparnes utseende och drägt. — Äflapparne. — Deras lefnadssätt. — Skogslapparne. — Deras bostäder. — Deras lefnadssätt. — Fiskarelapparne. — Deras vanor. — Njalla. — Lappbyar „ 205.

15 Kapitlet.

Afresa från Varangerfjorden. — På väg söder ut. — Föga snö vid hafvet. — Möte med lappar. — Inga renar. — Polmak. — Tana älf. — Den Nyborgske länsmannen tager afsked. — Renar komma. — Affärd från Polmak. — Sirma. — Svårigheten att resa om våren. — Renarne äro då svaga. — Långsam fart. — En farlig affärd. — Vältning. — Resa på Tana älf. — Utsjoki. — Snuskiga härbergen på vägen. — Segelnæs. — Karasjoki älf. — Ankomst till Karasjok. — Bekvämt härberge. — Vänner i nöden. — Inga renar att få. — Lapparne i Karasjok. — Temperaturvexlingar. — En begrafning. „ 214.

16 Kapitlet.

Ur klämman. — Renar skaffas. — Nils Piersen Gjusjavre. — Afresa från Karasjok. — En ostyrig ren. — Färd på Karasjoki älf. — Assebagli. — Sömn på snön. — Svår färd. — Gjusjavre. — Nils gästfrihet. — Afresa från Gjusjavre. — Drifvande solvärme. — Djup snö. — Blommande björkar. — Kåtor. — Ett underhållande samtal. — Lappar i Förenta staterna. — Alten älf. — Birke. — Kautokeino om vintern. — Öfverfullt med folk i byn. — Flyttningstiden. — De lappska småbarnens drägt. — Renhjordar. — En vacker syn. — Renar och lappar. — Affärd från Kautokeino. — Villebråd vid vägen. — Suajärvi. — Ankomst till och afresa från Karesuando. — Hjertligt mottagande vid Kuttainen. — Songamuodka. — En ärlig karl. — Ankomst till Pajala. — Första regnet på året Sid. 227.

17 Kapitlet.

Enkla seder. — *Honi soit qui mal y pense*. — Ett idylliskt folk. — Sauna eller badstuga. — Hvar lördag badar man. — Mitt första ångbad. — En märklig syn. — Rusning till badstugan. — Inne i badstugan. — Förfärlig hetta. — Ännu mera ånga frambringas. — Kallt vatten. — Man piskar hvarandra. — Jag lemmar badstugan. — Angenäm känsla i den kalla luften. — Till baka till gården. — Besök i mitt rum. — Ett idylliskt skådespel „ 245.

18 Kapitlet.

Vårens ankomst ofvan polcirkeln. — Landtmannagöromål. — Pingstdagen. — Utbrott af religiös öfverspändhet i kyrkan. — Annu en gång vid Sattajärvi. — Annandag pingst. — Varmt och hjertligt mottagande. — Afresa från Sattajärvi. — Rörande afsked. — Gården Varra Perrai. — Man önskar mig öfverallt välkommen till baka. — En präktig röst. — Slut på vinterfärden. — Ankomst till Haparanda „ 253.

19 Kapitlet.

Dalarna. — De utmärkande dragen hos dalkarlarne. — Deras sjelfständighetskänsla. — Deras vackra egenskaper. — Deras enkla lif. — Grindpenningar åt barnen. — Falun. — Koppargrufvan. — Mottagande hos landshöfdingen. — Anbefallningsbref till hela befolkningen. — Från Falun till Leksand. — Små blomstrande gårdar. — Gästgifvargården i Leksand öfverfull. — En vän i nöden. — Hjertligt mottagande hos Bröms. — Ståtliga karlar. — Drägten i Leksand „ 257.

20 Kapitlet.

Midsommaren i Sverige. — Hela landet i festskrud. — Majstången. — Hvar man bör vara en midsommar. — Vid Siljan midsommardagen. — Båtarne fara till kyrkan. — Folket strömmar till kyrkan. — En präktig syn. — Småbarn i kyr-

kan. — Ett särskildt rum för småbarnen. — En stor socken. — Nattvardsgång. — Efter gudstjenstens slut. — Leksands prestgård. — Åkerö. — Knubb. — Ett karaktäristiskt rum. — På väg till marknaden. — På en liten ångbåt. — Godlynt folk. — Mora. — Ett öfverfyldt värdshus. — Treffligt härberge på en gård. — Mora kyrka. — En afbildning af djefvulen. — Det minnesrika Utmeland. — Moradräkten. — Marknaden. — Till trängsel besökta bodar. — Guldsmedsbodarna. — Varmt väder. — En tam björn. — Kurtis. — Upprymda menniskor. — Marknadens slut Sid. 266.

21 Kapitlet.

Ett bröllop i Dalarne. — Ankomst till Vestanor. — Hjärtligt mottagande på Liss. — Förberedelserna till ett bröllop. — Valförsest visthus. — Dryckesvaror i öfverflöd. — Brudgummen och bruden. — En stor mängd gäster. — Gästernes härbergerande. — Min bostad. — Brudklädseln. — Affärd till kyrkan. — Bröllopståget. — Ett ståtligt skådespel i kyrkan. — Stor mängd brudtärnor. — Vigseln. — Hemfärd till Vestanor. — Brud och brudgum lyckönskas. — Första måltiden. — Dans. — Uppehåll i festligheterna. — Bröllopet stod i dagarne sju. — Slut på bröllopet. — Skänker till bruden „ 280.

22 Kapitlet.

Åter igen i Dalarne. — På väg till Orsa. — Angenäma reskamrater. — Löf Kistin. — Vånggårde. — Skrädder Anders. — Hjärtligt mottagande på Kaplans. — Pålack. — Märts. — Orsa kyrkoby. — Följderna af att gifva bort en guldring. — Orsadräkten. — Förnamnen i Dalarne. — Orsa kyrka. — Vackert folk. — De unga kvinnornas utsökta hy. — Orsa är en fattig socken. — Kreatursuppsättningen på gårdarne. — Afsides från allfarväg liggande byar. — Mitt första besök i en sådan. — Varm vänskap mellan mig och folket. — Kärleksfulla bref. — Folkets vänlighet. — Tre vänner. — En myckenhet enkor. — Guns gård. — Till fäbodarna „ 289.

23 Kapitlet.

Fäbodarna. — Betesmarker i Dalarne. — Fäbodarna i Dalarne. — Flickor valla boskapen. — Affärd till en fäbod. — På vägen. — Ankomst till Hemråsen. — Lifvet vid fäbodarna. Åker Jonas fäbod. — En söndag i Rättvik. — Den lysande och pittoreska Rättviksdräkten. — Nöjen. — Eskåsen. — Afresa „ 303.

24 Kapitlet.

Nordvestra Dalarne. — Affärd från Orsa till Norge. — Garberg. — Elfdalen och dess porfyhverk. — Ett kyrkoherdeval. — Motsatsen mellan folket i Elfdalen och Orsa. — Åsen. — Från Åsen till Särna. — Färd öfver Elfdalsälven. — I sko-

garne. — En storm. — Ett läckande tak. — En fäbod. — Myggor. — Grund Olof. — Kirstin och Charlotte. — Ensliga gårdar. — Särna. — Särna kyrka. — Minnen efter gamla kyrkbruk. — Afundsjuke mellan socknar och landskap. — Sista byn i Vester-Dalarnne. — Mottagande hos presten. — Slut på körvägen. — På färd till Röros. — En träskig och skogig trakt. — Elgsjön. — En åldrig rodderska. — Storbo-sjön. — En fiskare sätter mig öfver. — Flötningsjön. — Försök till prejeri. — Fæmunsjön. — Bekvämt härberge. — Gamle Torbert Mikkelsen. — En gammal bondstuga. — Röros. — Hamar. — Mjösen. — Befolkningen kring Mjösen och i Österdalen. — Lillehammer. — Fallen i Mesna. — Hövringen. — Lemlar. — Ulsvold. — Frieri Sid. 313.

25 Kapitlet.

Gamla bondhus. — Varaktighet hos norska trähus. — En mängd norska gårdars höga ålder. — Runinskrifter på hus. — Enkla eldstäder. — Hus utan skorstenspipor. — Rökugn, den näst äldsta eldstadsformen. — Införandet af spisen. — Peis, en annan eldstadsform. — Förbättringar i byggnaderna. — Nya former af hus. — Nystuen. — Ökande af bygnader-nas antal på gården. — Olika användning af husen. — In-förande af svalgångar. — Stor omsorg nedlagd vid uppföran-det af husen. — Hus med ramloft. — Barfrö. — Öpstugu. — Ett par gamla stafkyrkors ålder. — Ett gammalt hus i Telemarken „ 329.

26 Kapitlet.

Hedalen. — Gården Slette. — Den gamla gården Bjölstad. — Bygnader på Bjölstad. — Minnen från förflutna århundraden. — Gamla lagar. — Ivor Tofte. — Lefnadssättet på Bjöl-stad. — Tjenstfolkets löner. — Arbetet på lördagen. — En söndag på Bjölstad. — Affärd från Bjölstad „ 344.

27 Kapitlet.

Ottadalen. — Gamla bygnader på Sandbo. — En vänlig lä-kare och hans fru. — Vågevandet. — Fallen i Tessaälflven. — Håkenstad. — Uppåt dalen. — Gardmo kyrka. — Dess ålder. — Den helige Olaf och Torgeir. — Hvarför Torgeir bygde kyrkan. — Den helige Olafs armskena. — Gamla mål-ningar. — En af Torgeirs ättlingar. — Loms kyrka. — En särdeles gästfri prest. — Lomseggen. — Den stränga vin-tern 1868. — Snöskred. — Spilda menniskolif. — En his-torisk trakt. — Olafs saga. — Huru den helige Olaf om-vände folket till kristendomen. — Ramloftsstugan på Lökkre „ 357.

28 Kapitlet.

Norges vildaste och högsta fjälltrakt. — Några fjälltoppars höjd. — Skilnaden mellan de schweitziska och norska fjällen. — Jötunfjällen. — Bæverdalen. — Tillflyktsorter vid snöskred. — Från Visdalen till Galdhøpiggen. — Utsigt från Galdhø-

piggen. — Lejrdalen. — Lejrvandet. — Langvandet. — Gjendinvandet. — Naturen derstädes. — Bess- och Ruvandet. — Bygdin. — Præktiga jagtmarker. — Tyin. — Ett yrväder. — I en obehaglig belägenhet. — Fiskare komma slutligen. — Öde sätrar. — Slut på resan Sid. 367.

29 Kapitlet.

Stora svenska egendomar. — Præktiga slott. — Konstskatter. — Byten från trettioåriga kriget. — Riddarsalar. — Enkelt lefnadssätt. — Mälaren. — Drottningholm och dess målningar. — Parken vid Drottningholm. — Björkö. — En gammal plats. — Gripsholms slott. — En præktig porträttsamling. — Porträtt af historiskt märkliga personer. — Dysta minnen. — Erik 14. — Strengnäs. — Axel Oxenstjernas egendom. — Jäders kyrka. — Eskilstuna. — Hjälmaren. — Örebro. — Engelbrekt. — Vesterås. — Strömsholms kanal. — Sigtuna. — Skokloster. — Kostbara skatter. — Minnen från trettioåriga kriget. — Södermanland. — Vingåker. — Stora Sundby och Säfstaholm. „ 373.

30 Kapitlet.

Kanalvägen tvärs öfver Sverige. — Fångslande färd. — Göta kanal. — Från Mälaren till Östersjön. — Ösmo kyrka. — Söderköping. — Roxen. — Stjernarps ruiner. — Vreta kyrka. — Grafvar från tolfte århundradet. — Boren. — Ulfåsa. — En berättelse från flydda tider. — Vättern. — Vadstena. — Vadstena kloster. — Den heliga Birgitta. — Munkarne i klostret. — En mängd nunnors höga börd. — Vadstena kyrka. — Drottning Filippas af England och andra märkliga personers grafvar. — Bo Jonsson. — Bo Jonssons ofantliga rikedom. — Karl Niklasson. — Hans död. — Bo Jonssons graf. — Vadstena slott. — Alvastra. — Jönköping. — Grenna. — Visingsö. — Från Karlsborg inåt Vestergötland. — Viken. — Ymsen. — Skandinavien största sjö. — Städer vid Väneren. — Råda kyrka. — Karlstad. — Uddeholms jernbruk. — Kinnekulle. — Börstorp. — Gamla smycken. — Husaby kyrka. — Olof Skötkonung. — Kollandsö. — Trollhättefallen. — Kanalens ändpunkt „ 402.

31 Kapitlet.

Halland och Bohuslän. — Älfvar, rika på lax. — Halmstad. — Bohuslän. — Ett gammalt vikingatillhåll. — Talrika lemningar från sten-, brons- och vikinga-åldern. — Stort fiske. — Badorter. — Särö. — Lifvet på Särö. — Marstrand. — En badort på modet „ 443.

32 Kapitlet.

Östergötland. — Risinge kyrka. — Ett ryktbart slagfält. — Norrköping. — Sveriges största fabriksstad. — Arbetarnes snygghet. — Deras bostäder. — Finspongs bruk. — Lagar om minderåriges arbete. — Intelligenta stadsbor. — Præk-

tiga skolor. — En terminsafslutning. — En fest för lärare Sid. 449.

33 Kapitlet.

Skolorna i Sverige. — Präktiga bygnader. — Lärarekallet åtnjuter högt anseende. — Aktningen för lärarne. — Huru lärarinnorna behandlas. — Tvungen skolgång sedan 1842. — Det stora antalet barn, som besöker skolorna. — Antalet skolhus. — Undervisningen i de olika slagen af skolor. — Öfningar i gymnastik och vapenföring. — Fordringar för inträde i somliga skolor. — En liten afgift erlägges i somliga skolor. — Huru skolorna underhållas. — Flyttande skolor. — Uppsigten öfver skolorna. — Fack- och yrkes-skolor. — Lärare- och lärarinne-seminarier. — Slöjdskolor. — Tekniska skolor. — Skolor för döfstumma och blindas. — Landbruksskolor. — Norges skolor. — Universiteten i Sverige och Norge. — Vetenskapliga och andra läroanstalter „ 455.

34 Kapitlet.

Linköping. — Dess domkyrka. — En vattenväg genom södra Östergötland. — Präktiga träd. — Åtvidaberg. — En nattväktare. — Adelsnäs. — Angenämt mottagande. — Anspråkslöst lefnadssätt. — Värden och värdinnan. — Åtvidabergs koppargruvfor. — Grufarbetarnes aflöning. — Arbetarnes bostäder. — Vänligt bemötande af arbetarne. — Höflighet mot de underordnade. — Dansbanan. — Värdigt uppförande å ömse sidor. — En skola för grufarbetarnes barn „ 470.

35 Kapitlet.

Småland. — En sparsam befolkning. — Vexjö. — Fattiga gästgifvargårdar. — Gamleby. — Vestervik. — Besök i prestgården. — En fest. — En konsert, gifven af fruntimmer. — Oskarshamn. — Kalmar. — En helgdag. — Vildt folklynne. — En vacker landsväg. — Ståtliga bokar och ekar. — Ofantlig mängd olika svampsorter. — Hagby och Voxtorps kyrkor. — Mot Bleking „ 478.

36 Kapitlet.

Öland. — Alböke kyrka. — Fornminnen. — Borgholm. — Borgholms ståtliga slottsruin. — Karl Gustaf. — Borga hage. — Stolts Karin. — Firande af vårens ankomst. — Majsång „ 488.

37 Kapitlet.

Bleking. — Vid grindarna. — Kärlek till blommor. — Snygga stugor. — Det anses syndigt att låta bröd förfaras. — Afskyn för mened. — Kvinnor, arbetande på fälten. — Bruk vid förlofningar. — En lycklig befolkning. — Älfdans. — En fager syn. — Älfvorna. — En tjusande natt. — Trädens bal. — En munter tärna. — Dåligt folk. — Karlskrona. — Svenska flottan. — Nätraby å „ 495.

38 Kapitlet.

Ronneby. — En berömd bruns- och bad-anstalt. — Sjuklingar-
nes lif vid hälsokällan. — Läkaren på platsen. — Ett gytje-
bad. — En nöjesstyrelse. — Maten på restaurationen. —
Djupadal. — Trämassetillverkning. — En egendomlig sed.
— Dryckenskap på lördagarne. — En sägen om två jättar.
— En begravningsplats från vikingatiden. — Karlshamn. —
Begravningsbruk. — Dödsannonser. — En ättestupa. — Val-
sjö. — Ett tjusande ställe. — Präktiga bokar. — En ange-
näm spatserfärd. — Förfriskningar. — Afresa från Valsjö. . Sid. 509.

39 Kapitlet.

Skåne. — Skandinaviska halföns trädgård. — Slott. — Arf-
gods. — Mildt luftstreck. — Präktiga gårdar. — Egendom-
ligt bygnadssätt. — Skåningarnes kynne. — Böndernes spis.
— Karl- och kvinno-namn. — Trolle-Ljungby. — Ljungby
horn och pipa. — Märkliga sägner. — Ifösjön. — Slotten
vid den samma. — Åhus. — Kristianstad. — Råbelöf. —
En yppig trädgård. — Stor mängd fåglar. — Drängarnes
lönevilkor. — Tjenstehjonsstadgan. — Lifvet på ett stort
gods. — Gods i trakten af Kristianstad. — Ystad. — Slott
kring Ystad " 521.

40 Kapitlet.

En flack, låg kust. — Skanör och Falsterbo. — Deras höga
ålder. — Malmö. — Rådhuset i Malmö. — Gillen i norra
Europa. — Malmö slott. — Landskrona. — Ön Hven. —
Tyge Brahes födelseort. — Helsingborg. — En härlig nejd.
— Slott. — Höganäs stenkolsverk. — Universitetsstaden
Lund. — Den helige Lars kyrka eller domkyrkan. — Gods
kring Lund. — Örtofta. — Skarhult. — Löberöd. — Trolle-
näs. — Trolleholm. — Kullen. — En präktig utsigt. —
Afskedsord till Skandinavien " 538.

Förteckning öfver illustrationerna i senare delen.

	Titelplansch.
Renar	Sid. 7.
Vid jultiden	" 15.
Anträdande af färden	" 16.
En putslustig familjetafla	" 20.
Den gamla fjällstugan Hjärkin	" 26.
Gammalt dryckeshorn	" 27.
Trästånka	" 28.
Silfverbeslagen kanna	" 38.
Oskar 2	" 40.
Porslinskakelugn	" 49.
Snöplog	" 67.
Skidåkande lapp på färd utför en sluttning	" 70.
Skidlöpare	" 82.
Lapp i vinterdrägt	" 90.
Det inre af en lappkåta om vintern	" 93.
Kåta om vintern	" 103.
Renar, gräfvande i snön	" 108.
Lappyingling och lappflickor från Sorsele	" 112.
Kvinna från Åsele Lappmark. — Framifrån	" 113.
Kvinna från Åsele Lappmark. — Från sidan	" 114.
Arjeplougs-lapp. — 25 år gammal	" 115.
Jokkmokks-lapp. — 24 år gammal	" 125.
Sätt att färdas i Lappland	" 129.
Färd utför en brant backe	" 141.
Fiskeläge på Lofoten	" 149.
Henningsværs fiskeläge	" 152.
Ejder	" 166.
Hafvets värme under Dec., Jan. och Febr.	" 166.
Hafvets värme under Mars, April och Maj	" 167.
Hafvets värme under Juni, Juli och Augusti	" 167.
Hafvets värme under Sept., Okt. och Nov.	" 195.
En af sten och torf uppförd gamle	" 204.
Utsigt vid Pasviks älf, Europas nordligaste flod	" 207.
Gamme eller torfhydda	" 210.
Skogslapps-viste mellan Seutner och Jerfojaur i Arvidsjaur	" 211.
Fiskarelapps bostad	" 212.
Njalla	" 212.
Gata i Arvidsjaur's by, Pite Lappmark	" 212.

Fjällappar från Karasjok	Sid. 221.
Lappska vaggas	" 236.
Norsk lapp	" 238.
Lapp och lastad ren	" 242.
Lappska sommarskor	" 243.
Vinterdrägt i Mora	" 264.
Vid Leksands kyrka	" 269.
Ornässtugan	" 276.
Det inre af en fäbod i Rättvik	" 307.
Familjescen i en Rättviksstuga	" 311.
Röros	" 321.
Ildhus med äre (äril)	" 331.
Rökugn. Eldstad utan skorsten	" 332.
Gammal peis i en stuga i Sogne	" 333.
Stabur i Ringerike	" 335.
Barfröstuga i Österdalen	" 337.
Opstugu	" 338.
Sängbod på Hande i Valdres	" 340.
Bild 1. Framsidan	" 341.
Bild 2. Baksidan	" 341.
Bild 3. Gafveln	" 341.
Sängar i en Mandalsstuga	" 342.
Bjölstad	" 347.
Gården vid Sandbo i Våge	" 355.
Stuga vid Sandbo	" 358.
Stuga vid Sandbo. Från sidan	" 359.
Storvik vid Vågevandet	" 360.
Framsidan af ramloftsstugan vid Lökkre	" 364.
Baksidan af ramloftsstugan vid Lökkre	" 365.
Gripsholm	" 379.
Aspö kyrka på Tosterön	" 386.
Torshälla stads sigill	" 387.
Arboga kyrka	" 388.
Örebro kyrka. Tornet från slutet af 1700-talet	" 389.
Örebro kyrka. Tornet uppfördt 1878	" 390.
Knutby kyrka i Upland	" 395.
Stora Sundby i Södermanland	" 397.
Eriksberg	" 399.
Skopp, förande Erik den helige till Finland. Målning i Ösmo kyrka	" 403.
Lagman Birger Perssons och hans hustru Ingeborgs grafsten	" 407.
Drottning Filippas grafsten	" 411.
Vadstena kyrka	" 412.
Vadstena kyrkas inre	" 413.
Pelarsal i Vadstena kloster	" 414.
Krucifix, skuret i trä, i Vadstena klosterkyrka	" 415.
Bo Jonssons vapen	" 417.
Bo Jonssons, hans sons och dennes hustrus grafsten	" 418.
Vadstena slott från landsidan	" 420.
Vadstena slott från sjösidan	" 421.
Källstads kyrka, omkring 10 kilometer från Vadstena	" 422.

Det inre af Råda kyrka i Värmland	Sid. 425.
Utsigt vid Dalslands kanal	" 427.
Börstorp i Vestergötland	" 430.
Relikskrin af trä, beklädt med drifven och förgylt koppar, från Eriksbergs kyrka. Från slutet af 1100-talet	" 431.
Bild af korsfästelsen på ett skåp från Österåkers kyrka i Upland	" 432.
Dopfund af sten från Norums kyrka	" 433.
Dörr af trä med jernbeslag i Versås kyrka	" 434.
Husaby kyrka	" 435.
Olof Skötkonungs graf	" 436.
Husaby kyrkogård med Olof Skötkonungs och drottning Astrids grafvar	" 437.
Gafveln af Olof Skötkonungs graf	" 438.
Högekoret i Halmstads kyrka	" 444.
Risinge kyrka	" 450.
Läroverket i Haparanda	" 456.
Vexjö domkyrka från sydvest	" 479.
Konung Kristiern 1:s af Danmark, Sverige och Norge mindre sigill	" 482.
Den utslocknade släkten Nipertz vapen	" 483.
Hagby kyrka	" 485.
Plan af Hagby kyrka	" 486.
Voxtorps kyrka	" 487.
Vid grinden	" 496.
Blekingsflicka	" 499.
Ålfdans	" 501.
Ett gammalt skånskt hus från 1558	" 524.
Åhus kyrka	" 529.
Drägter från Jerrestad	" 535.
Dopfund af sten i Tryde kyrka i Skåne	" 536.
Skanörs kyrka	" 539.
Det inre af Skanörs kyrka	" 540.
Örtofta	" 545.

MIDNATTSSOLENS LAND.

I KAPITLET.

Vintern. — I norden en himmel utan sol. — Härliga nätter. — Yrväder på norska kusten. — Kristiansand. — Færders fyrbåk. — Kristianiafjorden. — Dimma. — Långsam färd. — Is på fjorden. — Kristiania om vintern.

Muru stor är icke motsatsen mellan sommar och vinter på den härliga skandinaviska halfön — "midnattssolens land"! I December hvälfver sig öfver den nordligaste delen af landet en himmel utan sol, ty under lika många dygn, som solen om sommaren oafbrutet skiner, under lika många dygn visar hon sig ej ofvan synranden om vintern. Under denna tid kan man i slutet af December, då det är mörkast, visserligen utan konstgjordt ljus se att läsa från klockan 11 f. m. till 1 e. m. i fall vädret är klart, men om det är mulet eller snöar måste lampor användas. Månen intager solens ställe, stjernorna lysa med gnistrande glans, luften är ren och klar, och himmelen är blå. Norrskenet sänder sina flammande ljusstrimmor högt upp mot zenit, och somliga dagar når det elektriska ovädet sin höjdpunkt i en praktfullt färgad krona, hvilken företer ett skådespel som aldrig kan glömmas. Jag har rest i många land och äfven i tropikerna, men jag har aldrig sett sådana härliga nätter som vinternätterna i "midnattssolens land". De långa skymningarna, genom hvilka afton och morgon sommartiden blandas till ett, hafva nu efterträds af långa, mörka nätter och korta dagar.

Hela naturen tyckes befinna sig i djup dvala. Den sorlande bäcken är tyst; frusna ligga de snabt framilande älfvarna; sjöarnes vågor, på hvilka sommarsolens strålar lekte, skölja icke mera kiselstenarne på stränderna; långa, kristallklara istappar nedhånga från fjällsidorna och i hålvägarne, och klipporna, på hvilka vattnet under sommaren sipprade, se ut som spegelskifvor. Marken är insvept i ett snötäcke, och granarna i sin gröna drägt utgöra vinterlandskapets vackraste prydnader. Dag efter dag är det så lugnt, att icke en vindfläkt tyckes draga öfver höjderna, men plötsligt är det slut på denna stillhet, mörka hotande moln hölja himmelen och våldsamma stormar rasa. På norska kusten piska fruktansvärda, förskräckliga stormar hafvet med raseri och sönderkrossa böljorna i tusentals skumpartiklar mot de skrofliga, klippiga stränderna. För de vilda ilarne böja granarna sina toppar och snön på fjällen röres upp till ofantlig höjd och bortskymmer allting för blicken.

Vi skola, käre läsare, tillsammans färdas genom hela landet — öfver snöhöljda höjder och fjäll, genom frusna dalar, på isbelagda älfvar och sjöar — och vi skola derunder emellanåt fortskaffas af "nordens snabbe dragare, renen". Vi skola fara utefter den tillfrusna Östersjön och begifva oss ända till norra Europas ståtliga ändklippa, Nordkap.

En dyster Decemberdag befann jag mig i närheten af norska kusten stadd på resa till Kristiania. Vädret var ytterst stormigt och den sydostliga vinden nästan orkanlik. Snö, hagel och snöblandadt regn föllo vexelvis. Vi närmade oss den öde kusten, på hvilken en strandning skulle varit det samma som säker undergång. Vi ångade endast helt sakta framåt. Kaptenen och lotsen riktade sina ängsligt uppmärksamma blickar mot land, och vi lyssnade alla för att uppfånga ljudet af brännin-garnes dån. Vi hade såsom passagerare om bord ett dussin kække norska sjökaptener, som reste hem till julen. Desse kände hvarenda centimeter på den kala kusten. Vi förmodade att vi befunno oss blott några kilometer från Kristiansand, den första station, der vi skulle stanna, och hvar gång det blef ett ögonblicks lugn i stor-

men ansträngde alla sina ögon för att få se den första skymten af land. Just vid middagstiden klarnade himmelen och de snöhöjda fjällen visade sig fullt tydligt för blicken. Maskinerna stannades för att lotsen skulle få tid att undersöka, hvar vi voro. Det var till följd af snön till en början ganska svårt att känna igen kusten, men efter en liten stund upptäckte vi, att vi befunno oss midt för staden. Kaptenen kunde omöjligen hafva gjort sina beräkningar riktigare. Vi ankrade slutligen invid staden, der vi lågo fullkomligt skyddade för sjögången och stormen.

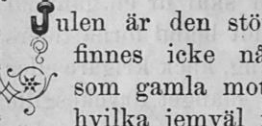
Efter ett kort uppehåll afgingo vi till Kristiania. En märkbar förändring hade egt rum i väderleken; det hade nämligen blifvit mycket mildare, stormen hade bedarrat och en tät dimma började att uppstå, hvarför färden måste gå långsamt. Om vintern och tidigt på våren förekommer ofta tjocka på fjordarne, och stundom åtgå hela dagar för en resa, som i klart väder eljes kan göras på några timmar.

Vi lågo stilla i Kristianiafjordens mynning till dess vi fingo se Færders fyrbåk, hvarpå vi långsamt fortsatte vår färd, under hvilken vi allt efter omständigheterna stannade eller ock saktade eller ökade farten. Inre änden af fjorden var tillfrusen några kilometer och isen var der nära 60 cm. tjock, men en rännen hölls ständigt öppen medels isbåtar, som oupphörligt gingo fram och till baka. Vattnet i Kristianiafjorden är till följd af dennas belägenhet vid änden af Skagerack, i hvilken golfströmmens inflytande är mindre märkbart, om vintern kallare än i de öfriga norska fjordarne. Skeppsfarten hvilar merendels i Kristiania ända tills Mars, ehuru den understundom under mycket milda vintrar börjar förr och slutar senare och tvärtom. Fartygen lågo aftacklade och infrusna i isen, på hvilken folk passerade fram och åter. Somliga färdades på skridskor, andra åter fortskaffade sig på kälke, som de drefvo framåt medels två med jernspetsar skodda käppar. Emellanåt åkte kälkåkarne i kapp med hvarandra eller med skridskolöparne. En hop karlar höllo på att såga is, hvaraf en betydlig mängd utföres.

Om vintern har staden ett stillsamt utseende, till och med då stortinget är samladt och hofvet befinner sig i den samma. Vid kajerna är det tyst och man ser ej längre till kustångbåtarne med deras laddningar af passagerare, enär resetiden är förbi. Emellanåt eger en konsert rum eller uppträder ett teatersällskap, då teatern hvarje afton är fylld af åskådare. Skridskobanorna vimla vid vackert väder af ungdom, medan barnen liksom i Amerika roa sig med att åka kälkbacke utför höjderna.

2 KAPITLET.

Julen. — Tillrustningar för festligheterna under helgen. — Julaftonen. — Korn åt fåglarne. — Till och med djuren få rundligare föda. — Julmorgonen. — Egendomliga gamla bruk. — Högtiden i Kristiania. — Dans kring julgranen. — Utdelning af julklapparne. — Författaren blir ej bortglömd.

Julen är den största högtiden i Skandinavien och det finnes icke någon annan helg som af såväl unga som gamla motses med sådan glädje som juldagarne, hvilka jemväl i forna tider firades af Odins och Tors dyrkare.

I städerne äro juldagen och de följande dagarne (!) lagstadgade helgdagar, men det är på landet man skall se festligheterna, hvilka bland bönderne och landtbrukarne i många trakter af Sverige och Norge fortfara i tretton dagars tid. Efter ytterligare en vecka

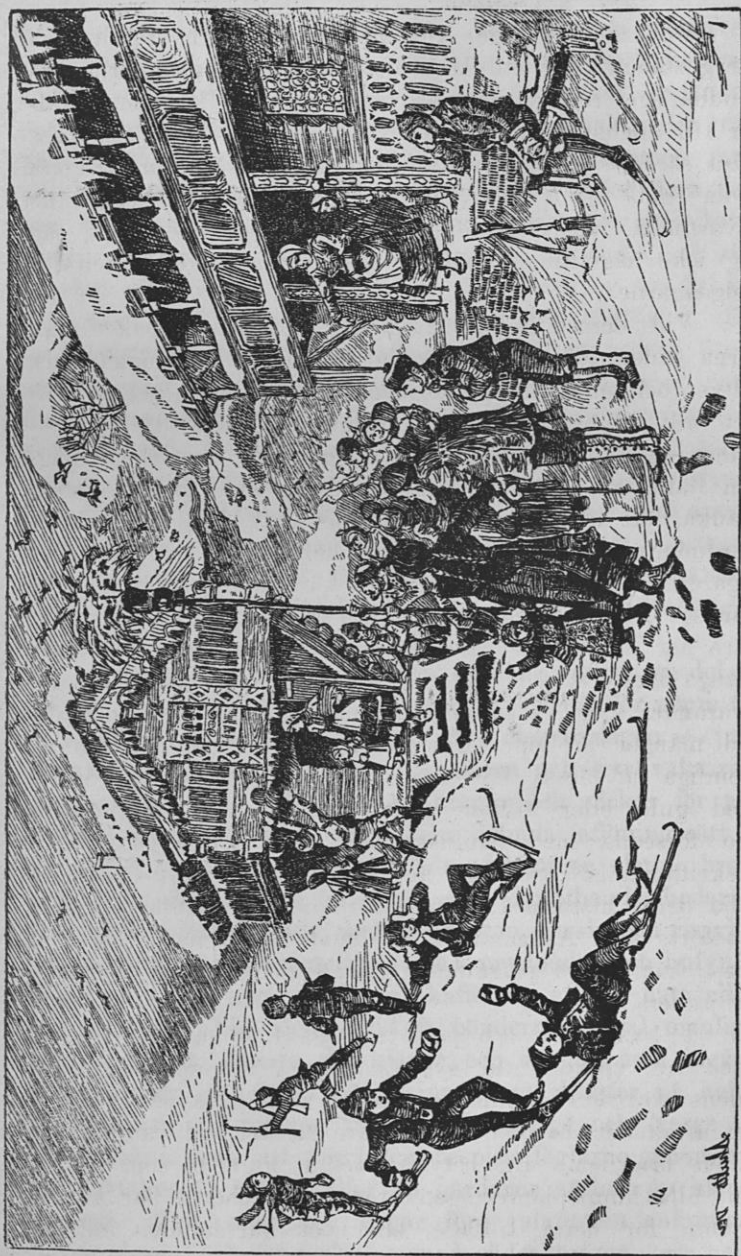
”Tjugonde dag Knut
Dansas julen ut.”

Julen är den bästa tiden för helgdagsfirande, alldenstund landtbrukarne vid denna tid hafva mycket litet att göra och den långa vinterns enformighet behöfver ett afbrott. Säden har blifvit tröskad och mejeriprodukterna äro sålda. De arbeten som måste göras bestå i inkörning af ved och hö, timmermans- och smeds-arbeten samt lagning af vagnar, seldon och plogar. Mjölkkammarens skötsel är lättare än om sommaren, ty korna gifva blott litet mjölk, och man erhåller icke mera smör än hvad som åtgår för hushållets behof. Kvinnorna sysselsätta sig med sitt hvardagsgöra: väfva, spinna, karda och sticka.

Under dessa dagar gör man besök hos hvarandra och ett gästbud eller ett dansnöje, till hvilket grannarne äro bjudna, eger rum på nästan hvarenda gård. Ungdomen ställer till allehanda lekar och förlustelser, och denna tid anses vara särdeles lyckosam för förlofningar. Ju ursprungligare seder råda i en trakt, desto större festligheter ega rum. Hvarthelst jag efter första veckan i December gick, såg jag icke någonting annat än rustande och stök i och för helgdagarne.

Vid denna högtid framtagas alla hushållssaker från forna tider jemte egendomligt gammalt krukmakargods, silfver och märkvärdigt formade träkärll och skedar, hvilket allt utgör familjearf. Främlingen kan, då han befinner sig i ett dunkelt upplyst, gammalt hus i en aflägsen fjälltrakt af Norge och dricker en skål ur en gammal stänka, lätt drömma sig att han står midt bland forna tiders nordmän och vikingar, ty mången höfding, käck krigare eller jägare har druckit ur just detta kärll, mångt dryckesgille har egt rum inom dessa gamla väggar, mången silfverbärgare har här klingat mot en annan, medan män, som voro många lands skräck, öfver dess skummande innehåll svuro hvarandra evig vänskap. Samma kärll har ock tjenstgjort vid mångt bröllop och barndop, vid mången begrafning. Somliga af dessa kärll äro beslagna med messing, andra med guld eller silfver, andra åter äro förgyllda. Några äro försedda med runinskrifter, andra hafva icke några inskrifter alls. Somliga äro så gamla att man icke kan följa deras historia ända från början och de hafva sannolikt medförts från Asien af de infallande horderna. Några af dessa kärll hafva påträffats i grafhögar och andra uppgräfts ur jorden.

I hvarje by och på hvarje gård är man under två eller tre veckors tid sysselsatt med förberedelserna till julens firande. Synnerlig omsorg nedlägges på bryggandet af julölet, hvilket är starkare än det vid vanliga tillfällen brukliga. En betydlig del af humlen, som växt i den lilla humleplanteringen bredvid bygnaden, har aflagts enkom för detta tillfälle, eller ock har humlen inköpts långt förut och sorgfälligt förvarats af husmodern. Man

VID JULTIDEN.

1874

brygger en så stor mängd öl, att man ej behöfver vara rädd för, att det skall taga slut innan festligheterna äro förbi. Hvarje vän och besökande måste dricka af det samma, hvarvid det bjudes i en stor stänka eller träbägare, rymmande fyra liter eller mera. Männen fara till kvarnen för att mala mera mjöl och under flera dagar äro mödrar och döttrar ifrigt sysselsatta med bakning; flickor som hafva rykte om sig att baka väl äro mycket eftersökta. Hemmagjordt vinbärsvin — om dylika bär växa på orten — har sparats till högtiden. På landsvägarne ser man en mängd kärror, på hvilka ligga små kaggar med bränvin, fara hemåt från städerna, fjordarnes inre ände eller andra ställen, der nämnda dryck kan erhållas och dit en karl särskildt skickats för att köpa nödigt förråd af den samma jemte åtskilliga andra öfverflödsvaror. Visthuset är väl försedt; fisk, fågel och annat vildt finnas i det samma, det bästa spickeköttet framtages nu, en calf eller ett får slagtas och då helgen nalkas, bakas kaffebröd och gräddas våfflor. Äfven det allra ringaste hushåll vill lefva godt under julen.

I många trakter af Sverige erhåller presten en del af sin lön i form af tionde af mjöl o. s. v. Ännu för några år sedan kunde man ett par dagar före dopparedagen — julaftonen — se hjälppresten, klockaren och kyrkvaktaren gå omkring med stora lådor, korgar och säckar för att i dem stoppa tionde, men som nämnda aflöningssätt i allmänhet numera är afskaffadt, fortlefver detta bruk endast i aflägsna nejder. De små landthandelsbodarna göra goda affärer i kaffe, socker, sviskon, russin och risgryn till puddingar; flickorna köpa små prydnader och hufvuddukar och de unge karlarne skaffa sig en ny hatt eller en halsduk. Vid denna tid få böndernes såväl manliga som kvinliga tjenare de kläder och skodon som ingå i lönevilkoren, och alla bära sina bästa drägter på helgdagskvällen. I många trakter af Sverige och Norge är det allmänt bruk att om julen bespisa fåglarne genom att på hustaken, i träden eller på gårdarne sätta upp hafrekärfvar. Två eller tre dagar före julaftonen ankomma till städerna hela vagnslaster med sädeskärfvar, och både

rika och fattiga köpa dylika samt sätta upp dem öfverallt. Stora massor hafreknippor voro till salu i Kristiania och alla köpte sig sådana. I många trakter voro kvinnorna och barnen vid denna tid ifrigt sysselsatta med att göra i ordning kärfvar till julaftonen. Hvarje husfar hade, äfven om han var fattig karl, aflagt en eller annan tioöring eller åtminstone en tvåöring för att tillhandla sig en hafreknippa, så att också fåglarne skulle få sig ett julkalas. Jag erinrar mig ännu de ord en min vän fälde, då vi tillsammans foro genom Kristiania gator. "En person måste vara ytterst fattig", sade han med djup rörelse, "för att icke kunna spara ihop ett par ören till föda åt småfåglarne på julaftonen!" Hvilken förtjusande tafla är det icke att se de små djuren flyga omkring kärfven eller sitta på den tjockaste delen af den samma och picka ut kornen! Det här vidrörda bruket är synnerligt vackert och vittnar fördelaktigt om skandinavernes hjertegodhet.

På denna dag få på mången gård den kära gamla hästen, fölungen, oxarne, korna, fåren, getterna och till och med grisen dubbelt så stor mängd föda som vanligt och hafva då så mycket att äta, att de ofta ej kunna förtära alltsammans.

På eftermiddagen på julaftonen är allt i ordning; husets samtliga rum äro omsorgsfullt rengjorda och putsade och golfvnen beströdda med en- och gran-ris. Då arbetet är slutadt, begifver sig vanligen hela familjen till den uppvärmda bagarestugan, der hvarenda en af hushållets medlemmar verkställer en grundlig tvagning från hufvud till fot eller i ett stort kar tager sig ett bad — mången gång det enda under årets lopp. Derefter taga de på sig rent linne och sina bästa kläder. På kvällen samla de sig rundt omkring bordet och husfadern läser upp ett stycke ur evangelieboken eller ännu oftare ett kapitel ur bibeln, hvarefter en bastant måltid intages. I många fjälldalar hålles vaka under hela natten, ljus brinna i fönstren och alla äro muntra och glada. I Dalarne begifver folket sig flockvis till kyrkan, och hvar och en af kyrkobesökarna bär ett bloss. På somliga trakter

skyndar folket antingen till fots eller i släde genast efter gudstjenstens slut så fort som möjligt från kyrkan, emedan det är en gammal sägen, att den som kommer först hem ock skall få sin skörd först bergad. Tidigt på juldagsmorgonen väckes familjen af moderns och systrarnes gälla röster, som sjunga:

Ett barn är födt i Betlehem,
Dess fröjdar sig Jerusalem,
Halle! Halleluja!

Följande dagens morgon söker hvar och en af de unga, så väl de som arbeta inom- som de som arbeta utom-hus, att först blifva färdig med sina sysslor. Man har då för sig allehanda skämt och nojs. Så tillspika gossarne under natten dörrarna och fönstren, för att flickorna skola få svårt att komma ut, eller ock gömma de deras skor. Flickorna å sin sida förehafva allahanda upptåg med gossarne. På landet firas juldagen mera som en uppbyggelsehögtid.

Somligstädes äro ännu gamla sedvänjor rådande. På tjugonedagen måla eller svärta ofta några af de unga karlarne sina ansigten, sätta besynnerliga kronor på sina hufvuden eller hattar, hänga stora stjernor på bröstet och taga långa träsvärd i handen. En af dem för med sig en påse och de gå från gård till gård samt bedja om bidrag till en liten festtillställning. Då och då förehafva de åtskilliga puts och om de misstänka att någon ung karl är kär i en flicka, sjunga de för henne den gamla Herodessången; efter sångens slut slå de träsvärderna mot hvarandra och rusa ut.

Julaftonen befann jag mig åter i min vän, konsul H:s angenäma hem. Barnen voro synnerligen glada öfver att få råka mig och den lilla, klarögda Kristines och hennes unge brors ansigten strålade af förtjusning, då jag berättade för henne, huru öfverraskad jag blef, när jag i Newyork erhöll ett stort bref från henne. Jag sade att jag i början icke trodde att brefvet var till mig, men något misstag hade emellertid icke egt rum, ty det var tydligt adresseradt till Paul B. Du Chaillu och försedt med Kristiania poststämpel. Jag öppnade omsla-

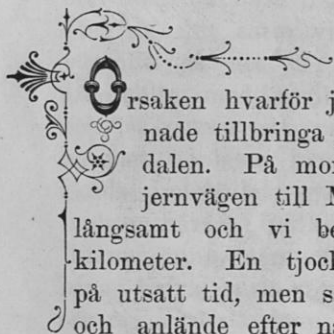
get och fann ett par tofflor, som passade mig fullkomligt. "Det var från Kristine", ropade gossarne, som icke gäfvor mig tid att sluta meningen. "Hon broderade dem sjelf." "Hur kunde hon få reda på, huru stora mina fötter äro?" Innan jag fick något svar, anmäldes att middagen var färdig. Jag var den ende främmande i den stora familjekretsen, hvars alla medlemmar, så väl unga som gamla, sutto till sammans vid bordet. Efter middagen rådde stor spänning bland de små, ty dörren till den stora salongen hölls obevekligt tillstängd för alla. Plötsligt rusade barnen mot dörren, som öppnades, och öfver deras läppar gick ett rop af häpnad och förtjusning. Midt i det stora rummet stod en väldig julgran, som skimrade af tjogtals små grant färgade vaxljus och hvars grenar dignade under julklappar. Vi slogo en ring kring den samma och fattade hvarandra i händerna samt skredo under sång vaxelvis framåt och till baka. Efter dansens och sångens slut satte vi oss. Barnen strålade af lycka och väntade på att få se hvilka gäfvor de skulle erhålla. De höllo med nyfikna blickar skarp utkik på trädet och så snart ett paket nedtogs, blef det dödost, tills namnet upplästs, hvarefter en allmän rusning för att beskåda innehållet egde rum och utrop af glädje och beundran hördes, hvilka gjorde dem som ännu ej fått någon "klapp" ännu mera otåliga och oroliga. Man måste i sanning hafva varit djupt nedtryckt af sorg och bekymmer för att icke på denna festkväll känna sig lycklig vid åsynen af alla dessa strålande och glada ansigten. De gamla blefvo unga på nytt och all tärande oro flyktade, åtminstone för en stund, sin kos. Ett stort paket nedtogs från en af grenarne och alla voro nyfikna att få veta åt hvem det var ämnadt, ty det var det största af alla. Det var åt mig! Alla skockade sig rundt omkring mig; jag öppnade omslaget och fann en präktig muff, som var förfärdig af ett räfskinn, hvars hufvud var med sådan konst behandlad, att det såg ut som om djuret varit lefvande. Det var en minnesgåfva från min hjertegode vän och hans fru. "Den kommer att blifva er särdeles nyttig i vinter, då ni reser i den aflägsna norden", sade värdinnan. Och

särdeles nyttig blef den mig äfven, hvarjemte den blef ett föremål för stor undran bland de enkla naturbarnen ini landet. Räfhuvsudet såg så lifslevfande ut, att hundarne alldeles gifvet skälde, så snart de fingo syn på det samma.

Återstoden af kvällen förflöt lugnt och stilla och klockan tio hade alla begifvit sig till ro eller gått hem.

3 KAPITLET.

Afresa från Kristiania. — Dimma på Mjösen. — Små slädar. — Förberedelserna till en familjefaders resa. — Mildt väder. — Obetydligt med snö. — Regn. — Gudbrandsdalen. — Dovre kyrka. — Toftemoen. — En historisk gård. — Kvällsmåltid vid Toftemoen. — Nyårsdagen. — Kyrkan. — Ankomst till Tofte. — Ett urgammalt stamträd. — En gammal gård och sagan om den samma. — Konung Harald Hårfager vid Tofte 860. — Snöfrid. — Flickorna på Tofte. — Gamla hus. — Bruken bland bönderne i Gudbrandsdalen. — En munter afton. — Bondestolthet. — En mängd gamla dryckeskärl. — En utklädd skara. — Trettondedag jul. — Hans. — Selsjord. — En samling ungmör. — Gudbrandsdalsskönheter. — En svartsjuk flicka. — Mottagande vid Skjena. — Rönnög. — Anders. — Slut på festligheterna.

Orsaken hvarför jag for till Kristiania var, att jag ärnade tillbringa julhelgen bland bönderne i Gudbrandsdalen. På morgonen 26 December afreste jag med jernvägen till Mjösen. De norska tågen gå mycket långsamt och vi behöfde tre timmar för att färdas 65 kilometer. En tjock dimma hindrade ångaren att afgå på utsatt tid, men så snart det klarnade, lättade vi ankar och anlände efter några timmars förlopp till det ungefär halfvägs liggande Gjövik, der all vidare resa på sjön omöjliggjordes af is. Efter några timmars färd med skjuts anlände jag till Mjösens öfre ände, som är belägen ungefär 175 kilometer från Kristiania. Det var mycket mörkt, och jag vågade icke med släden fara öfver den isbelagda Lågen, emedan jag icke kunde se vägen och min körsven ej kände till de farliga ställena. Jag knackade på dörren till ett litet hus och bad egaren att följa med mig öfver älfven samt urskuldade mig för att hafva väckt honom med att jag hade synnerligt brådt om.

Efter tre eller fyra timmars sömn begaf jag mig på färd norr ut mot Dovre fjäll, och vägen, på hvilken jag

för, var synnerligen präktig. De slådar, som finnas vid de norska skjutsstationerna äro egendomliga och jag måste tillägga högst obekväma. De kunna endast rymma en person och korgen liknar mycket en karriol med undantag af att den hvilar på medar. Det fins icke någon särskild plats för packningen, hvarför den resande måste, äfven om han blott har med sig en helt liten kappsäck, hålla benen utanför, så att han merendels nästan vidrör medarne. Dessa slådar äro dock mycket lätta att styra bland fjällen och på smala vägar samt välta yttert sällan. Körsvennen står baktill på medarne. Man måste hafva på sig dugtiga skinnfodrade ytterstöfflar och två par stic-kade strumpor för att fötterna icke skola förfrysa, då det är kallt.

ANTRÄDANDE AF FÄRDEN.

Den i Skandinavien resande främlingen och särskildt amerikanen, som anser en färd på 1,500 kilometer endast för en småsak, öfverraskas af att se hvilka stora förberedelser vidtagas, då en hedervärd familjefader gör sig redo för en resa på några få timmar. Han kan ej undgå att lägga märke till hustruns oro för mannen och den vörndnad och kärlek barnen under den allmänna uppståndelsen ådagalägga. Far får ej svälta, hvarför en väl-försedd matsäck göres i ordning och inlägges i en korg

eller låda, hvarjemte en flaska med bränvin eller vin får följa med för att värma honom på vägen, och före afresan uppdukas dessutom en riklig måltid. Framför allt måste man laga att han ej förkyler sig. De tjockaste yllestrumporna och vantarne väljas och värmas; den långa, med varg- eller får-skinns fodrade pelsen, som är försedd med en krage hvilken går upp öfver hufvudet och nästan täcker ansigtet, borstas; de höga, med tjockt skinn fodrade ytterstöflarne putsas, och det varmaste ylleskärpet — sannolikt en julklapp från något af barnen — framtages ur byrån.

EN PUTSLUSTIG FAMILJETAFLA.

Efter måltiden börjar påklädningen. Hustrun och barnen biträda honom dervid, hvilket han helt lugnt låter ske och med ett belåtet utseende öfver att vara öfverhufvudet i en sådan familj, och han känner sig lycklig öfver, att utgöra föremål för så många ömma omsorger. Ylleskärpet lindas ett par gånger kring medjan, halsen omsvepes väl, pelsmössan sättes på hufvudet och kragen slås upp så att ansigtet knappast synes. Tjensteflickan anser att äfven hon bör deltaga i att göra husbonden i ordning för resan och söker för den skull att

hjelpa till. Sonen har nu selat hästen och efter ett ömsesidigt gladt farväl afreser pappa under betraktelser öfver, huru trefligt det är att vara far till en stor familj.

På andra dagen af min utflygt var himlen så blå och luften så mättad med vattenångor, att jag fick mina farhågor. Jag bedrog mig heller icke; den vackra himlen var verkligen förrädisk. På eftermiddagen blef vädret allt mildare och mildare, molnen drogo sig tillsamman och före mörkrets inbrott öste ett hållregn ned. Jag förvånades öfver att vädret midt i vintern kunde vara så mildt i en dal, belägen mellan 61° och 62° n. lat. och två, tre hundra meter öfver hafvet. Ju längre det led på kvällen, desto häftigare vardt regnet och natten blef så mörk, att jag icke kunde se vägen utan måste öfverlemna mig helt och hållet åt hästens ledning. Det stackars djuret — en skjutshäst — hade många gånger tillryggalagt samma väg och kände den till punkt och pricka samt trafvade denna natt utan att styras af någon in på gården vid skjutsstationen Skjæggestad.

Öfverallt, der man kände mig, helsades jag hjertligt välkommen med ett "glædelig Jul og godt Nyttår". Det hade blott varit helt obetydligt med snö och regnet hade tagit så hårdt på den samma, att väglaget då jag for vidare norr ut var lika dåligt både för släde och för karrjol ända tills dalbotten blef högre belägen. Vid denna tid på året äro dagarne i södra Norge mycket korta. Det är icke ljust förr än klockan 8,30 eller 9 f. m. och klockan 3,30 e. m. är det redan mörkt. Solen kunde till följd af de dalen omgifvande höga fjällen icke ses. Klockan två utvisade den röda och gula himlen öfver oss, att solnedgången var i annalkande. De af solens strålar bjärt orangefärgade molnen företedde en präktig syn, då de summo tvärs öfver dalen och öfver Kuvens samt Jettas snöhöljda toppar, af hvilka den förre reser sig 1,490 och den senare 1,655 meter öfver hafvet.

Sedan jag färdats i tre dagar visade sig på afstånd Dovre kyrka och vägen hade då nått en höjd af 470 meter öfver hafvet. Jag nalkades målet för min resa. Vid fjällens fot några kilometer höger om landsvägen

sträcker sig en kedja af kullar, på hvilken åtskilliga gårdar ligga, till dömes Björn, Hofde, Bergseng, Lindsöj, Budsjord, Höje, Buste och några andra, och flera af dessa höra till de äldsta i Gudbrandsdalen. Jag igenkände ock Tofte, min bestämmelseort. Jag afsteg vid den historiskt bekanta skjutsstationen Toftemoen för att skaka hand med min gamle vän Ivor innan jag besökte hans broder Tord. Han var icke hemma, men hans hushållerska, som hade uppsigt öfver hela gården, sade att Ivor icke längre triffades vid Toftemoen, utan tyckte mera om Hedalen och sin stora gård Bjölstad och att han der tillbragte sin mesta tid. "Men", tillade hon, "ni måste stanna kvar öfver natten hos oss samt helsa på grannarne; i morgon kan det vara tids nog, att ni begifver er till Tord. Ivor skulle blifva ledsen, om han hörde att ni icke dröjt här en dag; vi skola sköta väl om er. För öfrigt måste ni tillbringa någon dag under trettonhelgen hos oss." Då maten var i ordning, sade hon: "Under julen hafva vi alltid duk på bordet." Efter måltidens slut samlade sig tjänstfolket kring spisen för att prata och alla bjödos på ett glas vin. Samtalet rörde sig om julfesterna, de tillställningar, som skulle ega rum, och hvad trefligt man hade att vänta. Sedan fingo vi höra hvilka personer som förlofvat sig och skulle gifta sig på våren, och de vanliga anmärkningarna földes, såsom: "Hvem kunde tro det!" eller: "Så illmarigt de burit sig åt!"

Det var sent, då vi gingo till hvila. Jag fördes till ett mycket stort och särdeles bekvämt sofrum, som var måladt i bjärta färger och försedt med gamla möbler.

Nyårsdagen, som i landet är helgdag, inbröt med ett starkt snöfall. En släde förspändes för att jag skulle få åka till kyrkan, och en af ladugårdspigorna lyckades äfven få rum i den samma på det viset att hon satte sig i mitt knä. Baktill stod en dräng med en eldröd lufva och körde. Till följd af det stormiga vädret voro åhörarne få. Efter gudstjenstens slut for jag till Tofte och mottogs af Tord på det för den norske bonden kännetecknande hjertliga, men lugna och stillsamma sättet.

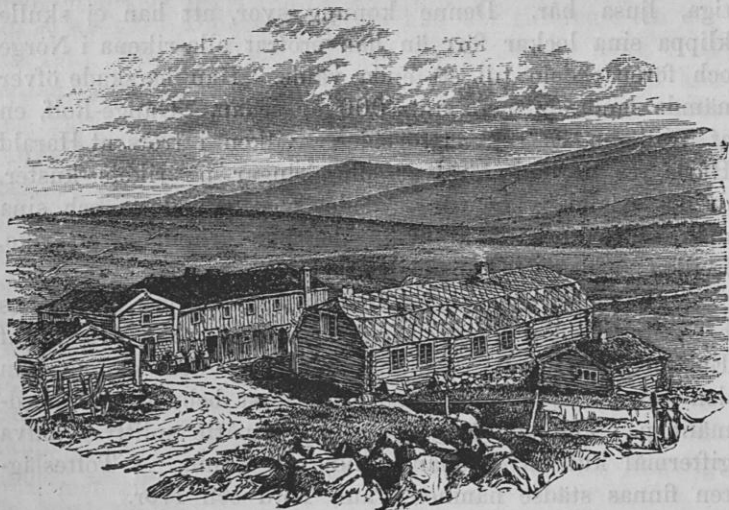
Genast efter min ankomst iordningställdes en riklig måltid, ty detta ingår ofelbart i den gästfrihet, som visas främlingen. Bordet var täckt med en snöhvit duk och jag måste äta ensam, hvilket bruket fordrar, enär man vill visa att måltiden enkom tillagats för gästen. Min vän, som var enkling, stannade inne för att se efter, att de vackra, ljushåriga flickorna passade upp mig ordentligt. Tord Paulsen och hans två bröder tillhörde en af Norges allra äldsta slægter, hvars stamträd går tillbaka ända till konung Harald Hårfagre, så kallad till följd af sitt präktiga, ljusa hår. Denne konung svor, att han ej skulle klippa sina lockar förr än han eröfrat alla rikena i Norge och förenat dem till ett enda välde. Han herskade öfver nämnda land för mera än 1000 år sedan. Gånge-Rolf, en af Wilhelm Eröfrarens förfäder, hvilken i trots af Harald Hårfagres förbud föröfvat plundringar på rikets kuster, drefs i landsflykt och seglade med sin flotta och sina män söder ut till Frankrike, der han grundlade ett rike, hvilket sedermera kallades Normandie.

De gårdar, som egas af Tofteslægten, voro i familjens besittning redan långt innan normandernas eröfring af England egde rum och hafva tillhört den samma från den tid, då Gudbrandsdalen allra först bebyggdes af nordmännen. För att förmögenheten ej måtte splittras hafva giftermål kusiner emellan ständigt egt rum. I Tofteslægten finnas städse namnen Paul, Tord och Ivor.

Med denna gård är en romantisk kärlekshistoria äfven förknippad. Omkring år 860 stannade konung Harald under en resa vid Tofte för att derstädes tillbringa julen. På julaftonen kom en lapp, Svase, till gården just då konungen skulle sätta sig till bords och inbjöd honom att följa med till sin boning, der ett julgille anordnats. Vredgad vägrade konungen, men Svase förskräcktes ej, utan lät helsa, att Harald lofvat honom att besöka hans hydda. Konungen gaf efter, och då han inträdde i hyddan, trädde honom till mötes Svases fagra dotter Snöfrid, hvilken iskänkte åt honom ett kärll fullt med mjöd. Han blef genast till följd af hennes stora skönhet förtvifladt

kär i henne. Från ett af hennes barn härstammade en sedermera mäktig ätt i nordliga Norge.

Toftemoen, som tillhörde Tords broder Ivor, är en af de äldsta skjutsstationerna i landet. Sagan förtäljer att de båda bröderne konung Eysten och konung Sigurd omkring år 1100 under en resa derstädes sammanträffade och tvi-stade om, hvilkendera som utfört de största dåden. Sigurd var den yngre af de två och hade vid sin återkomst från Palestina förärat rika skänker åt brodern. Han fram-

DEN GAMLA FJÄLLSTUGAN HJÆRKIN.

höll sina fejder, sina eröfringar och sina färder i fjärran land, medan Eysten å sin sida rosade sig af det myckna han gjort för Norge, af den väg han höll på att anlägga från Trondhem öfver Dovre fjäll samt af de härbergen han till resandes tjänst uppbyggt och underhöll. I forna tider förekommo i många delar af landet gästgifverier endast sparsamt och då personer reste, måste de antingen sofva utom hus eller taga sin tillflykt till de s. k. *baste-stuerne*, små skyddshus af hvilka några ännu finnas kvar i obebodda nejder i den aflägsna norden.

Tord var femtio år gammal och af medellängd samt hade gråsprängdt hår och ett välvilligt, ehuru icke särdeles uttrycksfullt ansigte. Icke den ringaste tillstymmelse till anspråksfullhet framskymtade i hans tal eller sätt. Han var mycket gudfruktig och en ifrig anhängare af kyrkan samt i hög grad konservativ. Hans hvardagsdrägt utgjordes af svart långrock samt byxor och väst af fint hemmagjordt kläde, hvarjemte han bar en stor, röd ylle-mössa, hvilket plagg tycktes på denna trakt vara den mest brukliga hufvudbonaden. Kläderna hade skraddaren från Dovre sytt och stöflarne voro förfärdigade på gården af läder, som Tord sjelf låtit bereda. Min värd förde likt alla norske bönder ett patriarkaliskt lif och ingen som såg honom och hans enkla sätt kunde misstänka, att han tillhörde en så gammal ätt. Han hade sju pigor och fem drängar, men under sommarmånaderna och skördetiden togos en mängd tillfällige arbetare i tjenst. Öfver flickorna hvilade ett drag af sjelfständighet, ty deras ställning inom sällskapslivet led icke det minsta afbräck deraf, att de tjenade för sitt bröd. De voro nordmannadöttrar och det var sed att hvarje bondes hustru, döttrar och söner vid alla samkväm lemnade å sido all klasskilling. Dessa flickors fäder voro bönder och egarens till Tofte jemlikar, och deras gårdar hade sedan långliga tider gått i arf inom släkten. Ett par af flickorna voro döttrar till *husmænd*, men främlingen kunde icke skilja dem från de andra, ty de behandlades med lika stor aktning, som de. Allesammans hade tagit tjenst, antingen därför att deras föräldrars gårdar voro för små för hela familjens uppehälle eller därför att de för egen räkning ville förvärfva sig penningar.

Alla sågo friska, blomstrande och starka ut. Den enkla födan, det tidiga uppstigandet om morgnarne och det myckna arbetet i fria luften tycktes bekomma dem väl. Tre voro riktiga skönheter och hade allesammans ljusblå ögon och ljust hår. Fyra af de sju flickorna hette Ragnhild, hvilket är ett mycket vanligt namn i denna del af Gudbrandsdalen och som nog kommer att allt framgent vara brukligt, alldenstund barnen städse uppkallas

efter någon person i familjen, flickan efter sina far- eller mor-mödrar, mödrar eller fastrar och mostrar och gossen efter sina far- och mor-fäder, fäder eller far- och mor-bröder. För att skilja dem från hvarandra tillades namnet på den gård, hvarifrån de voro. Sålunda kallades Peders dotter Ragnhild Mösjordet, Ols dotter Ragnhild Nyhaugen, Martins dotter Ragnhild Angård och Torstens dotter Ragnhild Ulen. Två af de öfriga hette Marit, hvilket också är ett mycket vanligt namn, och den sjunde Kari, som är en förkortning af Katarina. De fem drängarne voro starka, friska gossar, och hette Anders, Ole, Jon, Lars och Hans. Gården är belägen i närheten af en bergsström på en ås, som sakta sluttar ned mot dalen och ligger ungefär 1 $\frac{1}{2}$ kilometer från stora vägen. Egendomen ligger 600 meter ofvan hafvet och 125 meter ofvan dalen. I bakgrunden resa sig mörka fjäll, från hvilka flera strömmar rinna. Vid gården funnos två böningshus, af hvilka det Tord bebodde, uppförts 1783. Det andra förskref sig från 1651 och i det samma bodde Tords syster med sin sextonårige son Paul. Tord hade ärfvt gården, men måste gifva henne ett visst årligt underhåll af afkastningen, hvilket satte henne i stånd att föra ett sorgfritt och bekvämt lif. Tord bodde, som sagdt, i den nyare byggningen, som var stor och bekväm. På nedre bottnen var köket, hvori funnos en spis, ett stort bord, träbänkar och några trästolar. Detta var hvardagsrummet, och här tillagades och intogos måltiderna samt spunnos och väfdes kläderna och linnet för hushållets behof. Två rum stodo i förbindelse med köket, af hvilka det ena var Tords sofrum och det andra om vintern användes till mjölkammare. Midt i huset gent emot ingången till förstugan var ett rum för drängarne med bäddar af lös halm, på hvilka fårskinn voro bredda. Gästrummet var lågt i taket och hade måladt golf, men var ett mönster af snygghet och prydighet. Det användes endast, då man vill visa en främling särskild ära eller vid synnerligt högtidliga tillfällen. En tjock, rund stock i midten uppbar taket och på en af tvärbjelkarne voro sifforna 1783, det årtal då huset färdigbygdes, inskurna.

Ett stort bord, en egendomlig skänk, några stolar och en kamin utgjorde inredningen. Detta sätt att inskära årtalet tyckes först hafva kommit i svang omkring 1600. Vid jemförelse med åtskilliga af de kringliggande byggnaderna föreföll emellertid detta hus att vara helt nytt.

Det var just på denna gård och icke såsom främlingarne tro vid Toftemoen, som Tords fader undfägnade konung Oskar, den nuvarande konungens fader, under dennes resa från Kristiania till Trondhjem, der han skulle krönas till konung öfver Norge. Den gamle bonden sände bud till konungen att han icke behöfde taga någonting med sig, icke ens silfver, ty han hade sjelf tillräckligt af allt för hela hofvet. Konungen och Toftebonden sutto vid ett särskildt bord, medan hans majestäts följe, sjelfve statsministern inbegripen, åt vid ett annat bord. "Detta bord", sade Harald Hårfagres ättling, "är endast afsedt för dem som äro af kungligt blod." Ehuru denna historia är rolig både att läsa och berätta, tviflar jag dock på dess sannfärdighet. Värden ville antagligen helt enkelt bevisa sin konung en särskild heder, såsom brukligt är mot främlingar. Han åt hvarje dag tillsammans med sitt tjenstefolk och kunde följaktligen icke vägra att spisa tillsammans med sitt lands högst uppsatte, änskönt han i sjelfva verket ansåg dessa stå långt under sig.

Såsom ofta är fallet var ett af husen ofullbordadt. På taket till ett annat satt den till julspis åt fåglarne afsedda hafrekärfven. Dessa byggnader bildade en sorts inhägnad plats, midt på hvilken låg en stor, rund stenplatta, hvarpå man lade salt åt boskapen, som, då det var vackert väder, emellanåt fick lufta på sig en liten stund. Man tog mycket väl vara på hästgödseln, torkade den samt lade den på gården i små högar, och det förvånade mig att se, huru begifna kreaturen voro på den samma.

I andra byggnader förvarades hushållets vinterförråd, såsom salt kött, smör o. s. v., och ett rum i en af dessa var fylldt med den ull, som erhållits af fåren. På samma sida af gården låg en hög, flera hundra år gammal byggnad, hvarpå fans ett klocktorn samt ett ur och som om sommaren be-

boddes af arbetarne, hvilka ofta uppgingo till ett antal af trettio till fyratio stycken. Äfven fans en stor bygnad, som hvilade på tjocka stenvmurar och i hvilken sextio kor voro inrymda, och på kort afstånd derifrån fans ytterligare en ladugård. Stallet innehöll tjugo hästar, af hvilka några voro särdeles vackra. Man får icke bedöma de norske hästarne efter dem, man ser vid skjutsstationerna.

Böndernes arbetsvanor i denna trakt af Norge voro högst anmärkningsvärda. Allting gick så punktligt som ett urverk. På många gårdar kallade en ringklocka, som satt på en af bygnaderna, folket till och från arbetet. Såväl vinter som sommar stego tjenarne upp klockan fyra på morgonen. Klockan sex hade man mjölkat korna och skött om hästarne och arbetarne satte sig då ned vid frukostbordet, vid hvilket Tord sjelf äfven tog plats. Bönderne och deras hustrur föregå nämligen alltid sjelfva de sina med godt exempel i flit och idoghet. Efter frukosten utdelades befallningarna för dagen, hvilka till punkt och pricka åtlyddes, ty fastän husbondfolk och tjenare umgingos som jemlikar, medförde detta icke rättighet för någon att försumma sin pligt. Klockan elfva åts middagen, vid hvilken husfadern skar för och hustrun eller hushållerskan framför hvarje person satte en portion smör samt derbredvid lade ett stycke flatbröd. Potatis fans alltid vid middagen. Klockan fem intogs ett tredje mål och det fjerde, som oföränderligen utgjordes af gröt, var färdigt mellan klockan sju och åtta på qvällen. Klockan fem eller ännu förr snyggade flickorna sig, hvarefter de slog sig ned i köket och började väfva, spinna, sticka eller sy. Klockan åtta eller senast nio lågo alla. Ofvanpå förmaket fans ett stort sofrum, som var ett mönster af snygghet och prydlighet och der en utdragssoffa tjenstgjorde som säng. I ett hörn stod den gamla silfverkronan, som så mången brud inom Tofteslägten burit. Detta rum, som endast var afsedt för gäster, hade jag till mitt förfogande. I öfra förstugan hängde kläder och pelsverk på väggarna.

Utsigten från fönstren var egendomlig. Gårdarne med sina bygnader bildade hopgyttrade massor, hvilkas

mörka färg framträdde ännu starkare mot den hvita snön, och på fjällen på andra sidan dalen sågo sätrarna ut som svarta, ofantliga stenblock liknande fläckar. Då jag drog mig till baka för natten, plögade Tord, som då merendels åtföljdes af ett par pigor, ledsaga mig till mitt rum för att undersöka, om der var tillräckligt varmt och om allt var i ordning. Min värds första fråga på morgonen var, om jag legat bra i bondesängen och sofvit godt. Jag åt min frukost ensam, ty Tord intog sin klockan sex tillsammans med drängarne. Jag fick stekt fläsk, färskött, potatis, smör, ost, rikligt med mjölk samt förträffligt kaffe och upppassades af en behaglig tös.

Då det blef kväll, var det innerligt treffligt att tillsammans med hela hushållet sitta i köket vid en ofantlig, flammande brasa, hvars sken helt och hållet upplyste rummet. Dagens mödosamma arbete var slutadt och som det var jul, hade folket tagit på sig sina bästa kläder. Köksgolfvet hade blifvit skuradt och för öfrigt hade allting putsats och gjorts fint. En vedtrafve låg i ett hörn. Vi skulle få oss en sväng. Aftonmåltiden intogs tidigare än vanligt och efter den samma kommo några grannar in. Jag öfvertalade, ehuru med någon svårighet, flickorna att sjunga. Bland de sånger, de läto höra, må nämnas: "Per och Lisa", "Min lilla vrå bland bergen" och "Gossen och flickan" (Snäll är en flicka vid femton år o. s. v.).

Efter sången satte vi undan stolarne och för att sätta lif i sällskapet började den hederlige Tord att dansa med en af sina pigor. Han dansade emellertid blott ett par, tre hvarf, ty han led af andtäppa. Hans son och brorson dansade derefter med hvar enda en af flickorna. Sedan lektes blindbock och flera bland flickorna måste igenlösa sina panter genom att kyssa mig. Några voro i början blyga och spjärnade emot, men de måste dock göra det under mycken munterhet bland sällskapet, som tycktes finna ett utomordentligt stort nöje i denna del af leken.

En stark konservatism, d. v. s. ett strängt fasthållande vid gamla bruk, samt afsky för allt som kan se ut som stolthet äro för bönderne utmärkande kännetecken,

hvilka dock på somliga trakter framträda märkbarare än på andra. Ofta hade Tord icke någon matlust, då han åt middag med mig. "Hvarför intager ni icke edra måltider tillsammans med mig?" frågade jag. "Ni kan ju icke äta två middagar med blott en halftimmes mellanrum mellan hvardera."

"Om jag gjorde det", sade han, "är jag rädd för att såväl mina tjenare som grannarne skulle kalla mig högfärdig och säga att jag skändes för dem inför främlingar. De skulle tro, att jag föraktade dem."

GAMMALT DRYCKESHORN. 33 CM. HÖGT.

Jag har ofta sagt både till Tord och många andra bönder: "Hvarför målen I icke edra boningshus hvita? De skulle då taga sig mycket bättre och pittoreskare ut." Svaret ljöd: "Vi skulle nog hafva god lust att göra det, men hvad skulle folket säga? De skulle tro, att vi ville vara för mer än de och att vi blygdes öfver att vara bönder, eftersom vi sökte att apa efter stadsborna." Detta sega fasthållande vid det gamla utgör ofta en hämsko på framåtskridandet, ty de som skulle vilja att ändringar infördes våga icke göra början. Och härutaf kommer det sig, att de former, i hvilka ett mindre utveckladt umgän-

geslif rör sig och som numera upphört i andra land, härstädes ännu äro rådande.

Jag gick, än bland fjällen, än i dalen, från den ena gården till den andra, dröjande på ett ställe blott några timmar, på ett annat öfver natten. Öfverallt helsades jag hjertligt välkommen och undfagnades med hembrygdt julöl i horn, som voro så gamla att Odins och Tors dyrkare nyttjat dem, då de drucko för sin återkomst från framgångsrika härnadståg eller då de vid bröllop och begravingar tömde mjödet medan sånger sjöngos, hvilka prisade dygderna hos de tappre, som stupat på slagfältet för att sedan i full vapenskrud inträda i Walhalls sälla salar.

De numera så sällsynta forntida dryckeshornen förfärdigades af den nu utdöda uroxens horn. Teckningen på föregående sida afbildar ett, i min ego befintligt, som jag erhållit till gåfva af Bergens museum och hvilket tvifvels utan förskrifver sig från hedna tiden. Att dricka ur ett dylikt fordrar särskild vana, ty eljes får man ovilkorligen innehållet öfver sig. Man hade mycket roligt, då jag första gången drack ur ett sådant horn och innehållet rann ut på mitt skjortbröst.

På tal om dryckeshornen må trästånkorna äfven nämnas. De äro likt små kaggar försedda med band. Många äro utmärkt vackert snidade och somliga hafva en ålder af fyra- eller fem-hundra år. Det fins äfven en annan form af bandade trästånkor, hvilken dock är utomordentligt sällsynt. Jag såg endast två af detta slag; båda hade skapnad af en kaffekanna och den ena var omgärdad med silfverband. Dessa två dryckeskärl äro de egendomligaste

TRÄSTÅNKA.

prof på dylika föremål, jag lyckats förvärfva mig. Det ena har jag skänkt till en af mina förläggares, herr Josef W. Harpers samlingar som en gård af tacksamhet för mångårig vänskap.

På åtskilliga gårdar bjöd man mig ölet i gamla, massiva silfverstankor, som rymde nära 2 $\frac{1}{4}$ liter. Dessa kärl, som efterträdt de äldre, förskrifva sig från senare tider och ytterst få äro äldre än från sextonde eller sjut-

SILFVERBESLAGEN KANNA.

tonde århundradet. De äro ofta utomordentligt tunga och somliga väga åtskilliga kilogram.

Då trettonhelgen närmade sig sitt slut, befann jag mig på en bondgård i en af dessa små tvärdalar, som utmyнна i Gudbrandsdalen. Det var sent och vi sutto vid en flammande brasa. Då och då gick en stor, med starkt julöl fylld trästänka laget rundt. Plötsligt hördes på långt afstånd ljudet af musik och medan vi lyssnade till det samma, kom det närmare och blef allt tydligare. Utan någon föregående knackning öppnades dörren och

rummet fylldes af en hel hop maskerade personer, som allesammans voro klädda i fruntimmersdrägt. Det var ett sällskap, som var ute för att bereda folk öfverraskningar. De som trakterade fiolerna och dragspelen stämde upp de i fjällbygden gängse folkmelodierna, maskerna språkade oss an med förstäld röst och alla började att dansa. Många visste hvem jag var. En af flickorna fattade mig vid handen och ehuru jag icke dansar, måste jag deltaga i lustigheten. Då dansen var slut började flickorna göra sig söta för oss och jag blef skottafla för flera af dem. "Hvad gör du här i vinter, Paul? Det var snällt af dig att komma och tillbringa julen hos oss." "Paul, jag är kär i dig!" "Kom och helsa på oss, Paul." "Är det sant, Paul, att du varit i Amerika sedan vi för knapt två månader sedan senast råkade dig? Är det möjligt, att Amerika ligger så långt bort? Tag mig med dig till Amerika, då du far till baka." "Paul, tror du, att jag är gammal eller ung? Tror du att jag är vacker eller ful?" "Jag vill gifta mig med dig, Paul. Säg ja eller nej utan att se mitt ansigte." "Jag är säker på, Paul, att du skulle blifva en bra bonde." "Hvilka ären I?" frågade jag, men flickorna, som voro rädda för att jag skulle få reda på hvilka de voro, blandade sig skyndsamt med mängden. Värden öppnade, i det han varnade oss för att falla ner, en midt på golfvet befintlig fallucka, genom hvilken man kom ned i källaren, hvarefter åtskilliga träskålar, fyllda med öl, buros upp. Sedan dessa gått laget rundt, dansades det ånyo. Då maskerne voro färdiga att aflägsna sig, tog en qvinna min arm, och jag följde med henne som ett lam, ty jag ville njuta af det skämtsamma upptåget. Sjungande och dansande drog skaran från gård till gård tills alla voro trötta. Två flickor och deras bror, som nyss förenat sig med oss, aftogo maskerne och sade: "Paul, kom med oss till vår gård och ligg der öfver natten." Jag mottog inbjudningen och välkomnades hjertligt. Vi voro trötta och lågo en hel hop i samma rum, hvarhelst vi kunde, alldeles såsom det af forno ännu är brukligt i Wales eller Pennsylvania och vid Cape Cod och i många af odlingens förfining min-

dre berörda delar af Europa samt för trettio år sedan var det bland holländarne på Long Island och i New Jersey.

Den 6 Januari, d. v. s. trettondagen, befann jag mig på Hans Bredevangens gård. Nämde man var en vänsäll, ung karl, som jemte gården egde en handelsbod och dessutom höll skjutsstationen. Han skulle hafva varit ett godt parti för någon vacker flicka, men ännu hade ingen fångat honom. Litet längre upp åt dalen på andra sidan Lågen låg vid foten af Svarta fjället, som reser sig 1,378 meter ofvan hafvet och ungefär 1,100 meter ofvan dalen, gården Selsjord, som tillhörde Hans svåger Jakob och på hvilken vi ämnade tillbringa trettondagen. Vädret kunde icke hafva varit präktigare. Luften var frisk och ren; dagarnes längd hade redan märkbart ökats och på många gårdar gaf folket med stor uppmärksamhet akt på, huru solen dag efter dag höjde sig allt högre öfver fjälltopparne, och barnen lade med förtjusning märke till, huru hennes strålar dagligen flödade allt djupare och djupare ned i dalen, samt räknade dagarne tills solskenet skulle nå gården och åkrarne. Bönderne väntade på den kommande våren och kvinnorna tänkte på sätern.

Man begår ett misstag, om man tror, att det icke råder något krus och några ceremonier bland bönderne. Vi bjödos tvärtom genast af Hans syster och svåger att stiga in i gästrummet en trappa upp. Jag studsade vid att der finna före mig en skara unga, vackra flickor. Allesammans voro bonddöttrar och sannskyldiga bilder af hälsa; det var kraftiga gestalter med skär hy och ljusst hår. De sågo särdeles bra ut och några voro mycket vackra. Jag misstänkte att denna flickbjudning var en för Hans utlagd snara, ty hans syster ville synbarligen se honom gift. Detta, tänkte jag, är ett farligt ställe för Hans och för en ungtkarl likt mig. Jag var icke säker på, huruvida icke äfven jag skulle kunna falla offer för dessa fagra Gudbrandsdalsflickors konstgrepp. De voro, såsom de alltid äro då de gå bort på besök, klädda i sina bästa dräkter och buro höghalsade klädningar af hemmaväfdt tyg, samt hade kring halsen små näpna, hvita

kragar, som fasthöllos med guld- eller silfver-broscher. De hade på sig sina nyaste skor och bjärtaste helfärgade eller randiga strumpor. Håret doldes till en del af nätta hufvuddukar af kattun, hvilka voro rena och nystrukna samt smakfullt knutna under hakan.

Bland dessa skönheter befunno sig Karoline, Rønnog, Marit, Mari, Pernille, Fredrike, två med namnet Anne och åtskilliga andra. Några voro döttrar till välbergade bönder, men flera till fattiga föräldrar. Två tjenade som pigor på ett par gårdar, ty det är der icke någon skam att på ärligt sätt söka skaffa sig sitt uppehälle och rike-
domen har ingenting att göra med vänskapen. De kände allesammans Hans, som försäkrade dem, att jag var en af de hyggligaste karlar i verlden. En eller ett par, som jag förut råkat, voro gamla bekanta, men många kände jag ej. Icke desto mindre stodo vi snart på bästa fot med hvarandra. Vi hafva alltjemt förblifvit goda vänner och med sömliga brevexlar jag understundom än i dag.

Medan vi höllo på att prata, kom Hans syster för att duka bordet, på hvilket hon bredde en hvit duk, som endast nyttjades vid särdeles högtidliga tillfällen. Därefter serverades middagen och, såsom ofta är fallet, delto go hvarken värden eller värdinnan i måltiden, emedan de derigenom ville bevisa oss en särskild ära. En stor trafve flatbröd ställes midt på bordet och der bredvid en tallrik färskt, mjukt, hembakadt brunt bröd, en ofantlig smörklump, som vägde minst 14 eller 18 kilogram samt en stor ost, så att gästerna kunde taga för sig efter behag. Då det endast är litet främmande, är smör en lyxartikel. Vi hopknäpte våra händer, böjde hufvudena och läste en tyst bön innan vi slog oss ned vid bordet. Hans och jag sutto tillsammans. Jakob och hans hustru förblefvo stående, ty bruket fordrade att de skulle passa upp sina gäster och truga dem att äta. Om man vill göra en skandinavisk bonde riktigt belåten, måste man äta så mycket man orkar.

Vi fingo soppa, saltad fisk, stekt färkött, korf och ett väldigt fat kokt potatis. Då och då gick en stor trästänka fylld med öl laget rundt för att vi skulle skölja

ned maten. Efterrätten bestod af två stora skålar med risgryn, som kokats med en myckenhet mjölk, försatts med sött och uppblandadts med russin; det hela utgjorde ett slags mycket tjock soppa. Dessa rätter framsattes på sådana ställen, att de som sutto i närheten af de samma kunde taga för sig sjelfva. Vi hade allesammans silfver-skedar i stället för de vid vanliga tillfällen eljes brukliga af trä. Då middagen skred framåt, blefvo vi upprymda och mer och mer språksamma. Och långt innan måltiden var till ände, stodo allesammans på så förtrolig fot med mig, som om de känt mig länge. Medan vi åto, märkte jag, att en af flickorna var häftigt förälskad i Hans och jag kunde se på de blickar af hemligt förstånd, som de öfriga töserna då och då utbytte med hvarandra, att de funno saken lustig och hade roligt deråt. Det var allmänt bekant att hon var förtvifladt kär i min vän, som satt sig långt borta från henne och visade hvar enda en af de andra så mycken uppmärksamhet, han kunde, men icke henne. Hon blef så svartsjuk, att hon icke ens förmodde äta och två eller tre gånger fyldes hennes ögon af tårar. Hans hade ej lust att gifta sig. Fyra år hafva förflutit sedan denna middag, och jag har fått veta att så väl han som flickan ännu äro ogifta.

Efter måltidens slut tackade vi värden och värdinnan och skakade hand med dem samt derefter med hvarandra. Sedan vi druckit kaffe, tog sällskapet sig en liten sväng, men då det icke fans några spelmän, dansade man under ackompanjemang af sång. Derefter roade vi oss med blindbock och andra lekar. Tre karlar, som firat dagen med att dricka för mycket och hört talas om denna fridsamma tillställning, infunno sig på kvällen för att deltaga i nöjet, men fingo ej slippa in. Slutligen kommo slädarne och sällskapet bröt upp. "Paul", sade allesammans, "far icke ännu till Kristiania, utan stanna hos oss, enkla bönder, och tillbringa tjugondagen här. Ni har i alla fall god tid på er för att resa till Lappland och se lapparne; der är ännu allt för mörkt." Derefter bjödo vi hvarandra god natt. Då Rønnog och Marit, som voro systrar, stego i släden, sade de till mig: "Kom till

Skjena. Far och mor skola taga hjertligt emot er. Vi hafva slägtingar i Amerika. Kom i morgon."

Följande morgon bjöd Hans alla de gäster som varit på Selsjord samt sina grannar att på eftermiddagen komma hem till sig för att dricka kaffe. Jag fäste min uppmärksamhet vid Hans piga, Fredrike, en starkt och kraftigt bygd flicka, men hvilken det oakadt var mild och fin i sitt sätt. Hon skötte värdinneskapet alldeles som om hon varit fru i huset, ty alldenstund Hans icke hade någon hustru, ålåg det henne att uppfylla en husmoders pligter mot gästerna. En främling skulle ovilkorligen hafva tagit henne för husets herskarinna. Kaffekannen fylles oupphörligen från en stor kittel, som hängde öfver en sakta brinnande eld. Jag hade knappast druckit en kopp förrän Fredrike, som tycktes vara öfverallt med sina ögon, fylde den igen. Tiden förflöt snabt och det var mörkt, innan vi märkte, huru sent det var. Snart stod en släde för dörren, och Fredrikes broder, Anders Pedersen, skjutsade Rönnog, Marit och mig till Skjena, flickornas hem. Kvällen var vacker, stjernorna strålade klart och fjällen blickade majestätiskt ned i den stilla natten. Då vi foro förbi gårdarne, sågo vi här och der genom de små fönsterrutorna det dunkla skenet från någon lampa och då och då en bonde, som läste en tidning, eller en husfader, som läste högt för familjen ur den stora, på bordet liggande bibeln.

Vid Skjena, som är en mycket gammal gård, helsades jag så varmt välkommen af Engebret, fadern, och Marit, modern, samt den öfriga familjen, att jag ej kunde undgå att strax känna mig liksom hemma. Det blef genast en stor uppståndelse. Två eller tre af döttrarna sprungo med nycklar i händerna åt olika håll. En stor trafve flatbröd bars in, potatis koktes, fläskskifvor stektes och en stor stänka med hembrygdt öl samt en kanna med mjölk togos fram. Det toges för gifvet att man icke förstår, hvem tillrustningarna gälla. Kort der- efter bjödos Anders och jag att stiga in i ett bredvid köket beläget litet rum, der eld uppgjorts i den gamla kaminen och ett bord pryddt dukats. I ett hörn stod en

säng. Det var ett slags mottagningsrum, och åtskilliga fotografiporträtt af familjens medlemmar och deras vänner hängde på väggarna. Jag frågade Rönnog, hvilken var den enda af syskonen som hade något kort kvar, om hon ville gifva mig sitt porträtt. Hon svarade att hon gerna skulle göra det, om jag ville gifva henne mitt. Anders och jag lemnades ensamma att på egen hand sköta oss, men ett par gånger kommo några af familjen för att truga oss att äta och dricka mera. Vi slöto måltiden med en kopp kaffe. Då vi åter begåfvo oss till köket, möttes våra blickar af en vacker tafla ur böndernes hemlif. Fyra döttrar voro ifrigt sysselsatta med att sticka strumpor, modren spann, fadern läste bibeln och Fredrik satt vid elden. I ett hörn stod det gamla parets säng och lakansens hvithet ådrog sig min uppmärksamhet. Alla välkomnade oss med ett leende, då vi inträdde, och som vanligt skakade vi hand med fadern och modern och hela den öfriga familjen samt tackade dem för välfägnaden.

Anders rustade sig derefter i ordning att fara hem. Han kunde icke öfvertalas att stanna kvar till följande morgon. "Ämnar ni lemna mig här ensam?" frågade jag honom. "Ja", svarade han, "jag måste vara tidigt i arbete i morgon bittida. Julen är nu slut och jag har mycket att göra." Då han satte sig i släden, stack jag helt lugnt i hans hand litet penningar, som jag tyckte utgöra något mera än vederlag för skjutseñ, men ehuru han var en fattig karl, lemnade han dem till baka. "Nej", sade han som om jag sårat hans stolthet, "nej, Paul — vi äro vänner." Jag kunde icke förmå honom att taga emot dem. Man måste känna de norske bönderne som jag för att kunna värdera deras manliga karaktär. Under den skenbart skrofliga ytan slår ett så ädelt hjerta som någonsin klappat.

Då han bjöd mig farväl, kramade han min hand så hårdt, att jag höll på att skrika af smärta. När jag kom till baka till köket, tände flickorna en lykta och försvunno; inom kort infunno de sig dock åter. De hade varit borta och stält i ordning ett rum i huset bredvid, dit jag ledsagades af Rönnog och Marit. Mitt lilla sof-

rum, som vette utåt stora vägen, var varmt och trefligt; jag lemnades ensam i det gamla huset, der slägte efter slägte af Skjenaätten lefvat och dött, och jag insomnade på en präktig fjäderbolster, öfver hvilken snöhvita lakan voro bredda.

Tidigt nästa morgon kom Rønnog och bjöd mig en kopp kaffe med skorpor, tände upp eld i kakelugnen och sade: "Jag hoppas att du sofvit godt, Paul, ehuru detta, som du vet, endast är en simpel bondsäng. Medan du kläder dig, skola vi ställa i ordning frukost åt dig. Kom till huset bredvid", och med dessa ord försvann hon. Jag var ledsen, då jag måste fara från dessa förträffliga menniskor. Än i dag äro vi särdeles goda vänner och de bref, jag senast erhållit från Gudbrandsdalen äro från Hans och Rønnog. Jag meddelar dem här i trogen öfversättning, så att läsaren må kunna få ett begrepp om, huru en bonddotter och en enkel, hederlig landtman skrifva. Bådas handstil är förträfflig.

Bref från Rønnog.

Käre Paul! För åtta dagar sedan erhöj jag ett bref från dig, hvilket gjorde mig mycken glädje att läsa liksom ock att se att du är frisk och rask, hvilket vi knappast väntade, då det var så länge sedan vi hörde något från dig. Och samma goda underrättelser kan jag gifva dig — vi ha hälsan, både unga och gamla, och detta är säkert det bästa man eger här i världen. Jag och Fredrik hafva nyligen varit på Trøn Loftsgårds begrafning och det var en mycket präktig tillställning, och jag var der i tre dagar; och nämnda person dog helt plötsligt. Han sjuknade ena dagen och dog den följande. Jag skall berätta dig, att jag var säterjanta sista sommaren och der hade jag roligt, men så kom gråtassen framsmygande en dag och då kan du tro blef jag rädd att han skulle döda min kreatur. Han dödade fem får på detta ställe, men intet af mina. Om du kommit till sätern, skulle du hafva fått mycket grädde och fet mjölk, men jag hoppas du kommer hit nästa sommar och du är då välkommen till Skjena igen. Denna vinter har det varit mycket kallt, så att det icke varit sådan sträng kyla på nitton år, men nu är det godt vinterväder. Jag kan helsa dig från min bror Ole. Vi hafva nyligen haft bref från honom och han mädde bra. Med Hans Bredevangen och M. . . är det på samma sätt, som då du var här; de äro ännu ogifta. Fredrike Bredevangen är nu på god väg att blifva gift med Amund Selsjord. Fredrikes moder har länge legat till sängs och gör så än. Fredrik sköt två renar i somras — den ena var en ko och den andra en kalf; många högdjur skötos här förra året. Jag får ej glömma att sända dig mina hjertligaste tacksägelsor för den minnesgåfva, du skickade mig; det var alldeles oväntadt för mig att få en skänk från dig. Nu har jag ingenting mera att skrifva, som kan intres-

sera dig, därför avslutar jag nu dessa enkla och i största hast skrifna rader med den önskan att de måtte träffa dig frisk och nöjd och med en vänlig helsning till dig från oss alla i huset, men först och sist vare du helsad från mig. Lef väl.

Rönnög E. Skjena.

Bref från Hans.

Min käre, oförgätlige vän Paul Du Chaillu. Jag har med glädje mottagit ert välkomna bref af November, för hvilket jag tackar. Jag fick det nyårsdagen med de inneslutna skänkerna till syster Marit och min piga Marit. De bedja mig att tacka er oändligt mycket. De tyckte att det var särdeles roligt att få en gåfva från det så mycket omtalade och berömda landet Amerika och det så mycket mera, som gåfvan kom från er. Tidningen, *Harpers Weekly*, som ni sände, har jag också mottagit. Jag finner i den en tafla som föreställer er åkande efter ren i Lappland, hvilket måtte hafva varit mycket roligt att göra. Här i gamla Norge finnes icke mycket att berätta om. Julen är nu slut, hvilken, som ni vet, räcker mycket länge här, hvilket ni väl kommer ihåg från den glada tillställningen vi hade på Selsjord trettondag jul. I julas drack jag skålar för min gode vän Chaillu med mina vänner och väninor, de norska flickorna, som sända sina hjertliga helsningar. Jag ser att ni nästa sommar ämnar komma till Norge igen och äfven till Gudbrandsdalen; det skall då blifva särdeles roligt att åter få råka er, särdeles som vi nu kunna bättre tala med och förstå hvarandra. Vi skola företaga några utflygter till sätrarna. Jag finner af ert bref att ni snart ärnar utgifva en bok om edra resor i Skandinavien, hvilken jag hoppas skall blifva lika roande och underhållande som ert arbete om edra resor i Afrika, hvilken bok jag läst.

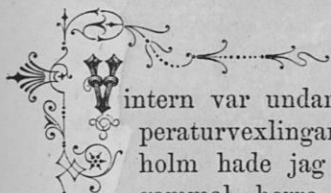
Härmed följa ett par vantar, som min piga Marit sänder er till gåfva och som ni får slita med hälsan. Jag får slutligen önska er ett godt och lyckligt nytt år.

Var på det hjertligaste helsad från er vän

Hans Bredevangen.

4 KAPITLET.

Från Kristiania till Stockholm på jernväg. — Mild vinter. — Ingen snö. — Stockholm vintertiden. — Dubbelfönster. — De svenska porslinskakelugnarne. — Landsvägen norr ut. — Afresa norr ut. — Ett angenämt resällskap. — Yrväder. — De snöhöljda barrskogarnes skönhet. — Djup snö. — Långsam resa. — Möte med postvagnen. — Sundsvall. — Åland. — Jägmästaren. — En angenäm familj. — En älsklig flicka. — Vägarnes iordningsställande efter ett yrväder. — När vi förlora spåret. — Förståndiga hästar. — Allt mera snö. — Snöplogar och snövältar. — Umeå. — Ytter-Tafle. — Hjärtligt mottagande. — Stora temperaturvexlingar. — Öfverfyllda gästgifvargårdar. — Innervik. — Skellefteå. — En stad med många vackra unga fruntimmer. — Piteå. — Norrskan. — Vintern i en liten stad. — Sångföreningar. — Gästgifvargården Jemtön. — Kivijärvi. — Nikkala. — Mindre snö norr ut. — Ankomst till Haparanda.

Vintern var undantagsvis mild och angenäm, men temperaturvexlingarna voro stora. På färden till Stockholm hade jag till reskamrater i jernvägsvagnen en gammal herre samt hans hustru och tre döttrar. Herrn bar en stor, vid pels, fodrad med vargskinn, hvilket är det varmaste skinn näst renhud. Pelsen räckte ända till fotknölarne och var försedd med en krage, som då han slogs upp helt och hållet dolde hufvudet. Nämde herre hade dessutom en tjock pelsmössa och stora pelsfodrade ytterstöflar. Fruntimmerna voro bokstafligen inpackade i pelsverk och hade tjocka och mjuka, stickade slöjor, som fullständigt dolde deras ansigten. Dessutom buro de stora, väl igenknäpta kappor. Dragluckorna öfver vagnsdörrarna voro tillslutna och fadren frågade oupphörligt sin hustru och sina döttrar, om de voro varma och icke fröso, ehuru det var töväder och termometern stod flera grader öfver fryspunkten. Icke en enda smula frisk luft inträngde i denna kupé, i hvilken sex personer, som

alla voro insvepta i pelsverk, sutto. Då den gamle herrn sväfvade i ständig oro för att hans familj skulle förkyla sig, kunde jag ej begära att få hafva ett fönster ens till

OSKAR II.

en del öppet, och om jag släpt ned ett sådant utan att begära tillåtelse dertill, skulle invändningar genast hafva gjorts. Allesammans tycktes betrakta mig med den djupaste förvåning, emedan jag endast bar min vinterytter-

rock och icke hade några pelsstöflar, men det oaktadt tyckte att det var obehagligt varmt. Efter en stund höll jag nästan på att kvävas och mina tinningar bultade till följd af bristen på frisk luft. Jag undrade öfver, huru folk kunde uthärda i en sådan instängd atmosfär. Lyckligtvis lönade hela sällskapet tåget vid en station, hvar efter jag genast släpte ned ett fönster och andades fritt.

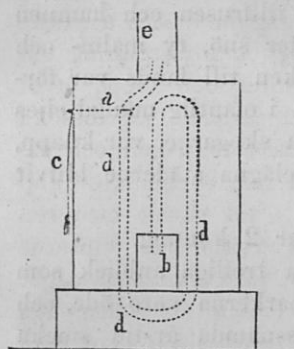
Då jag, 10 Januari, reste på jernvägen tvärs öfver halfön från Kristiania till Stockholm var marken bar. Vid Stockholm var Mälaren icke tillfrusen och hamnen isfri. Öfverallt längtade folket efter snö, ty malm- och timmer-forslingen stod stilla. Trafiken till lands var försvårad och tillgången på vildt, som i ofantlig mängd eljes sändes till städerna från de aflägsna skogarne, var knapp, hvarjemte veden i de ini landet belägna städerna blifvit dyrare.

Karl 15 var nu död och Oskar 2 konung.

Stockholm erbjöd icke samma trefliga anblick som om sommaren. Trädgårdarne och parkerna voro öde, och musikens tjusande toner, som nyssnämnda årstid smeka örat, fick man nu endast höra i kafeerna. Slädbjällror-nas muntra klang lät fortfarande vänta på sig och skridskogångarnes glada skaror visade sig ännu ej på Mälaren. Under kalla vintrar räcker slädföret tre eller fyra månader, ehuru det under den tiden naturligtvis är än bättre och än sämre. Teatersäsongen hade kommit och om aftnarne voro kafeerna fulla af folk. Staden hade icke desto mindre ett vinterlikt utseende.

Alla hus voro nu försedda med dubbelfönster — i Kristiania äro de sällsynta — och nedtill låg mellan de yttre och inre karmarne ett lager af bomull för att uppsupa fuktigheten. I Sverige och Norge begagnas franska fönster i stället för sådana som kunna skjutas upp. En ruta på både det yttre och inre fönstret kan öppnas för luftvexling. Rummen äro liksom på sommaren ej mattbelagda, och sättet att uppvärma dem är olika i de norska och svenska städerna. I de förre begagnas nämligen jernkaminer och i de senare höga, hvita porslinskakelugnar, som räcka nästan ända upp i taket. Somliga af dessa sistnämnda

äro runda och andra fyrkantiga. Luckorna äro af mes-
sing samt hållas skinande blanka. Den vedmängd som
dagligen åtgår är ganska liten och tre brasor om dagen
äro tillräckliga, då det är kallt. När veden nedbrunnit
till kol och de vidriga gaserna förflygtigat, stänges spjället
för att värmen i teglet och porslinskaklet skall hållas
kvar. Det förvånar mig, att dessa kakelugnar icke kom-
mit i bruk i Amerika.

PORSLINSKAKELUGN.

Porslinskakelugnarne uppföras
enligt vidstående plan: *a* är ett
spjäll, som skjutes in eller ut
med snöret *c*; *b* är sjelfva eld-
staden, der brasan lägges in; *d*
är ett rör, som leder till skor-
stenspipan *e*. Det inre af kakel-
ugnen, hvilket innesluter röret,
är bygd af tegel och endast yt-
tersidans beklädnad består af por-
slin. Då en brasa påtändes går
den heta röken genom röret och
uppvärmer dervid kakelugnen helt
och hållet. När veden är förtärd,

tillskjutes spjället, hvarigenom värmen fullständigt hindras
från att gå upp i skorstenen. Kakelugnen kvarhåller
derför värmen i många timmar till och med i den kal-
laste väderlek.

Från Stockholm går stora vägen till den aflägsna
norden utefter Östersjöns och Botniska vikens stränder
samt sträcker sig till Haparanda, hvarifrån den, såsom vi
förut under sommarfärden sett, fortsätter ända upp till
Pajala. Dess hela längd utgör mer än 1,370 kilometer.
Den stryker fram öfver en mängd fjärdar, öfver höjder samt
genom dalar och stora gran- och tall-skogar och har om
sommaren att bjuda på förtjusande landskapstaflor, hvilka
omvexla med dystra träsk- och moras-uppfyllda nejder;
den slingrar sig utefter vilda, ensliga sjöar, genom odlade
landsträckor och skogiga trakter samt genom trefliga
städer, köpingar och byar, hvilka ligga vid hafsvikarne
eller äro romantiskt belägna på älfvarnas stränder och

som om sommaren äro fulla af lif och rörelse, men om vintern tysta och stilla.

Då snömassan är måttligt stor och slädföret godt, kan färden utan svårighet göras på fjorton dagar. På många af gästgifvargårdarne är det ganska bekvämt och flere städer finnas i den resandes väg. Jag hade för afsigt att genomströfva den ofantliga landsträcka, som ligger mellan Botniska viken och Nordkap, samt att midt i vintern på ungefär 69° n. lat. begifva mig öfver fjällkedjorna till norska kusten, hvarunder jag hoppades att råka ut för stormar, som kunde gifva mig en föreställning om våldsamheten hos de vindar, som vintertiden svepa öfver höjderna ofvan polcirkeln. Derefter ärnade jag besöka Lofotens öar för att se Norges stora torskfisken och sedermera ämnade jag till sjös begifva mig bortom Nordkap till Varangerfjorden, hvarefter jag i tid skulle med ren fara till Haparanda för att blifva vittne till vinterns plötsliga öfvergång till vår. Denna färd var icke något obetydligt företag, ty jag skulle komma att under den samma fara ungefär 4,800 kilometer med släde samt flera hundra kilometer till sjös, och fem månader skulle åtgå dertill. En dylik resa skulle vid denna årstid för mången förefalla lång och tråkig, men för mig var den ytterst lärorik samt erbjöd en rikedom af nytt, och jag skådar till baka på de månader, jag använde för den samma, såsom varande bland de mest njutningsrika, jag under mina resor haft.

Mellan Upsala och Haparanda finnas sjuttioen gästgifvargårdar och många af dem äro mycket bekväma samt hafva nätta och prydliga rum och snygga sängar samt någorlunda god mat. Om vintern hållas sofrummen alltid varma medels porslinskakelugnar. Huru kärkommen är icke anblicken af gästgifvargården efter dagens mödosamma resa eller då man är hungrig! Huru muntert flammar icke brasan i stugan och huru sköna och varma äro icke fjäderbolstrarne!

För den som önskar att resa fort och billigt är postvagnen det bästa färdmedlet. Den gör hvarken natt eller dag några längre uppehåll, och hästar, som äro bland de bästa

i sitt slag, stå alltid färdiga vid skjutsstationen på den tid, då postvagnen skall anlända. Platser måste man tinga sig ett par dagar förut.

En mörk kväll mot midten af Januari for jag från den gamla universitetsstaden i sällskap med en särdeles angenäm reskamrat, min vän filosofie doktor A., som skulle till Sundsvall, der han bodde. Vi åkte i en bekväm täckvagn, som drogs af två hästar. Kort efter vår affärd började några snöflingor att falla, hvilka utgjorde förelöparne till ett af de största och långvarigaste yrväder, som på hundra år egt rum i Sverige. Tätare och tätare föllo de och snömängden tillväxte hastigt medan vi foro norr ut, hvilket hade till följd att färden gick långsamt; men genom att resa hela natten kommo vi slutligen klockan fem på morgonen till Yfre, tredje gästgifvargården från Upsala. Sedan vi sofvit tre timmar och intagit en god frukost, begåfvo vi oss åter i väg med stärkta krafter. De slädar, som man erhåller vid skjutsstationerna i Sverige, äro ganska bekväma och i alla möjliga afseenden bättre än de norska. De rymma två personer och äro mycket lika dem som vanligen brukas i Amerika. Sedan vi farit från Yfre, kommo vi in i stora gran- och tallskogar. Bortom Gefle blef snön allt djupare och djupare, och hästarne sjönko ned i den vid hvarje steg. Snöfallet hade varit märkligt för det lugn som rådde under det samma; granskogarne hade blifvit utomordentligt vackra. Termometern stod nätt och jemt under fryspunkten, flingorna voro stora och våta, och då de föllo, förblefvo de liggande på spetsen af hvarandra samt klibbade sig fast på granarnas grenar; ofta for jag under nattens lopp genom en massa hvita pyramider.

Norrskenet sände sina ljusfloder uppåt himlahvalfvet, deras vågor böljade fram och till baka öfver våra hufvuden och allting kunde ganska tydligt urskiljas. Så väl de höga träden som alla buskarne voro inhöljda i ett hvitt täcke och grenarne dignade under sin börda. Granarna i Skandinavien äro pyramidformiga. Icke en enda bit grönt kunde man se och hvart träd kröntes med en många centimeter hög, spetsig spira af snö. Skådespelet

var ståtligt, och tusen och åter tusen af dessa träd stodo på ömse sidor om vägen så långt blicken kunde nå. Jag tyckte att jag i den stilla, underbart sköna vinternatten reste i ett sagoland. Emellanåt inbillade jag mig, att jag på snön såg små ljusgnistor blixtra till och jag blef så hänförd af taflan, att jag sade min följeslage, att om jag också skulle hafva rest hela vägen från Amerika utan att få se något mera än ett sådant skådespel, jag ändock skulle varit fullt nöjd. Han delade min förtjusning och yttrade, att man icke ofta finge se ett dylikt skogslandskap i Sverige. Yrvädret hade här, söder ut, upphört för ögonblicket, men genom telegrafunderrättelser fingo vi veta att det ännu rasade häftigt längre mot norr.

Stora, med vildt fullpackade slädar, som liknade korgar, voro på väg till Stockholm från Jämtland och de norrländska skogarne. Vi reste alla i samma smala spår och så snart ett åkdon höll åt sidan, nedsjönko hästarne framför det samma nästan ända till halsen och måste ofta göra våldsamma ansträngningar för att komma upp ur snön, hvarvid de ryckte och slet i släden, och emellanåt äfven välte omkull den, så att man ramlade ur. Endast de som voro alldeles nödtvungna voro ute och reste denna tid. Körsvennerne hade med sig hundar, som för folket tillkännagäfv, att de nalkades.

Mötet med postvagnen var en uppiggande tilldragelse. På denna väg har han rum för två insides- och en utsides-resande. Postiljonen är beväpnad med en stor sabel och ibland äfven med en gammal ryttarpistol, men som på många år icke något poströfveri egt rum, tyckes detta försigtighetsmått vara öfverflödigt, ehuru i forna dagar postvagnarne kunde blifva utsatta för öfverfall, då det var bekant att de förde med sig stora belopp i klingande mynt. Hvar och en som försöker ställa till gräl med postvagnens betjening eller att i drucket tillstånd eller eljes hindra posten straffas strängt. Inom kort blefvo vi, under utbyte af ömsesidiga höflighetsbevis i form af cigarrer, bekanta med de resande i vagnen, och min vän återgäldade dessutom den visade artigheten genom att låta sin flätflaska gå laget rundt, hvarvid en af sven-

skarne anmärkte, att i Skandinavien kalla luftstreck något starkare än vatten är af behovet påkalladt. "Har ni", sade den andre, "någonsin hört talas om någon stor man, vare sig en lärd, en stor skriftställare eller stor krigare, som endast druckit vatten hela sitt lif?" "Jag har ännu aldrig sett någon storsint, ädel, oegennyttig man, som icke tagit sig ett glas vin", sade den tredje resanden. Som det var för kallt att dryfta denna sak på landsvägen — jag måste för öfrigt tillstå att jag förgäfvades sökte påminna mig någon — skrattade jag och sade, att jag ej kunde erinra mig någon stor man, som endast druckit vatten. Jag slöt, att det var bättre att icke ingå i en undersökning af frågan.

Huru egendomliga äro icke de svenska småstäderne vid midvinterstid! I Hudiksvall funno vi gatorna tillspärrade af snö och upplysta af gammalmodiga fyrkantiga oljelampor, som voro upphängda medels tåg. Jag fick häruppe återigen erfara prof på folkets ärlighet. Då jag kom till Gnarps gästgifvargård märkte jag att körsvennen i den släde, vi förut begagnat, glömt att till den nya öfverflytta min väska, hvilken innehöll hela det penningbelopp jag afsett för resan. I henne fans en stor summa vaxelmynt i silfver och hvilken som helst kunde af tyngden säga hvad hon innehöll; några kopparpennningar hade jag icke med mig. Min följeslage tycktes taga för afgjort att någon fara icke alls vore för handen och att saken blott skulle inskränka sig till litet tidsförlust. En karl sändes till baka för att taga reda på den förlorade väskan och klockan fyra på morgonen återkom han både med henne och hennes innehåll.

Det blef kallare och om natten visade termometern 17° under fryspunkten. Då vi nalkades Sundsvall föredde skogen en annan anblick. På granarna och tallarna fans icke ett spår till snö, och de mörka grenarne bildade en utsökt vacker motsats till det hvita täcket, som höljde marken. Hästarne och hundarne i de nordliga landen tycka om snö. Då och då taga de förre sig en mun full deraf och äfven de senare äta den, då de äro törstiga, och

båda djurslagen rulla sig i den. De tyckas njuta af den kalla, torra vinterluften. Skator plögade ofta följa oss.

På fjerde dagen anlände vi till Sundsvall. Min förtänksamme följeslage hade telegraferat från Hudiksvall och kort efter vår framkomst sutto vi på Stadshuset och åto en god middag, som han bestält, och vid ett glas gammalt, godt vin berättade vi våra reseäfventyr för de vänner, som infunnit sig för att önska honom välkommen hem. Snön blef för hvarje dag allt djupare. Afståndet mellan Sundsvall och Hernösand utgör blott 55 kilometer och det åtgick dock tre dagar för mig att göra denna korta resa. Några kilometer norr om sistnämde stad ligger Åland, en af flera gårdar bestående by. Landskapet var nu liflöst och fjärden låg tillfrusen, men om sommaren förete björklundarne, de gröna ängarna och hafvets vågor en förtjusande tafla. Då den resande åker framåt, ser han på kort afstånd från gästgifvargården mellan landsvägen och Botniska vikens klippiga strand ett hvitmåladt hus. Här hade en jägmästare — en väldig Nimrod — till hvilken jag hade anbefallningsbref, sitt trefliga hem. Från gästgifvargården gick jag långsamt genom den djupa snön med mina bref till detta ställe.

Då jag inträdde genom grinden, såg jag en omkring aderton år gammal flicka, ett sannskyldigt nordens barn med ljusst hår, milda blå ögon och rosiga kinder, hvilken höll på att leka med snön, som hon med en liten skofvel kastade åt alla håll. Hon höll på att göra en gångväg och tycktes finna mycket nöje i saken. Mjukheten och behaget i alla hennes rörelser samt hennes fina anletsdrag och hy tillkännagafvo genast, att man hade fram för sig ett ungt fruntimmer som tillhörde de bildade klasserna, medan hennes okonstlade sätt utvisade, att hon uppfostrats på landet. Då jag närmade mig, upphörde hon med sin sysselsättning och såg på mig liksom om hon velat säga: "Hvad önskar ni?" Jag bockade mig och frågade om jägmästaren vore hemma. "Ja", svarade hon och bad mig att följa sig in, der hon lemnade mig i förmaket och försvann. Några ögonblick derefter kom jägmästaren in och läste mina anbefallningsbref, af hvilka

det ena var från en hans ämbetsbroder och det andra från generaldirektören i Stockholm och stäldt till samtliga jägmästarna.

"Välkommen hit!" sade han med stor hjertlighet, "mycket välkommen!" Han var öfver medelåldern och hade ett angenämt, ehuru bestämdt utseende samt ett behagligt sätt. Han hade läst berättelser om mina resor och gorillajagter samt mottog mig genast som en idrottsbroder. Det unga fruntimret, som jag träffat, kom inom kort till baka med förfriskningar. Jag tillfrågades om jag kunde gå på skidor och man sade mig, att jag måste lära mig att begagna sådana liksom äfven att köra med ren. "Min dotter kan gå på skidor lika bra som någon lapp", sade fadern med en smula stolthet. "Ja", sade hon, "jag tycker om att gå på dem, det är så roligt! Jag älskar vintern." "Vill ni lära mig att gå på skidor?" "Ja, med största nöje. Jag är säker om, att ni skall lära er det fort." "Det är nödvändigt", sade fadern, "att ni för att kunna jaga björn lär er gå på dem, ty snön är mycket djup i skogarna." "Jag kan ro också", sade dottern med en slags barnslig stolthet, "och jag tycker om att om sommaren fara på fjärden och att ströfva kring i skogen för att plocka blommor." Då jag såg på henne, tyckte jag att hon sjelf var en blomma, der hon stod som en bild af hälsa och lika frisk som en vårens blomsterknopp. Den drägt, hon bar, hade hon sjelf väft och sytt. Mönstret var mycket nätt och tyget vackert. Hon hade uppfostrats hemma och fått lära sig att vara arbetsam samt att derigenom sätta större värde på sina lediga timmar och fridagar.

"Om ni kommer till baka i tid, skola vi kanhända kunna knäppa en nalle, ty en sådan är ringad omkring 45 kilometer härifrån. Dröjer ni deremot för länge, har han vid er återkomst ettdera redan blifvit skjuten eller ock lemnat sitt ide", sade jägmästaren, hvars samtal till en stor del rörde sig om björnjagt och huru dessa djur skola ringas. Björnarne i Skandinavien ligga i dvala hela vintern. Om hösten söka de upp ett passande ställe till ide och äro då utomordentligt skygga samt tillbringa

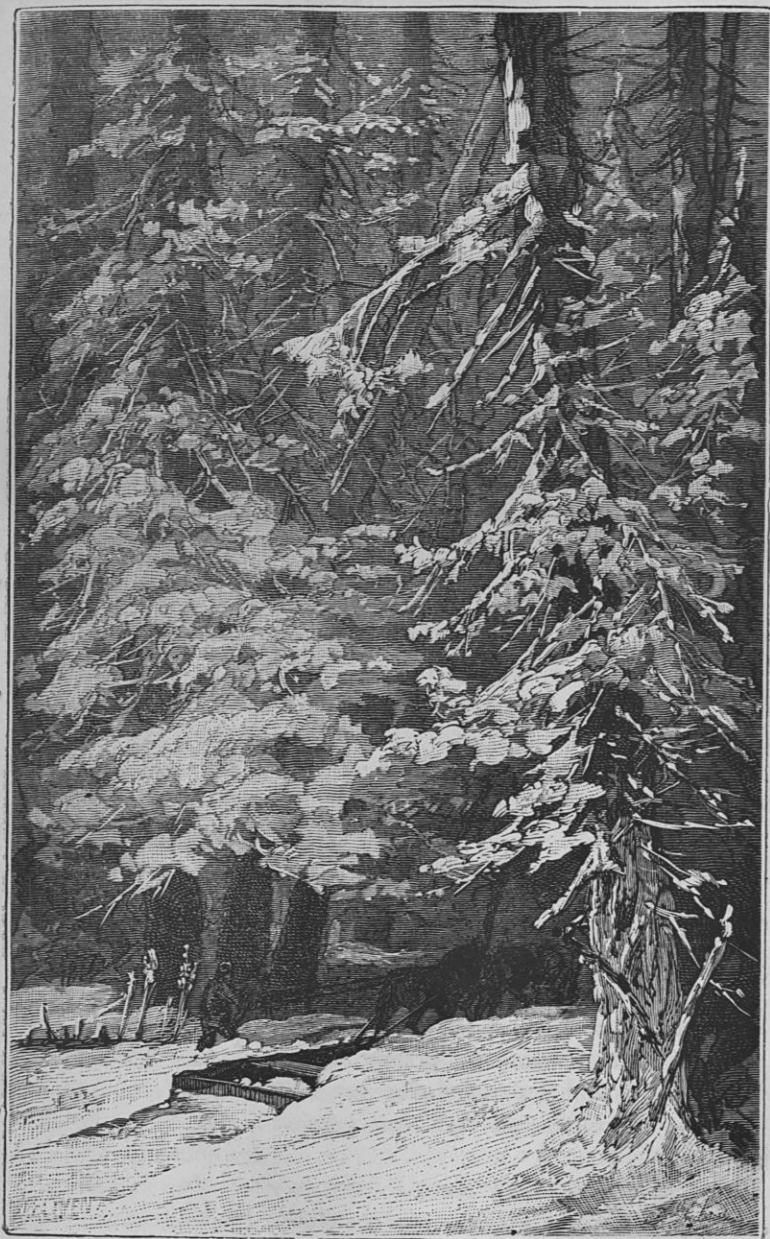
ofta flera dagar med att gå rundt den valda platsen. I den aflägsna nordnen ligga de ända till fem eller sex månader i ide utan att njuta någon föda.

Innan jag tog afsked, affordrade den förträfflige jägmästaren mig ett löfte, att jag skulle komma till baka vid min återkomst norr ifrån och då göra en utflygt till hans säter. "Kom i alla händelser", tillade han, "till baka innan jag blir för gammal att följa med er." Sedan den tiden har jag varit två gånger vid Åland och båda gångerna blifvit hjertligt välkomnad, men det har icke lyckats mig att få färdas till sätern eller gå på björnjagt, emedan den rätta tiden i bägge fallen var förbi. Jag skall aldrig glömma Åland och jägmästarens hvita hus samt hoppas att han och jag i en icke allt för långt aflägsen framtid åter må råkas för att då gå på björnjagt.

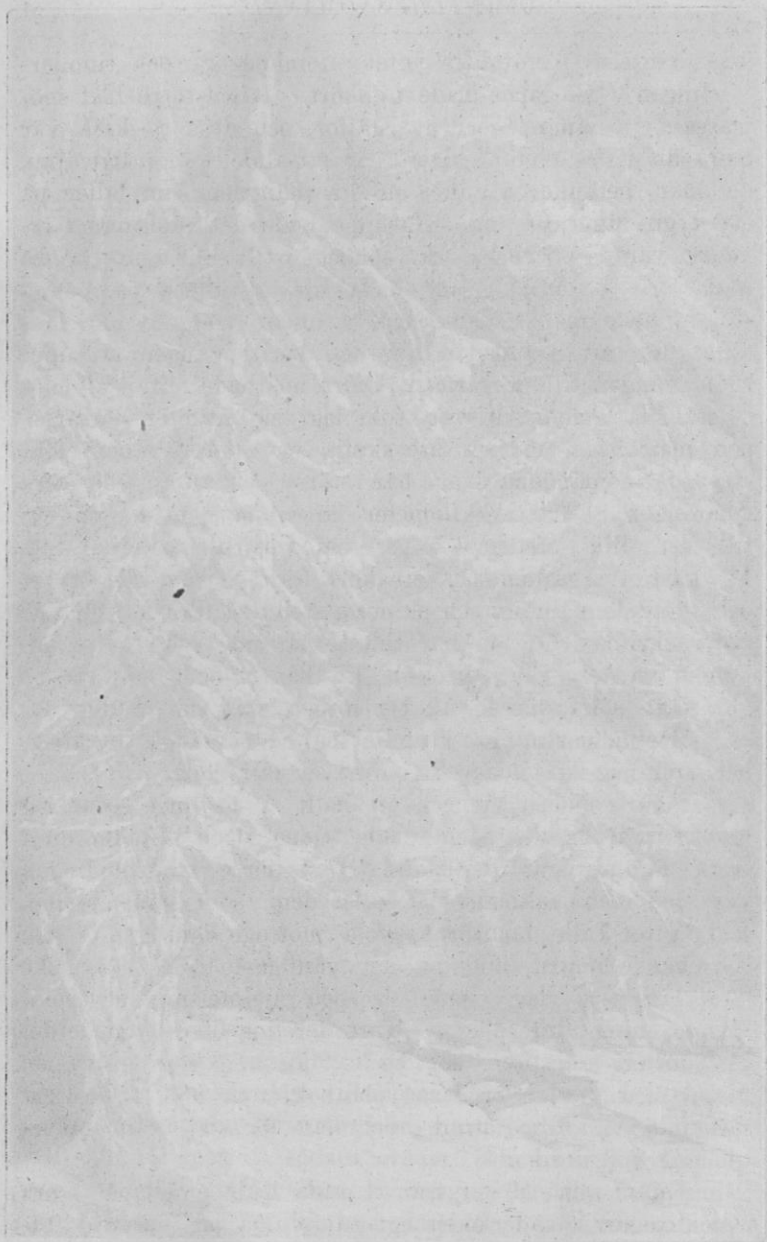
De stora snöplogarne, som man om sommaren ser ligga utefter vägkanterne, voro nu i rörelse på vägarne för att göra dessa farbara; de drogos af fyra, fem eller sex hästar, som kördes af två eller tre karlar. Lagarne äro mycket stränga med afseende på landsvägarnes skötsel och efter ett yrväder måste bönderne släppa till hästar samt upprödja och jemna vägen på en viss sträcka. Snöplogen är en trekantig, af starka plankor förfärdigad inrättning och 2 $\frac{1}{2}$ till 3 meter bred samt omkring 4 $\frac{1}{2}$ meter lång. Både karlarnes och hästarnes arbete är mödosamt och de förstnämde måste gå. Ofta måste vi, då det om natten var mildt och dimmigt eller hade snöat eller vinden blåst snö på vägen, färdas högst försigtigt, ty om vi togo miste och tappade bort den upplöjda fåran, nedsjönko vi djupt i snön. I dylikt fall öfverlemnades hästen åt sig sjelf och viste också, huru han skulle bära sig åt. Han klef ytterst varsamt och om han sjönk ned, då han gick till höger, tog han nästa steg åt venster och tvärtom. Hans skarpsinne var så märkligt, att det till en del kom mig att glömma färdens besvärlighet. Då och då kommo vi något längre stycke från vägen, och det första tecknet dertill var att hästen sjönk ned ända till halsen. Sedan körsvennen gått åt flera håll och undersökt snön samt upprepade gånger sjunkit ned, träffade

han slutligen på den fasta snön och vägen. Vi undrade då, huru vi kunnat komma så långt från den sistnämde.

Snömängden tilltog för hvarje kilometer, vi färdades längre norr ut. Vi tumlade än åt den ena sidan, än åt den andra och stjelpte innan vi viste ordet af. För hvarje ansträngning djuren gjorde att komma upp, kastades vi nästan ur släden. De stackars kreaturen nedsjönko emellanåt till halsen och ibland ända till hufvudet. Hvarje häst klef i den föregåendes spår, så att om snöplogen icke gått fram öfver dem, skulle vägen fullkomligt hafva liknat en vaxkaka. Hålen voro ofta mera än 37 cm. djupa. Vid slutet af dagens resa, som i medeltal räckte omkring aderton timmar, kände jag mig så öm och trött, att jag var belåten att få hvila mig. Inåt landet var snön så djup, att många lappar begifvit sig till kusten med sina renar, hvilka eljes skulle hafva förgåtts; djuren måste föda sig af mossan, som hängde på granarnas och tallarnas grenar. Till slut voro gärdesgårdarne, buskarne och de stora stenblocken alldeles dolda för blicken. Utefter vägarne hade man för att visa, hvar dessa gingo fram, satt gran- och tall-ruskor. Dylika utsättas naturligtvis alltid på fjärdarne, sjöarne och träsken, och många tusen späda träd förstöras härigenom årligen. Telegraftrådarne voro knapt synliga. Snöplogarne uppröjde vägarne öfverallt; längre söder ut voro de förspända med tre hästar, men häruppe hade antalet ökats till sex, och tre eller fyra karlar skötte hvarje plog. Denna följdes af trävältar, som packade till snön ännu hårdare. Hästarnes ansträngningar att komma framåt voro så stora, att blodet emellanåt sprang fram ur näsborrarne. Jag måste då stanna. Längre norrut hade plogarne lemnats i ro bredvid vägen för att först efter en eller annan dag, då snön genom sin egen tyngd packat sig tillsammans, åter komma i verksamhet. Bönderne förstodo icke, huru jag för mitt nöjes skull kunde resa i sådant väder och huru jag kunde finna det trefligt att fara så långt. Endast få menniskor befunno sig utom hus, men den täta röken, som steg upp ur skorstenarne, visade att der inne funnos trefliga brasor, kring hvilka familjerna sutto samlade. Under

SNÖPLOG.

hela vintern förrättades intet utomhusgöra och timmerforslingen i skogarne hade upphört. Allt större blef snömassan, ju längre norr ut jag for, och dess tjocklek var mera än 3 $\frac{1}{2}$ meter. Detta är ett alldeles ofantligt djup, då man betänker att den största mängden som faller på ett dygn utgör 60 cm. Häruppe hade det våldsamma yrvädret varat i en vecka, från söndagen till söndagen. Några hus voro begrafna i snö ända till taken och på många ställen hade man nödgats gräfva undan snön framför fönstren för att släppa in ljus och varit tvungen att upp-
rödja gångar till dörrarna. Andra hus hade blifvit alldeles tillstängda genom drifvor, som lagt sig framför dörrarna, och man hade nödgats att skaffa sig utgång genom fönstren. Snömängden var här störst och aftog sedermera småningom. Trettio kilometer längre norr ut kommo vi till den lilla staden Umeå, som var tillspärrad af snö. På gästgifvargården låg ett kort från en filosofie doktor och väntade på mig, och på detta stodo på franska följande rader skrifna: "Om ni har tid, så låt mig höra af er ankomst, ty er vän, direktör U., har ombedt mig att på allt sätt söka stå er till tjänst och göra det trefligt för er." Detta var åter ett af de många bevis på fin artighet, som jag af bildade skandinaver fått röna.

Ehuru endast ett och ett halft år förflutit sedan jag besökt den lilla staden, hade tiden dock åstadkommit stora förändringar derstädes. Den förre landshöfdingen var död och saknades af alla dem som känt honom. Vid Ytter-Tafle landtbruksskola mottogo min gamle vän och hans hustru mig på det vänligaste. "Ni kan icke fara längre i dag", sade de och hjälpte mig att pelsa af mig mina vinterplagg. Kort derefter öfverlemnade deras dotter, en liten söt flicka, åt mig som gåfva en liten, med perlor broderad plånbok, som hon förfärdigat särskildt för min räkning och haft för afsigt att skicka till mig i Amerika.

Efter min afresa från Upsala hade emellanåt stora förändringar i väderleken egt rum. Då jag var vid Ytter-Tafle, hade temperaturen blifvit så betydligt mycket mildare, att jag fruktade för att det var förebud till ett

nytt oväder. Jag bäfvade för den utsigt, som öppnade sig för mig, i fall den redan nu ofantliga snömassan, som icke haft tid att sätta sig, skulle ännu mera ökas. De stora yrvädren ega i allmänhet rum, då det icke är särdeles kallt och då termometern håller sig mellan 2 till 11 grader under fryspunkten. I Februari, som är den kallaste månaden i dessa trakter, är dylikt mildt väder ovanligt. Följande morgon var grå och termometern visade endast 5 grader under nollpunkten. Luften var dimmig och då dimman föll i björklundarne, som omgäfvade huset, fäste hon sig på grenarne som sågo ut som om de varit öfverdragna med kristalliserad dagg och företedde ett härligt, nästan trollskt skådespel. De skandinaviska björkarna äro utomordentligt vackra med sina hvita stammar och sina grenar, som behagfullt böja sig mot marken. Dagen derpå föll termometern från 5 till 7 grader under fryspunkten. Vi befunno oss mellan 63° och 64° n. lat.

Sedan jag lemnat Ytter-Tafle, reste jag hela natten och kom klockan 5 på morgonen efter tjugotvå timmars färd hungrig och trött till Innerviks gästgifvargård. De två föregående gästgifvargårdarne voro uppfyllda af resande och der funnos inga lediga sängar. Jag skulle hafva nödgats att ligga på golvet eller på en bänk eller ett bord, men föredrog att fara vidare. Vid Innervik fick jag bekvämt härberge och föll i en drömuppfylld slummer, under hvilken jag tyckte att jag slängde hit och dit i släden alldeles som man ibland en eller ett par dagar efter landstigningen fortfarande känner skeppets rörelse. Byn Innervik, som fått sitt namn efter viken, vid hvilken han ligger, är belägen på ungefär 10 kilometers afstånd från den lilla staden Skellefteå. Från gården kunde jag se det frusna hafvet nedanför, hvilket nu såg ut som ett omätligt snöfält. Vädret hade blifvit kallare igen, termometern stod orörlig på 20 grader under fryspunkten och en genomträngande vind underrättade mig om att sträng kyla åter skulle komma. Den lilla sjöstaden Skellefteå har icke så få gator och husen i den samma voro stora och bekvämt inredda. Jag för-

vånades öfver att medan jag gick på gatorna möta så många vackra, unga fruntimmer med aflånga ansigten, ro-siga kinder och spänstig, behagfull hållning. De före-kommo, såsom jag tyckte, i förhållande till befolkningens mängd i större antal än på något annat ställe jag förut besökt.

I norden finnes i flera städer en stor bygnad, som kallas stadshuset. Detta är ett hotell, som innehåller en rymlig sal, der baler och andra tillställningar ega rum, ett antal rum för resande, matsal och kafé, enskilda mat-rum och ofta äfven en biljardsal. Maten är i allmänhet mycket god, rummen äro trefliga och hela inrättningen är betydligt öfverlägsen gästgifvargårdarne utefter vägen.

Sedan jag lemnat Skellefteå varade kölden icke länge och då jag kom till Piteå blef det mildt igen. Vi be-funno oss nu ofvan det stora snöbälte, som i Sverige sträcker sig mellan 61° och 64° n. lat. Vädret var så mildt för att vara i Februari månad, att termometern på morgonen endast visade 7 grader kallt. Timme efter timme blef det mildare och då jag på eftermiddagen anlände till Piteå stod termometern på nollpunkten och fortfor att göra det några timmar. På aftonen steg den till $4\frac{1}{2}$ grader öfver fryspunkten; klockan 6 e. m. vi-sade den 1 grad blidt och klockan 8 1 grad kallt. Det var fullkomligt lugnt och icke ett moln syntes, men hori-son ten var dimhöljd. Omkring klockan half åtta märkte jag, att luften i norr hade ett mildt skimrande utseende, hvilket var förebud till norrsken. Snart derefter visade sig en stor, töcknig ljusbåge, genom hvilken man kunde se stjernorna. Himmels klarhet ofvanom och nedanför den samma var märkvärdig. Den undre kantens högsta punkt tycktes befinna sig omkring 35° ofvanför synranden och ini bågen lyste Jupiter och andra stjernor klart. Hela massan började att visa tecken till rörelse. En allt mer och mer märkbar dallring genomflög från ena änden till den andra den ljusa, töckniga bågen; rörelsen i denna tilltog och han blef allt mera glänsande samt svajade fram och åter i böljande vågor. Efter en halftimme hade under denna båge en annan bildats, hvars midt befann

sig 15° eller 20° under den förstas. Stjernorna framskimrade likaledes genom denna, och mellan de två bågarne samt ofvanför och nedom dem var himlen klar. Den sist uppkomna visade i början knapt några tecken till rörelse, och dess sken var ungefär som vintergatans. Svaga ljusstrålar sprungo upp från horisonten, försvunno och visade sig åter. Skenet blef mer och mer lysande, och ljusbölgornas rörelse blef allt snabbare och snabbare. De fladdrade upp och ned från ena änden af bågen till den andra. De elektriska utbrotten blefvo allt starkare och visade att ett häftigt magnetiskt oväder rasade, och flammorna vexlade i styrka samt voro desto mera lysande, ju snabbare rörelsen var.

Inom kort började förändringar i den lysande massans midt att blifva märkbara. Medan ljusvågorna vältrade fram, började de att öfvergå från hvitt till blåaktigt och från grönt till violett samt företedde derefter en blandning af nästan alla färger. Den undre bågen hade samtidigt börjat visa tecken till rörelse och att äfven der det elektriska ovädet rasade. Ljusflammar, som sprungo upp från horisonten, tilltogo i styrka ju längre uppåt de kommo och erbjödo ett utomordentligt vackert skådespel. Den öfre delen af den fladdrande massan var kantad med en präktig mörkröd rand, som bildade en egendomlig motsats mot den undre delens färg. Slutligen blef hela bågen starkt röd. Derefter började ljusvågorna att röra sig långsammare, flammorna blefvo dunklare och det häftiga ovädet nalkades sitt slut. Den röda massan var sönderbruten i en mängd smärre spillror, som voro spridda öfver himmeln, och slutligen fans ingenting annat kvar öfver våra hufvuden än vinternattens stjernströdda hvalf.

Lifvet och rörelsen äro vintertiden ytterst obetydliga i många sjöstäder, hvilka då till följd af stillaståndet i affärerna tyckas nästan utdöda. Bönderne infinna sig ej för att höra nyheter eller för att sälja och handla; endast få slädar synas till, men då och då kommer dock en vedfora. Varor hemtas endast sällan från Stockholm, ty det blir för dyrt och går för långsamt, hvarför man väntar till sommaren. Det enda tillfälle, då större liflighet

råder, är när någon marknad eger rum i det inre; köpmännen afsända nämligen då varor till försäljning, men denna ifrigare verksamhet räcker endast en eller ett par dagar.

Svenskarne äro ytterst begifne på kortspel. I salongerna äro emellanåt några små bord framsatta, vid hvilka både damer och herrar spela tillsammans. Herrarne tillbringa stundom på hotellen eller i sina egna hem hela natten med att spela kort. Det är seden att man spelar med hvarandra ett visst antal dagar i veckan, då insatserna ej sällan äro betydliga och ansenliga penningssummor esomoftast byta egare; man sade mig emellertid, att spelarne i allmänhet vid vinterns slut hafva kommit ungefär jemnt ifrån saken.

Man har också sångföreningar, som sammanträda på söndagseftermiddagarna. Medan jag var i Piteå, blef jag bjuden till en lärare, hvilken undervisade i engelska i en af skolorna och talade detta språk väl. Hvarje söndags eftermiddag sammankommo i hans hem ungefär tjuguherrar och fruntimmer för att utföra kyrkomusik och sjunga några utomordentligt vackra sånger, som läras i skolorna. Några af rösterna voro särdeles präktiga och det sätt på hvilket denna lilla förening utförde sina saker skulle hafva hedrat hvilket sällskap af öfvade konstnärer som helst. På detta vis tillbragtes ett par angenäma timmar. Landets klimat tycks hafva ett välgörande inflytande på rösterna, och under de långa vintermånaderne anordnar man ständigt små sångtillställningar. Då och då gifves en bal, hvilken vanligtvis eger rum i stadshusets stora sal. I detta fall säljas biljetter eller upptages inträdesafgift för att bestrida kostnaderne. Nästan alla gå på balen, i synnerhet de giftasvuxna flickorna med sina mödrar. Samtliga herrarne äro klädda i frack och hvit halsduk. Rundt kring salen finnas sittplatser för fruntimmerna. Man ser på dessa baler både unga och gamla, ty till och med gamla, gifta personer tycka om att få sig en sväng, och det är mycket vanligt att se en gift man eller ålderstigen herre dansa med en ung flicka och tvärtom. Vals och galopp äro mest omtyckta. En egendom-

lig sak, som sprang mig i ögonen, var att herrarne genast som dansen var slut plögade helt lugnt föra sina damer till deras mödrar eller vänner och derefter försvunno i nästa rum. De rökte, drucko, åto eller pratade tills nästa dans åter kallade dem till verksamhet. Då och då buro de in några förfriskningar till fruntimmerna. Efter de nyssnämnda afbrotten tycktes de öfverlemna sig åt dansen med förnyad kraft.

Sedan jag lemnat Piteå, aftog snön fortfarande betydligt i djup ju längre norr ut jag reste. Bortom Luleå talades endast finska af bönderne. På gästgifvargårdarne härstädes tänkte man icke på att läsa sina koffertar, emedan det skulle hafva sett illa ut. Vid Jemtön lemnade mig uppasserskan en guldmedaljong, som hon hittat på köksgolfvet och hvilken jag tappat kvällen förut, då jag visade folket de sevärda småsaker, min resväska innehöll. "Hvarför behöll ni den icke?" frågade jag skämtsamt. Hon svarade: "Huru skulle jag sedan någonsin kunnat gå med upprätt hufvud och se folk i ansigtet?"

Jag hade knappast lemnat nämde gästgifvargård följande morgon förrän jag hörde ett rop bakom mig och då jag vände mig om, såg jag en liten hvithårig pojkvasker, hvars mössa just fallit af hufvudet på honom, löpa efter oss så fort han kunde. Jag stannade hästen. Gossen hade i handen en vit näsduk, som jag tappat på vägen. Det skulle hafva varit en smal sak för honom att behålla den, men hans ungdomliga sinne var för ärligt. Andlös lemnade han mig den och sprang till baka lika snabt som han kommit, och ehuru jag ropade på honom för att gifva honom några ören, hyste den lille gynnaren, som ej var blyg för att återlemna hvad som icke tillhörde honom, fruktan för att komma till baka för att få sig en slant.

Vid Saivits kunde gästgifvaren svenska och som hans gård var mycket trefflig, beslöt jag att stanna derstädes ett par dagar. Denne man, hvilkens namn var Kivi-järvi, ansågs af alla som ett lyckans skötebarn, då han kunnat besegra alla sina medtäflare och vinna Maria Fredrikas hand och hjerta. Han hade gift sig med en

kvinna, med hvilken han fick en gård. I Sverige liksom äfven i Norge öfvergår nämligen så snart en kvinna gifter sig allt hvad hon eger till mannen. Alla flickor, som rå om eller skola ärfva en gård, hafva derfor icke svårt att blifva gifta och hafva många tillbedjare, ty här så väl som annanstädes eger rikedomen sitt behag. Främlingen förefaller det dock som om den icke skulle vara till mycket gagn, ty en karl, som rår om en gård, arbetar lika strängt som någon af sina drängar och hustrun lika mycket som någon af sina pigor. Gården hade aderton kor och ett icke obetydligt antal får samt rätt många hektar betesmark och åker. På den samma funnos två boningshus, af hvilka det ena användes för härbergerande af gäster och mottagande af vänner. Folket härstädes var mycket tillbakadraget.

Medan jag uppehöll mig här, kom en kvinna och frågade mig, om jag råkat hennes man, som begifvit sig till Norge och stannat derstädes. Hon hade på omvägar haft underrättelser om honom. Under mina resor i Skandinavien träffade jag många stackars kvinnor och deras barn, som hade öfvergifvits af sina män och fäder, hvilka under föregifvande att de skulle fara till Amerika för att innan de hemtade dit sina familjer se huru der såg ut, aldrig skrefvo och aldrig vidare hördes af.

Vädret, som varit kallt under en veckas tid och vexlat mellan 1 och 18 grader under fryspunkten, började nu att blifva mildare och blef slutligen det blidaste jag haft på resan sedan jag lemnade Kristiania. Termometern visade klockan 8 på morgonen 2 grader varmt samt på middagen 7 grader, och klockan 3 e. m. sjönk den till $3 \frac{1}{3}$ grad.

Från Saivits kommo vi till Nikkala, gästgifvargården närmast Haparanda. Jag helsades hjertligt välkommen af bonden, ty han hade hört talas om mig och undrat, om jag skulle stanna hos honom. Nya vedträn kastades på elden och den trefliga brasans sken upplyste köket, der kaffe kokades, som sedan bjöds i helgdagsstugan. Jag var gäst och det skulle icke hafva passat, att jag första dagen tillbragte hela tiden i köket. Krukor med

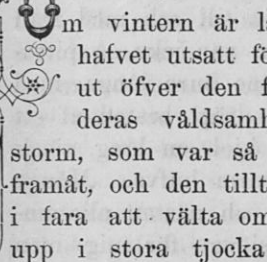
nejlikor, törnrosor och geranier stodo i fönstren. Modern, Maria Serlota (Charlotta) och dottern, Maria Matilda, hvilken var alldeles ljushårig och såg mycket bra ut, samt sonen Abram (Abraham) och pigan Maria Kajsa utgjorde tillika med familjefadern hushållet då för tiden. Då jag bad dottern att skriva sitt och de sinas namn i en af mina anteckningsböcker, som jag för att kunna döma om folkets bildningsgrad på dylikt sätt använde, erfor jag härstädes, liksom jag gjort äfven längre norr ut, att ungdomen bland bondbefolkningen skref dåligt och ibland rent af obegripligt. Många af de äldre kunde icke skriva alls, men både unga och gamla kunde läsa.

Från Nikkala till Haparanda utgör afståndet omkring 9 kilometer. Det fans endast obetydligt med snö, men den hade på många ställen drifvat stygt i hop sig, hvaraf man kunde se, att man befann sig i en blåsig trakt. På andra ställen var vägen bar; ingenstädes var snön på jemna marken mera än två fot djup. Det tillfrusna hafvet i sitt hvita snötäcke och de långa, låga, med furor samt mörka granar bevuxna granituddarne, som sköto ut från den isomgärdade kusten, erbjödo en dyster anblick. Men vacker var den motsats som den ljusblå himmelen bildade till det hvita täcke, hvilket låg utbreddt öfver landet. De bleka solstrålarne gäfvo ingen värme.

Sent på eftermiddagen 17 Februari 1873 anlände jag till det vid Torne älfs mynning belägna Haparanda, sedan jag rest 1,190 kilometer från Stockholm på den djupaste snö, jag någonsin befarit. Jag hade varit mera än fyra veckor på vägen, men kände ingen olägenhet af färden. Jag hade nu kommit till Botniska vikens allra nordligaste ände. Den med björkar kantade kusten var låg och viken såg ut som en ofantlig, hvit slätt. Gårdarne voro få och lågo långt aflägsna från hvarandra, och öfver hela landskapet hvilade en tryckande dysterhet.

5 KAPITLET.

Vintern mellan Botniska viken och Ishafvet. — Affärd från Haparanda. — En storm. — En kvinlig körsven. — Finnarnes vinterdrägt. — Kallt väder. — Klar luft. — En anspråkslös stuga. — Vilhelmina. — Återigen Niemis. — En något kraftig välkomsthelsing. — Ladugårdar. — Ruskola. — Karl Johan Grape. — En fruktansvärd storm. — En rik tjensteflicka. — Skidor. — Jag försöker lära mig gå på skidor. — En kall kyrka. — Pirtiniemi. — En gammal vän. — Sattajärvi och dess vänliga befolkning. — En följeslagerska. — Elsa Karolina. — På den frusna Muonio. — Arkavaara. — En natt vid Muonialusta. — En obehaglig tilldragelse. — Ännu en gång hjertligt mottagande vid Muoniovaara.

Om vintern är landet mellan Botniska viken och Ishafvet utsatt för våldsamma vindar, som svepa norr ut öfver den frusna ytan, der intet hinder minskar deras våldsamhet. Vi foro från Haparanda i en storm, som var så stark, att hästen knappast kunde gå framåt, och den tilltog i häftighet, så att släden ofta var i fara att välta omkull. Snön rördes till betydlig höjd upp i stora tjocka moln samt hvirflade omkring och snodde och vred sig i vexlande former. Vinden hven omkring oss och det var lycka att våra kläder och allting annat sutto fast, ty en af de stora, tunga renskinns-handskarne, som jag hade ofvanpå mina tjocka yllevantar, blåste bort, då jag bytte om hand under körningen, och begrofs så fort i den i ständig vexling varande massan, att jag icke kunde hitta reda på den. Till körsven fick jag vid nästa gästgifvargård en kraftig, ungefär tjugo år gammal flicka, som var stark nog att slå ikull en karl, men det oaktadt blyg, tillbakadragen och mild. Jag kunde icke se, huru hon såg ut, ty hon hade liksom jag sitt ansigte alldeles insvept. Då jag steg in på gästgifvar-

gården i Korpikylä var jag alldeles hufvudyr och kunde ett ögonblick icke gå rak. Stormen hade nu blifvit så stark, att det var omöjligt att den dagen resa längre. Under natten blåste det med ännu större raseri och vinden tjöt så vildt kring huset, att jag icke kunde sofva. Emot morgonen saktade sig stormen för några timmar, men började sedan å nyo med ännu större raseri än förut. Det var en i sanning storartad syn, som visade sig för min blick, då jag på stranden af Torne älf betraktade skådespelet fram för mig. Stormen for med otrolig styrka öfver jorden och snön rördes upp i tjocka moln samt bildade stora drifvor och kullar, hvilka oupphörligen förändrades. Denna våldsamma storm, som var den häftigaste under året i dessa trakter, räckte med undantag af några små afbrott mera än tre dagar. Under denna tid föll termometern från 7 till 22 grader under fryspunkten.

Så snart folket började att kunna gå ut, spreds från gård till gård nyheten om, att främlingen från Amerika hade kommit till baka, och på söndagen kommo bönderne strömmande från hela grannskapet, ja till och med från andra sidan Torne älf. Vinterdräkten var icke så pittoresk som på andra ställen. Karlarne buro långa, med fårskins fodrade rockar. Kvinnornas dräkt bestod af ett lif af svart tyg, en tjock, hemväfd kjol, en lång, tjock tröja, fodrad med fårskins, samt en varm hufva. Många af gästerne kvarstannade hela dagen och nästan allesammans bjödo mig hem till sig. De sjöngo för mig, men deras röster voro underlägsna det svenska bondfolkets. De hederliga människornas förvåning var stor, då de hörde att jag ämnade fara norr ut. Efter stormens slut föll termometern från 22 och 27 grader under fryspunkten morgon och afton till 30 grader på natten och från 13 till 18 grader på eftermiddagen. Vädret var alldeles lugnt. Jag var icke längre någon främling för folket och måste stanna vid flera gårdar på vägen. Man viste tiden, när jag skulle fara förbi, och ville icke höras talas om, att jag skulle fortsätta resan innan jag först stannat en stund. Kaffe, smör, bröd, ost och torkadt fårkött uppdukades åt mig och jag öfveröstes med frågor om, hvad

jag hade för afsigt med att resa så långt denna oblida årstid. "Det är icke roligt att vistas bland lapparne; stanna i stället hos oss i vinter, Paul", sade de. "Vi skola lära dig att gå på skidor och vi skola tillsammans begifva oss på björnjagt, när tiden dertill kommer."

Den trefliga öppna spisen, som finnes på de svenska och norska bondgårdarne, hade här lemnat rum för finarnes tjocka, klumpiga eldstad af sten.

Den som aldrig om vintern rest i de nordliga landen kan icke bilda sig en föreställning om luftens renhet och klarhet, när det är 30 eller 40 grader kallt. Då rör sig icke en vindfläkt och i allmänhet finnes ej ett moln på himmelen, hvilken är mycket ljust blå. De aflägsna, skogsbevuxna höjdernas ytterlinier hafva en egenomlig, lätt purpurskiftande och obeskrifligt mjuk, blå färg samt framträda så skarpt och bestämdt, att de skönjas på långt fjärmare håll än hvad fallet är i sydligare land. Himmelen företer många olika färgskiftningar; så kan han ena dagen vara blekt och den andra mörkare blå. Den torra, lugna och kalla luften är så hälsosam, att läpparne icke ens spricka sönder, hur länge man än befinner sig ute. Under loppet af hela denna vinter hade jag icke en enda gång ondt i mina. Denna atmosfär tyckes stärka lungorna och fördrifva alla slags halssjukdomar.

Kort efter det att jag farit från Korpikylä kom jag till en gård, der jag såg en liten flicka stå och vänta på någon. Så snart hon varseblef min släde, rusade hon genom snön mot mig och bad mig komma in. Jag hade knapt kommit in i det stora rummet förr än hon slog sina armar om min hals och gaf mig en kyss samt berättade mig, att hon hvar dag satt på sig sina skidor och begifvit sig ut för att titta efter mig. Ehuru vi icke kunde tala mycket med hvarandra, blefvo vi goda vänner. Hon var ett äkta nordiskt barn med ljust hår, milda, djupblå ögon, som erinrade om himlahvalfvet, mycket hvit hy och röda kinder; hon var frisk, stark och följaktligen lycklig — långt lyckligare än många barn, som äro

klädda i dyrbara kläder och ega så många leksaker, att de icke finna något nöje i dem.

Litet längre bort låg en torftig stuga, der en fattig enka vid namn Greta Maria och hennes fyra döttrar bodde. De stodo på förstugukvisten och väntade på mig, ty de ville icke låta mig fara förbi utan att bedja mig stiga in. Jag inträdde i det lilla enkla, men särdeles snygga rummet, och medan modern och döttrarna spunno, pratade vi. Den gamla kvinnan bar glasögon, och åldern hade gjort henne vacker och vördnadsbjudande. Somliga af döttrarna arbetade hos bönderne eller gingo på dagsverke. Alla kvinnorna kunde spinna samt väfva och äfven arbeta på åkern. Greta och hennes döttrar försörjde sig med att hemma hos sig på sin väfstol väfva åt andra och med att af ett litet förråd spunnet bomullsgårn, som de köpte hem, förfärdiga hvita och färgade näsdukar. Äfven väfde de i främmande hus. De hade förträfflig helsa och togo sig fram ganska bra, ehuru de icke egde ens en ko. Några getter försågo dem med största delen af den mjölk, de hade af nöden, och några får med den ull, de behöfde till kläder. De voro belättna med sin enkla, helsosamma kost och lyckades genom sparsamhet att alltid hafva litet kaffe i huset att bjuda en vän eller främling på. De lefde på groft flatbröd, sur mjölk och ost samt hade äfven någon gång smör på sitt bord, men smakade nästan aldrig kött. Det torkade köttet efter de får och getter, som de hvarje år slagdade, spardes för högtidsdagarna, såsom jul och söndagar, eller för tillfällen då främlingar skulle undfägnas. Då och då åto de fisk, som de fångat och saltat på sommaren, eller vildt, som skänkts till modern af någon karl, som sökte att vinna hennes vackra, ljushåriga dotter Wilhelmina, som ansågs för familjens skönhet. De gjorde mig frågor om allt möjligt. De voro tydligen fullkomligt belättna med sitt öde samt älskade sitt enkla hem och nordliga luftstreck. De klagade icke öfver sin lott, ty det var deras fromma tro, att hvad helst Gud gjorde lände dem till det bästa. På hyllan stod en mycket sliten bibel och några andaktsböcker, som voro flera mansåldrar gamla.

De brydde sig icke om världsliga nöjen och rikedomar. "Det gifves ett annat lif", sade den gamla kvinnan till mig; "må vi derfor vara goda och älska Gud af hela vår själ." Då det var vackert väder, underlät hon aldrig att gå till kyrkan, ehuru den var belägen på betydligt afstånd. Jag fick icke fara min väg, innan jag först druckit en kopp kaffe, hvilket dock var blandadt med brändt korn, enär de icke hade råd att hafva det obemängdt. Vilhelmina bet af ett stycke bröstsocker, som hon gaf mig för att jag skulle suga derpå medan jag drack kaffet. Jag tyckte att hennes röda läppar och hvita tänder voro sådana förtjusande sockerknäckare, att jag ej hade något emot det sätt, hvarpå sockret blifvit styckadt. Medan jag drack kaffet gaf man mig alla tänkbara råd för resan, ty ehuru termometern stod 35° under fryspunkten, kunde det ännu blifva kallare. För att ej förfrysa näsa och öron skulle jag då och då gnida dem med snö och ofta använda min mask. Jag skulle alltid på kvällen hänga upp mina strumpor till torkning, så att de icke voro fuktiga på morgonen. Jag måste taga ut gräset ur skorna och torka det väl samt finge ej glömma att hänga upp skorna. Det allvar, med hvilket dessa råd meddelades, visade att de gäfvos af uppriktigaste hjerta. Då jag bjöd farväl, stack jag litet penningar i moderns hand. "Nej", sade hon. "Jo", sade jag och hoppade i släden, hvarefter de stoppade fällarne kring mig. "Välkommen till baka, Paul!" voro de sista ord jag hörde och inom kort voro vi ur sigte.

Då mina blickar hvilade på de vackra, mörka, på afstånd belägna höjderna, tyckte jag att jag aldrig förr sett något så verkningsfullt. För att vägen skulle blifva genare, färdades vi emellanåt på den isbelagda Torne älf och foro förbi många små gårdar och torftiga stugor. En bonde anses deruppe såsom förmögen, om han eger 4,000 till 6,000 kronor; ensamt bygningarne skulle i Amerika kosta flera tusen dollar. Det lilla huset vid gästgifvargården Niemis var nästan begrafvet under snö, som drifvat ihop sig. Brunnen omgafs af en betydlig massa is, som ökades för hvar dag till följd af det vatten som

på den samma spildes ur hinken. Jag steg in i det snuskiga rummet, der familjen bodde. Gubben, som var stolt nog att vilja dölja sina slitna och smutsiga kläder, satte på sig sin långa, med fårskinn fodrade pelsrock, hvilken sett sina bästa dagar för tjugo eller trettio år sedan; derefter tog han på sig sin pelsmössa och var nu högtidsklädd. Hans hustru satte på sig sin gamla fårskinnströja, som hade ullsidan vänd inåt, och Kristina, en deras sexton eller sjutton år gamla dotter, rusade till brunnen efter en hink vatten för att tvätta sitt ansigte och sina händer. Hon löste derefter upp sina flätor, som föllo i en tjock, vågig, bernstensfärgad massa öfver skulderna, och kammade dem med sådan brådska, att hon ryckte lös en hel hop hår. Hon flätade dem derpå ånyo, satte på sig ett rent lifstycke, kastade en snygg kjol öfver den smutsiga, hon hade på sig, och fullbordade klädseln med att taga på sig sina söndagsskor. Samtidigt sopade modern rummet och lade mera ved i den öppna spisen. Nu inträdde en nyanländ person, som var en tidigare bekantskap till mig. Det var bondens moder, hvilken ehuru hon var en gammal gumma på åttio år ännu hade nästan svart hår. Detta föll löst ned öfver hennes skuldror och kammades måhända en gång hvar fjortonde dag. Gumman påminde om en gammal zigenerska. Hon kramade mig i sina armar för att visa, huru djupa hennes känslor voro och huru glad hon var öfver att ännu en gång få råka mig. Jag kände, att hon oaktadt sin ålder ännu var stark, och jag kunde icke lösgöra mig förr än hon själfmant släpte mig. Långe skall jag ihågkomma denna kraftiga omfamning. Ladugården på stället var en märkvärdighet. Den var ett litet af stockar uppfördt hus, som nästan var begrafvet i snön. I den samma funnos fyra kor, som voro så magra, att rebben och kotorna stucko fram. Höskörden hade nämligen varit ytterst eländig. Liksom i alla dylika bygnader fans der en stor, i en mur insatt jernpanna, som användes vid kokningen af det grofva kärrgräset åt kreaturen. Under vintermånaderne släppas korna icke alls ut och alla öppningar tilläppas för att kylan icke skall komma in.

Jag fick ej lemna dessa beskedliga människor utan att först dricka en skål varm mjölk, för hvilken de icke ville mot- taga någon betalning.

Jag fortsatte min väg med ny häst och ny släde. Ju längre jag for, desto djupare blef snön. Vid Ruskola mottogs jag med öppna armar af mina vänner Karl Johan Grape och hans hustru, som ville att jag skulle dröja kvar för att lära mig att gå på skidor och att tala finska. Karls gård var mycket god. Jag kunde icke underlåta att lägga märke till, huru arbetsamma människorna här voro. Selma Maria var ett mönster för en landtbrukares hustru, en fulländad husmoder, som alltid var sysselsatt från morgon till kväll med att koka, tvätta, väfva, spinna, baka, sy, sticka eller göra smör. Barnen måste äfven ses efter och läras att läsa, så att de skulle kunna inhemta sin katekes. De hette Selma, Sofia, Hilda, Emma, Karl, Tilda och Amelia och följde tripp, trapp, trull tätt på hvarandra. En piga och två drängar jemte ett par dagsverkare utgjorde de öfriga personerna i hushållet. Ofta legdes en fattig flicka för några dagar att förrätta sysslor inomhus eller för att väfva och spinna på det att hennes familj skulle få en liten hjälp. Grape plägade äfven esomoftast om sommaren lega en eller två drängar, som han dock ej behöfde, utan hvilka han tog för att hjälpa sina fattiga grannar. Tjensteflickan, Eva Maria, var en skönhet i neiden. Hon hade något utskjutande kindknotor, blomstrande hy och vackra tänder samt var ung och frisk. Hon förrättade alla sysslorna samt skötte helt och hållet ladugården och mjölkningen. Det märkvärdigaste var, att hon var rik och egde 1,800 eller 2,000 kronor, hvilka hon, som var fader- och moder-lös, erhållit genom arf. Många fjäsade för henne och flere hade friat, men hon skrattade åt alla sina tillbedjare och ville vara fri och oberoende, ty hon kunde icke se något skäl, hvarför hon skulle gifta sig för att sedan vara fattig, då ju hela hennes lilla förmögenhet efter äktenskapets ingående skulle tillhöra hennes man. "Nej", sade hon, "jag vill icke gifta mig. Jag föredrager att arbeta hela dagen lång", och derpå skrattade och sjöng hon muntert. Hon var

snäll och vänlig mot alla, till och med mot dem som ville gifta sig med henne, hvilka voro en hel mängd, ty hon hade icke endast penningar, utan var derjemte förständig och arbetsam. Hon var med ett ord en riktig skatt.

Medan jag var på Ruskola rasade återigen en våldsam storm, som hindrade mig att fortsätta resan. Den isbelagda Torne älf insveptes i ett hvitt stoftmoln och under tjugofyra timmar varade det vilda ovädret utan uppehåll. Emellanåt snöade det häftigt och termometern stod endast på 7 grader under fryspunkten. Sedan stormen upphört, gjorde höga drifvor vägen ofarbar. Grape rådde mig att dröja några dagar innan jag å nyo anträdde färden, "ty", sade han, "vi begagna icke snöplogar här; låt andra först befara vägen, så skall han sedan vara bättre."

Under några veckor hade jag med all kraft lagt mig vinn om att lära mig finska. Hvarje stafvelse är mycket bestämd, hvarigenom det är lätt att inhemta kunskap i språket, men ofta äro flera ord af nöden för att uttrycka ett begrepp än i engelskan. Två saker äro oundgängliga för en resande, som önskar fullständigt bese dessa nordliga landsdelar. Den ena är att lära sig gå på skidor och den andra att lära sig köra en ren. Eger han dessa två färdigheter, kan han ströfva omkring hur han vill.

De skidor som användas i Skandinavien äro högst olika de nordamerikanske indianernes och äro dem långt öfverlägsna både med afseende på den fart, man med dem gör, och det bekväma sätt, hvarpå de äro inrättade, samt fordra dessutom icke att man håller benen vidt åtskilda. På grund af deras stora längd förefalla de vid första ögonkastet att vara oviga. De som nyttjas i bergs- och skogs-trakter äro de kortaste och vanligen $1\frac{1}{2}$ till 2 meter långa. De deremot, som finnarne på Torne älfs stränder använda, äro mycket längre, i medeltal 3 till $3\frac{1}{2}$ meter långa. De längsta äro de, som brukas i Jämtland, der de stundom mäta $4\frac{1}{2}$ meter till $4\frac{3}{4}$ meter i längd. De äro förfärdigade af furu, ungefär 10 cm.

SKIDÅKANDE LAPP PÅ FÄRD UTFÖR EN SLUTTNING.

tjocka på midten, som är tjockaste delen, samt 12 till 15 cm. breda. På midten sitter en bit näfver och deröfver en lycka, i hvilken vristen stickest. Delen vid foten är konvex, så att skidan icke kan bugta sig genom kroppstyngden. Undre delen är alldeles slät med en smal fåra, och båda ändarne äro spetsiga.

Finnarnes stöflar äro särskildt afpassade för skidlöpning i det att de äro spetsiga, utan klackar och så stora, att foten kan inbäddas i skohö. Med två par hemmagjorda ullstrumpor kan man trotsa kölden, men foten måste vara fullkomligt fri och ledig. Då man befinner sig på resa, har man alltid med sig ett ansenligt förråd skohö. Grape skänkte mig ett par utmärkt vackra skidor, hvilka väckte allmän beundran under min färd norr ut. De befinna sig nu jemte en af mina slädar i Amerikanska geografiska sällskapet i Newyork lokal. Ruskola var ett mycket lämpligt ställe för de första lärospånen, ty den tillfrusna och snötäckta Torne älf erbjöd nybörjaren en jemn yta, på hvilken det var lätt att åka. Medan jag uppehöll mig härstädes öfvade jag mig flera timmar om dagen att gå på skidor. Om man färdas i en flack trakt, måste man vara utrustad med två stafvar, som i änden äro försedda med en spetsig jernten och ett litet stycke ofvanför denna med ett slags flätverk *) af ungefär 24 centimeters genomskärning, hvilket är anbragt för att hindra stafven att sjunka ned. Då snön är lös använder skidgängaren nämnda don för att skjuta sig fram.

Skidorna lyftas icke upp med foten, utan skjutas den ena framför den andra, utom då man far nedför en höjd, då fötterna, om möjligt, hållas bredvid hvarandra. De infödde kunna med lätthet färdas 16 till 24 kilometer i timmen, då snön är hård och bra. För nybörjaren ligger den stora svårigheten i att hålla skidorna fullkomligt jemnlöpande och hindra dem att trassla in sig med hvarandra. På jemn yta kan skidgängaren icke skada sig, då han faller på den djupa snön, hvori ligger

*) En träring, likt ett hjul, med skinnremmar till ekrar. Denna är, enligt professor G. von Düben, nu mera till största delen aflagd bland lapparne.

ett stort företräde framför skridskoåkning, ty is är som mången af erfarenhet vet icke någon mjuk bädd att falla på. Den första dagen kunde jag efter ett par timmars öfning skrinna tusen meter utan att ramla omkull. Enär skidorna hafva benägenhet att glida för långt i sär samt de främre och bakre ändarne vilja skjuta öfver hvarandra, är det mycket svårt att utan en betydlig öfning fara på den tillfrusna snöskorpan. Stigandet uppför höjderna sker i zigzag och är ett mödosamt arbete för den som icke är van

SKIDLÖPARE.

dervid. Men det svåraste af allt är att fara utför branta sluttningar, emedan farten då är högeligen stor. I fjälltrakter eller der blocken ligga obetäckta är det till och med farligt samt endast rådligt för den som från barn-
domen haft öfning häri, ty hastigheten är lika stor som vid kälkbacksåkning. Jag har ofta darrat, då jag sett norrmän eller lappar komma nedför fjällen. Då man åker nedåt, måste skidorna hållas jemnlöpande och tätt intill hvarandra, hvilket är ytterst svårt att göra och nästan omöjligt på ojemn mark. Man måste hafva en lång,

stark staf, hvilken man allt efter som omständigheterna fordra sätter ned än på högra, än på venstra sidan och som användes till stöd och styre. Kroppen måste hållas framåtlutad. Jag har aldrig varit i stånd att på detta sätt fara utför en sluttning. Den som icke kan göra som en lapp eller skandinav, då det gäller att åka utför en brant backe, måste sätta sig grensle på en staf och hvila så tungt han kan på denna samt söka hålla skidorna jemnsides. Stafven tjenar som broms och hindrar honom att åka för fort. Mitt första försök att använda detta sätt slog icke väl ut. Jag hade icke åkt en meter förr än skidorna gledo från mig samt foro ned till foten af sluttningen och jag satt i snön. Jag hade icke lutat kroppen tillräckligt framåt för att hålla jemvigten under den snabba farten. Jag försökte å nyo, men hade icke bättre framgång. Jag har ofta sett barnen i Norge hoppa på sina skidor. Då den ena sidan af vägen var högre än den andra plögade de stundom göra språng — ofta från en höjd af 2 eller 2 $\frac{1}{2}$ meter och ännu mera — från den förra till den senare och komma ned i upprätt ställning, och i den retelse, som låg i detta vågspel, funno de ett utomordentligt nöje.

På söndagen begaf jag mig till Matarengis gamla, för två hundra år sedan uppförda träkyrka. Dagen var så kall, att presten förrättade hela gudstjensten iklädd en tjock pels, och hvarenda en af åhörarne var äfven klädd i pelsrock.

När jag lemnade Ruskola, visade termometern 32 grader under fryspunkten. Då hästen och släden, på hvilken mina skidor voro fastbundna, stodo för dörren, bad Grape mig att stiga in i gästrummet. Han slog der upp en butelj gammalt vin och han och hans hustru drucko min skål samt önskade mig lycklig resa. Den hederlige vännen var ledsen öfver min affärd. Medan jag for framåt och beundrade de märkvärdiga färgskiftningarna på de aflägsna höjderna, såg jag då och då en kvinna, som fylde ett ämbar vatten ur en nästan tillfrusen brunn eller skyndade från fähuset, eller en karl, som hemtade en börda ved ur lidret vid gården. Jag njöt af

dessa vintertaflor i fulla drag och den torra, stärkande luften tycktes förläna mig ökade krafter. Hvilken himmelsvid motsats var det icke mellan denna atmosfär och den som finnes i det febersjuka Ekvatorial-Afrikas jungler, i hvilka en hvit mans lif är en beständig kamp mot döden!

Vid dagens slut nådde jag Pirtiniemi gästgifvargård, der jag på sommaren hade på en färja begifvit mig öfver till andra sidan af sjön för att åter komma till landsvägen. Termometern stod på 32 grader under fryspunkten och natten var härlig. Norrskenslågorna flögo högt upp på fästet och stjernorna blänkte klart på himlahvalfvet. Pirtiniemi var ett i sanning mycket torftigt ställe att tillbringa natten på. Hela familjen och några vägfarande hefunno sig i köket, som var långt ifrån snygt. Några sutto rökande och pratande vid den flammande brasan; andra åter sofvo på golfvet på skinnfällar, hvilka voro smutsiga och sågo motbjudande ut. Värddinnan kunde tala svenska. Genast efter min ankomst blef det stor uppståndelse och kaffe samt den bästa måltid, huset förmodade åstadkomma, lagades i ordning. Det för de resande afsedda stora rummet var snygt och en väldig brasa tändes genast i den ugnslänkande eldstaden; denna var dock icke i ordning och den tjocka muren kunde icke uppvärmas, enär det icke fans någonting, som hindrade större delen af värmen att gå upp i skorstenen. Bädden tillreddes bredvid elden och då den var färdig såg den mycket treflig ut. Jag sof mellan två fina, mjuka harskinnsfällar, hvilka voro hvita som snö, och dessutom breddes andra skinnfällar öfver mig. Trots brasan var det 8 grader kallt i rummet under natten. Gästgifvaren ursäktade sig för det tarfliga härberge han hade att bjuda mig på. Huset var mycket gammalt; man skulle dock bygga ett bättre, eller rättare sagdt ett nytt var redan till en del uppfördt, "men man måste gå varligt till väga", sade bonden. "Jag köpte denna gård för 900 kronor och är skyldig 600 på den. Det har varit dåliga tider och jag måste hvart år betala 5 procents ränta på dessa 600 kronor."

Jag sof förträffligt, ehuru det, då jag vaknade, var 15 grader kallt i rummet och 34 grader utom hus. Hustrun hade en syster i Amerika, hvilket förhållande tycktes utgöra ett vänskapsband oss emellan. "Försök att få råka henne", sade hon, "då ni kommer till baka. Säg henne att vi allesammans äro raska och att Gud är god mot oss." Systemen bodde i Michigan. Bondhustrun trodde, att denna stat var ungefär så stor som den församling, i hvilken hon hade sitt hem, och hon förestälde sig att alla människor i Newyork kände hennes syster. "Kommer ni ihåg", frågade hon, då jag var färdig att fara, "flickan, som skjutsade er till nästa gästgifvargård, den sommaren ni var här? Nu skulle ni nog knappast känna igen henne, ty hon är nu stora människan. Hur glad var hon icke, då hon kom till baka och visade den lilla silfverpenningen, ni gaf henne! Det var den första hon någonsin egt. Hon berättade hvad ni gjorde på vägen; huru ni gaf henne några karameller, som kommit hela den långa vägen från Amerika, och litet konfekt. Far och helsa på henne, ty hon talar ofta om främlingen, som gaf henne penningar, och undrar om han någonsin skall komma till baka; hon har ofta sagt att hon gerna skulle vilja råka honom igen. Hur glad hon skall bli! Gossen, som i dag skjutsar er, känner vägen till hennes hem, som är en icke långt ifrån kyrkan belägen gård i Korpilombolo. Farväl! Välkommen, då ni återvänder! Lycklig resa! Var mycket rädd om er, ty det kommer att blifva betydligt kallt der långt upp i norr och ni skall varda tvungen att sova på snön."

Då jag stannade vid den åsyftade gården i Korpilombolo och inträdde genom dörren, kom en stor, klarögd, fager flicka mig till mötes. Plötsligt for ett leende öfver hennes ansigte, ty hon kände igen mig, oaktadt jag var klädd som lapp. Det var min rara, lilla körsven från året förut, men hon hade vuxit mycket sedan dess. Jag hade icke varit lång stund på stället förr än huset var fullt af grannar. Presten, en frisk, kraftig ung man och infödd finne, kom också; han var utomordentligt angenäm. Man utpekade för mig en karl, som på sommaren

återvänt från Amerika, der han endast vistats ett år, emedan han fick sådan hemlängtan, att han for till baka till sina fäders land. Huru stark är icke i mångas hjertan kärleken till hemmet eller fosterjorden! Ingen utsigt att förvärfva penningar kunde hafva förmått denne man att stanna i ett främmande land. Han älskade och drömde om de långa dagarne i midnattssolens land, de långa nätterna i sin nordliga hembygd, snön, björk-, gran- och furuskogarne. Ju längre bort han befann sig, desto härligare framstod allt detta för hans inbillning, och hans vänner voro honom långt dyrbarare än främlingar.

Men när åren flytt, huru svikna finna vi oss icke vid vår återkomst. Fader och moder äro döda, syster och broder hafva lemnat hemmet, gamla skolkamrater äro kringspidda öfverallt eller ock hafva, om de ännu finnas kvar, barnaårens rosor lemnat plats för djupa fåror i ansigtet samt det lätta ungdomssinnet flyktat sin kos, och de grånade lockarne utvisa tidens allt förändrande makt. Den lefnadsglada flickan, med hvilken vi plockade blommor, har blifvit en stillsam fru; fälten tyckas oss ej vara så vidsträckta, som de fordom gjorde; träden äro ej så stora, inhägnaderna ej så höga, klipporna ej så väldiga; logen är mycket mindre, floden har dragit i hop sig till en bäck och det storartade skolhuset har sammankrympt till ett litet rum. De ögon, med hvilka man i barndomen ser, förstora allting. Vid denna tidpunkt af lifvet varade dagar, månader och år mycket längre, och fritiderna tycktes aldrig kunna taga slut. Nu går tiden fortare. Det var vår i går, det är sommar i dag och i morgon kommer vintern. Huru mycket snabbare tiden flyr, då vi blifva äldre!

Sedan vi lemnat Korpilombolo foro vi den med ruskor utmärkta vintervägen, som är genare och går öfver tillfrusna kärr och mossar samt genom skogar och öfver fält, och ankommo till Otanajärvi gästgifvargård. Vädret var vackert, ehuru kallt; till och med på eftermiddagen förblef termometern stående på 30 grader under fryspunkten. Snön blef småningom allt djupare, men drifvorna förekommo sparsammare. Vid Sattajärvi märkte jag, att någon rest före mig på vägen och att folket icke glömt

Paulus, utan tvärtom väntade på honom för att helsa honom välkommen. Mottagningsrummet var snart fullt med folk. "Här är Paulus igen", sade de och tittade på mig med förvåning, "han har farit hela vägen från Stockholm! Säg ni någonsin en sådan karl? Paulus, hvart ämnar ni begifva er?" "Till Norge, till Nordkap och till de norska fiskerierna, och jag ämnar vistas bland lapparne." Ett allmänt utrop af förvåning hördes vid dessa ord. "Vistas bland lapparne? Det är således sant, märka vi. Vi hafva läst härom i tidningarna, men trodde det icke."

"Hvar är min väninna Kristina?" frågade jag. (Läsaren torde måhända påminna sig den flicka, som man vid mitt första besök ville, att jag skulle taga med mig till Amerika.) "Hvad, har ni icke sett henne? Hon bor i Pirtiniemi." "Nej", sade jag; "det var för illa".

"Paulus, ni reser väl icke i dag? Vi skola icke låta er resa, utan ni måste stanna något hos oss. Vi höra, att ni varit i Amerika, sedan vi råkade er." "Ja", sade jag, "men endast några dagar." Detta yttrande kom dem att med ännu större förvåning se på mig. "Hur ämnar ni bära er åt? Folket talar endast finska eller lappska och färden till Norge blifver lång." "Ja", sade jag, "det kommer att blifva bekymmersamt nog, ty det är svårt att resa i ett land, om man icke kan tala med folket." Mera ved lades på elden, en måltid uppdukades och vi fortsatte att prata tills mycket sent.

Följande morgon fördes en ung finnflicka till mig. Befolkningen i Sattajärvi hade gifvit mig en vägvisare på sommaren och ville att jag äfven om vintern skulle hafva en. De sade: "Paulus, vi föra med oss åt er en flicka, som skall följa er till Norge. Hon har varit der förut och talar norska, som ni ju förstår, hvarför hon kan tjenstgöra som tolk åt er." De tycktes alla vara särdeles glada öfver att de funnit någon, som kunde vara mig till hjälp. Det föll aldrig dessa vänliga naturbarn in, att jag kunde kränka det förtroende, de satte till mig.

Elsa Karolina var en ung, vacker flicka på sjutton år. Modern var död och fadern bodde några kilometer från Sattajärvi samt var mycket fattig. Två af hennes

systrar hade utflyttat till Norge, der den ena nu var gift. Sjelf hade hon öfver fjällen några månader förut kommit derifrån med lappar till Pajala för att blifva konfirmerad, ty der låg den kyrka, i hvilken hon blifvit döpt, och der var den församling, hvarifrån hon måste erhålla det för henne på alla andra trakter nödvändiga prestbetyget. Hon tycktes vara glad öfver utsigten att få färdas tillsammans med mig och ville till och med följa mig till Amerika. Huru vackert är icke förtroendet hos dessa enkla naturbarn, hvilka icke känna till en högre odlings falskhet och nedrighet, gemenhet och list! Hvarför skulle hon vara rädd? Hvad hade folket att frukta för hennes skull? Jag lofvade, att jag, hvarthelst jag än anlände på Norges eller Finmarkens kuster, skulle vidtaga anordningar, så att hon skulle komma till sina systrar. De trodde mig och det var nog.

De goda människorna i den lilla byn Sattajärvi glädde sig, då de fingo höra, att jag skulle komma till baka från Norge på våren, och de sade: "Ni måste då dröja flera dagar hos oss, Paulus." Vid Pajala hade ett stort och trefligt skolhus uppförts, sedan jag var der senast. En skollärare och hans hustru bodde i bygnaden, och ett vackert piano prydde ett af familjens för öfrigt enkelt möblerade rum.

Här var snön mycket djupare än i Haparanda. Flera betydliga snöfall hade egt rum, hvarför snön var $1\frac{1}{2}$ till $1\frac{3}{4}$ meter djup i skogarne. Jag kunde komma till Norge på det sättet, att jag på den tillfrusna Torne älf och genom Jukkasjärvi begaf mig till fjällen samt sedan öfver de samma till den på ungefär $68^{\circ} 40'$ n. lat. belägna Ofotens fjord. Om jag tog denna väg, skulle jag dock icke lära känna en längre mot norr belägen stor landsträcka, der de fleste lapparne funnos om vintern. Jag beslöt därför att begifva mig uppför Muonio älf till Kilpisjärvi träsk, ur hvilken nämnda flod rinner, och sedan öfver fjällen till den ofvan 69° n. lat. nästan midt emot Lofotens öar belägna Lyngenfjorden. På detta sätt skulle jag få se den landsträcka, jag på sommaren icke berest. Om vintern är afståndet mellan Pajala och Mu-

oniovaara 130 kilometer. Tre gästgifvargårdar, Kaunisvaara, Killangi samt Parkajoki, finnas vid vägen och afståndet mellan hvar och en af dessa är ungefär 30 kilometer. Vägen är om vintern genare samt går genom skogar och öfver kärr. Någon landsväg finnes icke. Då och då mötte vi besynnerliga slädar, som hade mycken likhet med en korg och med hvilka man forslade hö; körsvennerne voro klädda i renhudskläder. Hästarne tycktes vara lika lata som karlarne och gingo så långsamt de kunde samt fingo, bäst de gitte, använda sitt eget skarpsinne för att öfvervinna vägens svårigheter. Jag måste väcka flera af karlarne för att de skulle lemna rum, så att jag kunde köra förbi. Vädret hade nu blifvit härligt och termometern visade hela dagen 13 grader kallt eller en bråkdel deröfver eller derunder.

I den lilla byn Kaunisvaara, som ligger ungefär halfvägs mellan Torne och Muonio älfvar, fingo vi vänta ett par timmar. Alla hästarne voro nämligen antingen i skogarne på timmerforsling eller på ängarna för att hemta det hö, som derstädes fans stackadt. Bönderne voro nu sysselsatta med att föra fram det till gårdarne, ty om sommaren eger mycket litet körning rum. Vägen gick genom en präktig furuskog ända tills vi kommo till Arkavaara på Muonio älfs strand. Ställets egare och hans hustru voro svenskar. "Ni gjorde bättre att stanna i natt och fortsätta resan i morgon", sade de. Uppmaningen föreföll att vara så uppriktigt menad, att jag dröjde kvar. Jag fick en hjertlig välkomsthelsing, en kraftig måltid och en god bädd. Då jag följande dagen talade om betalning, afbröt man mig genast och sade, att man bedt mig stanna för att få njuta nöjet af mitt sällskap. Ofta äro dessa gårdar värdshus och man vet icke riktigt huru man skall göra, men det är dock säkrast att erbjuda betalning. Vägen gick öfver den isbelagda Muonio och med undantag af mig reste alla med renar. Som man härstädes åkte rätt mycket, var vägen ganska bra för en häst. Finnarne buro i hemmet hemmaväfdade kläder och nyttjade lappdräkt endast då de befunno sig på resa.

Det var sent, då jag anlände till Muonionalusta, men ljusskenet i fönstren visade, att folket i byn ännu icke gått till hvila. Invånarne i ett af husen kommo ut och bjödo oss vara välkomna. Derinne var ett rätt talrikt sällskap samladt. Vid vår ankomst lade man mera ved i den öppna spisen och som natten var mycket kall, gjorde man plats åt oss för att vi skulle kunna värma oss. Karlarne och kvinnorna rökte samt hade en liten skvallerstund innan de gingo till sängs. Gården tillhörde Lars Johanson. De goda människorna tycktes blifva ganska glada, då de hörde att jag ämnade tillbringa natten hos dem. De två döttrarna, Lovisa och Sofia, grepo genast verket an och gjorde i ordning åt mig en måltid af renkött, medan vi andra pratade. Kaffe brändes och Abraham, värden, bar in ett nytt fång ved. Folket här uppe använder en ofantlig mängd bränsle. Ingen af husets folk var blyg, och en mängd frågor gjordes Elsa Karolina rörande mig. Då det blef tid att gå till ro, aflägsnade sig grannarne, hvarefter förberedelser till nattens hvila genast vidtogos. Utdragssoffan öppnades och drogs ut, höet skakades om och renhudar samt färskinn breddes deröfver för min räkning. Andra skinn lades på golvet för att tjenstgöra som bäddar åt familjen. Derefter togo alla af sig sina skor och strumpor, hvilka upphängdes vid eldstaden på en stång nära taket. Fadern och sonen bjödo oss nu godnatt samt gingo sin väg. Elsa Karolina och en af döttrarna lågo tillsammans, medan den äldsta dottern sof i soffan hos mig. Hennes fästman låg äfven tätt bredvid henne, ty det var lördagskväll.

Jag hade endast ett enda obehagligt äfventyr, sedan jag for från Stockholm, hvilket äfven var det enda sedan min ankomst till Skandinavien. Då jag kom fram till ett hus, som var vackert och prydligt måladt samt derigenom utvisade, att det tillhörde en något mera bildad familj, stannade min körsven och sade att vi måste stiga in, enär det var hans svärmoders hus. Jag hade knappast trädt in förr än ett gammalt fruntimmer infann sig och välkomnade mig på det vänligaste sätt. Derefter inkom min lilla körsven från sommaren förut och jag gaf henne

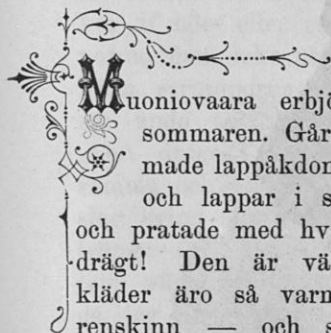
en guldring samt visade henne den af silfver hon gifvit mig. Den hyggliga värdinnan bjöd mig att äta middag och att tillbringa natten på stället. Fyra spermacetiljus tändes och då jag gjorde invändningar mot ett sådant slöseri, sade hon att man icke kunde hafva för många ljus, då en person från Amerika vore på besök. Min följeslage hade under tiden försvunnit och då han kom till baka var han till min förargelse drucken. Han skyldes på att han blifvit kall och hade stark hufvudvärk. Middagen var färdig och jag hade knappast börjat äta förr än två af husets döttrar visade sig. Den ena af dem gaf min anspråkslösa packning, som låg i ett hörn af rummet, en sådan blick att jag genast såg, att jag icke var välkommen. Jag sade god dag, men hon värdigades knappast besvara helsningen och tittade på sin sväger på ett sätt, som visade att han icke stod högt i hennes ynnest. Hon lade icke band på sig och tycktes blifva mer och mer ond, gick ut i nästa rum och yttrade der hastigt några ord, som jag icke kunde förstå, kom till baka och gick genom rummet, smälde i dörren, återvände med en kudde, lemnade dörren vidöppen och rusade in i rummet i vredesmod. Gaffeln föll mig ur handen, då hon sade: "Detta är icke gästgifvargården." "Jag vet det", svarade jag; "jag kom hit för att råka en liten vän. Er sväger förde mig hit och er moder bjöd mig att stanna." "Ni kan icke ligga här mera än en natt; det fins icke något rum åt er." Jag sade icke någonting, utan steg upp från bordet och tillsade att hästen skulle köras fram. Hon frågade då: "Vill ni icke stanna kvar här i natt och fara i morgon?" "Nej", sade jag. Jag tackade modern och gaf tjenstflickan ett mynt, som var mera värddt än hvad jag på ett hotell skulle betalt för min middag. Jag var glad öfver att få återvända till vänner. Följande dag infann sig dottern, som sannolikt kommit till insigt om, huru otillständigt hon tagit mot mig, och bad om ursäkt samt sade, att det skulle göra henne ett nöje, om jag komme på besök. Detta var slutet på det obehagliga äfventyret, hvilket tvifvels utan endast uppkom till följd af hennes motvilja för svågern och för det druckna till-

stånd, hvori hon såg honom. Hon trodde måhända att det var jag, som var skulden till, att han blifvit sådan.

Muoniovaara låg helt nära och jag välkomnades hjertligt af mina gamla vänner, familjen F. Fadern hade farit till Haparanda för att bevista Torneå marknad och man var mycket förvånad öfver att jag icke träffat honom på vägen. Jag mottogs emellertid ytterst väl af hans snälla hustru, två älskvärda döttrar och två söner, af hvilka den ene, som var länsman i distriktet, kommit på besök från Karesuando, der han bodde. De sade att de skulle försöka ställa så till, att jag skulle finna det trefligt, ehuru familjefadern sjelf icke var hemma, och de lyckades förträffligt. Ett stort får slagtades och jag kunde se så väl häraf som af allahanda andra förberedelser i köket, att de gästfria människorna ämnade låta mig riktigt smörja kråset.

6 KAPITLET.

Vintertafla vid Muoniovaara. — Lappar. — Lapparnes vinterdrägt. — Lappskor. — Hufvudbonaden. — Vantar. — De olika slagen af lappåkdon. — Seldonen. — Svårigheten att kunna hålla jemvigten i ett lappåkdon. — Hur man åker utför sluttningar. — Min första färd efter ren. — Hastig fart. — Åkdonet välter vid färden utför en backe. — Resa för att besöka ett lappläger. — En ganska obehaglig affärd. — Min ren löper från mig. — Renens hållning under loppet. — Ljud i renens fötter, då han går eller springer. — En lappkåta om vintern. — Mottagande. — Tillagning af aftonmåltiden. — En natt hos lappar. — Kallt väder. — En ren slagtas. — Lapparnes mödosamma lif. — Huru renen inköres. — Afresa från Muoniovaara.

Muoniovaara erbjöd nu en helt annan anblick än om sommaren. Gården var alldeles full af besynnerligt formade lappåkdon, vid hvilka ståtliga renar voro bundna, och lappar i sin egendomliga vinterdrägt stodo der och pratade med hvarandra. Huru bekväm är icke denna drägt! Den är väl afpassad efter luftstreckket — inga kläder äro så varma som de, hvilka äro förfärdigade af renskinn — och särdeles lämplig för lapparne, antingen de åka i sina slädar, gå på sina skidor eller bjuda de stormar spetsen, af hvilka de öfverfallas under sina vandringar. Erfarenheten har lärt dem, att det är ytterst viktigt att ingenting hämmar det fria blodomloppet, genom hvilket kroppens livsvärme bibehålles.

Vinterdräkten.

Vinterkapten är förfärdigad af renskinn, på hvilket håret sitter kvar. Den är vid, sträcker sig nedom knät och har en trång öppning för hufvudet samt sluter så tätt till kring halsen, att den kalla luften och snön icke kunna tränga in. Ärmarna äro äfven vida, men vid handlederna har skinnet icke något hår eller ock

är det der försedt med kantband af kläde. Under kaptan bäres ett eller två tjocka plagg af vadmal och ofvanpå

LAPP i VINTERDRÄGT.

dessa ofta äfven en väst af mjukt renskinn. I mycket kallt väder bäres under den yttre kaptan en annan varm sådan, hvilken dock har den ludna sidan vänd inåt. Byxorna

äro gjorda af skinnet på renens ben, hvilkas hud anses vara varmest. De dragas öfver ett par andra tjocka och tätt åtsittande byxor af vadmal och fasthållas kring lifvet af en dragrem samt tillknytas ofvanom knät, om de äro korta. Vid fotknölarne är håret borttaget och skinnet beredt mycket mjukt, på det att de skola kunna stoppas in i skon. Ingenting kan bättre hålla fötterna varma än lapp-skorna, hvilka äro förfärdigade af mjukt och smidigt, vid klöfvarna taget skinn. De äro skarpt spetsiga och af behaglig form, och som de icke sitta stramt, äro de lämpliga för skidgång. På somliga äro sömmarna utsyddade med röda ylle- eller linne-band; öfre delen, som sluter tätt till ofvanom fotknölarne, saknar hår. De äro tillräckligt stora för att man kan hafva på sig två par stickade ullstrumpor af tjockaste slag och packa skohö kring foten utan att denna dock klämmas. Ibland begagna lapparne sockor af nöt- eller get-hår, hvilka äro varmare än ullstrumporna, men icke så starka. Mycken omsorg egnas åt att hålla strumporna och höet fullkomligt torra. Foten måste ända till fotknölen fullständigt omgifvas af hö. Då skon drages på, stickes nedre delen af byxan in i den samma och ett långt, vid skon fäst band viras slag öfver slag kring skaftet, hvarigenom hvarken luft eller snö kan tränga in. Dessa skor kunna endast begagnas i kallt, tort väder. Jag kan icke erinra mig ett enda tillfälle, då jag under denna vinter frös om fötterna, men jag lät alltid en infödd göra skorna i ordning och draga dem på mig. Om våren, då snön blir våt, begagnas i stället för de här beskrifna skoplaggen af så väl finnar som lappar väl smorda skor af skinn utan hår.

Lapparnes hufvudbonad är olika i olika trakter. Vid Muoniovaara är den upptill fyrkantig. Öfre delen är antingen blå eller röd och stoppad med ejderdun, och det tjocka, breda brämet, som ofta består af utterskinn, kan i kallt väder fällas ned. Dunstopningen, som är flera centimeter tjock, var för varm för mig. En mask af skinn sättes som skydd på ansigtet, men denna betäckning brukas endast, då det är särdeles stormigt. De mycket vida vantarne, som förfärdigas af skinnet strax ofvan-

för klöfvarna, äro af varmaste slag och så rymliga att man under de samma kan hafva på sig ett par af ylle. De dragas upp öfver nedre delen af kaptens ärmar, och tack vare dem frös jag aldrig om händerna denna vinter.

Gårdens utseende visade, att jag var i Lappland. Fordonen äro egendomliga. *Kerres*, som begagnas för att frakta antingen folk eller varor och som är öfvertäckt af en med snören fastgjord renhud, har till formen mycken likhet med en öppen båt, är förfärdigad af smala furubränder, mycket starkt spantad och ungefär 2 meter lång; dess största bredd är 75 cm., men för öfrigt är den nästan lika bred öfverallt. Kölen är särdeles stark och omkring 12 cm. bred, men vexlar mycket i tjocklek, enär den med tiden genom den beständiga nötningen slites ut. Ju högre han är, desto fortare kan man färdas; slädens sidor röra knappast vid snön, om denna är hårdt packad eller frusen, och kölen gör samma tjänst som jernet på en skridsko. Det var alldeles nödvändigt för mig att lära mig köra en ren och huru jag skulle kunna sitta kvar i de små lappslädarne. *Pulkan* (på norska *akja*), som är afsedd för snabbkörning, har en omkring 7 $\frac{1}{2}$ cm. hög köl, och ju högre denna är, desto svårare är det att lära sig hålla jemvigten och att icke välta. På pulkan lassas äfven saker. Det fins pulkor, som äro afsedda för befordrande af resande, och dessa äro prydligare arbetade. Främre delen är öfvertäckt med sälskinn till ungefär en tredjedel af åkdonets längd och bildar ett slags med lucka försedd låda. De äro afsedda för snabb fart. Formen är ganska vacker, kölen hög och bakre delen ofta stoppad och prydd af stift med messingshufvuden. Alla hafva i främre delen af kölen en stark läderögla, i hvilken dragremmen fästes. Ini äro de försedda med mycket starka spant och de kunna stå emot huru starka slag och stötar som helst. Ett annat slags släde, s. k. *lækkek*, som är större än den nyssnämnda, men af samma form, är helt och hållet däckad likt ett fartyg och användes till förvarande af saker. En dylik var öfvertäckt med sälskinn och innehöll familjens kläder, dyrbarheter, bibel, psalmböcker, halsdukar samt en stor del af dess förnödenheter såsom kaffe, socker,

mjöl och andra förråd, som äro erforderliga för att man skall kunna reda sig. I hvarje släde sitter blott en enda person och en ren drager åkdonet. Seldonen äro mycket enkla och bestå i allmänhet af en kring halsen lagd rem, i hvars undre del bindes en enda stark, snodd eller enkel rem, som med sin andra ände fästes vid åkdonet. Något munlag användes ej, och tömmen är förfärdigad af starka, hopsnodda läderremmar samt fästes vid hornrötterna. Man har äfven seldon, som äro prydda med bjärta broderier. Påselningen måste alltid ske med stor sorgfällighet, ty renen blir lätt skrämnd och gör ofta plötsliga språng vid obetydligt buller.

Den åkande sätter sig med tömmen lindad omkring högra handen. Tömmen får icke hållas spänd, men mel-lersta delen af den samma får ej heller röra vid snön, ty det är farligt, om den skulle komma under släden. I så-dant fall får den körande sina armar insnärjda och slä-pas med ett stycke, innan han kan frigöra händerna från tåget. En nybörjare måste därför beständigt vara på sin vakt. Om man vill hafva renen att stanna, kastas tøm-men på venstra sidan; om man åter vill hafva honom att springa fort, kastas tömmen på högra sidan. Hvad mig sjelf beträffar, har jag aldrig varit i stånd att få en ren att färdas sakta. Han går nämligen aldrig, så vida han icke är trött. Man måste bereda sig på att välta många gånger, innan man lär sig att köra ett dy-liket djur.

Den svåraste och farligaste saken under åkningen är att fara nedför branta sluttningar, enär släden då löper fortare än renen. Lapparne sitta grensle öfver åkdonet med böjda knän och begagna fötterna till styre och broms. För en nybörjare är detta sätt ganska farligt, ty det kan leda till att han bryter af sig benen. Man ville aldrig tillåta mig att färdas sålunda, och till och med lap-parne sjelfva med sin ständiga öfning häri bräckte ibland sina ben. Då jag begaf mig utför en backe, använde jag en kort staf, hvars ände jag med all kraft körde ned i snön, hvarigenom den verkade som bromsinrättning. Emellanåt äro kullarne och fjällen för branta till och med

för lapparne. I dylikt fall bindes renen bakom åkdonet och som han ej tål att blifva dragen i hornen, gör han kraftiga ansträngningar att befria dem, hvarigenom farten i hög grad minskas. Det är mycket svårt att lära sig hålla jemvigten, så att pulkan förblir upprätt och icke välter omkull, och ju större hastigheten är, desto svårare är detta. Sålunda måste till dömes den åkande, om renen i snabb fart ilat utför en backe och plötsligt gör en skarp krökning med åkdonet, kasta sig åt andra sidan, ty eljes bär det öfver ända. Jag kunde icke hafva träffat på någon lämpligare plats för att lära mig köra en ren än Muoniovaara. Renarne förvaras icke likt hästar under tak. De som tillhörde herr F. voro i skogen, och då man behöfde dem, hemtades de af tjänstfolket. Ej heller gifver man dem foder, utan de måste sjelfva skaffa sig sin föda. Tidigt på morgonen, då jag skulle företaga min första öfning, begåfvo sig två karlar på skidor och försedda med kastrep till skogen för att taga renarne; de inkörda djuren skickas nämligen, då de begagnats, till baka till den öfriga hjorden för att beta och få ofta kvarstanna der dagar och veckor, innan de åter användas. Hjorden befann sig på ett afstånd af ungefär 10 kilometer från gården. Karlarne återvände med fem präktiga, starka djur, som allesammans voro utrustade med ståtliga hornkronor.

Första öfningen.

Seldonen voro ovanliga och lyste af granna färger. Herr Gustaf, sonen, skulle åtfölja mig och vara min lärare. Sedan jag satt mig i, visade man mig, huru jag skulle binda tömmen om handen och handlofven, och då jag gjorde invändningar, såde man mig, att jag endast kunde hålla den på detta sätt, emedan renen då ej kunde löpa sin kos utan mig, i fall jag välte. Trefliga utsigter! tänkte jag. Gustaf skulle fara i spetsen, derefter jag, och sist skulle drängen åka för att hålla ett vaksamt öga på mig. Renarne fördes till sidan af huset till en backe, som sluttade mot älven. De unga fruntimren voro icke med på utfärden, men då vi voro färdiga att begifva oss i väg, såg jag dem titta fram mellan gardinerna. Skal-

ken lyste ur deras skålmska blickar, ty de viste hvad som skulle hända, hvilket deremot icke var fallet med mig. Tecknet gafs, min lärare kastade sig i sin pulka, och i väg bar det med hans ren. Min följde efter i samma snabba lopp, pulkan slängde hit och dit, och jag hade endast åkt några meter, då jag kastades ur och rullade rundt omkring, tills djuret stannade. Detta var den första vältningen, men icke den sista. Då jag kommit upp och såg efter Gustaf, var han långt borta, men karlen bakefter var till hands att hjälpa mig. "Den, som aldrig kört en ren förr, kan omöjligen åka utför denna backe i full fart utan att välta", sade han, då han sökte trösta mig för mitt missöde. Jag tyckte, att det gick med ett bantågs hastighet, ehuru man sade, att det djuret jag hade, icke sprang så särdeles fort och var ett af de lätthandterligaste. Vi hade knappast börjat att åka igen, förr än jag åter tumlade ur släden. Vid backens fot väntade Gustaf och sade, att detta var ett präktigt ställe för att lära sig köra en ren. Då såg jag icke saken i samma ljus, men han hade rätt i enlighet med den satsen, att det, då man första gången begifver sig ut på hafvet, är bäst att genast råka ut för en storm, så att man sedermera icke vidare blir sjösjuk. Sedan vi kommit till stranden, foro vi på en slät yta i ett väl banadt vägspar, som åstadkommits af dem, som farit öfver till andra sidan. Den första renen sprang långsamt och jag följde i dess kölvatten samt välte endast fyra gånger under tio minuters färd. Då vi foro till baka, välte jag ytterligare några gånger, men jag var fullkomligt nöjd med mitt första försök i konsten att köra en ren, i synnerhet som jag icke brutit något ben. Djuren fördes efter vår hemkomst till baka till sin betesplats.

Följande morgon begaf sig en karl å stad för att hemta några af de snabbaste renar, min värd egde. Efter ungefär fyra timmars bortovaro kom han igen med tre präktiga djur, som voro utrustade med stora hornkronor och snabbare än den snabbaste häst. Vi skulle fara på besök till ett lappläger, som fans ungefär 40 kilometer derifrån. Herr Gustaf bar sin prydligaste drägt.

Pelsen var nästan rent vit, och vantarne samt skorna voro likaså. Då vi voro färdiga att begifva oss i väg, kom hela familjen ut för att säga oss farväl och se oss afresa. Det var just sådant slags väder, som gör renarne lifliga; termometern visade nämligen 30° under fryspunkten och icke en vindfläkt rörde sig.

Jag steg i pulkan, medan en person höll renen. Tömmen lemnades mig och jag hade just lindat den kring handleden, då Gustafs ren, innan han sjelf var färdig, i ett nu satte i väg; Gustaf fick nätt och jemt tid att kasta sig tvärs öfver släden. Detta plötsliga uppbrott var tecknet till en vild, pilsnabb jagt, hvarunder hvarje ren sökte att springa om de andra. Det gick med ilande fart. Gustaf lyckades att hejda sin flykting, men först sedan han ramlat ur. Härigenom stängdes vägen för min ren, som gjorde en tvär vändning åt höger under det att han dock bibehöll sitt snabba lopp. Jag kom nära en påle och om min släde slagit mot den samma, skulle jag sannolikt kastats ur och stött mig illa. Lyckligtvis undgick jag faran, men slungades hals öfver hufvud ur pulkan och rullade rundt omkring, tills tömmen lossnade från handleden, då djuret satte i väg, som om det haft en raket efter sig. Jag steg upp, skrapade bort snön från ansigtet och spottade ut den ur munnen samt tittrade efter min springare. Han var dock redan ur sigte, hvaremot jag såg Gustaf köra så fort han kunde efter honom. Drängen som också vält, var bakom mig.

Då djuren nyss hemtats från skogen, är sjelfva af-färden alltid det svåraste. Om de ej hafva användts under några veckor och om det är kallt, äro de vilda och obändiga. Gustaf kom till baka med djuret, som han fångat efter 1 1/2 kilometers jagt. Jag begrep nu, hvarför tömmen icke får glida ur handen. Vi voro allesammans förödmjukade, emedan vi ämnat begifva oss å stad så ståtligt som möjligt. Denna gång rullade Gustaf sjelf tömmen om min handlof, ty han ville icke å nyo sätta efter renen. "Nu", sade han, "kan djuret icke löpa sin kos utan er och då det märker, att ni fallit ur, stannar

det." Erfarenheten lärde mig, att jag som är lätt fick rulla rundt omkring en stund innan renen stannade.

Den väg, som vi beforo, var djupt upplöjd af pulkor, hvilket gjorde att våra fordon gingo stadigare. Man hade tydligen åkt ganska mycket på den samma och vi färdades emellanåt 25 kilometer i timmen. Innan vi kommo till en backe, påskyndade alltid renarne sina steg, och då vi anlände till slutningen var farten så stor att allting flög förbi min blick som om jag färdades på jernväg med en hastighet af 30 till 50 kilometer i timmen, och renarne kastade under sitt traf den korniga snön i ansigtet på oss. Då renen springer, håller han ständigt halsen framsträckt. Jag hörde hela tiden ett ljud som om två träbitar slogo mot hvarandra, hvilket frambragtes af foten. Hvar gång nämligen klöfvarna vidrörde snön, spärrades de ut, och så snart de åter lyftes upp, slogo de tillsammans *). Då vi åkte utför backen, var farten så snabb, att djurets fötter knappast tycktes vidröra den snöhöljda marken. Renen vet, att om han icke springer fort nog, skall pulkan fara på hans ben.

I början var jag hvarje gång vi kommo till foten af en backe eller gjorde en skarp krökning säker på att stjelpa, men slutligen kom jag under fund med hvad man skulle göra, och just då min släde var på vippen att välta, lutade jag mig med halfva kroppen utåt, hvarigenom jag undvek att kastas ur. Till följd af att man på detta sätt ständigt nödgades vara på sin vakt, var resan mycket spännande. Vi färdades öfver några små sjöar och genom gran-, tall- och björk-skogar, men i dessa steg herr Gustaf ur och ledde sin ren af fruktan för att vi skulle stöta mot träden, enär jag ännu icke var någon van körsven.

Vi följde en välbanad väg, hvar och en ledande sitt djur. Snart hörde vi af hundskall, att vi nalkades ett lappläger och stodo inom kort framför en kåta. Invå-

*) Detta är Linnés förklaring, hvilken dock näppeligen håller streck. Den riktigaste torde vara den af v. Düben framställda, i hvilken Fjellner och H. A. Widmark instämma; enligt denna uppkommer ljudet genom senornas för musculus tibialis posticus (eller för andra fotens sträckmuskler) gnidning i deras fåror.

narne voro bekanta till herr Gustaf och vi helsades hjertligt välkomna. De kunde tala lappska, finska, svenska och norska. Flera kvinnor sutto ini kåtan på hudar och allesammans voro som vanligt sysselsatta. Lappkvinnorna äro mycket flitiga; på dem hvilar hela bestyret med förfärdigandet af familjens kläder. En väfde bjärta band, en annan lade sista handen vid en dräkt och en tredje

DET INRE AF EN LAPPKÅTA OM VINTERN.

höll på att göra ett par skor färdiga. Lappkvinnorna äro äfven mycket skickliga i att brodera på tyg och skinn. Den tråd, de begagna, är förfärdigad af senorna i renens framben.

Mottagandet är alltid ceremoniöst. Venstra sidan af kåtan lemnades åt oss såsom gäster, medan familjen och hundarne sutto hoppackade på hudar. Sedan den sedvanliga helsningen försiggått, blefvo lapparne småningom sällskapliga. Ett kärl med snö sattes öfver elden och då

snön smält, händes vattnet i en kaffepanna, hvarefter kaffe maldes och kokades; till dess klarande användes ett stycke torkadt fiskskinn. Till formen rundade silfverskedar med vridna skaft lemnades åt gästerna. Sedan vi på detta sätt åtnjutit dessa människors vänliga gästfrihet, lemnade vi dem, emedan vi ärnade stanna öfver natten hos en annan familj, som var mycket bekant med Gustaf samt i vida bättre omständigheter och hvars kåta endast låg på helt kort afstånd. Det var nu till följd af träden och de djupa gropar, som renarne grävt i snön, omöjligt att åka, hvarför vi vandrade framför djuren, under hvilken färd vi emellanåt måste draga kraftigt i dem för att förmå dem att följa med. Vi sågo snart mellan träden en lappkåta, hvilken var just den, der vi ärnade stanna. Familjefadern var en välmående lapp, som egde öfver tusen renar.

Det ursinniga skallet från ett halft dussin hundar tillkännagaf för invånarne i kåtan vår ankomst. En liten, undersätsig, medelålders och blåögd karl kom ut, befalde hundarne att hålla sig lugna och bjöd oss, då han igenkände Gustaf, att stiga in. Dörren, som ledde till kåtan, sköts åt sidan och vi befunno oss midt ibland en stor familj. Den venstra sidan af tältet lemnades åt oss sedan pryddiga björnhudar lagts öfver kvistar af unga björkar, hvilka kvistar tjenstgjorde som madrasser. Flera af familjens medlemmar hade blå ögon, och huden på de skyddade delarne af kroppen var mycket hvit. Ansigtena voro alldeles röda, till följd af att de varit utsatta för de skarpa vindarne och till följd af egarnes friluftslif, och hyn påminde mycket om den man får se hos sjömän. Som vanligt tillagades genast kaffe och vi hade knappast satt oss förr än en pris snus bjöds oss, hvilket är bruket bland detta folk.

Kåtan stod i en skog och bestod af grof, tjock vadmål samt var ungefär 3 $\frac{1}{2}$ meter i genomskärning vid foten. Midt i tältet flammade en brasa och röken utgick genom en öppning upptill. Två kittlar med kött höllo på att koka, ty man var just sysselsatt med tillagningen af aftonmåltiden. Tältet var så fullt af folk, att jag un-

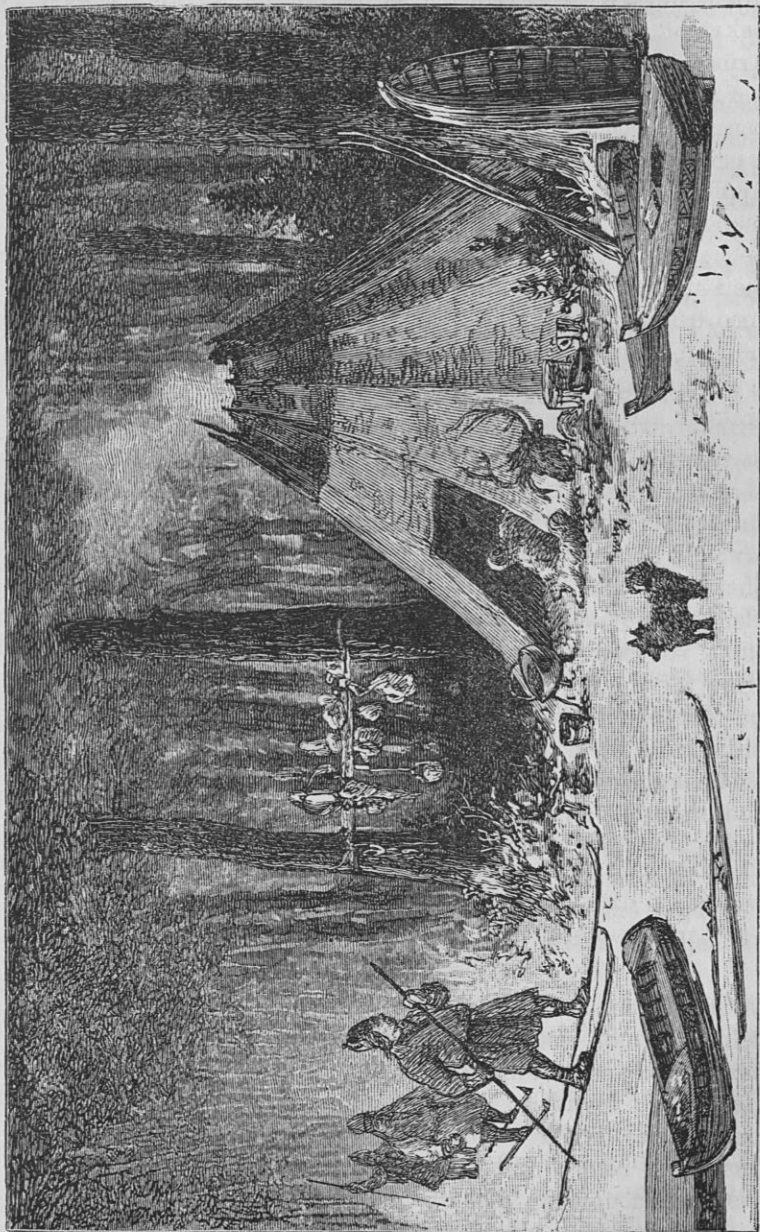
drade huru vi allesammans skulle kunna få rum att ligga bekvämt. En mängd pulkor och kerreser stodo spridda kring kåtan, och skidor antingen lågo på marken eller voro uppresta mot träden. Seldon voro uppsatta här och der, och frusna renköttstycken hängde på grenarne. Ungefär två meter från marken hade ett slags ställning uppförts, på hvilken fruset kött låg. Der fans äfven en mängd rökt kött och rökta tungor, kärl med frusen mjölk — somliga djur mjölkas ända till julen såsom värden sjelf uppgaf — samt blåsor med dylik stelnad mjölk eller med fruset blod, och renfett. Hudar efter nyss slagade djur höllo på att torkas och voro utspända på käppar för att icke krympa. Sadlar, tomma stäfvor, kittlar, jerngrytor, träkärl och kläder lågo spridda rundt omkring.

Måltiden.

Då köttet var kokt, lades det på ett träfat och enligt bruket delade husfadern det i lotter åt hvar och en af familjens medlemmar. De fetaste styckena anses vara de bästa och jag märkte att dessa blefvo aflagda för vår räkning. Derpå började måltiden, hvarunder vi nyttjade fingrarne i stället för gafflar.

Elden hölls vid fullt lif, ty det var 40° kallt och dessutom behöfde vi ljus. Under det att vi åto, gjordes en mängd frågor. Efter måltidens slut rökte både karlar och kvinnor sina pipor och jag måste då i religiösa frågor undergå ett riktigt katekesförhör, hvilket erinrade mig om en söndagsskola. Särskildt ville de veta om jag trödde på treenigheten. Sedan vi länge pratat hade natten framskridit så långt, att det var tid att gå till hvila. De sjöngo då psalmer till Guds lof och klädde sig för natten genom att öfver sina kläder sätta på sig en lång kappa af renskin, som räckte nedom fötterna och nästan såg ut som en säck. Hur kallt det än är, kan man icke frysa i detta plagg.

Lapparne taga sällan af sig kläderna om vintern och i allmänhet endast då ny årstid inträder. Då de gå till kyrkan, sätta de ofta på sig en annan dräkt öfver den, de förut äro iklädda. Naturligtvis äro dylika skinn-

KÅTA OM VINTERN.

kläder fulla af ohyra och då denna blir allt för outhärdlig, bruka lapparne hänga ut plaggen i fria luften vid 30 eller 40 graders köld så att alla odjuren tillintetgöras. Om sommaren kan detta verksamma medel icke användas, men de lappar, som äro mera snygga, begagna närmast kroppen plagg af vadmal, som de kunna tvätta. Att bada är naturligtvis omöjligt om vintern och brukas icke heller i någon synnerlig utsträckning om sommaren.

Flera stycken hudar lades på golfvet som madrasser åt oss, hvarjemte vi erhöllo andra till täcken. Elden hade slocknat och vi befunno oss i fullständigt mörker. Vädret var alldeles lugnt och jag hörde då och då det brakande ljudet af isen, som remnade på de närliggande älfvarna. Litet senare stack jag emellanåt fram hufvudet mellan fällarna samt såg då den blå himlen och de glänsande stjernorna. Allt var dödstyst, ty ingen vindfläkt satte de omgifvande trädens grenar i rörelse och renarne befunno sig på afstånd. Hundarne väckte mig flera gånger, ty de försökte att krypa under våra täcken. Emedan folket fruktade för vargar, kvarstannade några personer hos renarne hela natten. Då vi vaknade visade min termometer 37° under fryspunkten, men det oaktadt hade min hvila varit ytterst behaglig. Genast efter vårt uppvaknande fick en af tjensteflickorna baka bröd utan jäst, och en liten bulle gjordes särskildt till vår ära i ordning samt gräddades på kol. Rundtomkring tältet voro såväl innan- som utanför små lådor, packor och hudar uppsatta nere vid marken för att hindra vinden att tränga in. Kvistar af unga björkar voro uppstaplade till flera centimeters höjd och öfver dessa lågo hudar utbredda, på hvilka familjen åt och sof.

Folket ville, att jag skulle se huru en ren slagtades. På morgonen gick en karl till skogen och kom till baka med ett djur, som han fångat med kastrepet. Djuret fattades i hornen och bragtes genom en knyck på ryggen, der det förblef liggande helt stilla. Derpå stacks en skarp, smal knif, som hade en viss likhet med en stilet, så djupt in mellan frambenen, att han genomborrade hjer-tat, der han fick sitta kvar. Det stackars kreaturet reste

sig, vände sig omkring ett par gånger, vacklade och nedföll dödt. Blodet uttogs ur brösthålan, der det samlat sig, och häldes i blåsor, hvarefter inelfvorna omsorgsfullt rengjordes för att sedan användas till mat. Djurets hud affläddes, hvarvid delarne mellan ögonen och på pannan samt på undre benen ned till klöfvarna afskuros särskildt, hvilka bitar, såsom jag förut sagt, anses vara de bästa till vantar och skor. Skinnet spändes på en ställning för att torka.

Lapparne tycka särdeles mycket om torkadt, pulveriseradt renblod, som de blanda med mjöl och koka till ett slags välling eller utspäda med vatten och göra pannkakor af. Köttet skäres i stora stycken, som hängas på en ställning för att blifva frusna. Vämnen tillvaratages alltid, liksom äfven senorna, som nyttjas till tråd. Hornen och klöfvarne, af hvilka lim kokas, behållas äfven för försäljning.

Efter frukosten togo, med undantag af värden och hans hustru, samtliga karlarne och kvinnorna på sig sina skidor, hvilka, såsom jag märkte, voro kortare än mina. Derpå begåfvo de sig till skogen för att se efter renarne och aflösa nattvakten. Denna familj hade två tjensteflickor, som dock icke aflönades med reda penningar utan med tre renar om året. En drängs lön är i denna trakt i medeltal fem eller sex renar.

Hvarje hund följde sin herre eller herskarinna. Dessa hundar äro för lapparne särdeles nyttiga vänner. För att de alltjemt skola vara härdiga, starka och friska behandlas de strängt, erhålla aldrig för mycket mat och få icke hvila förr än deras egare sjelfva göra det. De tyckas ofta verkligt icke erhålla någon annan föda än den de kunna stjåla. Hvarje karl, kvinna, fullvuxet barn och piga har sin egen hund, hvilken endast lyssnar till och lyder sin egares eller egarinnas röst. De äro utomordentligt modiga och frukta hvarken björnar eller vargar, som de angripa utan tvekan, men med stor fintlighet, i det de akta sig för att sjelfva blifva bitna på samma gång de välja rätt stund och ställe för sina egna bett.

Lapphundarne, som något likna pommern, äro icke stora och hafva tjockt, långt hår. Somliga voro mycket lika små björnar och jag har sett några stycken, som haft samma mörkbruna färg som dessa djur och varit utan svansar. De skola tillhöra ett särskildt slag och härstamma från förfäder, på hvilka svansarne till en början ständigt afhöggos. Det är märkvärdigt att se, huru dessa hundar kunna sammanhålla en skara renar. Emellanåt fattas en hjord af panisk förskräckelse och hundarne måste då använda hela sin förslagenhet samt en hel hop spring för att hindra djuren att skingra sig åt alla håll.

Våra vänner voro mycket rädda för vargarne och höllo ständigt vakt hos renarne om natten. Somliga år äro de nämnda rofdjuren utomordentligt talrika. Rentjurarne försvara sig ofta med framgång mot dessa fiender, men då en skara vargar rusar midt in i en hjord, skingras denna åt alla håll, hvarefter egaren måste gå långa sträckor för att samla hop djuren, af hvilka han ofta förlorar en hel mängd. Vargen och järfven äro renens värsta fiender och lapparne måste ständigt jaga dessa sluga motståndare. Då snö ligger på marken och särskildt då den är lös och nyfallen, förfölja de vargarne på skidor och hinna lätt upp dem samt döda dem med spjut eller klubbor; när snön är djup kunna vargarne icke komma undan.

Lappens lif är ett lif af beständig vaksamhet. Unga och gamla gå oafbrutet på vakt och vandra med sina hundar rundt omkring hjorden. Om vargarne icke äro hungriga, töras de ej komma nära, men om de äro svultna, anfalla de hjorden trots alla försigtighetsmått. Ofta vädra renarne sina fienders annalkande och fly då. Lapparne veta i så fall hvad som är å färde och förfölja vargarne med sina hundar på samma gång de hålla hjorden tillsammans.

Förfaringssättet vid en rens infångande är märkligt att skåda. Ibland slungas kastrepet från ett afstånd af 10 till 12 meter och om djuret är starkt, ryckes den kastande ofta omkull, men under det att djuret galopperar i

väg, åtdrages repet allt fastare och fastare och renen, som trasslar in sig allt mera i det samma, faller slutligen till marken.

Lapparnes skidor voro i dessa trakter mycket kortare än finnarnes, i det att de som begagnades af en fullvuxen person endast hade en längd af ungefär 1 meter 80 cm. Mycket långa skulle i skogs- eller fjäll-trakter vara oviga. Merendels voro de 12 till 15 cm. breda och omkring 1 $\frac{1}{2}$ cm. tjocka. Ibland fästes ren- och om våren säl-skinns på skidan, då snön är kram, emedan den sistnämde icke fastnar vid skinnet. Man sade mig, att en lapp under en dag kan färdas en sträcka af 240 kilometer på aderton timmar, om skidföret är godt. Är marken endast obetydligt kuperad, kan han stundom åka 25 kilometer eller ännu mer i timmen.

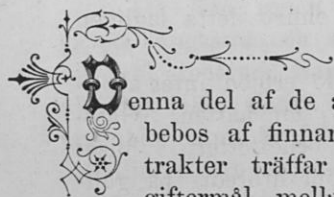
Att lära renen draga en släde och att bära bördor är ett långsamt och svårt göra, och äfven sedan han blifvit väl inöfvad, frambyter ofta det skygga och oroliga djurets vilda natur. Tämjningen börjar vid ungefär tre års ålder samt är icke fullbordad förr än vid femte året, och djuren äro arbetsdugliga ända tills de äro femton eller sexton år gamla. Hvarje dag få de en lektion för att lära sig känna igen sin husbonde och för att blifva vana vid kastrepet, för hvilket de i början äro rädda. De erhålla salt och angelika samt underkastas icke någon hård behandling under tämjningstiden. Två karlar kommo till lägret med en ung ren och kort efteråt tog arbetet med att lära honom draga en släde sin början. En lång, mycket stark lädertöm lades kring hornrötterna och de öfriga seldonen fastgjordes med stor omsorg. Dragremmen, som fästes vid släden, var flera meter lång och inköraren höll sig på tämligt afstånd så att djuret och släden voro ett godt stycke ifrån honom. Så snart renen tvangs att sätta sig i rörelse, sparkade han och gjorde vilda språng, och karlen måste uppbjuda hela sin kraft att hålla honom. Inköraren och renen hvilade sig upprepade gånger, men efter hvarje dylikt uppehåll börjades öfningen å nyo och man fortsatte ända tills karlen var alldeles uttröttad. För ett ovant öga äro de flesta renarne alldeles lika hvar-

andra, men lappen känner igen hvart särskildt djur i sin hjord.

Det var med synnerlig saknad jag lemnade herr F:s familj och Muoniovaara, och jag skall aldrig glömma de många bevis på vänskap, som jag, en vildt främmande person, rönte af den förstnämnda. De unga fruntimren och deras två bröder följde mig en bit på älfven. De förra hade klädt sig i lappdrägt och körde sina älsklingsrenar. Slutligen kom skilsmessans stund och vi sade hvarandra farväl på andra sidan om den isbelagda floden. "Helsa på oss igen, ni är alltid välkommen", sade länsmannen, "och underlåt icke att till påsken komma till baka till Karesuando, ty ni skall då råka en stor mängd lappar."

7 KAPITLET.

Vänskap mellan finnar och lappar. — På färd till Karesuando. — Kälkesuaanto. — En finsk länsman. — En dumhet. — På upptäcktsresa efter en rik lapp. — En otreflig trakt. — Hålor, grädda af renar. — En gagnlös resa. — Påträffande af en renhjörd. — Ankomst till ett läger. — På förbjuden mark. — En sällsam landskapstafla. — Alla renarne i hvar sitt hål. — Karesuando. — Kalla ställen. — Kyrkor i Lappland. — Lappar i kyrkan. — Drägter. — Lappflickor. — En gammal lapp. — En lapps skola. — Religionsförhör. — Torne Lappmark. — Vintern är tiden att resa. — Renarnes styrka.

Denna del af de arktiska nejderna och särskildt kusten bebos af finnar, lappar och norrman, och på många trakter träffar man en blandad ras, enär talrika giftermål mellan nyssnämnda folkstammar egt rum.

Ryska Lappmarken skjuter här in mellan svenska och norska gränserne. Det bästa förhållande råder mellan dessa folk. Lapparne och finnarne äro mycket vänliga mot hvarandra, och de förra besöka ofta gårdarne samt stanna der, antingen de äro friska eller sjuka. Till gengäld för den vänlighet, bönderne visa dem, pläga de taga dessas renar med sig, då de föra sina egna hjordar på bete bland fjällen, eller ock göra de, medan de äro på besök hos dem, skor och handskar åt dem samt förära dem fruset renkött. Alla svenske, norske eller finske jordbrukare i Lappland måste hafva renar, enär det behöfs ett visst antal till bruk om vintern, men dessa trifvas endast under samma vilkor som lapparnes, d. v. s. de måste nödvändigt hafva frihet att ströfva omkring, hvarförutan de ofelbart urarta och blifva odugliga. Hanarne begagnas i allmänhet till dragare. Norr om Luleå mötte jag längs Botniska vikens kust några som drogo ganska tungt lastade slädar

och längre norr ut andra, som framläpade två eller tre timmerstockar af gran eller tall. Flera såg jag äta bröd och hö, men deras hufvudsakliga föda utgöres af laf. Under det jag reste på sommaren, varseblef jag att präktiga lafvar växa i de finska skogarne. De svenske och norske lapparne försöka alltid om vintern att med sina renar komma öfver gränsen för att i dessa skogar finna goda betesplatser, och de hafva all utsigt att i dessa obebodda trakter icke blifva upptäckta. De finske lapparne klaga icke på dem, ty de i sin tur smuggla ofta varor till Norge sjövägen genom sina svenska och norska vänners hjälp. Å ömse sidor måste de emellertid akta sig för att icke blifva ertappade. Straffet består i en plikt af renar, som betalas till länsmannen. Om förbrytelsen upprepas, är plikten större, men jag har aldrig hört att en hel hjord blifvit tagen i beslag, ehuru detta lagligen kan ske.

Resan på Muonio till Karesuando erbjöd intet af intresse. Vid Kälkesuaanto stannade vi för natten. Gästrummet var mycket litet, och Elsa och dottern i huset sofvo bredvid min bädd på hudar, som utbredts på golfvet. Till min öfverraskning var det härstädes jemförelsevis dyrt. Omkring tre kilometer från Kälkesuaanto låg en treflig gård, hvilken tillhörde en skogvaktare, Jon Puranen, och som var ett mycket godt ställe att taga in på, emedan hustrun var norska och en förträfflig matgumma. Hon och hennes man samt en piga och en dräng utgjorde hela hushållet, ty underligt att omtala hade detta par icke några barn. Ändamålet med att jag stannade vid denna gård var att jag ämnade begifva mig till lapparne och besöka en lapp vid namn Per Wassara, som var en af de rikaste renhjordsegarne i Sverige; han rådde nämligen om mer än 3,000 djur. Mina vänner i Muoniovaara hade gifvit mig anvisning på honom och jag skulle nu taga reda på, hvar han var. Den finske länsmannen, en äldre man, hade alldeles nyss anländt och stannat här. Vi voro bekanta, ty vi hade ätit middag tillsammans vid Muoniovaara. Medan vi sutto och pratade vid en kopp kaffe, sade jag till värdinnan på stället: "Hör

nu, jag vill fara och besöka Per Wassara, ty jag har hört, att han skall finnas någonstädes i trakten." "Hvar då?" sporde den gamle länsmannen forskande. Utan att tänka derpå svarade jag: "Jag har hört, att han skall vara omkring 2 1/2 kilometer härifrån." Jag märkte genast af familjens mörknande ansigten, att jag med mina ord olyckligtvis uppväckt den hedervärde embetsmannens misstankar. Per Wassara hade begifvit sig in på förbjuden mark och hade förut ertappats åtskilliga gånger dermed. Men emedan Per var god vän med bonden och båda skördade fördel af lagöfverträdelsen, gaf man endast undvikande svar på alla länsmannens frågor om förbrytaren och sade, att man icke hade riktigt reda på saken. Jag såg, att jag begått en dumhet och gissade genast, att Per antagligen bedrefve smuggling i de finska skogarne. Jag hade helt oskyldigt kommit att fråga efter honom i närvaro af en tjänsteman, som spanade efter honom och andra lagbrytare.

Tidigt följande dagen — termometern visade 10° kallt — var jag med en vägvisare på väg till Per Wasaras läger, såsom jag förmodade, då länsmannen oförmodadt förenade sig med oss. Sedan vi efter en lång färd kommit in i en skog, befunno vi oss plötsligt midt ibland en mängd en eller annan meter djupa hålor, som gräfts af renar. Spåren efter den andra släden voro snart utplånade och vägen blef afskyvärd. Än voro vi nere i fördjupningarna, än uppe igen, än låg åkdonet på den ena sidan, än på den andra. Än slungades vi från en upphöjning ned i en håla och än slängdes vi mot ett träd, hvarvid grenarna och kvistarna esomoftast slog oss i ansigtet. För att undvika dessa måste vi lägga oss rak långa i slädarne, hvarunder vi voro i ständig fara att välta. Flera tusen renar hade synbarligen uppehållit sig här, och vi voro alldeles tillspillo gifna bland gröpperna, som de uppkrafsat. Hvarthelst vi vände blicken, sågo vi hvarken efter renar eller slädar några spår, som kunde föra oss till ett lappläger. Jag började misstänka, att vår vägvisare icke hade lust att låta oss råka Per Wassara eller någon annan lagöfverträdare. Den gamle läns-

mannen var synbarligen af samma åsigt, ty han befalde honom att fara åt ett visst håll. Vi lyckades att komma ifrån detta gropuppfyllda ställe till en jemn och slät trakt. Då vi foro in i en annan skog, stötte vi plötsligt på en stor renhjord, som tydligen alldeles nyss gjort halt. Jag märkte af vägvisarens förtviflade uppsyn, att detta icke var honom angenämt. Länsmannen hade råkat på lagbrytare, ty af de färska spåren efter slädar och skidor förstodo vi, att vi kommit in bland en af Per Wassaras

RENAR, GRÄFVANDE I SNÖN.

hjordar. Djuren i den samma voro af alla storlekar, och en mängd hade präktiga horn. Den mörka skogen med rendjursskaran under sina gröna grenar företedde en i sanning egendomlig anblick.

Djuren hade just nyss släpts för att beta och jag blef vittne till ett märkligt skådespel. Snön var på denna trakt icke särdeles djup, ej öfver 1 meter 20 cm., och under detta tjocka täcke var den präktiga laf begraven, som renen tycker så mycket om. Alla djuren, med undantag af kalfvarne, voro ifrigt sysselsatta med att

först med ena framfoten och sedan med den andra krafsa upp snön. Småningom blefvo hälen allt djupare och djupare, och kroppen försvann allt mer och mer för blicken. Renarne upphörde icke med sitt arbete förr än de nedträngt till lafven. Hvarthelst jag skådade, såg jag dem sysselsatta med denna förrättning, ty de voro synbarligen hungriga. Lapparne måste taga reda på sådana ställen, der snön icke är mera än 1 meter 20 cm. eller 1 meter 50 cm. djup, emedan renarne eljes icke kunna gräfvä sig fram till lafven. Djurens antal tycktes vara oräkneligt. Vi följde spåren efter skidorna och om en stund stötte vi på tre lappkvinnor, som synbarligen nyss anländt. Ehuru de viste, att de blifvit öfverrumplade på förbjuden mark och att länsmannen kunde pliktfälla dem, om han ville, visade de dock mycken fattning och själsnärvaro. Min gamle följeslage försökte att visa sig vred, men de lyssnade det oaktadt helt lugnt på honom. Jag var ledsen, ty vi erhöllo ej den vanliga välkomsthelsningen och ej någon inbjudning att blifva kvar öfver natten eller att dricka en kopp kaffe — med ett ord, endast ett kallt mottagande kom oss till del. Karlarne hade tydligen lagat sig ur vägen för lagens tjenare och öfverlemnade åt kvinnorna att ordna saken så godt de kunde. De sistnämnda sade, att de icke hade reda på att de öfverskridit rämärkena mellan de båda landen och att det helt enkelt skett af misstag. Länsmannen befalde dem att lemna stället och åter begifva sig öfver gränsen, hvarjemte han tillade, att han skulle komma till baka nästa dag och att hjorden skulle blifva tagen i beslag, om de då befunno sig på otillåtet område. Derpå begåfvo vi oss i väg utan att man sade oss några vänliga ord eller bjöd oss att komma åter.

Lägerplatsen var väl vald på ett ställe, der vinden nästan helt och hållet sopat bort snön. Tältet var ännu icke upprest, men en eld var tänd. Renarne hade alldeles nyss blifvit afselade och en mängd kerreser, akjor och låkkeker stodo tätt bredvid hvarandra lastade med kåtaställningen, vadmalsduken, fruset kött, köksredskap, tråkär, m. m.

På återvägen visade sig ett annat egendomligt skådespel. Hvart hade renarne tagit vägen? Icke en enda syntes till. Hade man fört bort dem? Då jag nalkades stället, der jag förut sett hjorden, märkte jag att alla djuren hade grävt sig så djupa hål, att man endast varseblef svansarne, som viftade fram och till baka. Det var i sanning en landskapstafla, som jag tillförene aldrig skådat.

Det var märkvärdigt, huru väl vår förare nu förstod sig på att finna en god väg! Vi råkade ej mera ut för några gröpper eller ställen, der renar förut varit, och foro på en helt och hållet ny väg, på hvilken våra små, båtliknande slädar lemnade spår bakom sig.

Denna dags stränga mödor och dess oupphörliga guppande, stötar mot träden och nedramlande i de djupa gröpperna i den håluppfyllda marken, voro för mycket för länsmannen. Han kom till baka alldeles uttröttad och mycket illamående och fick strax efteråt stark feber, som fortfor hela följande dagen.

Längre bort for jag öfver Palojoki älf, på hvilken jag färdats om sommaren, och sedan jag åkt förbi flera gårdar och byn Kuttainen, visade sig plötsligt spiran på Karesuando kyrka, Sveriges nordligaste tempel, och byggnaderna började synas, medan norr ut de blånande, björkbevuxna höjderna ytterligare förhöjde landskapets lugna skönhet.

Jag befann mig nu 450 kilometer från Haparanda. Inom kort kom jag till en anspråkslös skjutsstation, som visserligen var en helt blygsam gård, men dock den bästa i byn. De sju eller åtta gårdar, af hvilka den sistnämnde bestod, lågo vidt spridda och på de samma funnos omkring sextio kor — betet är derstädes mycket präktigt — sex hästar, tillräckligt med får för att förse folket med ull och omkring 240 renar. Här och der såg man en höstack, som låg på en upphöjd platform, hvarigenom stackens nedre del skyddades för att blifva begrafven i snö.

Prestgården låg på något afstånd och igenkändes lätt på sina röda byggnader. Besynnerliga, ensliga hus,

som tillhörde de vandrande eller fjäll-lapparne och i hvilka desse förvarade kläder, prydnader, mjöl m. m., lågo spridda rundt omkring. På gästgifvargården var det mycket trefligt och bekvämt och dess läge kunde ej öfverträffas. Boningshuset utgjordes af två rum, af hvilka familjen bodde i det ena och det andra var gästrum. Ladugården låg midt emot och var mycket låg för att det skulle vara varmt i den samma. Den gammalmodiga trähinken vid brunnen med dess långa stång var helt och hållet öfverdragen af en tjock ismassa.

Karesuando ligger på $68^{\circ} 30'$ n. lat. på Muonio älfstrand, 288 meter ofvan hafsytan, och litet längre norr ut är Enontekis beläget på 96 meters högre höjd. Dessa byar äro de kallaste ställen i Sverige, på hvilka meteorologiska iakttagelser gjorts. Medelvärmegraden under året är vid Enontekis omkring 4° eller 5° och vid Karesuando omkring 6° under fryspunkten; stundom faller termometern ända till 40° eller 45° .

Der, liksom i många andra trakter af Sverige, fodras boskapen på ett egendomligt sätt. Landbrukarne hålla så många kreatur de kunna, ehuru höskörden ofta är knapp. Det fina höet gifves åt hästarne och det gröfre åt korna, men det senare, som består af kärrgräs, är så hårdt för kreaturen att tugga, att det först måste uppjukas i kokande vatten. Äfven renlafven, som är ett förträffligt foder, begagnas mycket, men också den måste först kokas, hvarjemte den ofta uppblandas med hö samt tillsättes med får- eller häst-gödsel. Boskapen såg härstädes långt bättre ut än i många trakter längre mot söder. Kornet mognar då och då, men skörden af detta sädesslag är dock så osäker, att man sällan sår det samma. Potatisen växer så fort, att hela växtkraften åtgår för blasterns utveckling, hvarför rotknölarne ock blifva små.

I prestgården bjödo kyrkoherden och hans hustru mig att blifva deras gäst. Härför aflade jag min tack-sägelse, men sade, att jag kommit för att studera folket och för den skull ärnade vistas bland detta; dock skulle jag ofta helsa på. Jag fick ej fara min väg innan jag först ätit middag med kyrkoherden. Han var en lugn,

stillsam man med ett välvilligt ansigte och mycket aktad af folket, bland hvilket han bott flera år.

I hela svenska och norska Lappmarken finnes en mängd kyrkor, så att lappen lätt kan komma till en dylik, få de religiösa förrättningarna, såsom dop och vigsel, verkställda och gå till nattvarden, och då han slutat sina dagar föres hans lik till kyrkogården. Bredvid kyrkorna ligga skolor, i hvilka barnen undervisas och presten meddelar religionens lärdomar.

Vittangi, Jukkasjärvi och Karesuando kyrkor i Torne-Lappmark äro de nordligaste i Sverige. Vid alla kyrkor i detta land ligger ständigt en by. Liksom i Karesuando hafva lapparne på de två förstnämnda ställena uppfört en mängd små hus, i hvilka de förvara hvarjehanda saker, som de icke bry sig om att föra med sig. På söndagen ankomma många lappar till kyrkan från sina olika lägerplatser, antingen åkande på skidor eller efter ren. De, som bo långt borta, bryta esomoftast upp dagen förut. Finnar från aflägsna byar förena sig äfven med den öfriga åhörarskaran. De svenske och norske lapparne äro allesammans lutheraner. Här sutto karlarne på ena sidan i kyrkan och kvinnorna på den andra. Då jag vände till baka till gården följde mig hela församlingen.

Vid denna tid hade åtskilliga gossar och flickor infunnit sig för att undergå sin kristendomsberedelse, innan de konfirmerades på påskdagen, som härstädes är en af kyrkans stora högtider och detta år inträffade 9 April. Alla voro klädda i sina bästa drägter. Kvinnorna hade klädningar af renskinn, som räckte långt nedom knät, och byxor och skor af samma ämne samt buro små, egenomliga mössor, som voro förfärdigade af vadmals- och siden-bitar i lysande färger. Somliga af de bälten, de hade kring lifvet, voro försedda med silfverprydnader. De buro äfven halsband af stora glasperlor och mångas fingrar pryddes af besynnerligt formade silfverringar. Deras största stolthet är att hafva två, tre eller fyra bjärta sidendukar kring halsen, som hänga ned baktill, och ju flera dylika de hafva, desto finare anses det vara. Karlarne voro klädda på nästan alldeles samma sätt, med

undantag af att de buro fyrkantiga mössor och kortare klädningar. Ett af de för lapparne utmärkande dragen är, att de icke äro blyga, ehuru de dock ingalunda äro framfusiga, och jag råkade aldrig ens ett försagdt barn.

LAPPYNGLING OCH LAPPFLICKOR FRÅN SORSELE.

Vi blefvo derfor ock inom kort goda vänner. Både karlarne och kvinnorna rökte och snusade rätt betydligt. Det stora rummet var alldeles fullpackadt med folk, och alla voro muntra och glada.

I bondgården, der jag uppehöll mig, fanns en hvit-hårig, nära åttio år gammal lapp, som tillbragte hela sin tid, söndagar så väl som hvardagar, med att läsa bibeln, i synnerhet Davids psalmer, och bönboken. Han hade upphört att vandra öfver fjällen, emedan han icke längre var i stånd att uthärda de dermed förknippade vedermö-dorna. Han fann sin lust i att stanna i närheten af kyrkan och den denna omgifvande kyrkogården, hvarest hans förfäder lågo begrafna. Hans blick sträckte sig nu bortom grafven och döden, som han viste vara nära förestående, men för hvilken han icke hyste någon fruktan. Grafven i norden, den kalla isiga grafven, som skulle ligga täckt af snö en stor del af året och på hvilken några örter aldrig skulle blomma, erbjöd intet förfärande för honom. "Den skall blifva", sade han, "min lugna hviloplatz, öfver hvilken stormarne skola svepa utan att störa mig. Min ande skall begifva sig dit, der Gud är och der Herren Jesus Kristus, på hvilken jag förtröstar, har sin boning."

På de ensliga gårdarne och i de små byarne i Lapp-land kvarlemnas de som äro sjuka, och lapparne återgälda, såsom jag förut nämt, böndernes vänliga omsorger genom gåfvor och genom att sköta deras renar. I dessa byar, som ofta äro långt aflägsna från deras hem, konfirmeras de unga och avsluta sin religiösa uppfostran. I kyrkan döpas de och utanför henne begravas de. Hon är för dem ett heligt och älskadt ställe; till henne begifva de sig med glada hjertan, och alla, som kunna det, bevista vissa tider på året ovilkorligen gudstjensten. Vid påsken gå lapparne alltid till nattvarden innan de för sommaren begifva sig till fjällen, der de kvarstanna flera månader.

Vid deras religiösa samkväm och festligheter uppgöras ofta giftermål. Flickorna få gifta sig, då de äro sexton år gamla. Äktenskapen äro ofta på förhand bestämda af föräldrarna, och brudgummen måste gifva brudens fader eller moder ett visst antal renar. Understundom förlofva sig dock älskande utan de gamles samtycke. Om de skänker, som gifvas brudens föräldrar och släktingar, anses vara otillräckliga, så säger man det, såsom

jag hört uppgifvas, öppet och utan några betänkligheter. Vid förlofningen erhåller flickan den öfliga ringen och of-tast äfven en silfversked. Efter vigseln eger en fest rum med den vanliga omåttligheten i ätande och drickande. Då ett barn födes, får det en ren. Det är äfven bruket, att den som tidigast märker den första tanden gifver det en ren. Afkomman af dessa renar är barnets tillhörighet och medräknas icke, då egendomen skiftas. Faddern skänker äfven ofta barnet en ren.

Många af de lappflickor, jag på mina olika resor träffade, voro friska och blomstrande, men jag iakttog ofta, att de sågo mycket äldre ut än de i verkligheten voro, trots den goda helsa, af hvilken allesammans njöto och som tycktes tillförsäkra dem ett långt lif. Flickor på fjorton eller femton år föreföllo ibland att vara aderton eller tjugo. Det är intet tvifvel om, att detta härleder sig af deras mödosamma vandringslif och af de kalla, torra vindar, för hvilka de äro utsatta. Deras brådmogna utveckling beror äfvenledes af, att de så tidigt få taga i tu med strängt arbete. Då de blifva äldre, varda de mycket fula och skrumpna. De gamla kvinnorna med sitt okammade hår, som hänger ned på axlarne, sina otvättade ansigten och sin fullkomliga brist på all behagsjuka äro säkerligen bland de afskyvärdaste exemplar af människosläktet man kan få se. Bland de unga kunde jag esomoftast icke af ansigtet skilja en gosse från en flicka, då hufvudbonaden var aftagen.

Vid denna årstid träffade jag så många lappar tillsammans, att jag mycket lätt kunde iakttaga den för deras anleten kännetecknande typen. På få undantag när hade de breda och korta ansigten med framstående kindknotor. Hakan var mycket kort och näsan vanligtvis platt mellan ögonen, hvass och uppåtböjd, såsom de följande, efter fotografier utförda teckningarna utvisa. Håret var hos somliga mörkt, hos andra ljust, men i allmänhet var det mörkbrunt, stötande i rött. Endast få hade riktigt blå ögon; de flesta hade ljusgröna eller gråaktiga. Några hade mörka och ett par, tre stycken nötbruna ögon. Läpparne voro tunna. Hyn var röd till följd af de skarpa

vindarne, men huden på kroppen och den skyddade delen af halsen var i motsats dertill ganska hvit. Sakförhållandet är, att lapparne hafva mycket hvitt skinn och de som beskrifvit dem såsom ett mörkhyadt folk hafva begått ett misstag.

Under mitt uppehåll härstädes blefvo vi goda vänner. Jag gaf dem många silfverringar och både lappflickorna och gossarne sade, att de aldrig skulle skilja sig vid dem. Liksom finnarne voro de mycket förtjusta i stora, runda glasperlor, som de buro kring halsen. Jag erhöll flera enträgna inbjudningar att komma och halsa på dem på sommaren. Om natten lågo de i de särskilda gårdarne hos sina vänner på hudar, som utbredts på golfvet.

Följande mått åskådliggöra tydligt Karesuando-lapparnes längd.

Fullvuxna kvinnor.		Fullvuxna karlar.	
1 m. 52 cm.	1 m. 45 cm.	1 m. 52 cm.	1 m. 63 cm.
1 " 50 "	1 " 39 "	1 " 59 "	1 " 54 "
1 " 50 "	1 " 36 "	1 " 47 "	1 " 59 "
1 " 42 "	1 " 42 "	1 " 56 "	1 " 52 "
1 " 50 "	1 " 47 "	1 " 54 "	1 " 53 "
1 " 37 "	1 " 35 "	1 " 62 "	1 " 48 "
1 " 42 "	1 " 41 "	1 " 39 "	1 " 48 "

De mått, som meddelats i första delen af denna skildring, angifva lapparnes längd i allmänhet.

I skolan, som hölls på en gård nära pastorsbostället, sutto omkring sjuttio flickor och gossar på golfvet. Läraren eller kateketen, hvilken satt midt i rummet vid ett litet bord, frågade den ena efter den andra och förhörde hvar och en noggrant och länge för att taga reda på, om de voro starka i tron och kunde sin katekes väl. Rummet var fullpackadt med gubbar och kvinnor, hvilka tycktes vara mycket intresserade af frågorna och svaren. Barnen voro ödmjuka och blyga, då de stodo inför sin lärare, och viste att alla de närvarande med uppmärksamhet följde hvad som försiggick. Kyrkoherden förhörde dem äfven. Medan jag lyssnade till frågorna, flögo mina tankar till andra, tätare befolkade land, som äro välsignade med bördig jordmån och mildt luftstreck samt ega rikedomar och stora till-

gångar, talrika stora städer och blomstrande byar. Jag tänkte på de millioner i dessa land, hvilka icke ens kunna läsa, och jag kunde icke underlåta att göra en jmförelse mellan dem och dessa kringströfvande lappar, som åtminstone kunna läsa och af hvilka en mängd äfven kan skriva. Lärarne fara häruppe från by till by, enär folkmängden är för spridd för att man skulle kunna bygga fasta skolhus. Heder åt Sverige och Norge för deras långvariga och nitiska bemödanden att utbreda kun-

KVINNA FRÅN ÅSELE LAPPMARK. — FRAMIFRÅN.

skaper äfven bland sina aflägsnaste och glesast befolkade trakter!

Torne Lappmark upptager omkring 3,100 kvadratkilometer och har två socknar, hvar med sin prestgård. Kyrkan vid Karesuando hör till Enontekis församling, som är delad i 4 byar: Köngemä eller Rosto med 59, Lainiovuoma med 65, Romma-vuoma med 25 och Suonta-vaara med 44 familjer. Hvar och en af dessa byar har sina egna marker, der de beta sina hjordar, och här är den svenska länsmanen lagens handhafvare.

Lapparne begifva sig till Norge efter påsken och återkomma mellan slutet af Augusti och midten af September. De gå utefter Kilpisjärvi och vandra mot Balsfjorden, Tromsö och Marknäs dalen. De taga äfven en annan väg och träffas på norska kusten vid Ankenäs, Bardö, Ibestad, Målsälven, Tranö och Senjen. På hösten återvända de och om vintern vandra de utefter Torne träsk till trakten kring öfre Muonio. Landet vester om Karesuando till Sveriges nordligaste gräns hyser det

KVINNA FRÅN ÅSELE LAPPMARK. — FRÅN SIDAN.

största antalet lappar, nämligen 1,100, hvilka ega 80,000 renar. Öfver denna trakt finnas också 300 bönder, hufvudsakligast finnar, spridda.

Jukkasjärvi kyrka, hvilken är moderkyrkan i den nordligaste delen af Sverige, bygdes 1603, och socknen, som vid 1870 års folkräkning hade 626 lappar, är indelad i fyra byar: Kalas med 31, Rautas med 20, Saari-vuoma med 19 och Tallma med 28 familjer.

Jag hade härstädes mycket angenämt, ty vintern är bästa årstiden att resa, enär älfvarna, sjöarne och träsken då äro tillfrusna, och man kan vid den tiden med ren hastigt befara det vägar saknande landet samt färdas öster ut till Hvita hafvet och samojedernes land, ja, ända till Sibirien, om man behagar. Vester ut och norr ut kan

ARJEPLUGS-LAPP. — 25 ÅR GAMMAL.

man öfver fjällen begifva sig till norska kusten. I Sverige och Norge finnas skjutsstationer, der renar erhållas, och fjällstugor, som till de resandes bekvämlighet uppförts af de båda landens styrelser. Till Karesuando kan man fara med hästar, och resan är ganska lätt att göra, emedan man färdas på älfven; skall man åka vidare, måste renar dock användas.

Afstånden beräknas vara följande: från Karesuando till Bosekop vid Altenfjorden 280 kilometer, från Karesuando till Skibotten vid Lyngenfjorden 215 kilometer och från Jukkasjärvi till Skibotten 340 kilometer. Man kan för öfrigt om vintern på flera andra vägar fara till olika delar af Ishafvets strand. Befolkningen i Torne

JOKKMOKKS-LAPP. — 24 ÅR GAMMAL.

Lappmark, icke blott lappar, utan äfven finnar, har lifliga handelsförbindelser med norska kusten. Karesuando, Kautokeino och Karasjoks församlingar samt många byar på Muonio och öfre Torne älfs stränder jemte de öfver landsträckan spridda gårdarne lemna sina bidrag af mejerialster. Jag tviflar ej på, att icke till och med denna aflägsna del af norden skulle kunna föda en talrikare be-

folkning. Större höskörd skulle kunna erhållas genom förbättrad afdikning. Flera hästar och nötkreatur skulle kunna underhållas, i synnerhet som de sistnämnda fodras så mycket med laf. Mängden af det smör, som tillverkas, ökas äfven för närvarande med hvar år.

Medan jag vistades i dessa aflägsna och vilda nejder i nordnen, var jag alltid angelägen om att låta någon ofentlig eller för öfrigt väl underrättad person få kännedom om mina planer för de resor jag ärnade företaga, och att anhålla hos en sådan om vägvisare, liksom äfven att vända mig till rätt man för de tjenster jag behöfde. Man var alltid särdeles förekommande, och länets höfding, församlingens prest, liksom domaren, jägmästaren, länsmanen, den förnämsta handlanden på platsen eller de inflytelserikaste bönderna voro städse redo att hjälpa mig och att göra allt hvad de kunde för att främja det mål, jag hade i sigte. Utan deras hjälp skulle jag ofta varit urståndsatt att företaga underhållande resor, och deras anbefallningsbref voro äfven af stor nytta. Dessutom viste jag, att om man hade reda på, hvart jag for, detta skulle verka som en hämsko på illasinnade, i fall någon sådan skulle vara frestad att begå ett skurkstreck mot mig, och att min vistelseort skulle vara känd, om jag drabbades af olyckshändelse eller af sjukdom.

Jag hade anländt till Karesuando vid en lämplig tidpunkt, ty invånarne höllo på att göra sig i ordning för att begifva sig öfver fjällen till en marknad i Skibotten, en liten by vid inre änden af Lyngenfjorden. Mellan de båda platserna finnas sex håll-ställen. Finnarne och lapparne voro färdiga till resan, och man hade redan packat in smör, fruset renkött, rökta tungor, hudar, lapp-skor och vantar samt frusna ripor. I stället för dessa saker skulle man föra hem fisk, kaffe, socker, mjöl, tobak, allehanda jernvaror, olja, åtskilliga slags lifsmedel och andra saker. Många hade redan begifvit sig i väg med sina produkter och mera än tjugu kerreser hade farit från Karesuando. Man kunde icke vänta på mig, emedan lassen voro tunga, men som djuren komme att gå långsamt, kunde jag snart hinna i fatt de personer, som redan brutit

upp. Kyrkoherden sände ett bud för att taga reda på en lapp, som han anbefalde. Man vet icke alltid hvar dessa menniskor stå att träffa och när man fått reda på dem, befinner sig hjorden, från hvilken körrenarne skola hemtas, ofta ett stycke bort. En stark ren kan allt efter markens olika beskaffenhet draga från 90 till 180 kilogram. I svenska och norska Lappmarkerna forslas alltid en last med den båtliknande släden och denna drages blott af ett enda djur. Hos samojederne spänns flera renar framför en släde. Om trakten är bergig medföres en reservvren att användas i särdeles branta backar. Min lapp anlände och jag var färdig till afresa.

8 KAPITLET.

Afresa från Karesuando. — Lappen Per. — Vuokainen. — En stor mängd resande. — En egensinnig ren. — En lappkvinna kommer till min hjälp. — Min ledsagare försvinner ur sigte. — Ankomst till Sikavuopio. — Mukkavuoma. — Stark storm. — Redo för färden öfver fjällen. — Förberedelser att kunna stå emot det värsta. — En fullkomlig orkan. — Lidanden. — En mask af is. — Vi stanna. — Färden fortsättes. — Utför en backe. — Ilande fart. — Jag kastas ur släden. — I en obehaglig belägenhet. — Renar på is. — Djup, lös snö. — Uttröttade renar. — Förberedelser för färden nedför en brant hålväg. — Farlig åkning. — Helligskoven. — Ytterligare en stark storm. — Ankomst till norska kusten. — Skibotten. — Marknaden. — Lyngenfjorden. — Lyngens by. — En prestgård. — Distriktsläkare. — En läkares mödosamma lif. — Tromsö.

Yra med renar förspända kerreser stodo redo till afärd på den tillfrusna Muonio nära stranden vid prestgården. De tre skulle Per, Elsa och jag hafva, och den fjerde innehöll våra saker, öfver hvilka en hud fastsurrats, hvarigenom det icke var någon fara för att vi skulle förlora något, i fall släden skulle välta. Elsa hade endast en påse, i hvilka hela hennes klädesförråd, som bestod af två hemmaväfdade klädningar, två par yllestrumpor, ett par skinnskor och två eller tre fina halsdukar, var inpackadt. Efter middagens slut följde oss den hygglige kyrkoherden och hans hustru till slädarne, der de gäfvö lappen några råd rörande resan.

Ehuru renarne i början satte i väg med stor snabbhet, saktade de dock farten och blefvo trötta. Det är möjligt, att de kort förut användts eller voro sämre än de, som funnos vid Muoniovaara. Vägen var förträfflig och kerreserna nästan begrofvos i de spår, hvilka åstadkommits af slädar, som farit här förut; man hade nämligen tydligen åkt här ganska mycket. Inemot klockan

elfva på aftonen voro våra dragare mycket trötta, och vi stannade vid en gård, som hette Vuokainen eller Vuokaimo och låg vid änden af Kellotjärvi träsk, en bred utvidgning af älfven, hvilken sedermera erhåller namnet Köngämä. En egendomlig syn mötte oss, då vi nalkades gården, i det nämligen omkring hundra lastade kerreser stodo vid den samma. Huset var uppfyllt af finnare och lappar, som allesammans lågo i djup sömn tätt bredvid hvarandra på golfvet. Den starka lukten i rummet var högst vidrig. En lampa, som hängde midt i taket, spred ett dunkelt sken öfver den sammanpackade och snarkande skaran. I rummet bredvid låg bondens hustru med ett två eller tre dagar gammalt barn i den enda säng, som fans. Till och med der såg man människor ligga på golfvet försänkta i djup sömn. "Om min hustru kunde gå upp", sade mannen, "skulle jag lemna er sängen, men det kan hon ej." Vi gifvo våra renar litet laf, som vi köpte för en obetydlig penning, och begafvo oss så åstad igen.

Den nästa hållplatsen var Sikavuopio gård, som låg 20 kilometer längre bort. I början var Per ovillig att fara, men jag sade honom, att jag förr ville sofva på snön än inandas luften i det fullpackade rummet. Renarne voro egensinniga och två gånger vände de om, trots all Pers skicklighet. Han måste stiga ur kerresen och leda sitt djur en bit, hvarefter det bar i väg med oss på det vanliga vilda sättet. Jag åkte efterst. Plötsligt gjorde min ren en tvär vändning, som skulle haft till följd att jag vält, om jag saknat öfning, hvarefter han med full fart satte i väg till baka till Vuokaimo, och inom kort slängde mitt åkdon mot de många slädarne på gården. En lappkvinna kom till min hjälp samt ledde till baka djuret ett ganska långt stycke tills vi kunde vara säkra på, att det icke skulle få infallet att återigen vända om. Jag följde, såsom jag trodde, Pers spår, men märkte snart, att han trots min påskyndade fart ej syntes till. Jag började känna mig ängslig till mods, ty jag var ensam och hade ej reda på hvart jag for samt egde icke så mycket som en munfull lifsmedel hos mig. Jag stannade

och ropade "Per!", men det kom icke något svar, hvarför jag fortsatte min väg. Inom kort såg jag på afstånd någonting svart på snön; jag ropade åter "Per! Per!" och blef glad, då jag hörde ett annat rop: "Paul! Paul!" Det var min förare, som blifvit orolig, då han icke såg till mig, och därför vändt till baka med Elsa Karolina. Jag hade råkat på villospår, såsom han trodde. Ytterlinierna på höjderna till höger om oss syntes till följd af norrskenet nästan lika tydligt som om dagen. Termometern visade 26 grader kallt klockan 3 på morgonen, då jag anlände till Sikavuopio gård, der alla vid min ankomst lågo försänkta i djup sömn. De tre sängarna voro upptagna; i den första lågo nämligen de båda pigorna, i den andra barnen, som packat ihop sig likt kaniner, och i den tredje mannen och hans hustru. Ehuru rummet var utomordentligt varmt, hade de dock allesammans svept in sig i hudar. Gästrummet var upptaget af min vän, den finske länsmannen, som nödvändigt ville, att jag skulle taga hans säng. Då jag afslog detta, bjöd han mig att dela den med honom, men äfven detta afböjde jag höfligt. Vårdinnan steg upp och bredde två fällar på golvet åt mig samt lemnade derjemte några fårskins till täcke. Elsa lade sig hos de båda andra flickorna.

Bortom Sikavuopio voro höjdernas sidor endast be-
vuxna med björk. Efter ett par timmars förlopp kommo vi till Vittangi, som ligger nära älfven, hvilken der bildar en sjö. Gården bestod af boningshuset samt en annan låg byggnad, som rymde tre kor, och familjen utgjordes af man och hustru samt två fullvuxna döttrar. Bonden sjelf hade begifvit sig till Skibotten för att der sälja smör, skor, skinn och flera hundra ripor, som han under vintern fångat med snara. Jag kvardröjde i två timmar och detta icke blott för att låta renarne hvila, utan äfven för att få räta på lederna, ty den ställning, i hvilken man måste sitta i lappslädarne, är mycket tröttsam för den som icke är van dervid. Derefter afreste jag från gården tacksam för den vänlighet, som visats oss. Landskapet blef allt vackrare och vackrare ju mera vi nalkades älfvens källa samt Mukkavuomas gård och skjuts-

station. Vår väg gick öfver Kilpisjärvi träsk, Muonios ursprung, der isen täcktes af mycket djup snö. Vi tycktes vara bland de första som farit öfver det samma, ty några spår syntes ej till, eller ock voro de igensopade af vinden. Himmelen började att mulna och en storm var tydligen i annalkande; vinden tilltog i styrka och snöflingor började falla, väderilarne kommo allt tätare och växte i kraft. Detta var förspelet till en följd starka stormar, som voro de våldsammaste, jag någonsin upplefvat. De mörka molnen flögo i snabb fart öfver våra hufvuden och himmelen hade ett vildt, sällsamt utseende. Genom att slå min ren på sidorna dref jag honom att springa så fort han förmådde, på det att jag skulle kunna hålla mig tätt efter Per, som såg hvad som skulle komma och därför önskade att uppnå den skyddande gården, innan stormen brast lös. Det var väl, att vi skyndade oss, ty vi hade knappast ankommit till Mukkavuoma förr än det började att blåsa med yttersta raseri. Snön hopdrefs till tjocka moln, kullarne doldes för blicken och vi kunde icke se någonting framför oss annat än en tät, dunkel slöja.

Mukkavuoma utgjordes af två gårdar, som lågo icke långt från hvarandra och skådade ut öfver Kilpisjärvi träsk. I boningshuset funnos som vanligt två rum, af hvilka det ena beboddes af folket på stället och det andra, der en öppen spis stod, var afsedt för resande. Vi erhöilo det senare. Elsa, för hvilken denna mödosamma, oafbrutna resa varit för ansträngande, var mycket illamående samt hade brinnande feber, och länsmannen var så medtagen, att han knappast kunde röra sig. Huru välkommet är icke om vintern ett dylikt ställe för den trötte resanden! Huru fort skyndar han icke att finna skydd på det samma, då han märker, att en annalkande storm hotar att öfverrumpla honom!

Några af de finnar, som vi lemnat efter oss på vägen, anlände nu en efter annan. Långt före mörkningen hade stormen betydligt tilltagit i styrka och växt nästan till orkan. Då vi genom det lilla fönstret betraktade stormen derute, kände vi oss innerligt väl till mods

öfver att vara i skydd och att hafva vår trefliga, flammmande brasa. Skådespelet var så storartadt, att jag gick ut på gården, ty jag tycker högligen om att låta en stark storm piska mig i ansigtet och finner någonting upplifvande i en våldsam blåst. Våra slädar voro nu begrafna i snön och renarne, som voro bundna tillsammans, stodo fullkomligt stilla. Vårdinnan inkom snart med fyra stora, i Kilpisjärvi tagna laxöringar, som vi öfver en klar koleld stekte till middag; dessutom fingo vi två ripor, som på samma gång kokats i rummet bredvid. Dessa fåglar förekommo mycket ymnigt och mer än två tusen hade under den förflutna vintern fångats i snaror af vår värd. Kaffepannan, som var svart af sot, bars in och kaffe ihäldes åt oss i stora koppar. Efter middagens slut inställdes en annan säng i rummet åt Elsa. Länsmannen ville nödvändigt, att jag skulle taga den andra för min räkning, men jag påstod, att han skulle hafva den sjelf, enär han var äldst; en renhud på golfvet var alldeles tillräckligt åt mig. Jag tog på mig rena och torra strumpor, lade nytt hö i skorna, för att fötterna skulle hålla sig varma, samt satte min långa renskinnsplå utanpå den, jag förut var iklädd. Derefter kröp jag till kojs och låg förträffligt. Flera gånger väcktes jag under natten af det buller, som orsakades af vinden, hvilken tjöt förskräckligt kring knutarne på det lilla huset.

Följande morgon var det lugnt väder. I det andra rummet fann jag Per med sin hund vid sidan i djup sömn och åtskilliga karlar, som lågo hårdt snarkande på golfvet. Vårdinnan höll på att mala kaffe, pannan stod på elden och sumpen från föregående dag kokade i vattnet. Då folket stigit upp, iskänktes kaffe, och de, som hade litet brännvin med sig, blandade detta deri samt gaf äfven dem, som icke hade något. Sedan karlarne först tagit sig ett kraftigt mål, började den ena efter den andra att vidtaga förberedelser till afresan. Enär de pris, som de resande nödgades betala, voro ganska höga — till och med de som sofvo på golfvet måste erlägga 25 öre — hade alla tagit med sig lifsmedel.

Afståndet från Mukkavuoma till Helligskoven i Norge var omkring 50 kilometer. Landet var bergigt och färdens mödosam. Allesammans hade lemnat Mukkavuomas gästvänliga fjällstuga oaktadt vädrets hotande utseende. Per var orolig, ty han trodde att vi återigen skulle få oss en storm och han kände allt för väl till den våldsamt, med hvilken vinden blåser på de högst belägna punkter, vi under vår resa skulle nå. Vi vidtogo därför våra mått och steg för att kunna stå emot det värsta. Mina strumpor voro torra och skorna omsorgsfullt samt stadigt tillknutna omkring renskinnsbyxorna, och bältet kring midjan satt säkert fastsurradt; Per sjelf hjälpte mig vid klädseln. Jag satte på mig en mask samt en tjock hufva och vantarne fastgjordes kring handlederna, hvarefter jag var färdig att trotsa ovädet, om det skulle komma.

Knappa två timmar efter det att vi lemnat Mukkavuoma började tecken till, att en stark storm var i analkande, hastigt visa sig. Vinden tilltog i häftighet, den ena våldsamma ilen följde snabt på den andra och slutligen befunno vi oss midt i en orkan, under hvilken termometern sjönk till 13° under fryspunkten. Vi kommo dock småningom till högre belägna trakter och nalkades bergskedjans topp, ehuru renarne sprungo mycket långsamt. Ingenstädes kunde vi se några spår efter dem, som åkt förut, och det enda, som visade Per vägen, var de omgifvande fjällens och kullarnes ytterlinier, hvilka då och då syntes, när stormen saktade sig något och dess styrka skiftade. Den tilltog allt mera och rusade utför sluttningarna ned på oss från de högre belägna fjällen med en styrka, som jag aldrig bevittnat. Den fina snön yrde omkring i så täta moln, att luften var alldeles förmörkad. Jag kunde hvarken se Per, som åkte först, eller Elsa; ja, jag kunde icke ens se min egen ren, hvilken jag lät springa huru han ville, emedan jag viste, att han instinktmessigt skulle följa den föregående. Slutligen började jag frukta för, att vi skilts och råkat vilse. Jag hade mycket litet mat med mig och endast helt obetydligt med foder åt min dragare. Då och då inträdde

en kort stunds lugn, men dessemellan stormade det med häftigaste raseri. Den fina snön trängde in i ögonen genom öppningarna på masken. De små kornen klubbade fast sig vid hvarandra och samlade sig i mina mustascher, ögonhår, ögonbryn och i mitt hår samt bildade slutligen en ismask, som nästan gjorde mig blind. Jag måste oupphörligt med endast några få minuters mellanrum lösbryta denna is, på det den icke skulle blifva så tjock, att jag skulle blifva alldeles urståndsatt att se någonting. Jag hade emellertid knappast lyckats få bort den förr än den å nyo bildade sig, och det orsakade mig stor smärta hvarje gång jag bröt lös den. Slutligen blef jag högligen orolig, ty jag hade icke på länge ens otydligt sett någon af vårt sällskap. Jag ropade på Per och Elsa, men min röst förklingade ohörd i det rasande ovädet. Jag blef ännu ängsligare, ty att i en storm komma vilse i en dylik trakt var icke någon trefflig utsigt. Plötsligt märkte jag i snötjockan något som såg ut att vara renar och karlar; de stodo stilla, emedan de icke vågade färdas vidare. Min ren stannade midt i skaran och jag befann mig i en stor samling lappar och finnar — mina reskamrater från Karesuando, Kuttainen och Mukkavuoma. Jag blef glad, då jag såg Per och Elsa bland dem. Vi kunde icke färdas vidare, ty det var omöjligt att se någonting framför sig och det var fara för att vi kunde taga miste om passen, genom hvilka vi skulle färdas till Norge. Renarne, som voro utomordentligt törstiga och därför utan måtta åto snö, behöfde dessutom hvila sig. Jag skall aldrig glömma, huru stormen rasade, der vi lågo vid en klippa med ryggarne vända mot vinden. Under tre timmars tid stannade vi kvar härstädes, emellanåt nästan begrafna af snö. Termometern visade 15° under fryspunkten. Blåsten var emellanåt så våldsam, att knappast ett korn af den betydliga snömängd, som fallit under vintern, förblef liggande på marken, utan snön flög omkring i täta massor, som slungades än hit än dit, och en drifva hade knappast uppstått förr än hon spreds omkring åt alla håll i tjocka, tunga moln. Vi voro rädda för att blifva begrafna under

SÄTT ATT FÄRDAS I LAPPLAND.

en af dessa kullar, hvilka voro lika fruktansvärda som de, som bildas af sanden i Saharas öken.

Mina följeslagar tycktes hafva föresatt sig, att jag så litet som möjligt skulle utsättas för stormen, hvarför de ock slog en skyddande krets kring mig. Särskildt sökte en af dem, Efraim Person från Kuttainen, att hålla en stor björnhud öfver mig, men detta var dock till ingen nytta, alldenstund stormen var så stark. Småningom aftog dock denna, och vi fortsatte resan. Enär vi måste fara öfver en mängd fjälltoppar och genom åtskilliga hålvägar, föreslog en af sällskapet att vi skulle åka tätt efter hvarandra, emedan vi i annat fall lätt skulle kunna varda åtskilda. Deraf att min ren påskyndade sina steg, märkte jag, att vi nalkades en backe. Jag mistog mig ej heller och vi foro med fruktansvärd hastighet utför en brant sluttning. Plötsligt sjönk djuret ned ända till buken i den lösa snön och innan det fått tid att komma upp igen, for släden pilsnabt förbi det samma samt stannade sedan plötsligt, hvarvid jag kastades ur. Lyckligtvis fick jag tid att kvickt hoppa in i åkdonet, hvarefter renen begaf sig i väg med, som jag tyckte, ännu större hastighet än förut.

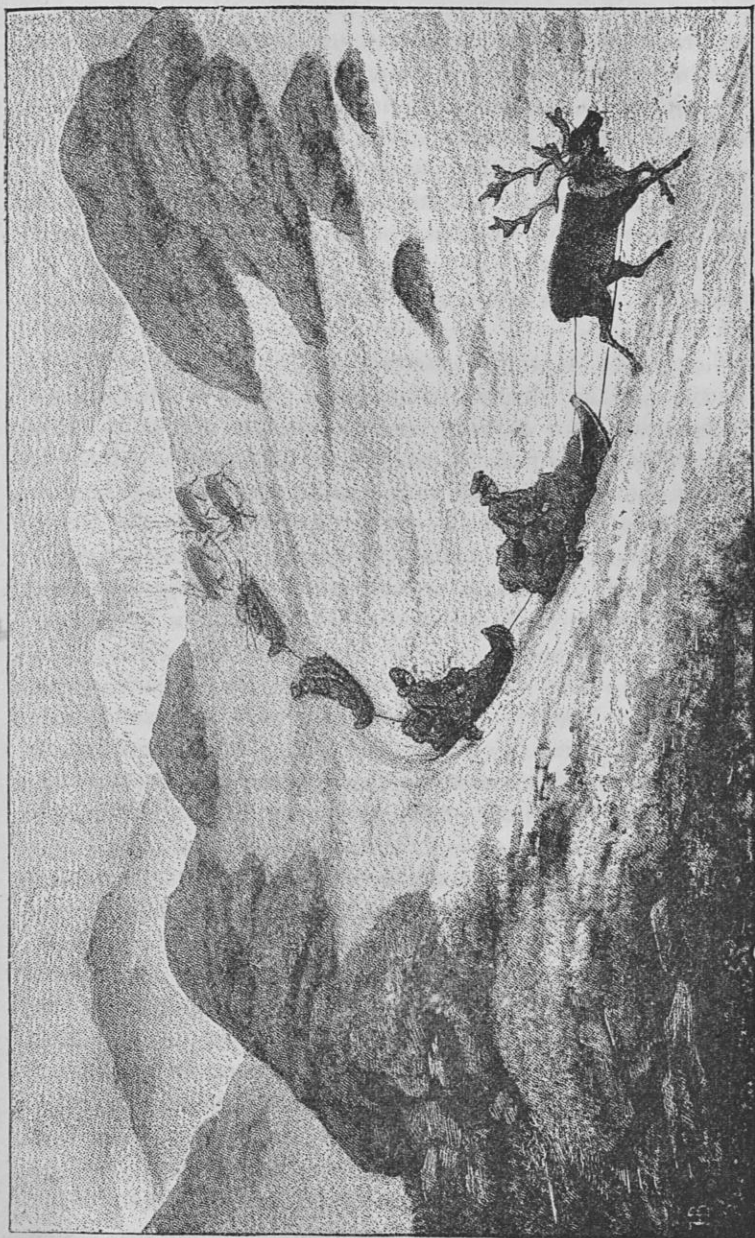
En af finnarne strax framför mig blef äfven utsatt för en dylik, obehaglig händelse. Hans åkdon, som löpte med ännu snabbare fart än djuret, for på renens ben, och han kastades ur. Jag märkte i ögonblicket faran, men som jag icke kunde stanna, åkte jag i susande fart nedåt i samma spår. Min släde for emot hans och till följd af sammanstötningens häftighet slungades jag hufvudstupa i snön. Till råga på oredan blef min ren ursinnig och rusade på mig, men jag var hastigt på benen och kastade mig i åkdonet samt följde efter finnen, som å nyo begifvit sig i väg och i ilande fart åkte nedåt foten af backen. Derefter kom Elsas tur att välta, men hon intog strax sin plats, och vi kommo utan några vidare missöden ned. Det var ett präktigt, spännande äfventyr. Nere vid backens fot täcktes den tillfrusna älven endast af ett tunt snölager och jag blef nu vittne till ett nästan löjligt skådespel. Snön var ej tillräckligt djup för att hindra

renarnes klöfvar att nå isen, hvarför det ock var omöjligt för djuren att gå ett steg. De otympliga försök, som de gjorde, voro ganska lustiga att åse. Vi nödgades att stiga ur och leda djuren, och först med mycken svårighet och betydlig tidsspilla lyckades vi komma öfver. Det är omöjligt för en ren att färdas på is.

Då vi foro uppför fjällen å andra sidan blef snön djupare. En del af vägen gick genom mycket smala hålvägar, i hvilka snön var så djup och lös, att våra båtliknande slädar plöjde djupa fårör i den och emellanåt sjönk ned så långt i den samma, att den gick öfver sidorna. Jag nödgades ovilkorligen beundra renens lämplighet för dylika resor. Klöfvarna, mellan hvilka långt här växer, spändes ut, så snart foten vidrörde snön och ehuru den sistnämndas djup på sina ställen måste hafva varit 2 $\frac{1}{2}$ till 3 meter, sjönko djuren sällan ned så djupt som till knät. De sprungo så fort, att de ej hunno sjunka ned djupare, men emellanåt, då vi foro öfver någon mycket lös och stor drifva, kunde de dock ramla ned ända till buken.

Det gick nu särdeles långsamt framåt, ty under färdens uppför höjderna hade renarne blifvit mycket trötta af ansträngningarna i snön. De voro varma, flämtade häftigt samt höllo munnarne öppna, och emellanåt hängde äfven tungan ut. De voro så utmattade, att de stundom föllo omkull på snön och lade sig på ryggen under synbarligen stora plågor, andades mycket tungt och voro till den grad förbi, att en främling skulle trott dem hålla på att dö. Sedan de hvilat sig några minuter i denna ställning återfingo de anden, reste sig upp, åto snö och satte af igen. Det fans en hel mängd tvärbranta backar, uppför hvilka det var omöjligt för dem att springa, och vi voro ofta nödsakade att stiga ur och låta dem hvila.

Vi kommo till värsta delen af vägen och stannade vid början af en smal hålväg, i hvilken nedfarten var mycket brant, hvarför vi först måste vidtaga några förberedande säkerhetsåtgärder. Jag blef nästan rädd, då jag såg de svårigheter vägen, som var något krokig, hade att erbjuda. På somliga ställen var åsen, på hvil-

FÄRD UTFÖR EN BRANT BACKE.

ken vi skulle fara, mycket smal samt vägen särdeles brant och farlig och på andra lågo gneisklipporna bara. Det var verkligen icke trefliga utsigter. Jag hade en liten motvilja mot att blifva slungad i snön och hade icke någon lust att kastas mot klippor eller block med fara att få hufvudet sönderslaget. Jag ihågkom nu för första gången det råd mina bankirer i London gaf mig, då jag for från denna stad. "Res", sade de, "med ett plakat på ryggen, på hvilket står: Afsändes till Bröderne Baring!"

Per och de öfrige finnarne väntade på dem, som voro efter. Medan vi sålunda hvilade, gaf jag akt på, huru de trötta renarna åto snö med så stor hastighet, de förmådde. Det sätt, på hvilket vi skulle åka utför sluttningen, var en fullkomlig nyhet för mig. Sedan alla anländt, börjades förberedelserna. Flera slädar bundos tillsammans med ett långt och starkt, snodt läderrep, som först surrades fast vid främre delen af släden, derefter löpte utefter denna och sedan fastgjordes, hvarefter det stadigt fastbands vid följande släde och så vidare. Fyra slädar voro sammanbundna med min och på detta sätt kunna åtta till tio ofta förenas. Med undantag af första renen var hvart och ett af de öfriga djuren bundet bakefter sitt åkdon med en lädertöm, som lagts kring hornrötterna. Nästan hvar släde hade en ren bakom sig. Alla karlarne stannade i sina fordon och mellan hvart och ett af dessa var afståndet helt kort. Per skulle åka i spetsen. Reservrenarne påselades nu för första gången, och de trötta bundos bakom. Per skulle sätta i gång hela tåget, hvilket då det väl börjat att röra på sig komme att med stor hastighet glida utför. Han satt grensle med benen utanför och något tillbakaböjda samt med fötterna vidrörande snön. Alla, utom jag, satte sig i samma ställning, hvarvid fötterna skulle tjenstgöra som styre och bromsinrättning. Man tillät mig icke att åka på detta sätt, ty man påstod att mina ben eljes helt säkert skulle brytas af. Efraim från Kuttainen band sitt åkdon vid mitt och hade äfven bakom sig en ren bunden för att hålla mot i backen. Härigenom var han i stånd

att gifva akt på och leda min slädes rörelser. Då allt var i ordning, tittade Per sig om och gaf tecken till af-färd, hvarefter hans ren begaf sig utför backen i zigzag. Enär vi flögo fram öfver snön med häpnadsväckande fart, kräfdes mycken skicklighet under åkningen. Emellanåt slungades slädarne ända till bråddjupets kant, men vi foro med sådan snabbhet, att vi snart voro utom all fara.

Jag var i högsta grad orolig, ty om något af repen hade brustit, skulle vi hafva störtat djupt ned eller slungats mot klipporna. Jag beundrade enkelheten i anordningarna, som förestafvades af det sakförhållandet, att renarne icke tåla att dragas vid hufvudet och särskildt icke vid hornen. De anstränga sig på grund häraf att komma loss och under dessa bemödanden utgöra de en slags bromsinrättning på dem, som äro framför, hvadan det är all utsigt för, att släden icke välter. Men med hvilken hastighet färdades vi icke i alla fall, och med ett bråddjup på höger sida! På två eller tre ställen foro vi ett kort stycke öfver nakna klippor, hvarför jag var rädd för att renarne skulle mista fotfästet och högligen fruktade att hufvudstupa kastas ut. Per och mina öfrige följeslagar voro vana vid denna väg och viste, huru de skulle bära sig åt. Sedan vi kommit till hälvägens slut, fingo de flämtande djuren hvila. Vi befunno oss nu på fjällens vestra sida och hade ändat den mest skräckinjagande färd, jag någonsin företagit.

Ehuru vi voro i lä för vinden, kunde vi dock höra dess tjut i de aflöfvade björkarnas grenar. Vi hade nämligen åter kommit ned till den trakt, der träd växa. Allt efter som vi foro längre nedåt, blef skogen tätare och träden större. Det var mörkt, då vi anlände till Helligskovens fjällstuga. Huru kärkommet var det icke för oss att nå denna tillflyktsort! Vi voro allesammans stela af köld och af den ställning, i hvilken vi suttit, hvarjemte vi varit utan mat hela dagen. Det var den besvärligaste dagsresa, jag någonsin gjort. Vi voro så trötta, att vi icke ens voro hungriga. Per tog fram en butelj scherry, som han i släden hade haft inpackad i en tjock renhud, och mina vänliga och godhertade följesla-

gars ögon glänste, då hvar och en af dem fick sig ett glas. Jag kände genast att vinet gjorde mig godt. Våra fötter hade nämligen en stor del af vägen dinglat och släpat i snön. Vår enkla kost utgjordes af groft, hårdt, svart flatbröd, smör, ost och kaffe, hvilket sistnämnda dock var saltadt.

Det fans icke mera än ett enda rum för familjens och de resandes räkning. I det samma stod icke någon spis, utan i stället en stor kamin. I taket voro stänger fastgjorda, på hvilka vi hängde våra kläder, strumpor och skor. Vi drucko den ena koppen kaffe efter den andra med verklig njutning och inom kort lågo vi alla försänkta i sömn, somliga på golvet och andra i de enkla sängarna, utan något underlag af halm eller hö. Stormen, som hade saktat sig något vid vår ankomst, tilltog i styrka efter midnatten och fortfor hela följande dag, men vid ett af de tillfällen, då vinden mojnade af för en liten stund, afreste vi, ty vi kunde icke vänta längre, emedan marknaden räckte endast tre dagar, och hvad mig beträffar, ville jag icke skiljas från mina reskamrater, som allesammans varit sådana vänliga och uppmärksamma följeslagar. Slädarna bundos åter tillsammans och vi afreste från Helligskoven, som uppbygts af norska regeringen till härberge och tillflyktsort för vägfärande. Icke långt från detta ställe höjde två eller tre låga furor sina hufvuden öfver de ännu lägre björkarna.

Kort efter vår afresa började stormen växa i styrka och blef nästan en ny upplaga af den, som egt rum dagen förut. Sedan började det att snöa starkt och vi blefvo tvungna att stanna, emedan vi icke kunde se vägen och förlorat spåret. På mig hade vinden den verkan, att jag blef yr i hufvudet. Då stormen upphört, viste karlarne icke riktigt, hvar vi voro; de hade tagit miste på några af fjällens ytterlinier. De satte på sig skidorna och begåfvo sig på spaning. Inom kort kommo de till baka med den angenäma underrättelsen, att vi befunno oss endast ett litet stycke från rätta vägen. Det klarade plötsligt och blef mycket kallt. Vid ett tillfälle, då jag var tvungen att taga af mig en af vantarna, blef

min hand ögonblickligen såsom marmor och omöjlig att begagna. Jag gned den genast med snö och stack hastigt åter in den i vanten. Snön blef mindre djup, och då vi kommo till en liten sjö, öfver hvilken vi ville taga en genväg, försökte vi förgäfvos detta och måste åka utefter stranden, enär den senaste stormen sopat isen alldeles bar.

Sedan flera timmar till baka hade vi haft furor på sidorna om oss och de förekommo nu allt tätare och tätare allt efter som vi kommo längre nedför fjällen och nådde varmare trakter. Det var fullkomligt mörkt, då vi klockan 8 på aftonen anlände till byn Skibotten och stannade framför ett stort, hvitmåladt hus vid fjorden. Vi hade varit fyra dagar på vägen. Genom ett af fönstren såg jag en flammande brasa i köket. Jag inträdde och vände mig till ett par unga flickor med frågan: "Kunnen I gifva härberge åt en trött och hungrig resande, som just nyss kommit öfver fjällen från Sverige?" "Var välkommen! Hvarifrån är ni?" "Från Amerika." "Ni är i så fall ännu mera välkommen, ty vi hafva en syster i Minnesota." Från köket infördes jag i ett bredvid liggande rum, der båda flickorna hjälpte mig att taga af mig mina lappska kläder. Deras far, egaren till huset, kom in och helsade på mig. Jag fick mig inom kort en kraftig måltid, af hvilken jag högligen njöt, ty jag hade icke på många timmar ätit någonting, nämligen icke sedan vi lemnade Helligskoven. Folket såg på mig med förvåning och sporde, om jag ej var rädd att fara ensam i en sådan vild trakt. "Hyser ni ingen fruktan för att plundras eller mördas af fjällapparne? Huru skulle man någonsin få reda på, att de slagit ihjäl er för att komma åt edra penningar?" Derpå berättade de en historia om en främling, som aldrig afhörts och hvilken man förmodade hafva blifvit mördad, men hans namn kunde de ej uppgifva. Naturligtvis hade intet dråp egt rum, men många af kustboarne hysa stark afvohet mot fjällapparne. Samtalet slutade med, att de rådde mig vara försigtig och icke lättroget lita på dessa fruktansvärda lappar, som vistas bland de otillgängliga fjällen.

Fjordens inre ände var tillfrusen och under de två dagar, jag stannade på detta ställe, visade termometern $4 \frac{1}{2}^{\circ}$ till $5 \frac{1}{2}^{\circ}$ kallt.

Byn Skibotten ligger vid fjordens inre ände och i den samma ega tre marknader rum om året, af hvilka den i Mars är den minst betydande. Några trähus voro uppförda af de köpmän, som infinna sig för att sälja och köpa varor. På mellantiderna stå dessa hus öde. Lappar samt finnar anlände fortfarande, och alla hade till följd af stormen haft en särdeles svår färd öfver bergen. Vi hörde att många af fruktan för det häftiga ovädret vändt till baka hem eller stannat kvar vid gårdarne bland fjällen. Marknaden varade från lördagen till tisdagen; på söndagen lågo dock alla affärer nere. De egentliga marknadsdagarne voro lördagen samt måndagen och efter den sistnämnda kunde allt sägas vara slut.

Åtskilliga af de gårdar, som tillhörde bönderne eller fiskarne, hade förvandlats till värdshus, och de flesta af de marknadsbesökande voro belättna, om de blott kunde få en sofplats på golfvet. Kaffe kokades öfverallt och en stor, mycket saltad kopp kostade 25 öre. Främlingarne kunde dessutom få sig ett mål mycket billigt. Dessa människor arbeta emellertid så strängt för att förtjena penningar, att de icke utgifva dem onödigtvis, och många hade också tagit med sig mat samt betalade endast för rum och kaffe. Jag bjöd Per och mina andra följeslagar på flera mål, hvilken artighet de tyckte särdeles mycket om.

Bakom husen stodo en mängd kerreser, som voro lastade med fruset kött, ripor (10,000 dylika fåglar skickas hvart år till denna del af kusten), smör, hudar, skor, vantar m. m. De olika egarne hade hvar och en sina åkdon ställda tillsammans. Köpen uppgjordes på stället, och sedan varorna sålts, upplades de i köpmännens hus. Då säljarne erhållit sina penningar, gingo de från bod till bod för att köpa, hvad de behöfde.

Jag hade nu fört Elsa Karolina till närheten af hennes hem, ty en af hennes systrar bodde på ett helt kort afstånd härifrån. Utom några andra saker och litet

penningar, gaf jag henne en guldring till minne af mig. Jag har sedan många gånger undrat på, hvad det blifvit af min tolk och reskamrat på färden öfver fjällen till Lyngenfjorden.

Jag öfvergaf icke mina följeslagar från bergen, ty stormen hade gjort oss alla till trofasta vänner. Vi voro tillsammans en god del af tiden och jag intresserade mig lifligt för deras affärer samt var lika glad som de, då jag hörde, att de till fördelaktiga pris sålt de varor, de fört med sig. Jag bjöd dem på mången kopp kaffe, de visade mig samma artighet till baka och vi tillbragte tiden högst angenämt. Den hederlige Per fick större betalning än öfverenskommet var och vi skildes från hvarandra på hjertligaste sätt. Alla önskade sin vän Paul lycklig resa, och Efraim affordrade mig löftet, att jag vid min återkomst skulle helsa på honom i hans hem, som var beläget endast några kilometer från Kare-suando.

Hvilket strängt och mäktigt intryck gjorde icke den vinterklädda trakten vid Lyngenfjorden med sina små jöklar och sin snö. På något afstånd från Skibotten låg Lyngens by. Nejden kring platsen var utomordentligt pittoresk, och höjderna voro be vuxna med björk. Vid kyrkan låg prestgården. Huru prydliga voro ej rummen i den samma! Huru gästvänliga voro icke kyrkoherden och hans familj! Blommorna, som stodo i förmaksfönstren, böjde sina kronor mot ljuset der utanför och tycktes blicka ut öfver snön.

Jag hade lofvat att göra ett besök hos doktorn, som jag träffat vid Skibotten, och begaf mig därför till hans icke långt från prestgården belägna, nya hem, som låg högt upp och skådade ut öfver det täcka fjordlandskapet. Doktorn hade för kort tid sedan blifvit utnämnd till läkare i distriktet och hade nyss köpt gården. Då jag anlände, var han borta på sjukbesök, men hans unga, älskvärda hustru mottog mig ytterst vänligt och bad mig dröja tills han kom hem; hon väntade honom hvarje minut. Frun gick sin väg för att ställa i ordning en måltid och medan jag afvaktade doktors återkomst, såg jag mig om-

kring. Huset var ett mönster af prydlighet och öfverallt såg man i detta enkla, anspråkslösa hem vittnesbörd om bildning och förfinad smak. Kort derefter kom doktorn. Enär den sjuke, hos hvilken han gjort besök, bodde långt bort, hade han nödgats göra en lång färd på sjön och han var därför frusen och trött. Det distrikt, till hvars läkare han blifvit utnämnd af styrelsen, var stort.

I hela Skandinavien finnas distriktsläkare, hvilka årligen af staten uppbara en viss lön, hvars belopp är olika allt efter distriktets beskaffenhet. Befolkningen är så gles, att vidsträckta trakter skulle vara i saknad af läkarhjälp, om staten icke trädde emellan, enär läkare eljes icke skulle kunna förtjena sitt uppehälle i de samma. Arvodenas storlek är i lag bestämd och beror på den väglängd, läkarne hafva att tillryggalägga från det ställe, der de bo. Landtdoktorernes lif är i sanning mödosamt, särskildt deras, som hafva sina distrikt vid fjordarne eller på hafskusten. Det enda samfärdsmedel, af hvilket de sistnämnda läkarne kunna begagna sig, är båten, och ofta måste de segla eller ro 40 eller 50 kilometer, ja, ännu längre, hvarjemte de nödgas vara ute i allt slags väder. Varmt erkännande måste egnas dem för deras sjelfuppoffring, och jag undrar icke öfver, att de stå i så högt anseende hos folket.

Från byn Lyngen eller Lyngsejdet går tvärs öfver halfön till Ulfsfjorden en kort dal, i hvilken finnes en god körväg. Efter en färd till sjös, under hvilken blicken njöt af en storartad, ständigt vexlande natur, anlände jag 25 Mars till Tromsö, en af Norges förtjusande småstäder. Befolkningen uppgår till 5,000 personer, husen äro målade och trefliga, och flera mycket vackra villor finnas der. Stadens läge är härligt, och det leende landskapet bildar en slående motsats mot de dystra fjällen. Tromsö är en blomstrande sjöstad, från hvilken årligen expeditioner afgå till Spetsbergen och andra platser på sällfångst. I staden, som utgör säte för stiftsamtmanden och stiftets biskop, finnas några rika och företagsamme köpmän samt flera banker och präktiga skolor.

Min färd öfver de inom polcirkeln mellan 69° och 70° n. lat. belägna fjällen var nu förbi. Jag har på Atlanten varit utsatt för mången storm; ekvatorns tornado har ofta brusat öfver mitt hufvud eller skakat det skepp, på hvilket jag befunnit mig, men af alla stormar, jag någonsin upplefvat, var den, för hvilken jag var utsatt bland de af mig nyss öfverfarna fjällen, den mest storartade jag sett. Då jag tänker på dessa dagar, tycker jag mig ännu höra vindens hvinande och tjut och kommer ihåg, huru jag för att finna skydd hukade mig ned bakom klipporna, medan stormen rasade omkring mig, som om de lössläppta elementen vunnit herraväldet öfver världen och kaos åter kommit.

9 KAPITLET.

Lofotens öar. — Deras pittoreska utseende. — Resan från Tromsö. — En präktig solnedgång. — Raftsundet. — Svolvær. — Tusentals fiskarbåtar. — Torskens vandringar. — Henningsvær. — Ett stort fiskläge. — En vänlig köpman. — Gästfrihet på Lofoten. — Norska styrelsens omvårdnad om fiskarne. — Sjukhus. — Föreskrifter angående fisket. — Telegraflinier. — Fiskarnes bekväma drägter. — Finmarks-båtarne. — Affärden. — Återkomsten. — Priset på torsken. — Lappar på fiske. — På torskfiske. — Tecknet till affärden. — Fiskgrunden. — Fiske med nät. — En eftermiddag hos fiskarne. — Fiske med ref. — En godhjärtad kvinna. — Stamsund. — Tillverkning af torsklevertran. — Fiskarnes gudsfruktan. — En söndag i kyrkan. — En sann prest. — Kurtis på söndagseftermiddagen. — Afresa från Lofoten.

Öfvan polcirkeln ligger mellan 67° och 69° n. lat. icke långt från norska kusten en ögrupp, som heter Lofoten. Dessa öars vilda skönhet är öfverträfflig. Ett nästan hela året stormupprördt haf vräker sig mot deras klippväggar och den varma golfströmmen sköljer deras stränder. Då man far mellan dem, förete deras fantastiska former ett ständigt vexlande utseende och somliga af deras toppar afteckna sig som nålar mot den blå himmeln. Deras ytterlinier framträda klart och skarpt och deras blåroda färg blir dunklare och dunklare, allt efter som de, likt en trolsyn på hafvet, försvinna ur sigte. De äro så vackra, att det ej är underligt att sjömannen i forna tider betraktade dem nästan med vördnad och trodde att en malström *) hindrade tillträdet till dem söderifrån. Om man blickar från dem mot fasta landet, ser man

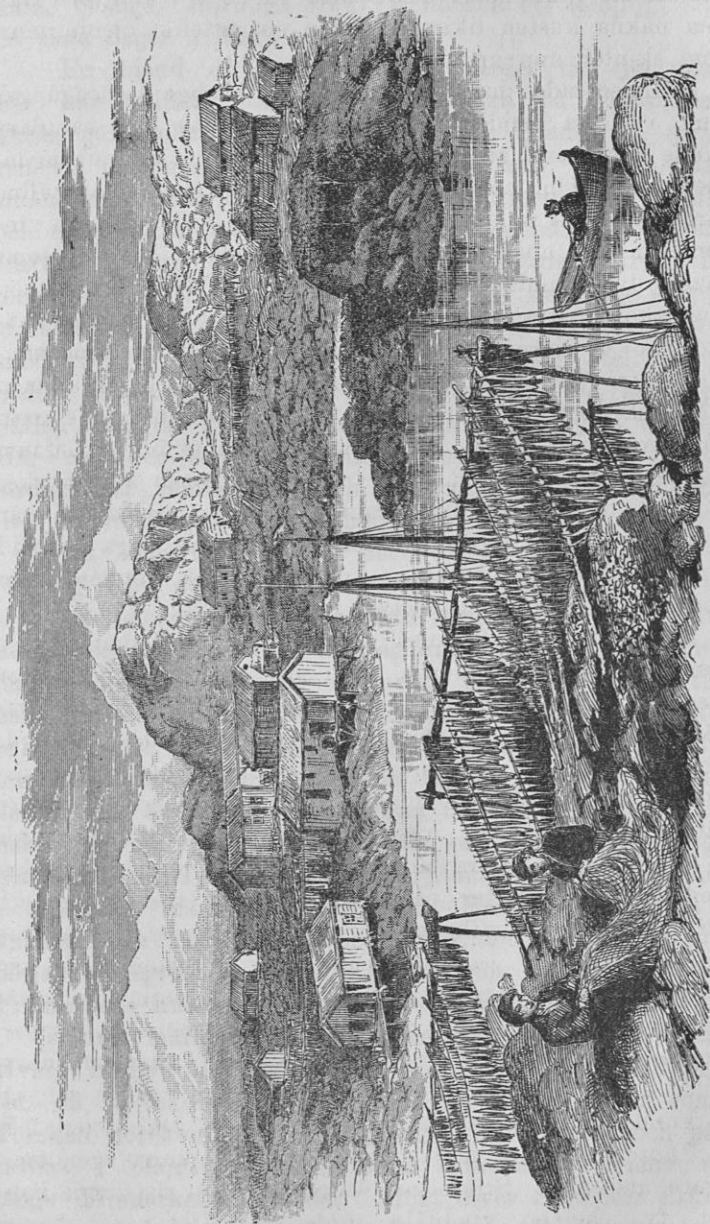
*) Till följd af de stora vattenmassor, som tidvattnet pressar in i sunden mellan Lofotens öar, blifver strömmen utomordentligt stark och bildar den s. k. Malströmmen, hvilken är starkast mellan Lofotudden och Mosken. Utan att vara så fruktansvärd, som man påstått, kan den dock, då vestlig storm rasar om vintern, bilda häftiga hvirflar samt, enligt offentliga uppgifter, rusa framåt med 40 kilometers hastighet i timmen.

hundratals fjälltoppar täckta med snö och jöklar, och från den nakna kusten liknar Lofoten en jättelik, ojemn mur, som skjuter upp ur hafvet.

Ingenstädes har jag sett sådana härliga solnedgångar som i dessa nejder. Om våren är deras glöd så glänsande och stark, att den så att säga utgör en bild af ungdomens eld. Om hösten äro de vackrast, men deras gyllne färgspel är då mildare liksom för att på förhand innan vinterns inbrott antyda naturens kommande hvila. Om sommaren lyser midnattssolen en tid öfver fjällen och hafvet, som sköljer stränderna. Om vintern insvepa rasande snöstormar de höga höjderna i hvitt, medan vindarne söndersplittra vågorna mot de orörliga klippväggarna, men emellanåt inträffar äfven en klar, stjerngnistrande natt, då norrskenet i all sin vexlande skönhet öfver Lofoten slår en glänsande strålbåge. Några af öarna äro mycket stora samt ega bördiga trakter, och stränderna äro här och der kantade med byar och gårdar, som ligga i skydd för det stormiga hafvet. Antingen man kommer från norr eller söder, är anblicken mycket vacker.

Färden från Tromsö söder ut är emellanåt ytterst storartad. Vilda, tandade fjäll med ett fullkomligt alputseende, hvilkas branta sidor äro fria från snö och som här och der uppbära en liten jökel, förekomma i mängd. Vestfjorden, som inneslutes af Lofoten på vestra och fasta landet på östra sidan, afsmalnar mot norr och öfvergår småningom i en irrgång af öar och i Ofotens fjord.

Då vi 31 Mars omkring klockan 7 e. m. nalkades Lodingen, som ligger på Hindö, hade vi framför oss ett skådespel af obeskriflig prakt, nämligen en af de vackraste solnedgångar jag någonsin sett. I öster reste sig fjällen på fasta landet skyhögt, och fördjupningarna mellan dem sågo ut som gyllne, af hvita, snöhöljda toppar omgifna dalar, medan ö efter ö höjde sig i aftonrodnadens milda sken. Taflan var så utomordentligt vacker, att jag ej kunde lägga band på min hänförelse. Då natten föll på, antogo fjällens fantastiska former ett ännu egendomligare utseende. Stjernorna återspeglades i det lugna hafvet, ty icke en vindfläkt rörde sig. Det var i denna

FISKELÅGE PÅ LOFOTEN. EFTER FOTOGRAFI.

kala, ödsliga, stormiga trakt af Norden ett lämpligt slut på sista dagen i Mars månad.

En bland de många härliga färder till sjös, man här har tillfälle att företaga, är den på Raftsundet. Detta går mellan öarna Öst-Vågen och Hindö, och naturen vid detsamma är utomordentlig vacker. Det smalnar småningom, tills det nästan erhåller utseendet af en älf, och omgifves af höga fjäll, som uppstiga från vattenytan. Hafvet är djupt och till färgen grönt, naturen blifver allt mer och mer storartad, öfverallt resa sig underliga toppar af alla tänkbara former högt öfver vattnet, jöklar och snödrifvor ligga på fjällsidorna och härliga fall störta nedför de mörka, väderbitna klipporna. De skrofliga fjällen och de djupa klyftorna höja skådespelets vildhet. Här och der ser man moräner samt block, som tyckes färdiga att ramla ned, och emellanåt far man förbi en liten af stockar upptimrad hydda.

En klar morgon — det var den första April — for jag från detta sund in i en vik, som nästan såg ut som en sjö och var öfverströdd med holmar, samt närmade mig ön Svolve i det jag ångade fram mellan hundratals fiskarbåtar, som nu under fulla segel vände till baka, lastade med nyss fångad torsk. Lofoten är ryktbart för sitt torskfiske, som begynner under senare hälften af Januari och räcker till början af April. Under denna tid äro de öde klipporna fulla af lif. Tusentals fiskarbåtar anlända och hundratals små fartyg ligga trygt bland öarna. Torsken infinner sig, man vet ej hvarifrån, i oräknelig mängd för att leka. Han börjar komma i Januari och begifver sig bort i slutet af Mars eller i början af April, då han styr kosan mot Nordkap och till Finmarkens kuster. Derefter försvinner han för året.

Huru märkvärdiga äro icke fiskarnes vandringar! Hvart begifva de sig? Huru väl känna de ej till den tid, då de skola vända till baka för att lägga sin rom! Torsken förekommer i stor mängd längs kusten och påträffas i ofantliga skaror från Lofotens öar norr ut längs Finmarkens stränder. Högt öfver Svolve's fiskeläge resa sig två klippor, hvilka, såsom folket säger, se

ut som om de kyste hvarandra; de luta sig mot hvarandra ungefär som benen i ett upp- och ned-vändt V. På holmar vid dessa tvillingsystrars fot finnas fiskelägen, men de äro så öfverskuggade af den höga stranden, att man först på nära håll kan se dem. De ligga ofta tätt hopgyttrade, liksom för att skydda hvarandra för vindarne, och hafva därför förträffliga hamnplatser.

Vi dröjde endast helt kort vid Svolveær och efter en angenäm färd kastade vi ankar vid Henningsvær, det ställe, der jag skulle gå i land. Skarpa hvisslingar tillkännagafvo för folket vår ankomst. Från fartygets däck kunde man ej se något tecken till, att platsen var bebodd, men plötsligt framkommo båtar bakom klipporna och lade skyndsamt till vid ångarens sida. Jag lemnade ångbåten och for inom kort in i en af naturen bildad kanal mellan två öar, Henningsvær och Hellandsö, hvarest en oförmodad syn plötsligt visade sig. Der låg nämligen för ankar en mycket talrik flotta, hvilken hittills varit dold för blicken. Sjuttiofem fartyg — slupar, skonare och kuttrar — hvilkas besättningar tillsammans utgjorde 328 man, hade detta år anländt hit. De flesta af dessa fartyg köpte fisken omedelbart af fiskarne. Flera af dem drefvo handel och sålde socker, kaffe, skeppsskorpor, tobak och många andra saker. Der funnos 688 fiskarbåtar, af hvilka 351 kommit för att fiska med nät, men återstoden med ref och krok. Deras besättningar uppgingo inalles till 3,337 man. Med fisk fyllda båtar, af hvilka somliga voro så djupt lastade, att relingarna lågo nästan ända nere vid vattenytan, färdades fram och till baka, lade till vid sidan af ett skepp för att uppgöra ett köp, förde sin last ombord eller begafvo sig i land. Ofantliga mängder torsk voro uppstaplade på stranden, karlar voro sysselsatta med att öppna och rensa fisk och fiskkroppar i tiotusental hängde på stänger för att torka. Kring en mängd hus stodo kärl, fulla med lefver, och hvar enda klippa var täckt af hufvuden. Hundratals båtar lågo vid stränderna och trängdes i den tränga kanalen. Talrika ejdrar, hvilka voro lika tama som ankor vid en gård,

simmade fram och till baka och tycktes hafva reda på, att ingen skulle tillfoga dem något ondt.

Vi rodde framåt tills vi kommo midt för flera stora hus, der vi stego i land. Detta var platsens stora anläggning, hvilken tillhörde en norrman, som var den rikaste i Nordlands amt och egde minst 1,200,000 till 1,600,000 kronor. Jag hade ombord gjort bekantskap med presten och länsmannen, som under denna tid bodde här, och de förestälde mig för värdinnan, hvilken vänligt tillbjöd mig gästfrihet och sade, att jag kunde stanna så länge jag behagade. Denna inbjudning var desto välkomnare, som det icke fans något annat ställe, der jag kunde få härberge. Hennes godhjärtighet afspeglade sig på hennes ansigte. Hennes make var en af desse män, hvilka sjelfve bragt sig upp och skapat sig en stor förmögenhet utan att ändå ändra sina första vanor. Han tillbragte hela dagen i sin bod med att köpa och sälja fisk. Han helsade mig välkommen, men talade icke mycket, ty hans sinne tycktes vara uteslutande upptaget af affärerna. Fiskets lifligaste tidpunkt var nämligen nu inne och han utskippade fisk i vidsträckt skala. Ett stort rum anvisades mig och inom kort var middagen färdig. Eget nog funnos inga barn i familjen. En ung brorsdotter och en väninna hjälpte frun i hennes mödosamma hushållspligter och i att sköta värdinneskapet. Flere personer voro inbjudne till middagen, af hvilka de fleste voro kaptener på fartyg, som lågo här i och för fisket. Länsmannen, presten och doktorn voro gäster så länge fisket varade. Endast två eller tre familjer bo på ön hela året om.

Min värds magasin var något, som var värdt att skåda. Nyss saltad torsk låg packad i långa, djupa, 2 meter höga rader och skulle sedan läggas på klipporna att torka. Torkningen kan försiggå på tre olika sätt. Det första och vanligaste är att skära upp fisken, fläka ut den och salta den samt derefter lägga den på klippor att torka. Det andra är att öppna fiskarna, binda i hop två och två utan att salta dem samt hänga dem på ställningar. Det tredje är att klyfva fisken i halfvor, som endast sam-

manhållas vid gälarna; ryggraden tages derefter ut och fisken hänges på ställningar. Detta sätt är det ojemförligt snabbaste, när luften då verkar omedelbart på fiskens för den samma fullständigt utsatta kött, hvilket ock inom kort blir hårdt som trä. Det tager, allt efter väderleken, en tid af två eller tre månader att torka fisken.

Inom synhåll hade man ön Öst-Vågö med dess djerft uppskjutande, 1,200 meter höga fjällspets Vågekollen, vid hvars fot flera öar ligga och bland dem Henningsvær. Fiskläget är uppfördt på båda sidor om den af två öar bildade kanalen. Fiskarnes hus äro bygda af timmer och innehålla i allmänhet blott ett enda, stort rum, rundt omkring hvars väggar finnas kojor liksom i skansen på ett fartyg. Dessa rum kunna rymma tjugu till tjugufem karlar, som ligga två eller tre till sammans i hvarje koj. Som det emellertid icke fans några kvinnor, som skötte städningen, voro bäddarne allt annat än inbjudande. I husen såg det mycket snuskigt ut och det sades, att ohyra fans i de samma i stor mängd. Deras omgifningar voro dock det allra värsta. Marken var genomdränkt af blod och öfvertäckt med afskråde, och fiskhufvuden lågo och torkade öfverallt på klipporna, hvarjemte kärl, fulla med rutten lefver, saltad rom och torsktungor samt fiskar, som i tusental voro upphängda för att torka, till sammans åstadkommo en allt annat än angenäm lukt. Hvert båtlag betalar 120 torskar som hyra under fisket och hvert hus inbringar 480 fiskar. Alla husen på ön, liksom denna sjelf, tillhörde min värd.

Den norska styrelsen vårdar sig faderligen om de män, hvilka utgöra en så vigtig del af befolkningen och i så hög grad bidraga till landets välmåga och lycka. Om icke fisket vore, skulle många trakter af denna klippkust vara obebodda. På flera öar äro små sjukhus uppförda, och under fisketiden sänder staten på sin bekostnad läkare, som afgiftsfritt vårda de sjuke. De sistnämde behöfva blott betala medikamenterna, för hvilka de erlægga pris, som nått och jemt täcka kostnaden för de samma. En mycket obetydlig afgift betalas i skatt för den sålda fisken och de på sådant sätt erhållna inkom-

sterna användas att bestrida omkostnaderna för sjukskötarne. Ett förslag var å bane att bygga ett stort sjukhus på Henningsvær.

Försäljning af sprit- och rus-drycker var klokt nog alldeles förbjuden, och under min två veckors vistelse härstädes såg jag blott en enda drucken karl. Han hade skaffat sig sitt bränvin från något ställe, som låg utom fiskeområdets domvärjo. Detta förbud mot rusdrycker återkallar i minnet den varning, som gifves i vikingabalken:

Vin är Valfaders dryck, och ett rus är dig undt, om du endast med sansning det bär:
den som raglar å land kan stå upp, men till Ran, till den söfvande raglar du här.

Förr fingo inga nät och refvar utläggas och tilläts för öfrigt ej något slags fiske från lördagskvällen till måndagsmorgonen, men 1869 antogs en lag, som medgifver fiskarne rättighet att taga upp sina nät till klockan sju på söndagsmorgonen. Högsta plikten för fiske under den förbjudna tiden är 4,000 kronor.

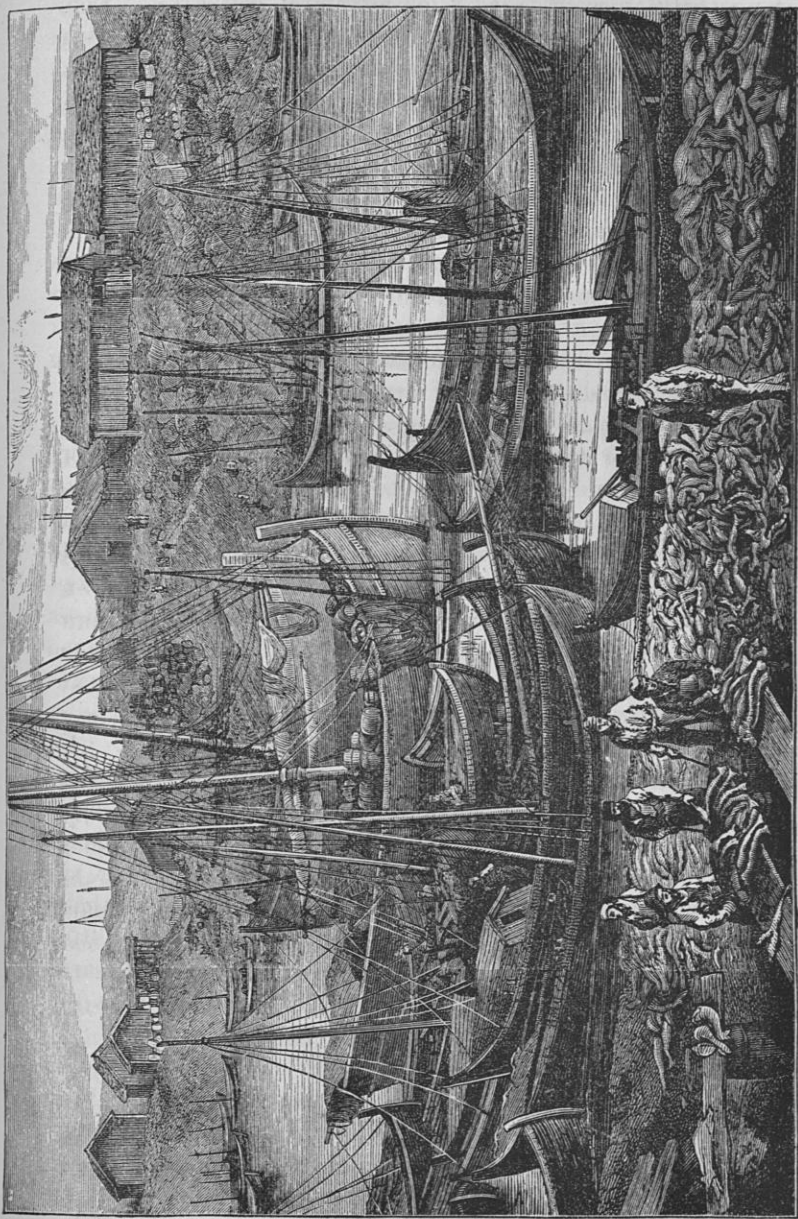
En sjöofficer, som kallas *opsynschef*, har högsta öfverinseendet öfver det hela. Under sig har han länsmän, hvilka öfvervaka, att förordningarna rörande fisket efterleivas, och häkta dem, som öfverträda de samma. En domare reser omkring och håller ting på olika ställen samt afgör tvistigheter mellan fiskarne och straffar hvarje lagbrott. Örlogsfartyg kryssa omkring för att hålla vakt, telegraflinier förbinda fiskets hufvudstationer, och antalet af den fångade fisken är för hvar dag bekant icke blott härstädes utan äfven i hvarje norsk hamn. Alla anstalter tyckas vara vidtagna för att staten skall kunna inhösta sin skörd ur hafvet.

Fisket börjar i slutet af Januari. Från 24 Januari till 8 Februari få fiskarne icke lägga ut från stranden före klockan 7; sedan få de icke lägga ut före klockan sex och från 22 Mars till 14 April icke före klockan fem. Torskfisket är faktiskt slut efter 14 April. Fiskarflottan är indelad i tre klasser, nämligen i båtar, som fiska med *liner*, d. v. s. med refvar och en mängd krokar, båtar, som fiska med *garn* eller nät, och båtar,

som fiska med *dybsagn* eller enkel ref och krok. Lofotens fiskgrund indelas i 21 distrikt. Alla båtar i hvar och ett af dessa måste begifva sig i väg på en gång och de måste allesammans återvända samma dag samt om möjligt på ungefär samma tid. Hvarje fisk-distrikt är betecknad med sin särskilda bokstaf och hvarje båt har ett nummer. Hvarje fiskares namn införes i en längd tillika med uppgift på hans hemvist, födelseår o. s. v., så att man i händelse af olycka kan lemna bestämda upplysningar om besättningen på en saknad båt. Förr voro karlarne tvungne att under hela tiden stanna kvar i det distrikt, de valt, men numera kunna de begifva sig från det ena distriktet till det andra, ehuru de dock genast måste anmäla sig, innan de börja att fiska.

Med förvåning såg jag, huru väl fiskarne voro klädda. Ingen led af köld till följd af för tunna plagg och ej heller såg man någon som var trasig. Allesammans buro tjocka strumpor och hade vattentäta oljekläder samt präktiga sjöstöflar. Det vittnade fördelaktigt om den flit och sparsamhet, som voro rådande i dessa fiskares enkla hushåll och familjer, att nästan allt hvad de hade var förfärdigadt hemma. De hade allesammans sina torftiga hem antingen vid fjordarna på kusten eller på någon holme. Hvar och en lade sig tidigt. En sådan stadga och ett sådant godt uppförande, som dessa hafvets härdiga söner ådagalade, har jag icke sett i något annat land. Under min vistelse vid Henningsvær egde aldrig något gräl eller slagsmål rum, och länsmannen var den ende person, som fans derstädes för att upprätthålla skick och ordning. Vid alla dessa fiskstationer är allting i lika säkert förvar, som i fiskarnes egna hem. Dörrarna stå öppna, kistorna läsas ej och det kan aldrig falla någon in att stjäla fisk, som hänger på torkning.

De båtar, som användas, äro af två slag. Det ena slagets båtar äro öppna, 9 till 10 meter långa och 1 m. 75 cm. till 2 meter breda. Finmarksbåtarna äro längre — de hålla 10 till 12 meter i längd eller ännu mera — och äro 2 meter till 2 m. 25 cm. breda samt hafva på akterdäck ett litet hus. En ungefär ett par meter lång stång

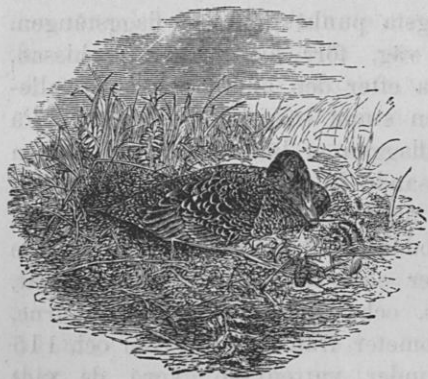
HENNINGSVÆRS FISKELÅGE.

utgör rorpinnen och skötes af den längst akter ut sittande roddaren, hvilken både styr och ror samt derigenom insparar en mans arbete. I kajutan, som är 2 $\frac{1}{2}$ till 3 meter lång, kunna fiskarne finna skydd på hafvet och i den samma finnas sofplatser, enär karlarne icke hvarje dag vända åter till land. Den efter en af mina fotografier utförda planschen på sidan 149 visar båtarnes utseende. Man har äfven små båtar, som begagnas att frakta fisk från stranden till fartygen; de äro icke mer än 3 meter långa och 1 m. 25 cm. breda.

Dagen efter min ankomst var jag uppe klockan fyra på morgonen för att åskåda fiskarflottans affärd och stälde mig vid den på öns högsta punkt uppresta flaggstången. Ingen får gifva sig i väg, förr än flaggan är hissad. Fiskarne kommo den ena efter den andra och sutto alle-sammans i sina båtar en stund innan tecknet gafs. På slaget fem upphissades flaggan af länsmannen och luften fylldes af det starka, brusande ljudet från de många tusen årorna, som på en gång neddoppades i vattnet och sedan under en lång stund roddes med en alldeles förvånande regelbundenhet. Allt efter som båtarna rörde sig framåt, började de att skingras, och då de nådde fiskbankarne, som lågo 10 till 12 kilometer från Henningsvær och 115 till 175 meter djupt under vattenytan, voro de vidt spridda. Från höjden, der jag befann mig, kunde jag se fyrbåken på Hellandsö, hvilken ö ligger midtemot och bildar den kanal-liknande hamnen. De låga holmarne sågo nu mycket ödsliga ut och landskapet, som på afstånd ter sig så vackert, var på nära håll melankoliskt och dystert.

Klockan tio började den ena båten efter den andra att återvända och vid middagstiden hade hela flottan kommit till baka med en omätlig mängd fisk. På Henningsvær blef det åter lifligt. Båtar foro fram och till baka och ilade från fartyg till fartyg, fiskarena sökte att sälja sin vara så fördelaktigt, de kunde, och alla voro ifrigt sysselsatta. På däck lågo de fiskar, som nyss fångats. De rensades ombord, tvättades, saltades och lades på hvarandra i lastrummet. Fartygen skulle efter fiskets slut

begifva sig hem till någon enslig gård vid en fjord och deras last skulle torkas på klipporna. Priset på fisken var något olika för hvarje dag allt efter fångstens storlek. Denna dag var det 28 kronor för hundradet utan lefver, rom och hufvuden. Ibland är det mindre. Stora skaror af änder och måsar kalasade på den massa affall, som låg utkastadt på vattnet. Fångsten sades denna dag uppgå till nära 350,000 torskar, och jag har hört, att den ibland kan uppgå till en half million om dagen. Många båtar urlastade sina laddningar här och der på stranden, hvarest karlar höllo på med att göra fisken i

EJDER.

ordning. De personer, som sysselsatte sig med detta slags arbete, voro klädda i vida byxor, förkläden och ett slags manschetter af läder. En karl afskar hufvudena, en annan tog ut inelfvorna och kastade dem till sidan, andra åter lade hufvudena, lefvern och rommen för sig sjelfva. Den sistnämnda nedlades och saltades

i kärl, af hvilka hvart och ett innehöll rommen efter 300 fiskar och kostade 35 kronor. Dessa kärl skickas till Frankrike och Italien, der deras innehåll användes som bete vid sardinifisket. Lefvern lades i särskilda kärl, såldes till köpmännen och fick stå, tills den ruttnade, hvarefter torsklefvertran bereddes af den. Två tunnor fet lefver skall lemna en tunna brun tran. Tungorna saltades, och dessa behöllo fiskarne för eget bruk. Hufvudena lades på klipporna att torka, för att sedermera användas hemma till föda åt boskapen eller för att jemte benen säljas till en fabrik som låg strax bredvid på en annan ö och i hvilken gödningsämnen bereddes af fiskaffall.

För några dagar sedan hade jag farit öfver snötäckta fjäll och på tillfrusna sjöar och älfvar. Mina dragare voro då renar och min drägt lapsk. Nu var jag klädd som norsk fiskare.

Som jag redan från första stunden, jag landsteg på Skandinavien's jord, bestämdt föresatt mig att se allt med egna ögon och icke lita på hörsagor och beskrifningar, beslöt jag att medfölja på fisket. Länsmannen var nog vänlig att utvälja den båt, med hvilken jag skulle färdas. Då jag kom ut, herskade djup tystnad kring fiskarnes bostäder och man hörde ingenting annat än måsarnes gälla skrin. Båtarna lågo färdiga för affärden vid stranden. Inom kort var det dock slut med lugnet och stillheten. Karlarne började infinna sig, och snart var allt idel verksamhet. Jag anlände till Lofoten i en lycklig stund, ty vädret var nu för första gången under vintern vackert. Förut hade orkaner och yrväder oupphörligt rasat och året hade varit ett af de stormigaste, man på länge haft. På min båt stod bokstafven H, som betecknade, att han kom från Henningsvær, samt talet 87, och han var bemannad med sex personer. Han tillhörde Evert Arntsen Kildal från Melö, hvilket sistnämnda är ett ställe på Nordlands kust. Kildal var en af kyrkvärdarne i sin församling och hade namn om sig att vara en god kristen. Besättningen utgjordes af två kraftiga, äldre karlar, två yngre, omkring tjugu år gamla män och en fjorton års gosse, som genomgick sina läroår. De norska fiskena äro utomordentligt präktiga skolor för bildande af sjömän, och det är icke underligt, att normännen räknas till de mest framstående sjöfarande nationer i verlden, icke blott för sin duglighet på hafvet utan äfven för sin ärlighet, sin goda karaktär och sin manstukt. Allas blickar voro riktade på flaggstängen. Plötsligt for flaggan i höjden och tusentals åror doppades ned i vattnet. Vi rodde ut ur kanalen, och som vinden var gynn-sam, närmade sig båtarna stadigt och jemnt fiskgrunden. Besättningarna hade pålitliga kännemärken i de omgifvande fjällens lägen och hittade med stor säkerhet sina utlagda don.

Hvarje fiskare har sina särskilda bojar, på hvilka finnas olika tecken för att han skall kunna känna igen dem. Vi foro till den första, som utgjordes af en omkring 1 meter 20 centimeter lång rulle af granträ, vid hvars midt den tjocka linan, som uppbar nätet, var fäst. Då linan halades upp, drogo två karlar nätet in i båten, hvilket är det mödosammaste arbetet. Bakom dem lade två andra karlar nätet i fullkomlig ordning. Bredvid dem, som halade, stod en karl och lösgjorde fisken samt kastade den i båten. Ungefär tjugu nät, af hvilka hvart och ett var fyrtio meter långt och fyra till sex meter bredt, voro bundna tillsammans. Åtta minuter åtgingo för att upptaga ett nät till ytan och femtio minuter för att draga upp allesammans. Huru lång tid det behöfves för inhalandet af nätet, beror naturligtvis på mängden af den fisk, som fångats, och på värdet. Ehuru vi erhöilo åtskilligt med torsk, fingo vi dock icke något särdeles stort antal, emedan en del af fisken begifvit sig till något annat grund. Vi fingo blott litet öfver trehundra, men stundom kan fångsten blifva dubbelt så stor, och båtarne blifva då djupt lastade.

En rådplägning hölls om, hvar vi å nyo skulle lägga ut näten, och då vi sågo andra begifva sig till en punkt norr ut, beslöt besättningen att äfven fara dit och der lägga ut dem för natten. Åt hvad håll fisken skall gå, kan man blott gissa, och huruvida man har lycka eller ej under fisket, beror endast på, om man anträffar de riktiga ställena. Det var motvind och vår bestämmelseort låg omkring 15 kilometer långt bort. Det var en mödosam rodd, och fem timmar åtgingo för att nå grundet. Båtarne voro alldeles för tunga för besättningarne att ro i ett sträck och man drog därför emellanåt den fördel, man kunde, af vinden och kryssade. Under tiden undersökte karlarne sina nät, och fyra sådana jemte tillhörande draglinor ersattes af andra, som man tagit med sig. Derefter började vi att loda. Vid första försöket träffade vi ingen botten, oaktadt vi släpte ut lodlinan så lång hon var, d. v. s. tvåhundra-trettio meter. Vid andra försöket, som gjordes litet längre fram, funno vi botten på tvåhundra me-

ters djup. Långs hela nätet sutto på vissa mellanrum glaskulor af 10 centimeters genomskärning, hvilka voro omspunna med nätverk och fastbundna med ett omkring 1 meter långt snöre. De tjenade till att hålla nätet upprätt, medan stenar vid undre änden höll den sänkt mot botten. Vi kastade slutligen ut den första bojen; en karl lade ut nätet, medan en annan lade ut bojen från båtens akter. Då de kommit till det sista nätet, nedsläptes detta med en vidfäst tung sten och med fyra upptill fastgjorda bojar för att få ligga kvar till följande dagen. Klockan tre kommo vi till baka till Henningsvær utan att någon af oss smakat en bit sedan vi begåfvo oss bort. De, som fiskade med ref, hade denna dag tur, och hvart och ett dylikt båtlag erhöll i medeltal 300 torskar. I näten hade ett par laxar fångats, något som icke är sällsynt.

Jag ombads att tillbringa återstoden af dagen hos mina nyförvärfvade vänner, hvilka bodde i samma hus som tre andra båtbesättningar. Jag antog inbjudningen på vilkor, att jag skulle få spisa deras vanliga kost. Middagen utgjordes af ett slags gröt eller pudding, som bestod af skeppsskorpor, lefver och fisk. Jag höll så god min, jag kunde, men måste erkänna, att jag icke fann synnerligt stort behag i anrättningen.

Det är mycket ondt om ved och han är särdeles dyr, emedan han måste anskaffas från de andra öarna eller från fasta landet. Fiskarne använda så litet deraf som möjligt och uppblanda honom med späck för att underlätta förbränningen. Några af karlarne bjödo mig på en kopp kaffe, hvilken jag icke kunde afslå. Vi talade om utsigterna för fisket, som nu närmade sig sitt slut. De beräknade, att fiskarne i medeltal skulle få en förtjenst af 250 till 280 kronor hvar, men i somliga båt-lag, som varit särdeles lyckliga, skulle karlarne erhålla en vinst af 350 till 400 kronor. Vi språkade om äfventyr på fisket, om de förfärliga stormar, som ofta plötsligt uppstå, och om, huru fiskarne icke sällan med knapp nöd kommit undan. Två eller tre år förut hade 123 män på mindre än en timme gått till botten. Alla talade

mycket vänligt om min värdinna och utropade: "Gud välsigne henne!" Man berättade för mig, att hon på ett ställe i sitt hus hade ett förrådsrum och att mången fattig stackare gick in dit genom bakdörren. Hon hade der mjöl, kaffe, socker, bröd och många andra saker, och då karlarne icke erhöilo kredit af hennes man, gingo de ofta till henne. Hon hade vänner bland fiskarne och viste, hvilka som voro fattiga och hade stora familjer att underhålla. Mången hade smugit sig bort från detta hus med ett paket socker, kaffe eller bröd och icke sällan äfven med litet penningar åt sin hustru. "Hon gör allting så tyst och stilla", sade de, "att ingen vet någonting derom, men då vi se någon begifva sig från huset genom bakdörren, veta vi alltid, att hon gjort en god gerning."

Ett af de vackra, utmärkande dragen hos den norske fiskaren och sjömannen, som aldrig lemnat sitt fosterland, är hans gudsfruktan, och sällan yttrar han en ed. Under de år, jag vistades i landet, hörde jag aldrig en dylik man svära, huru ond han än var eller huru stor anledning han än hade att vredgas. De näpsa sin angripare utan att utösa föbannelser öfver honom. I detta afseende äro de bättre än sina bröder i södra delen af Sverige och dessutom fogligare.

Följande dag skulle jag begifva mig ut för att åse fisket med ref och måste följaktligen medfölja en annan sorts båt och ett annat lag. Hvarje farkost af det här åsyftade slaget har vanligen 24 refvar. Befälhafvaren på den båt, med hvilken jag for, var Hans Mikkel Nikolaisen från Tennevold i Ebestad, ett ställe icke långt från Tromsö. Han var gift och hade barn, och lyckan lyste ur hans ögon, då han talade med mig om sin hustru och sina små. Hans båt var mycket mindre än den andra, enär fisket med ref är ett mycket lättare arbete, och hela besättningen utgjordes af två haflappar och tre kraftige karlar. Vinden var god ända från affärden och vi foro hastigt förbi fyrbåken på Hellandsö. Nära Henningsvær voro på endast några få kvadratkilometers yta omkring 1,000 båtar spridda, ty sådana hade äfven infunnit sig från andra fiske-stationer. Efter fyra timmars förlopp

anlände vi till det ställe, der refvarna lågo, och fälde seglet. Åtskilliga bojar togos upp i båten och derpå började inhalningen af refvarna med hjälp af en liten vals på långsidan. Fyra refvar, af hvilka hvar och en var tvåhundra meter lång, voro förenade med hvarandra. Krokarnes sutto på 1 m. 15 centimeters till 1 m. 50 centimeters afstånd från hvarandra och voro merendels 120 på hvar ref. Med vissa mellanrum voro bojar fästa vid refven för att hindra denna att snärja i hop sig och att sjunka för djupt. Refvarnes sammanlagda längd utgjorde i medeltal för hvar båt, på hvilken man fiskade med krok, vid pass 4,800 meter. En ofantlig mängd dylika refvar utläggas tillika med näten hvarje dag i hafvet och upptaga kilometerlånga sträckor i vattnet. Vi hade icke tagit upp fyrahundra meter af refvarne förr än det befans, att de drifvit mot ett nät och att några krokarnes fastnat i detta — en förarglig, men ofta inträffande händelse. Vi lyckades dock utan särdeles mycket besvär lösgöra krokarna och fortsatte att hala in fisken, som vi fingo i stor myckenhet. Längre fram hade en del af vår ref trasslat in sig med tre eller fyra refvar, som tillhörde andra fiskare, och vi måste använda stor möda på att skilja dem. Karlarna känna mycket väl igen sina refvar, och detta så mycket lättare som för större säkerhets skull hvar och en af dessa här och der är märkt med distriktets bokstaf och båtens nummer. Arbetet var ansträngande och långsamt, enär genom tidvatten och strömmar de olika refvarne ganska betydligt snärjt in sig med hvarandra. Sedan refvarna blifvit skilda, kastades de till baka i vattnet med den påsittande fisken. Då vi fingo upp änden af vår tredje ref, sågo vi att hon afskurits med knif; återstoden med alla dess fiskar, som antagligen utgjort omkring 75 stycken, hade gått förlorad. Då refvarne hafva allt för svårt snott i hop sig med hvarandra, måste de understundom afskäras och inhalas i båten. I dylikt fall föra karlarna dem med sig till land och lemna den på dem funna fisken till egaren, som man alltid har reda på genom märkena på donen. Sedan be-

gåfvo vi oss till de andra bojarne och togo upp en annan ref. Inalles erhöilo vi 373 stora torskar.

Sedan vårt fiske var slut, foro vi till flera af de båtar, som befunno sig i närheten, och gjorde förfrågningar om vår förlorade ref. Vid en eller två tillfällen titade mina karlar misstänksamt i båtarne, då vi kommo längs de samme. Ibland, då fiskarne påträffa refvar insnärjda i sina nät, nödgas de draga alltsammans om bord för att kunna reda trasset och lemna sedan fisken till dess egare. I några båtar funnos refvar, som icke tillhörde dem och hvilka besättningarna ämnade taga med sig i land. Då fisken stjäls, kastas redskapen bort, men detta händer mycket sällan. Synbarligen misstänkte många båtlag hvarandra, och man berättade för mig, att somliga fiskare taga fisk, som icke tillhör dem, helt enkelt för att skaffa sig ersättning, enär de tro att andra, som hittat deras refvar, gjort det samma. Naturligtvis är det mycket svårt att bevisa dylika slags tjufnader, men om den brottslige ertappas, straffas han strängt af domaren. Vi lade åter ut refvarna, sedan unga, i två delar klufna sillar, satts på krokarna som bete. Man klagade allmänt detta år öfver, att det var så ondt om bete och att detta var så dyrt. Det fins folk härstädes, som endast sysselsätta sig med att fånga agnfisk för att sälja den till fiskarne, och min värd hade en liten ångbåt, som under fisketiden användes till dylik fångst. Då fiskgrunden ligga nära, återvända de, som använda ref, till land och begifva sig sedan å nyo ut, hvilket för öfrigt äfven är förhållandet med dem, som fiska med nät.

Efter en annan, två timmars lång färd kom jag från Henningsvær till Stamsund. De mörka klipporna, som reste sig öfver det lilla fiskeläget, förlänade ön ett dystert utseende, ehuru flera gårdar ligga på den samma. En mängd holmar nära stranden, emellan hvilka farleden slingrade sig fram, bildade en utmärkt hamn. Fiskarbåtarne voro härstädes få, ty största delen af fisken på de i närheten af öarna liggande bankarna hade vandrat sin kos, och han återvänder sällan under samma årstid. Endast några små fartyg höllo på att fylla sin last, in-

nan de skulle afsegla. Jag fäste min uppmärksamhet vid ett trefligt hus, som egdes af den förnämste köpmannen på platsen och hvilket äfven var värdshus. Flera byggnader vid stranden hvilade delvis på pålar, och af timmer uppförda boningshus lågo här och der mellan kliporna vid höjdernas fot och bredvid blocken, som nedrasat från bergsidorna. Fartyg och båtar lågo för ankar i den tränga hamnen eller bland öarna, och stället hade ett långt vildare utseende än Henningsvær. Björkar växte på ön och det sades, att de förekomma allmänt i en af dalarne. Nära fiskläget ligger vid hafvet en dal, i hvilken två eller tre gårdar finnas.

Afsigten med min färd till Stamsund var att besöka herr M., en ryktbar tillverkare af en torsklefvertran, som i Förenta staterna åtnjuter stort och välförtjent anseende. Rummet, der tranen tillverkades, var icke mycket stort, men allt var särdeles snygt. Flera karlar voro sysselsatte med att skilja den goda lefvern från den dåliga, och all lefver hade nyss tagits ur fisk, som fångats samma dag. Den feta och friska lefvern var hvitaktig, medan den sjuka var grönaktig och den magra röd. Jag förvånades öfver att se en sådan mängd sjuk och mager lefver. Tiden för att erhålla den bästa skulle snart vara förbi; det händer att torsken anländer till Lofoten, då hans lefver är som allra förträffligast. Karlarne förforytterst noggrant vid utväljandet af de bästa sorterna. Sedan lefvern skilts, lades hon i en stor behållare, sköljdes mycket väl med varmt vatten och lades derefter på ett metalltrådsnät för att vattnet skulle rinna af. Utomordentligt stor omsorg användes vid alla de olika skedena i förfärdigandet af tranen. I rummet stodo fem stora, höga, runda kittlar eller pannor, kring hvilka ånga gick med ett tryck, som aldrig öfversteg 2 kilogram. I dessa kärl kokade lefvern mycket sakta i åtta timmar, hvarefter tranen silades två gånger genom bomullsduk och haldes i stora, säkert hoplödda bleckkärl. Den erhållna vätskan var klar och vit och jag tyckte, att hon var fullkomligt ren, ehuru beredningen ännu icke var slut. Tranen skeppas till Kristiania, der han undergår en kemisk behandling,

som friar honom från de mikroskopiska blodkulorna och från stearin; derefter silas han genom papper och är då färdig för marknaden. En sorts, brun tran förfärdigas af återstoden, och af det som sedan är kvar göres ett gödningsämne, som skall vara mycket kraftigt. Vid förfäringssättet låder intet af den vidrighet, hvilken utmärker den metod, som eljes vanligtvis användes vid beredandet af brun tran, då man låter lefvern ruttna, afskummar tranen och sedan kokar den samma.

Jag önskade högeligen att besöka de sydligaste öarna, hvilkas invånare lära hafva mycket ursprungliga seder, men ångbåtarna anlöpa dem blott två eller tre gånger om året och endast under fisketiden. Jag föredrog att återvända till Henningsvær, ty ehuru vädret efter allt utseende skulle fortfara att vara vackert, tillkännagaf dock den fallande barometern att en förändring förestod. Jag sysselsatte mig med att taga afbildningar af Lofoten och fiskarebostäderna. På aftonen var jag vittne till ett af de mest storartade norrsken, som jag någonsin sett i norden. Den lysande, röda kronan var utomordentligt ståtlig och tycktes nästan hänga öfver öarna.

Vid Henningsvær finnes en kyrka, och en prest bor der under den korta fisketiden. Om lördagen utläggas inga nät eller refvar, enär fiskarne till följd af lagens föreskrift icke hafva tillräcklig tid att på söndagen begifva sig till dem och taga upp dem. Allt köpande och säljande upphör; kaptenerne gå i land; fiskarne raka sig och taga på sig sina bästa kläder. Hvilodagen har kommit.

Söndagen 6 April egde sista gudstjensten under fisketiden rum vid Henningsvær. Kyrkan var fullpackad med mera än 3,000 fiskare, af hvilka hvar och en hade med sig sin psalmbok. Ingen bar amuletter eller målningar, ty de litade först och främst på Gud och sedan på sig sjelfva i farans stund. Presten höll en utomordentlig uppbygglig predikan. Det var, sade han, den sista predikan under detta fiske, och församlingen skulle snart spridas åt olika håll, och då den ett annat år skulle komma till baka, skulle kanske några af de nu närvarande saknas. Med tårar, som flödade nedför hans kinder

och utvisade styrkan af hans känslor (han var en allt igenom god menniska, som icke blygdes för att lägga i dagen sin rörelse), sade han dem att det fans ett lif efter detta, att döden snart skulle komma och att de måste tänka på sina själar samt förtrösta på herren Jesus Kristus. Han slutade med att allvarligt uppmana dem att älska Gud, att hata synden och att följa rättfärdighetens väg. Denna predikan framkallade tårar i mångens ögon och verkade, att alla voro tankfulla, då de gingo från kyrkan.

Det var i sanning vackert att skåda så många af de bland nordens klippor och bland stormar och försakerelser uppvuxne männen egna skaparen sin dyrkan. Jag tviflar högligen på, att man kan få se en dylik syn i något annat kristet land. Icke en enda fiskare på Henningsvær blef denna dag hemma i sin stuga, så vida han ej hindrades af sjukdom. På eftermiddagen var det rum, som beboddes af den hyggelige presten, hvilken i förbigående sagdt var en mycket vacker karl, öfverfylldt af fiskare, som kommit för att säga farväl, tacka honom för hans predikningar eller göra några spörsmål i religiösa angelägenheter. Jag gjorde honom äfven ett besök och beundrade hans belevade sätt mot dessa hafvets djerfve söner. Han var en verklig *gentleman*. Under vårt samtal berättade han, att han under detta fiske sålt 15 stora biblar till 3 kronor, 15 testamenten till 60 öre och 15 psalmböcker till 20 öre stycket. Söndagen var den dag, på hvilken fiskarena för sina surt förvärfvade penningar merendels köpte — och det med glädje — dessa böcker. De voro för stolta att vilja mottaga dem som gåfva, men då och då plägade den godhjertade prestmannen helt grannlaga säga till en karl, som sätt med mycket stor familj eller icke haft lycka med sig under fisket: "Jag önskar att som ett litet minne af mig få lemna denna bibel, detta testamente eller denna psalmbok åt er hustru."

Eftermiddagen tillbragtes under sällskapliga förströelser. Grannarne besökte hvarandra och talade om sina hem. De yngre fjäsade för herr D:s pigor och ett par andra tjenstflickor i granngårdarne. Kvinnor stodo

högt i kurs, ty som fiskarena icke medfört sina hustrur och döttrar, voro de nyssnämnda de enda som funnos på platsen. Flickorna hade därför ock på lördagsaftnarne och söndagseftermiddagarne en stor mängd beundrare, och pojkarne ströko, när helst anledning dertill yppade sig, förbi deras hus för att uppfånga en skymt af de sköna. Voro de nog lyckliga att möta någon af dem, fjäsade de för henne och sökte att inleda kurtis, en sak som hade föga utsigt att lyckas, enär någon annan, som för sin del lurat på lägligt tillfälle, med all säkerhet afbröt samtalet. Menniskonaturen är i detta hänseende sig lik i hela världen.

Fiskarens lif är mödosamt. I dagbräckningen begifver han sig ut och när han måste ro mot vinden, återkommer han ofta alldeles uttröttad. Alla äro, sedan de kommit till baka och intagit sitt första mål, ytterst ifrigt sysselsatta utomhus. De, som icke rensa och göra i ordning fisken, skära agnfisk för refvarna, ersätta de förlorade donen med andra och laga näten.

Barometern hade alldeles rätt, ty det oväder, hvarmed han hotat, kom den 8 med mycket stark storm, som emellanåt nästan öfvergick till orkan. Ingen båt fick begifva sig ut. Mörka moln skockade sig i nordvest och våldsamma byar jagade dem uppåt himlahvalfvet. Det snöade starkt och efter en tid var marken ända ned till hafvet öfverhöjld af ett tjockt snötäcke. Jag steg upp till högsta punkten på Henningsvær, hvarifrån jag kunde se huru de vreda vågorna slog mot klipporna, upplöste sig i fradgande skum och söndersplittrades i tusentals småpartiklar. Till utseendet orsakade de ingen skada, men dock var hvarje bölja, som slog mot stranden, starkare än klippan och lemnade spår efter sig. På toppen af Hellandsö stod fyrbåken alldeles oantastad, ty bränningen kunde icke nå den samma, och då det blef natt, glänste hans klara ljus likt en stjärna ofvan synkretsen. I hamnen var det fullkomligt lugnt och hafvet der låg stilla. Vinden strök öfver fartygens master och då man såg den lugna, smala kanalen mellan Henningsvær och Hellandsö, kunde man icke ens drömma om,

att ett upprördt haf vräkte der utanför. En del af kanalen är dock icke fullt skyddad för sydlig vind. Vid påsken var stormens häftighet ännu oförminskad och följande söndag rasade han med en sådan våldsamhet, att man kände sig tacksam öfver att befinna sig på land.

Väderleken är på dessa öar underkastad stora vexlingar. Häftiga stormar följas af särdeles vackra, lugna och klara dagar. Temperaturen var för denna årstid märklig och mildare än på fasta landet. Den 31 Mars var marken på det sistnämnda ända till hafvet täckt med snö, medan denne på Lofoten upphörde ett par hundra meter ofvan vattenytan. Den 1 April, då vi foro genom Raftsundet, visade termometern på däck 11° varmt. I samma nejd visade termometern år 1871 i slutet af Juli månad och vid nordostlig vind $4\frac{1}{2}^{\circ}$ och under varmaste delen af dagen 6° öfver fryspunkten. I några af de skyddade vråarna vid Stamsundsfjällens fot, der stenarne återkastade solstrålarnes värme, blommade tusenskönor 7 April, och man försäkrade mig att dylika varit utslagna föregående år redan i slutet af Februari. Under de senaste sex dagarne hade värmegraden vid Henningsvær vexlat mellan $5\frac{1}{2}^{\circ}$ och 7° , och en dag steg termometern till 11° i skuggan utan att på något sätt vara utsatt för solstrålarnes inflytande. Den 7 April var lägsta värmegraden vid Stamsund $3\frac{1}{3}^{\circ}$ till $4\frac{1}{2}^{\circ}$. Detta var den vackraste och varmaste väderlek, man detta år haft.

Ångaren *Nordstjernen* hade anländt midt under en högligen stormig tid och låg nu skyddad af fjällen lugnt för ankar der utanför. Ehuru vinden med stor styrka svepte fram emellan öarna, var vattnet dock stilla, emedan det icke fans tillräckligt stor yta för blåsten att röra upp några vågor. Under fyra dagars tid var allt fiske förbjudet. Fångsten hade dessutom förut varit ringa och fiskarena, som ämnade sig norr ut, hade redan i tusental begifvit sig i väg. Många af dem ärnade under påsken stanna i Tromsö. Deras färd i de små, öppna båtarna skulle varda svår, och dessa Norges härdade söner skulle komma att råka ut för stormar och yrväder, regn och snöglopp, köld och väta, men hafvet är deras element

och vinden den musik, de älska. De äro äkta afkomlingar af de gamle vikingarne.

Ångaren väntade på att stormen, som nådde sin höjdpunkt fredagen och lördagen den 11 och 12, skulle sakta sig. Jag afreste från Lofoten 13 April, sedan jag tagit afsked af dem, som visat sig så goda och vänliga mot mig. Fartygets däck var bokstafligen fullpackadt med fiskare, och deras tunga tråkistor stodo allestädes uppstaplade, liksom äfven öfverallt lågo nät, refvar och köksredskap. Alla fiskarena voro godlynta naturer och skrattade, pratade samt talade om fisket vid Finmarkens kuster. De sofvo på däck, hvar helst de kunde, ty knapt en enda af dem hade tagit andra-klass biljett. De ville spara på sina penningar och nöjde sig med tredje-klass. Om några dagar skulle Lofoten vara fullkomligt öde och fiskare samt båtar borta, och på stränderna af mången ö skulle icke en enda person finnas kvar och med spejande blickar gifva akt på hafvets utseende.

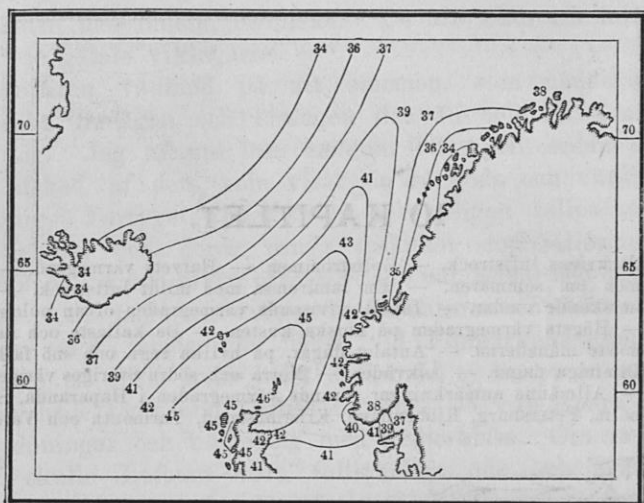
10 KAPITLET.

Skandinavien's luftstreck. — Golfströmmen. — Hafvets värmegrad. — Värmen om sommaren. — En landremsa med mildt luftstreck. — Förherskande vindar. — Tabell, utvisande värmegraden ofvan polcirkeln. — Högsta värmegraden på norska kusten. — De kallaste och de varmaste månaderna. — Antalet dagar, på hvilka regn och snö falla. — Dimmiga dagar. — Åskväder. — Norra och södra Sveriges värmegrad. — Allmänna anmärkningar rörande värmegraden i Haparanda, Stockholm, Petersburg, Kjöbenhavn, Kristianssund, Yarmouth och Valentia.

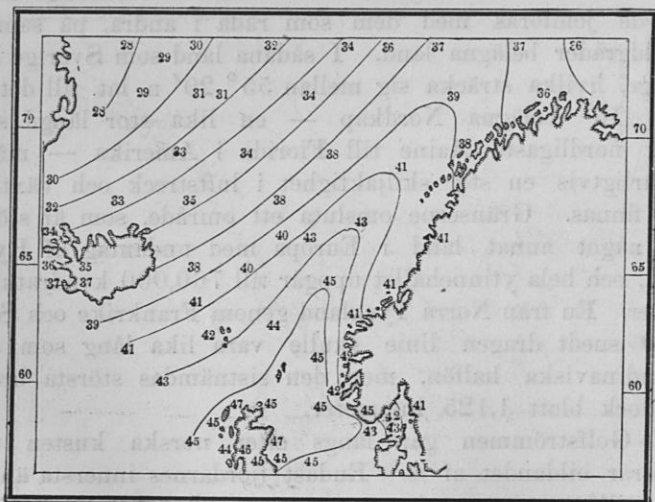
första delen hafva vi talat om växtligheten i Skandinavien. Vi skola nu, innan vi begifva oss vidare, lemna en öfersigt af luftstrecksförhållandena, hvilka — särskildt längst i norr — äro anmärkningsvärda, då de jemföras med dem som råda i andra, på samma breddgrader belägna land. I sådana land som Sverige och Norge, hvilka sträcka sig mellan $55^{\circ} 20'$ n. lat. till det på $71^{\circ} 10'$ belägna Nordkap — en lika stor längd som från nordligaste Maine till Florida i Amerika — måste naturligtvis en stor skiljaktighet i luftstreck och växtlighet finnas. Gränserne omsluta ett område, som är större än något annat land i Europa med undantag af Ryssland, och hela yttnehället uppgår till 760,000 kvadratkilometer. En från Norra Tyskland genom Frankrike och Spanien snedt dragen linie skulle vara lika lång som den skandinaviska halfön, men den sistnämndas största bredd är dock blott 1,125 kilometer.

Golfströmmen går långs efter norska kusten och hindrar bildandet af is. Endast fjordarnes innersta ändar äro tillfrusna om vintern, enär vattnet till följd af de derstädes utfallande bäckarne och strömmarne på dessa ställen har mindre täthet och är sötare. Kartorna på de två följande sidorna utvisa hafvets värmegrad mellan

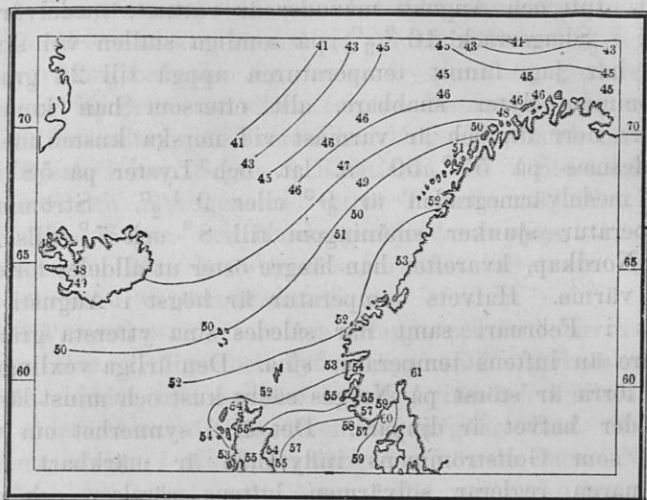
HAFVETS VÄRME UNDER DEC., JAN. OCH FEBR.

Norge och Sverige samt Skotland och Island *). Från September till Maj är hafvet varmare än luften, men från

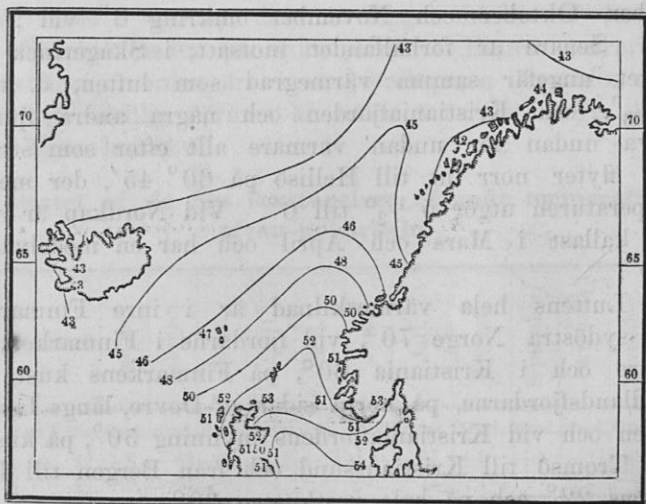
HAFVETS VÄRME UNDER MARS, APRIL OCH MAJ.

*) Siffrorna på kartorna angifva värmegraden enligt Fahrenheits termometer. Förvandling af värmegrad enligt Fahrenheit till dylik efter Celsius försiggår enligt följande formel: $C^{\circ} = \frac{5}{9} (F^{\circ} - 32^{\circ})$, d. v. s. man

HAFVETS VÄRME UNDER JUNI, JULI OCH AUGUSTI.

Juni till slutet af Augusti är förhållandet motsatt. Golfströmmen är om sommaren varmast söder ut, och under

HAFVETS VÄRME UNDER SEPT., OKT. OCH NOV.

frändrager 32 från det enligt Fahrenheit uppgifna talet och multiplicerar resten med 5; den uppkomna produkten divideras med 9 och den derigenom erhållna kvoten betecknar värmegraden enligt Celsii termometer. Ö. a.

Juni, Juli och Augusti månader är vattnets medelvärme-grad i Skagerrack $16 \frac{2}{3}^{\circ}$; på somliga ställen vid stranden har jag funnit temperaturen uppgå till 24 grader. Strömmen flyter snabbare, allt eftersom han kommer längre norr ut, och är varmest vid norska kusten mellan Lindesnæs på $57^{\circ} 59'$ n. lat. och Lyster på $58^{\circ} 6'$, der medelvärmegraden är 9° eller $9 \frac{1}{2}^{\circ}$. Strömmens temperatur sjunker småningom till 8° och 7° tills han når Nordkap, hvarefter han längre öster ut alldeles förlorar sin värme. Hafvets temperatur är högst i Augusti och lägst i Februari samt når således sina yttersta gränser senare än luftens temperatur sina. Den årliga vexlingen i den förra är störst på Norges södra kust och minst längre ut, der hafvet är djupare. Det är i synnerhet om vintern som Golfströmmens inflytande är märkbart. Om sommaren reglerar solvärmens luftens rörelser och dess verkan är starkare ini landet än vid kusten, hvarigenom ett vexlande luftryck och norr ut gående luftströmmar uppstå.

Om hösten minskas hafvets värme och är i September, Oktober och November omkring 6° vid Nordkap. Senare är förhållandet motsatt; i Skagerrack har hafvet ungefär samma värmegrad som luften, d. v. s. $3 \frac{1}{3}^{\circ}$, och Kristianiafjorden och några andra fjordar blifva undan för undan varmare allt efter som strömmen flyter norr ut till Hellisö på $60^{\circ} 45'$, der medeltemperaturen utgör $5 \frac{1}{2}^{\circ}$ till 6° . Vid Nordkap är vattnet kallast i Mars och April och har en medelvärme af 9° .

Luftens hela värmeskilnad är i inre Finmarken och sydöstra Norge 70° , vid fjordarne i Finmarken, på Dovre och i Kristiania 60° , på Finmarkens kust, vid Nordlandsfjordarne, på norra sidan af Dovre, längs Lange-fjällen och vid Kristianiafjordens mynning 50° , på kusten från Tromsö till Kristianssund och från Bergen till Lindesnæs 22° och på hela vestkusten 30° .

På en smal landremsa från Foldenfjorden till Lindesnæs sjunker den dagliga medelvärmens aldrig under fryspunkten. I mellersta Skandinavien befinner sig den

dagliga temperaturen mera än 7 månader under fryspunkten. Utanför dessa trakter är den tid, under hvilken den dagliga värmegraden befinner sig under fryspunkten, kortare, så att den vid Botniska viken och på Finmarkens kust utgör 6 månader, på Vesterålen, längs Nordlands kust, i Trondhjem, i inre Sogne, i Kristiania och i Stockholm 4 månader och slutligen vid yttre Trondhjemsfjorden, vid Romsdals-, Sogne- och Hardanger-fjordarne samt i Arendal 2 månader. Man kan här af se, hvilket inflytande hafvet har och huru värmande det är.

På vestkusten, i norra Norge och vid Kristianiafjorden äro sydliga och sydvästliga vindar förherrsande. I hela landet mot sydvest komma vindarne i allmänhet från söder, ehuru östliga äfven någon gång blåsa. Medelvärmen aftager i allmänhet längre mot norr, men i Norge minskas den mest mot öster. På vestra kusten, från Stadt till Lyster, är den årliga medelvärmen 7° , hvilken medelvärmegrad icke förekommer längre norr ut i Sverige än i Göteborg och Vexjö.

Motsatsen mellan klimatet ini landet och vid kusten faller mest i ögonen, då man lägger märke till den årliga värmeskilnaden på olika platser. Ehuru somrarne i den aflägsna nordn är korta, förekomma derstädes dock dagar, på hvilka värmen är större än i det längre söder ut belägna landet.

Resultatet af tio års iakttagelser rörande temperaturen ofvan polcirkeln.

	Latitud.	Januari.	Februari.	Mars.	April.	Maj.	Juni.	Juli.	Augusti.	September.	Oktober.	November.	December.	Medeltemperatur för år.
	Grad. Min.	Grad.	Grad.	Grad.	Grad.	Grad.	Grad.	Grad.	Grad.	Grad.	Grad.	Grad.	Grad.	Grad.
Vardö	70 22	-8	-6 $\frac{2}{3}$	-5	-1 $\frac{2}{3}$	+1 $\frac{2}{3}$	+5	+8 $\frac{1}{2}$	+9	+5	-1 $\frac{2}{3}$	-3 $\frac{1}{3}$	-6	0
Hammerfest	70 40	-5	-5	-3 $\frac{1}{2}$	-1	-3	+8	+11 $\frac{1}{2}$	+10 $\frac{1}{2}$	+7	+2	-1 $\frac{1}{2}$	-4 $\frac{1}{2}$	+2
Kåfjord . . .	69 57	-8	-9	-6 $\frac{2}{3}$	-1 $\frac{2}{3}$	+4	+9	+12	+12	+7	+4	-4	-5 $\frac{1}{2}$	+1
Tromsö . . .	69 39	-5 $\frac{1}{2}$	-6	-4	-1 $\frac{1}{2}$	+3 $\frac{1}{3}$	+9	+9 $\frac{1}{2}$	+10	+7	+3	-2	-5	+1 $\frac{2}{3}$
Bodö	67 17	-3 $\frac{1}{3}$	+3	-1 $\frac{2}{3}$	-1	+5	+10	+12	+12	+9 $\frac{1}{2}$	+5	-1 $\frac{1}{2}$	-2	+4

Värmen i solen är i jernförelse med värmen i skuggan långt större än i något annat land och är ibland dubbelt så stark.

De dagar under året, då temperaturen ofvan polcirkeln är den samma, äro ungefär följande:

Vardö	27 April	27 Oktober.
Hammerfest	5 Maj	15 Oktober.
Kåfjord	25 April	12 Oktober.
Tromsö	2 Maj	1 November.
Bodö	3 Maj	22 Oktober.

Ini landet förekommer den största värmen om sommaren och den största kölden om vintern, medan kusten har mildare vintrar och kallare somrar. Den minsta temperaturvexlingen på den skandinaviska halfön, $6\frac{2}{3}^{\circ}$, är iakttagen mellan Stadt och Hiteren samt Lofoten.

På norska kusten kan den högsta värmegraden om sommaren utgöra 25° till $26\frac{2}{3}^{\circ}$, under det att den en liten bit inåt landet är 28° till 30° , i Kristiania 31° och till och med på Dovres topp, 650 meter ofvan hafsytan, 29° . Vid Jostedalsjøkelen är luftstreckket om vintern ganska mildt till följd af den genom jökeln orsakade stora nederbörden, som uppträder i form af snö. Långt upp i norr är högsta köldgraden 40° till 43° och i mellersta Sverige är den stundom 40° .

De kallaste dagarne inträffa vanligen mellan midten af Januari och midten af Februari samt tidigare i öster än i vester. Den varmaste väderleken eger rum mellan midten af Juli och midten af Augusti. Den del af landet, i hvilken största regn- och snö-mängden faller, är sträckan mellan Sognefjorden och Stadt, der den årligen utgör 180 cm., medan den i Kristiania endast uppgår till 50 cm. och på Dovre till 33 cm. På kusten eger den största nederbörden rum om hösten och i Kristiania i Augusti. Antalet dagar, på hvilka regn eller snö faller på Dovre, är endast 90, på Skagerracks kust 100, vid Bodö, Tromsö och Vardö omkring 120, i Kristiania, Romsdalen och på Helgelandskusten 140, i Bergen och vid fjordarne norr ut samt på Vesterålen 160 samt på Lofoten 180 dagar. Ini landet regnar eller snöar det hvar fjerde dag och på Lofoten hvar annan. I Vardö

regnar det 54 dagar och snöar 71, och på Dovre regnar det 42 och snöar 48 dagar. I Kristiania äro regndagarne dubbelt så många som de, på hvilka snö faller, i Bergen fem gånger och på Lofoten en och en half gång så många. I Finmarken faller merendels ingen snö om sommaren och i Vardö samt Bodö ega under Juli och Augusti inga snöfall rum, men det har dock händt att dylika inträffat i Juli. På Lofoten har snö fallit i Juli tre eller fyra gånger på tio års tid. På Dovre och i Vardö faller den lika så ofta i Maj som i Oktober. På andra ställen faller den ej senare än i April och ej förr än i November och på vestkusten ej senare än i Mars. Snömängden vexlar hvarje år betydligt. Under min resa norr ut föll mera snö på en enda vecka än under hela den öfriga vintern, och jag fann mycket mindre snö på Dovre fjäll i Januari än i September föregående år. Att mäta dess djup är ganska svårt, enär den i hög grad lider af temperaturens inverkan. Den är ofta lätt och våt, ehuru till mängden betydlig, medan den deremot vid andra tillfällen är torr och packad samt bjuder på ett präktigt före, ehuru dess massa är mindre.

Antalet dagar, på hvilka dimma råder, är i Vardö 18, på Lofoten 13, i Kristiansund 7, på Dovre 10, i Ålesund och vid Skudesnæs, Mandal och Sandösund 20, i Bergen 40 och i Kristiania 62. Ett egendomligt förhållande måste jag här omnämna. Man har nämligen iakttagit, att under årets lopp de flesta dimmiga dagarne öster ut, från Lindesnæs till Kristiania, inträffa om vintern, men deremot på vestkusten om sommaren. I Bergen äro de tämligen jemt fördelade på hela året, men inträffa dock mest i Juni.

Åskväder äro sällsynta och ega på vestkusten endast rum om vintern samt efter stark vestlig vind och merendels vid hafvet. I sydöstra Norge deremot inträffa de blott om sommaren och lika ofta ini landet som vid kusten. Ofvan polcirkeln förekomma de sällan. Man sade mig, att snön och haglet, som i allmänhet beledsaga dem, anställa mycket liten skada och att blixten sällan slår ned.

I Sverige är årets medeltemperatur långt i norr $+ 1^\circ$, medan den i södra delen är $+ 6 \frac{2}{3}^\circ$ till $+ 8^\circ$. I Stockholm är den $+ 5^\circ$ till $+ 6^\circ$. Källorna, som tämligen noggrant angifva jordens temperatur, visa ungefär samma siffror. I mellersta Sverige är deras årliga medeltemperatur omkring $+ 6^\circ$, medan de i norr ofta äro täckta med is hela sommaren, och träsken äro frusna till 1 m. 50 centimeters och 1 m. 75 centimeters djup. Sjöarne äro i den södra delen isbelagda omkring 115 dagar, i den mellersta 150 och i den norra 230. Den årliga regnmängden är mindre än i Norge och är i regeln tämligen jemnt fördelad öfver landet. På vestkusten utgör den ungefär 60 cm., i mellersta delen 45 cm., på sydöstra kusten 38 cm. och i norr 35 cm. I södra delen af Sverige är klimatet om vintern ganska jemnt och kan jämföras med det, som råder i vissa delar af vestra och norra Newyork, men om sommaren äro nätterna mycket kallare än i Förenta staterna och solhettan är icke så stark. Majs mognar för den skull icke.

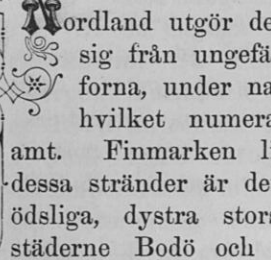
Ur de dagliga väderleksberättelserna från Haparanda, Stockholm, St. Petersburg, Köbenhavn, Kristianssund (Norge), Yarmouth (England) och Valencia (Spanien) för år 1879 antecknar jag följande märkliga sakförhållanden: I Juni 1879 intogo dessa platser med afseende på medeltemperaturen följande ordning: Stockholm, Köbenhavn, St. Petersburg, Yarmouth, Valencia, Haparanda och Kristianssund, så att den var högst i Stockholm och lägst i Kristianssund. Den varmaste dagen, 5 Juni, med 19° , hade dock Haparanda att framvisa. I Juli hade den sistnämnda staden den varmaste medeltemperaturen under månaden — jag eger dock endast berättelserna från och med den 1 till den 15 — och dessutom den högsta medeltemperaturen för en dag, hvilken utgjorde 20° . I Augusti hade Stockholm, Kristianssund och Köbenhavn den högsta temperaturen, som utgjorde $16 \frac{2}{3}^\circ$, och Valencia, St. Petersburg och Haparanda den lägsta. I September var det varmest i Köbenhavn, Yarmouth och Valencia. För Oktober 1878 har jag endast berättelserna

för månadens sista hälft. I Haparanda var det då kallast och dernäst i Stockholm; närmast följde Köbenhavn, derefter Valencia och i femte rummet kom Yarmouth. I Januari detta år voro St. Petersburg, Haparanda och Köbenhavn de kallaste och Valencia samt Yarmouth de varmaste platserne. Som allmän regel gäller, att Haparanda om vintern är det kallaste stället.

II KAPITLET.

Nordlands, Finmarkens och Tromsö amt.

Norges tre nordligaste amt. — Den vildaste naturen på Norges kuster. — Folkmängden. — Jordens afkastning. — Folkets sysselsättningar. — Fiske. — Stor mängd fiskare. — Bostäder på kusten. — Öfverallt ångbåtar. — Torskfiskets betydelse. — Antalet fångad torsk. — Sillfisket. — Antalet af de personer, som sysselsätta sig dermed. — Vår-fisket. — Sillens vandringar. — Huru sillen fångas. — Ofantlig sillfångst. — Sommarfisket. — Antalet fångad sill. — Fisket vid Spetsbergen och Novaja Semlja. — Ett sjöfarande folk. — Norska och svenska handelsflottorna.

Nordland utgör den del af norska kusten, som sträcker sig från ungefär 65° till 70° n. lat. och omfattar det forna, under namnet Halogaland bekanta landskapet, hvilket numera är deladt i Nordlands och Tromsö amt. Finmarken ligger längre norr ut. Naturen på dessa stränder är den vildaste på norska kusten och dess ödsliga, dystra storslagenhet når sin höjdpunkt mellan städerna Bodö och Tromsö. Der äro fjällen högst. De högsta, hvilka resa sig 2,000 meter ofvan hafvet, äro belägna mellan Lyngen- och Ulfs-fjordarne och förete de för Alperna utmärkande kännetecknen. Jöklar och snöhöljda toppar synas från hafvet. Utför de branta sidorna på dessa höjder ega ofta jordskred och snöoras rum. Vid foten af dessa vilda, taggiga och branta fjäll ligga emellanåt täta skogar och präktiga betesmarker och här och der ser man en körväg eller vilda klöfjestigar, som leda från den ena fjorden till den andra.

Då man far utefter denna synbarligen öde kust och ser de dystra fjällen, som torna upp sig i bakgrunden, samt tänker på, huru korta somrarne och huru långa de

stormiga vintrarne äro, kan man knappast tro att praktig åkerjord och vidsträckta skogar finnas här. I Nordland utgör befolkningen omkring 100,000 personer, af hvilka 7,000 äro fiskare och 15,000 landtbrukare. Hästarnes antal är 7,500, nötkreaturens 55,000, fårens 108,000, getternas 24,000 och svinens 5,400. Nordland frambringa 125,000 hektoliter säd och 400,000 hektoliter potatis. I Tromsö amt finnas omkring 53,000 invånare, af hvilka öfver 5,000 äro fiskare och lika många jordbrukare. Nötkreaturens antal derstädes utgör öfver 26,500, fårens 58,000, hästarnes 4,500, svinens 1,800 och getternas 10,000. En årlig medelskörd af 32,000 hektoliter säd och 145,000 hektoliter potatis inhöstas. Denna del af landet koloniserades af vikingar, af hvilkas höfdingar flera omnämnas i sagorna. Der finnas äfven flera gamla stenkyrkor, bland hvilka må nämnas Ibestads och Trondenæs.

Till Tromsö amt gränsar Finmarken, Norges nordligaste amt. På tre sidor sköljer Ishafvet dess klippstränder och dess kust har, oberäknadt fjordarne, en utsträckning af ungefär 460 kilometer, hvarjemte hela dess område upptager ett yttinnehåll af 6,732 kvadratkilometer eller en sjundedel af Norge. Det börjar på ungefär 70° n. lat. vid en punkt mellan Kvænangen- och Alten-fjordarne samt sträcker sig utefter hafvet till ryska gränsen vid Jakobs älf. Dess sydligaste punkt ligger vid Peldovado fjäll och den nordligaste är Nordkap. Afståndet från det sistnämnda stället till Peldovado är fågelvägen ungefär 300 kilometer. I jämförelse med landet längre söder ut är Finmarken ett lågland, enär största delen af det samma ligger mindre än 300 meter ofvan hafvet.

De högsta fjällarna äro Gajserkedjan, som är ungefär 900 meter hög, men alldeles fri från snö om sommaren. I det inre af amtet förekomma nakna klippor icke särdeles allmänt, utan äro merendels täckta med glacialgrus. Älfbäddarne närmast hafvet bestå vanligtvis af fin sand. I Tana, Alten, Laxe och Ejby älfvar har man funnit guld, ehuru icke i någon lönande mängd. Fem stora fjordar, Alten-, Porsanger-, Laxe-, Tana- och Varanger-fjordarne, skjuta djupt in i landet och mellan två och två

af dessa ligga stora, berguppfyllda landsträckor, som bilda halföar och på hvilka lapparne med sina hjordar ströfva omkring. Alten- och Laxe-älvarna bilda ganska omfattande deltor, i hvilka finnas på fosforsyra rika lerlager, hvarigenom de äro särdeles bördiga på gräs.

Hafvet är öfverströdt med öar, som på många ställen skydda kusten, hvilken på afstånd ser ut som om han tillhörde ett öde, helt och hållet obebodt land. På gränsen mellan Tromsö och Finmarkens amt ligger Jökkel, den enda jökkel i Skandinavien, hvilken i likhet med de grönländska, afsöndrar isberg. Tana älf är den största floden och är farbar för båtar till Ulvefos, d. v. s. en längd af 338 kilometer från hafvet. Dess längsta biflod är Karasjoki. Alten- och Pasvik-älvarna äro betydliga vattendrag, af hvilka den sistnämnda har sin källa i Enare träsk. Sjöarne norr om Gajserfjällen utgjuta genom Laxe älf sitt vatten i Porsangerfjorden.

Denna kala landsträcka har nära 24,000 invånare, af hvilka 6,700 äro fiskare och 2,800 jordbrukare. I detta amt finnas 9,000 nötkreatur, 20,000 får, 2,500 getter och 400 svin. Mycket säd skördas icke, men deremot öfver 10,000 hektoliter potatis. I de två nordligaste amten äro 28 procent af befolkningen rena lappar och finnar. I Norge finnas 17,178 lappar, 7,637 finnar, 909 personer af lappskt och finskt halfblod och 2,961 personer af blandad norsk, lappskt och finsk härkomst. Af dessa utgöra nomaderna blott 1,577. Köpmännen äro nästan alltid norrmän. Det årliga medeltalet ingångna äktenskap var i Finmarken $7 \frac{6}{10}$ och i Tromsö amt $6 \frac{1}{5}$ för hvart tusende invånare. De olika stammarna gifta sig mycket sins emellan och den blandade afkomman efter de tre folkslagen utgör en förträfflig ras. Invånarne i Lyngens, Altens och Skjærvö församlingar äro mera bildade och hafva bättre bostäder.

Fiske är invånarnes förnämsta näringsfång och många gårdar egas af fiskare. Hvar helst det fins en god hamn, kan man vara säker på att få se några hus eller ett fiskeläge, som bildats af några familjer, hvilka der bosatt sig. Hvarje köpman eger flera för fiskarens räkning upp-

förda bostäder, liknande dem som finnas på Lofoten. Hvarje karl betalar i hyra 4 kronor under fisketiden, och då fyra eller fem köpmän slagit sig ned tillsammans utgör det hela en riktig köping. Emellanåt bo två eller tre familjer på samma ställe hela året om. De hafva några kor, getter eller får, hvilka hufvudsakligast fodras med fiskhufvuden, som kokas åt dem. På andra ställen bor en enda köpmannafamilj med sina drängar och tjenare. Förrådshuset är uppfördt på pålar vid hafvet och det hela ser ut som en liten by. De större ångarne stanna under fisketiden vid många sådana platser, och smärre ångbåtar göra regelbundna turer på fjordarne samt lägga till vid de olika anläggningarna.

Torskfisket är af största betydelse för Norge. Folket lefver och blifver till och med rikt af det samma. Af den vanliga torsken finnas tre olika slag, nämligen den egentliga torsken (*Gadus morrhua*), sejen (*Gadus virens*) och långan (*Gadus molva*). De två sistnämnda arterna äro mycket stora och uppnå ej sällan en längd af 2 meter. I Tromsö amt uppgår det fångade antalet i medeltal till 5 millioner och i Finmarken till 12 millioner. Då fisket på Lofotens öar inräknas, utgör fångsten i medeltal 38 millioner och på hela norska kusten 50 millioner. Dessa siffror gälla för hvart fiske. En betydlig mängd brun torsklefvertran tillverkas.

Näst i vikt är sillfisket. Sillen (*Clupea harengus*) förekommer ymnigt längs hela norska kusten, men endast på den delen, som ligger mellan Lindesnæs och Lofoten, är hon föremål för fångst i någon större skala. Så långt till baka, som historien sträcker sig, d. v. s. från nionde århundradet, har detta fiske varit af stort värde, men det har också varit utsatt för större vexlingar än torskfisket och först under en jemförelsevis sen tid skapade det en särskild handelsvara. År 1416 uppfann en holländare, Beuckel, konsten att salta sill, och då kort derefter denna blef bekant i Norge, uppnådde denna näringsgren genast framstående betydelse. Fisket delas i två klasser: vår- eller stor-fisket, som eger rum i början af året, då sillen i ofantliga stim begifver sig inom skärs för att lägga sin

rom, och fisket om sommaren och hösten, vid hvilken tid sillen är mindre och begifver sig in mot land för att förtära de oändliga massor *copopeder* (mycket små fiskar, "skugge"), *annelider* och *mollusker*, som vid denna årstid förekomma ymnigt vid vissa delar af kusten.

Vårfisket bedrifves på sträckan mellan $57^{\circ} 59'$ och $69^{\circ} 25'$ n. lat. Sillen går sällan öster om Lindesnæs eller norr om Stadt. Tiden för hennes ankomst är högst olika liksom äfven platserna, der hon infinner sig, äro mycket vexlande, men vanligtvis förekommer hon från Januari till Mars. Vid samma tid eger ock storsillfisket rum, men vanligtvis blott på Nordlands kuster och vid Lofoten. Sillfisket om sommaren är ännu mera ovisst och eger rum på olika tider här och der längs kusten från Lofoten och söder ut. Det är mycket beroende af, hvarst den föda, fisken söker, för tillfället finnes. Under denna årstid har sillen, som det sägs, hvarken rom eller mjölke, men är fet och kallas därför fetsill. Hon är äfven mindre än vårsillen.

Sillens olika namn och storlek äro, enligt professor G. O. Sars, beroende af hennes olika ålder. Den största, "storsillen", har en ålder af sex år. De oregelbundna tider, på hvilka sillen anländer, och hennes periodiska uteblifvande på långa sträckor af kusten, hafva knappast sin orsak i någon minskning i fiskens mängd, enär det antal som fångas af menniskan är af ingen betydighet i jämförelse med det, som förstöres af fiskens öfriga fiender. Det är mycket liten sannolikhet för, att hon vändt sig åt andra håll och uppsökt andra kuster, utan då hon icke visar sig på vestkusten i vanlig tid är det antagligare, att hon om sommaren funnit sin föda längre ut i hafvet och vid romläggningstiden icke fått tid att begifva sig till kusten samt därför varit tvungen att lägga sin rom på de aflägsnare bankarne.

Sillen fångas med nät, hvilkas maskor äro omkring $2 \frac{1}{2}$ cm. i genomskärning. Dessa nät äro 18 till 23 meter långa och 4 meter breda samt hållas på lämpligt djup genom stenar och flöten, hvilka senare vanligtvis äro af kork. De bindas tillsammans, utsättas mot natten

och upptagas om morgonen. I tre på dylikt sätt förenade nät erhållas tio, tolf och ibland ända till tjugu tunnor, men medelfångsten är omkring sex tunnor. Hvarje båt eger fem till åtta vadar, d. v. s. 15 till 24 nät. Besättningen utgöres af fyra eller fem man och pojkar.

Ett annat sätt att fiska sker med en stor, omkring 235 meter lång och 27 till 37 meter djup not, med hvilken man innesluter de ofantliga stimmen. Flera små båtar och en större farkost, hvilken tjenar till bostad för karlarne, som vanligen äro 25 till 30 stycken, utgöra ett not-lag. Förmannen, som har uppsyn öfver arbetet, eger ofta hela utrustningen eller en del af den samma. Den fullständiga uppsättningen kostar 6,000 till 8,000 kronor. Fångsten försiggår på följande sätt: Då fisken begifvit sig åt land och kommit in i en vik eller ett sund, utlägges noten rundt omkring fiskstimmet, hvarvid ett s. k. "sill-lås" bildas. Sillens ankomst tillkännagifves vanligen genom de fåglar och stora fiskar, som följa sillen, men om natten använder man, för att se efter om hon infunnit sig, lod och lina, hvarmed en öfvad fiskare kan känna, om hon anländt i tillräckligt stort antal. Fångstens framgång beror i hög grad af förmannens skicklighet. Då två eller tre notlag på samma gång söka att göra i ordning ett "lås", tillhör fångsten det lag, som först fått sin not utlagd. Tvister afgöras genast af *opsynsmanden*. Då fisken är instängd, skynda karlarne att tömma noten med mindre notar eller dragnät, som dragas mot stranden, der fisken tages upp med handnät och lägges i båtarne. Sedan dessa blifvit fyllda, skickar man bort dem och säljer deras last till handelsfartygens egare. Det är icke alls sällsynt att flera tusen tunnor instängas i notarna, och det har händt att man i ett enda fånge fått 20,000 till 30,000 tunnor, hvilket motsvarar ett betydligt penningvärde.

Nyligen har fisket börjat att delvis bedrifvas af fartyg på 40 till 60 ton, hvilka föra med sig besättningar till fyra eller fem båtar och följa dessa senare hvart helst fisken än styr kosan. Fisket om våren är ofta förenadt

med fara, ehuru kanske icke i så hög grad som torsk-fisket, och är i allmänhet ovissare än det sistnämnda. Mången gång ligga fiskarena stilla och förtära sina förråd, under det att de förgäfvos vänta på sillen, och måste slutligen begifva sig tomhändta hem, medan vid andra tillfällen fisket lemnar så rikt utbyte, att somliga förvärfva sig små förmögenheter. Fisken säljes vanligen omedelbart till köpmän, som med sina fartyg alltid ligga och lura på fiskarena. Så snart dessa små fartyg, som rymma 400 till 500 tunnor, äro fullpackade, begifva de sig genast till salterierna, som äro uppförda antingen i städerne eller i närheten af de bästa fiskgrunden. Der rensas fisken, hvilket sker på så sätt, att ett snitt göres i strupen med en skarp knif, hvarefter luftröret och in-elfvorna hastigt ryckas ut, då litet blod medföljer. Denna förrättning verkställes vanligen af kvinnor. Fisken packas derefter mellan lager af salt i tunnor, som rymma omkring 480 stycken. Till en tunna åtgår $\frac{1}{4}$ tunna salt. Två skickliga renserskor kunna rensa och fylla trettio tunnor fisk om dagen. Längre fram sorteras sillen och packas om.

Sommar- eller fetsills-fisket tager sin början kort efter det att vårfisket slutat, men den bästa sillen infinner sig i Augusti och September. Under denna tid tages sillen dels med nät och dels med not. Den som fångas med sistnämnda redskap hålles instängd ett par dagar innan den tages upp, för att den skall hinna blifva af med den föda, den förtärt. Enär sillen om sommaren är mindre, hafva näten och notarna finare maskor, hvilka i allmänhet hålla $1\frac{3}{4}$ em. i genomskärning. Näten äro 28 meter långa och 7 meter breda samt sammanbindas till ett antal af sex stycken med hvarandra. Då notar användas, måste fiskarena betala en viss procent af fångsten till egarne af den närliggande stranden för rättigheten att få draga notarna till land, hvarjemte de äfven måste godtgöra all skada på grödan. I Bergens stift utgör denna afgift sex procent af fångsten, men på alla andra ställen blott 3 procent.

Hela sillfångsten utgör årligen 1,312,000 tunnor och har uppgått ända till 1,800,000 tunnor. Af hvassbuk (*Clupea sprattus*, brisling) fångas 342,000 tunnor och af makrill omkring 5 millioner stycken. Värdet af fångsten är i medeltal: för torsken 20 millioner kronor, för sillen 14 millioner kronor, för annan fisk 770 tusen kronor, summa 34,770,000 kronor.

Till Spetsbergen och Novaja Semla sändas årligen 30 fartyg med 268 man på sälfångst; de dödade djurens värde uppgår till 180 tusen kronor. Femton fartyg med 684 man sändas på säljagt till Jan Mayens land, och fångstens värde utgör 735 tusen kronor. Till England utföras 1,200,000 lefvande humrar och 140 ton lax på is. Antalet fångade sälar utgör 64 tusen och hvalar omkring 35.

Sillen flyttar och det är bekant, att hon under årtal varit försvunnen från många trakter af Sveriges vestkust, men emellanåt uppträder hon i ofantliga massor vid denna. Sillfisket utefter östra kusten bedrifves med mera än 3,000 båtar och 1873 utgjorde fångsten omkring 150,000 tunnor. På Gotland sysselsätta sig 2,000 personer, hvilkas båtar sammanlagdt utgöra öfver 600, med detta fiske. Östersjösillen är en mindre art af det vanliga slaget. Vid bankarne i Kattegat och Nordsjön ligga fartyg af 65 till 200 tons dräktighet och med besättning på 12 till 14 man för att fånga sill. Makrillfisket bedrifves på vestkusten af ungefär 1,500 personer med nära 400 båtar.

Vid torskfisket äro 60,000 personer sysselsatta, vid sillfisket 50,000 och vid makrillfisket 3,000. Då nu till dessa lägges antalet af sjömän i handelsflottan, utgörade, som hafva sin bergning af hafvet, den betydliga summan af nära 8 procent af hela befolkningen.

Norrmännen äro i högsta grad ett sjöfarande folk och stå i detta afseende framför hvarje annan nation i Europa. England har i sin handelsflotta långt flera sjömän, men många af dess skeppsbesättningar utgöras hufvudsakligast af utlänningar. Många norrmän finner man äfven på främmande skepp, och på de stora amerikanska sjöarne förekomma ej sällan fartyg, bemannade med dy-

lika. Men det är genom sina fiskare, hvilka äro de djerfvaste sjömän man kan få se, som Norge öfverträffat sin såsom "hafvens herskarinna" allmänt bekanta medtäflare. Utom de tusental, som begifva sig till de stora fiskena, finnes det en talrik mängd folk, som hemma lifnära sig af fiske.

Enligt de senaste statistiska uppgifterna (1877) bestod handelsflottan af 8,604 fartyg med en sammanlagd drägtighet af 1,493,041 ton. Af dessa voro 7,791 segelfartyg med en drägtighet af 1,446,172 ton och 273 ångare med en drägtighet af 46,869 ton. I detta för handeln ogynsamma år förtjenade skeppen på utländska frakter 98,444,000 kronor. Af denna summa utgöra 21,000,000 kronor fraktbeloppet för varubefordran mellan Norge och främmande land och 25,000,000 för varubefordran mellan Förenta staterna och andra land. Sistförflutna år anlände öfver 1,000 norska fartyg till Newyorks hamn, och vid ett tillfälle såg man mer än 250 dylika ligga längs dockorna.

Utrikeshandeln bedrefs med:

5,049 segelfartyg med en sammanlagd drägtighet af	1,371,300 ton.
95 ångare	38,974 "
Endast 47 fartyg hade större drägtighet än "	1,000 "
" 1 " " " " "	1,500 "
" 2 ångare " " " " "	1,500 "

Inom landet användes 163 ångare, af hvilka största antalet hade en drägtighet af 20 till 100 ton och endast två hade en drägtighet, som öfversteg 500 ton.

Vid hval- och säl-fångsten användes:

15 ångare med en sammanlagd drägtighet af	3,643 ton.
55 segelfartyg " " " " "	2,200 "

Segelfartygen voro bemannade med 58,911 man, ångarne med 3,229 man.

För alla folkslags fartyg står kustfarten öppen på samma vilkor som för de norska skeppen, och man har rättighet att köpa fartyg hvar som helst.

Sveriges handelsflotta är mycket mindre än Norges. Vid slutet af år 1873 bestod hon af 3,900 fartyg, som hade en sammanlagd drägtighet af 434,310 ton och voro bemannade med 24,750 man. Af dessa fartyg voro 565 ångare med en sammanlagd drägtighet af 51,590 ton. Endast fartyg på 10 ton och deröfver voro upptagna i denna beräkning.

12 KAPITLET.

Oupphörliga stormar och yrväder. — Svår färd. — Hammerfest om vintern. — Magerö sund. — Fiskelägen på Magerö. — Ofantliga skaror af fåglar. — Laxefjorden. — Finkirken. — Nordkyn. — Vardö. — Ett gammalt fäste. — Mottagande på fästningen. — Vadsö. — Religiös öfverspändhet. — Fångst af agnfisk. — Finnar i Vadsö. — Långa dagar. — Varangerfjorden. — Skogar och märklig växtlighet. — Norsk-ryska gränsen. — Nyborg. — En förekommande länsman. — Inga renar att få. — Lapp-boningar.

På resan från Lofoten rasade oupphörligt stormar och yrväder, under hvilka vår ångbåt endast med svårighet kunde gå framåt. Då och då måste vi, så väl under dagen som natten, ligga stilla några timmar, emedan det var omöjligt att fortsätta färden. För denna resa, som under vackert väder endast tager en dag, åtgår under storm ofta en hel vecka. Vid Tromsö måste vi stanna tills ett yrväder saktat sig. Flera tusen fiskare lågo der och väntade på bättre vind för att kunna fortsätta resan norr ut med sina båtar eller på ångare för att begifva sig hem eller till någon fiskeplats på Finmarkens kust. Många togo synbarligen skadan igen för det ensliga lif, de fört, och jag tyckte, att den plötsliga tillökningen af befolkningen just icke lände till fromma för stället. Den vid fjorden belägna delen af staden var alldeles upptagen af nykomlingarne, af hvilka en mängd frikostigt lät sina penningar springa till stor glädje för handlandena och andra.

På grund af våldsamt storm och häftigt yrväder voro vi nödsakade att lägga till vid det betydliga fiskeläget Skjærvö, som eger en präktig hamn, den bästa mellan Hammerfest och Tromsö. Sedan ångade vi sakta fram

mot Loppens fiskeläge på ön af samma namn och der-
 efter tvärs öfver till Hasvik på Sörö samt slutligen upp-
 för det långa sundet till Hammerfest. Gatorna derstädes
 voro fulla af snö, och i hamnen låg en ofantlig mängd
 fiskarbåtar för ankar, hvilka kommit söder ifrån och från
 Lofoten och nu väntade på att stormen skulle sakta sig,
 så att de skulle kunna fortsätta färden utefter kusten.
 Gatorna voro fulla med sysslolösa fiskare och haf-lappar,
 hvilka voro klädda i sina renskinnskläder. De viste icke
 hvad de skulle företaga sig medan de väntade på för-
 ändring i väderleken.

Termometern faller härstädes sällan till 20° under
 fryspunkten och till och med midt under vintern kan
 den flera dagar å rad stå åtskilliga grader öfver denna.
 Ett bösskott, som vid midnattstiden aflossades på fartyget,
 tillkännagaf för våra passagerare, att de skulle begifva sig
 om bord. Stjernorna blänkte. Det var sedan flera veckor
 till baka första gången som det här varit klart och tionde
 dagen af en nästan oafbrutet rasande snöstorm. Denna
 förbättring i vädret räckte emellertid blott några timmar,
 och vi måste vänta på, att stormen skulle sakta sig för
 en stund.

Vägen går om vintern genom Magerö sund och
 några ångare dublera då icke Nordkap. På den lilla
 Fruholmen, som ligger på $71^{\circ} 5' 45''$ n. lat., reser sig
 verdens nordligaste fyrbåk och visar seglaren vägen ut-
 efter den ödsliga, farliga kusten samt varnar honom för
 förderfvet. Vi foro förbi ett vackert fjäll, som kallas
 Kjærringen, och udden Stikkelvågnæringen med dess skarpa,
 pyramidformiga bergstoppar. En obeskriflig känsla af
 ytterlig tröstlöshet kom öfver mig, då jag blickade på
 det kala landet. De branta fjällsidorna sågo ut som om
 de varit tecknade med svarta och hvita ränder, hvilket
 kom skådespelet att te sig ännu vildare. På afstånd sedd
 tycktes hela kusten höja sig lodrätt upp. Den mörkgrå
 himmeln stod i samklang med det dystra landskapet, och
 vinden var kall och genomträngande.

Men till och med på den kala Magerö hafva nord-
 män slagit sig ned. Plötsligt visade sig masttoppar, man

såg fiskarbåtar ligga för ankar och vid stranden stodo hus. Det var Honningsvågs fiskeläge. Det östligaste fiskeläget på ön är Kjelvik och snart kommo dess kyrka, fartyg och hus i sigte. Ehuru sundet var lugnt, rasade storm på fjälltopparne. Snön rördes upp i tjocka moln, som plötsligt stötte tillsammans och likt skydrag hvirflade kring i spiralformiga pelare, hvilka slutligen brusto sönder i spillror, som slungades från Magerö långt ut öfver hafvet.

Här är tidvattnet högst på den skandinaviska halfön. Vid Kattegat äro ebb och flod icke särdeles märkbara, men flodens höjd tilltager småningom mot norr. Vid Stavanger utgör den 90 cm., vid Trondhjem 2 $\frac{1}{2}$ meter samt vid Nordkap och Vadsö 2 m. 80 cm.

Från Kjelvik seglade vi tvärs öfver Porsangerfjorden till Sværholtklubben. Nämde fjord, som skjuter in söder ut ända till 70° n. lat., är 135 kilometer lång och den största ofvan polcirkeln. Dess stränder äro dystra och endast här och der ser man en lapphydda. Längre inåt landet äro somliga höjder bevuxna med små björkar. Vid fjorden ligga två eller tre fiskelägen och två kyrkor. Sværholtklubben utgör yttersta udden på en lång halfö, som skiljer Porsangerfjorden från Laxefjorden och hvars östligaste ände har en medelhöjd af ungefär 300 meter. Naturen vid udden är vild. Skrofliga fjäll, som på många ställen äro söndersplittrade, höja sig som lodräta väggar från stranden och stora klippmassor ligga uppstaplade vid deras fot. Då vi foro förbi udden, uppskrämdes ett ofantligt antal små måsar och flög med vilda vingslag rundt omkring och ofvanför oss. Luften var alldeles tjock och hvarje bergskrefva fullkomligt hvit af dem. Jag hade aldrig tillförne sett sådana massor fågel och djurens antal måste hafva uppgått till hundratusenden, ja måhända till millioner. Fiskarena derstädes fråga: "Hvem är den störste konungen i verlden?" "Konungen öfver Sværholt, ty han har de flesta undersåtarne." Denna fågel, *Larus tridactylus*, är den minsta af alla måsararter, och de ägg han lägger i bergskrefvorna och på platåerne måste vara alldeles oräkneliga. Kaptenen afsköt ett

skott och det skådespel, som då visade sig öfver våra hufvuden, var utomordentligt sällsamt, i det fåglarne på somliga ställen voro så talrika, att de dolde himlen.

Derefter kommo vi till det lilla fiskeläget Sværholt, som erhållit sitt namn efter udden och ligger skyddadt af dess berg. Då nordlig eller nordvestlig vind råder, är det svårt att lägga i land. En enda familj bor der hela året om. Året förut hade under midvintern dess hus brunnit upp och ett af barnen gått förlorat. Man fann sedermera icke ett spår af det sistnämnda och än i dag vet folket icke om det under nattens mörker fallit i vattnet eller innebränts.

Nästan midt emot Sværholtklubben skjuter på östra stranden af Laxefjorden och vid dennas mynning en smal hafsarm in, hvilken kallas Ejdsfjorden. Från fartygets däck kunde vi bortom en smal, låg landremsa se Hopsfjorden, en liten sidogren af Tanafjorden. Ejdsfjorden är grund, Hopsfjorden deremot djup. Som afståndet mellan dessa båda fjordar är helt kort, har man af Stortinget begärt anslag till att gräfva en kanal för att sammanbinda dem. Om denna förening skedde, skulle den vara af stort gagn för fiskarne i dåligt väder. Landets bildning påminde mig ytterst lifligt om Magerös och utvisade, att då landet ännu låg under hafvet, Kjorgosj Njarg — så heter den af massiva fjäll uppfyllda halfön, i hvilken fjordar och vikar tränga in — var en ö.

Vid Laxefjorden ligger det blomstrande fiskeläget Lebesby, der en kyrka finnes. Norra kusten af Kjorgosj Njarg är den vildaste i Finmarken och klipporna på den samma äro i högsta grad skrofliga. De särskilda lagren kunde mycket tydligt urskiljas och stora klippstycken lågo nedrasade vid och i hafvet. En storartad anblick erbjuder Gamla Finkirken, som ligger vid foten af de höga höjderna vid hafvet. Jag tog den i början för kvarlevorna af en gammal kyrka eller ett gammalt kloster, hvars ändmurar ännu stodo kvar, och jag trodde verkligen, att jag hade framför mig en åldrig ruin, af hvilken endast pelare och väggar återstodo. Villan var fullständig, ända tills jag kom nära. Då såg jag, att det i sjelfva

verket var ett ganska betydligt afstånd mellan de båda väggarna, hvilka på längre håll sågo ut som om de varit uppmurade. Det var helt enkelt en naturens lek, som liknade ett af människohand förfärdigadt verk. Finkirken är säkerligen en af de största märkvärdigheterna i norra Europa. Vid inre änden af Kjöllefjorden låg en pittoresk träkyrka och ett af några hus bestående fiskeläge. Nämnda kyrka ligger på ungefär $70^{\circ} 55'$ n. lat. Hon och Kjelviks kyrka äro de båda nordligaste kyrkorna i Europa.

Sedan man fortfarande följt kusten, dublerar man slutligen det på $71^{\circ} 6' 50''$ liggande Nordkyn, den nordligaste udden. Kjorgosj Njarg är den nordligaste delen af Europas fastland och öfver 200 meter högt. I vester reser sig Nordkap lodrätt ur hafvet som en svart massa. Bortom Nordkyn blifver kusten småningom lägre. I inre delen af fjordarne låg tjock is; man såg fortfarande fiskelägen, vid hvilka några fartyg lågo, och hjärt målade kyrkor buro vittne om, att dessa på långa sträckor obodda kusters sjöfarande befolkning eger ställen, der den samlas till gudstjenst. Derefter kommo vi in i Tanafjorden, som intränger ungefär 70 kilometer långt mellan klippmassorna. Fjällen vid den samme äro höga och resa sig på somliga ställen till en höjd af 620 till 720 meter. De öfverallt vittrande geologiska bildningarna härstädes bestå hufvudsakligen af sandsten och af hvita, röda och gula lager. Fjordens öfre ände är uppfylld af sandbankar, som bildats af Tana älf. Denna fjord, som har flera sidofjordar, är märklig för de björkskogar, som mot söder kransa dess stränder.

Sedan man farit öfver Tanafjorden far man utefter Vargack Njarg, en annan stor, berguppfylld halfö, som i vester begränsas af Tana älf och fjord, i norr och öster af hafvet samt i söder af Varanger fjord. På andra sidan Tanahorn minskas kustens höjd allt jemt och är icke större än 100 till 125 meter. Man far förbi några fiskelägen och ankommer till Vardö, den betydligaste staden på Finmarkens kuster. Vi ångade in i den öfverfulla hamnen midt under en våldsamt snöstorm. Staden ligger hufvudsakligen vid två, åt olika håll gående vikar, som

endast skiljas från hvarandra genom en smal landtunga, hvilken har formen af en utdragen udde. En holme, som ligger en bit ut i hafvet, skyddar stränderna. Den ena af de båda hamnarna lemna skydd mot sydostliga, den andra mot nordvestliga stormar. Vardö säges vara den stad, som ligger mest öppen för vindarne på hela norra kusten. Att döma af den blåst som svepte fram genom gatorna och af de väldiga snödrifvor, som lågo på de samma, skulle jag vilja påstå, att detta rykte är väl förtjent. Staden är det kallaste stället i Finmarken, ty medeltemperaturen för året utgör endast en bråkdel af 1° öfver fryspunkten. Under kalla vintrar öfverträffas det dock med afseende på kölden af Kåfjord och det vid inre änden af Varangerfjorden liggande Nyborg.

Vid Vardö funnos blott några få fartyg, men hundratal fiskarbåtar voro uppdragna på stranden och en stor mängd dylika låg för ankar. Till följd af det sedan tre veckor till baka rådande stormiga vädret hade fiskarflottan icke på tre veckors tid kunnat begifva sig ut och något bete hade icke fångats. Folkmängden utgör 1,200 personer, men under fisketiden är den mycket större. Staden såg ut, som om den icke vore färdig; somliga hus voro målade, andra icke, och till följd af markens beskaffenhet varo gatorna icke regelbundet lagda. Vardö ligger på en ö vid östligaste udden af Vargack Njarg. Här ser man tre högst märkliga, af kiselstenar bestående strandlinier, hvilka omnämts i 18 kapitlet af detta arbetes första del.

De stora anläggningarna för fiskens beredning erbjödo en egendomlig syn. Rundt omkring de samma såg man stänger och pålar, på hvilka fisken hängde för att torka. Vid viken lågo flera fabriker för tillverkning af brun torsklefvertran, och köpmännens magasin, som delvis voro uppförda på pålar, sköto fram öfver vattnet.

Vardö är den enda befästa platsen på Norges nordliga kust. På vägen till fästningen, Vardöhus, blåste det så starkt, att vi knappast kunde stå på benen, och den kringflygande snön bortskymde allt för blicken, så att vi emellanåt icke sågo vägen. Öfver porten stod årtalet

1737. På ena sidan af kommendantens hus hade snön hopat sig i så stora massor, att den höjde sig ofvan om dörren och dolde första våningens fönster. Vi måste inträda i köket, der vi funno kommendanten i färd med att göra ett par stöflar åt ett af sina barn. Han hade en stor familj att underhålla och måste därför hushålla strängt. Han mottog oss vänligt, och jag beundrade hans manlighet, ty han blygdes icke det ringaste för, att vi sågo honom spela skomakare.

Fästningens batteri bestod af tjuugu gammalmodiga kanoner, och besättningen utgjordes af soldater, hvilka tvifvelsutän voro sjömän; som solden var liten, fiskade nämligen sex man för kommendantens, tre för löjtnantens och två för läkarens räkning. Fisken delades mellan de fiskande och officerarne, åt hvilka den fångades. Detta var primitivt nog och utvisade att norrmännen icke önska, att omkostnaderna för hären skola tungt drabba folket. Barrackerna påminde mig mycket om kosackernas i Torneå.

Från Vardö kan man på andra sidan af en vik, som bildar Varangerfjordens mynning, se udden Njemetski, den nordligaste udden på Gikker Njarg. Det sistnämnda är den sista halfön på kusten, med undantag af halfön Kola — som nästan är en ö — och dess stränder utgöra en af de ödsligaste trakter, Ryssland har att framvisa i norra Europa.

Sedan man ytterligare farit utmed kusten ungefär 110 kilometer, kommer man till Vadsö. Denna stad, som är den sista på norska kusten och har 1,800 invånare, är indelad i den finska och den norska stadsdelen. Några lappar bo der äfven. Han utgör säte för en domstol, och domaren är den förnämste embetsmannen på stället. Liksom vid alla fiskeplatser ser man öfverallt ställningar, som användas till fiskens torkning. Torsk-lefvertran tillverkas samt äfven guano, som förfärdigas af fiskhufvuden och fiskben. En liten ångare användes till ett ovanligt slags hvalfiskfångst. Hvalarne, som förekomma talrikt på denna del af kusten, dödas nämligen medels en egendomlig harpun, som utskjutes ur en liten kanon och är försedd med en exploderande kula. De på detta

sätt skjutna djuren inbogseras till Vadsö, och man har genom denna sorts jagt under de senaste åren erhållit ganska många. De stora norska kustångarne gå icke längre, men på de flesta fjordarne gör en liten ångbåt regelbundna veckoturer. Vadsö är den sista telegrafstationen. Hvem skulle väl kunna tänka sig att till och med på denna ensliga kust de viktigaste verdensnyheterna hvarje dag spela genom den elektriska tråden och bekantgöras för invånarne? Man har alltid i Norge haft telegrafan förenad med postverket, och öfver hela landet är en likformig taxa gällande. Från denna nordliga del af Norge kostar ett telegram till landets sydligaste punkt blott en krona. I Sverige är taxan äfven likformig för hela landet, och ehuru afstånden äro så stora, förlorar staten dock ingenting härpå. Taxorna komma att blifva ännu lägre, så snart inkomsterna medgifva en nedsättning.

Skolorna äro goda. I de samma lemnas undervisning i grekiska, latin, hebreiska, franska, tyska och engelska. I denna del af landet måste somliga lärare kunna norska, finska och lappska. I många hus finner man pianon, gitarrer, fioler och pianinon. Köpmännen bo i stora och utomordentligt bekvämt inredda hus och deras gästfrihet är obegränsad. Jag inbjöds af en af mina medresande på ångaren, herr W., att taga in hos honom. Vänlighet mot främlingar tyckes vara lag i landet, och jag infördes i alla hus.

Om vintern, då invånarne icke hafva något som sysselsätter deras sinnen, anfäktas de ibland af en ytterst stark religiös öfverspänning. Under hela den förflutna vintern hade bland finnarne rådt en så hotande stämning, att saken kunde hafva tagit en allvarsam vändning, om de icke hindrats af fruktan för lagens arm. Presten var icke nog svärmisk för dessa människor, hvarför de predikade för sig sjeltva i sina rum. Våld och hotelser användes mot dem, som ansågos icke vara starka i tron. Många påstodo, att de voro uppfylde af Guds ande och hade förmåga att kunna profetera. Andra trodde, att några personer voro besatta af djeflar. Presten ville icke hålla med dem och i sin upphetsning hotade de honom.

De norske invånarne sågo en tid bortåt dystre ut, emedan de icke viste, huru allt detta skulle komma att sluta, och fruktade för, att det måhända skulle ändras med blodsutgjutelse, såsom det skett några år förut i Kautokeino, der åtskilliga personer blefvo dödade af svärmarne och soldater måste tillkallas för att dämpa oroligheterna och straffa mördarne, som menade, att de utförde Guds vilja, då de ihjålslogo dem som icke trodde såsom de. Historien visar, att dylikt ständigt återupprepas.

Fångsten af lodd (*Malotus arcticus*) framkallar vid fiskeplatserna stor rörelse i sinnena och de unga befinna sig ständigt på utkik efter denna lilla fisk. Då stimmen förföljas af torsken, taga de sin tillflykt under land. Medan vi uppehöll oss i Vadsö fångades ett omätligt antal till befolkningens stora glädje. Man hade väntat på lodden för att börja fisket, hvilket detta år var försenadt till följd af det stormiga vädret, som hindrat fiskarena att begifva sig ut, och utan denna fisk hade de intet bete.

Inflyttningen till Norge från Finland är i tillväxt och hvart år nedsätta sig nya nybyggare på kusten. En stark utvandrareström har börjat att styra kosan till Förenta staterna. Folket kommer i sina slädar från Finland och afreser till Amerika om våren. Flera hundra personer hade året förut tagit vägen öfver Vadsö, der de gått ombord på ångbåtarne, som fört dem till Trondhem, Bergen eller Kristiania.

Dagarnes längd ökades nu med märklig hastighet. Solen visade sig i dessa trakter icke ofvan synranden ända till senare delen af Januari, och 25 April kunde jag under klar väderlek vid midnattstid läsa en tidning vid fönstret.

Här såg jag de största renar, jag någonsin skådat. De hade kommit från samojedernes land, der de lära vara större än i Norge och Sverige.

Varangerfjorden är den sista af Norges fjordar och den enda på Finmarkens kust som går i öster och vester. Den ligger mellan 69° 30' och 69° 50' och är synnerligen märkvärdig. Dess norra kust är nästan helt och

hållet i saknad af all växtlighet och till och med buskar förekomma der endast ytterst sparsamt. Men den södra, som är bekant under namnet Sydvaranger, har en märkvärdigt kraftig vegetation och kallas ock därför *rafte siden* (timmer-sidan); många af husen i Vadsö och på andra ställen äro bygda af timmer från de derstädes belägna skogarne. Vid hafvet hafva stora träd blifvit sällsynta. Vid Kjö-, Bugö- och Neijden-fjordarne — sydliga grenar af Varangerfjorden — påträffar man björk, och klipporna täckas af ljung; gräset är yppigt, träden blifva större och större inåt fjordarnes ände och präktiga gran- och tallskogar följa oupphörligt på hvarandra. Tre stora floder, Jakobs, Nejdens och Pasvigs älfvar, hvilka äro synnerligt rika på lax, utfalla i fjorden. Då man far uppför den sistnämnda älfven, som är den största af de strömmar, hvilka hafva sitt ursprung i Enare träsk, öfverraskas man af, att höjderna äro ända till topparne bevuxna med träd. Dessa skogar, som lära betäcka en yta af mer än 590 kvadratkilometer, äro nästan orörda af yxan, undantagandes vid vattnet, och en mängd träd äro stora nog till timmer. Man undrar öfver, huru det är möjligt, att träden på en så hög breddgrad — 69° och 70° n. lat. — kunna nå mått, som äro fullt jemförliga med trädens i sydligare trakter af landet. Ju närmare hafvet träden växa, desto mindre är deras höjd och dess bättre vedens beskaffenhet. Ju längre norr ut, desto sämre timmer. Björk, al och asp, af hvilka det sistnämnda trädslaget ofta uppnår 1 meters omkrets, växa ymnigt. På många ställen har elden åstadkommit sorgliga förödelse bland träden. På stränderna vester om Nordkap råder ett mycket varmare klimat än på de öster om det samma belägna, ehuru de förstnämnda, antagligen till följd af att skogarne i forna tider förstörts, äro mindre trädbevuxna. Som vi sett, växa nämligen vid den på samma breddgrad som Varangerfjorden belägna Altenfjorden korn, råg och frukter, hvilket deremot icke är förhållandet vid den förstnämnda. Hafsvattnet blir småningom kallare och de östliga vindarne äro äfven kyligare. Befolkningen i Norges nordligaste del har till följd af fisket och den lätta samfärdseln be-

tydligt ökats på senaste åren, trots jordens karga beskaffenhet. Två nya församlingar hafva uppstått i Sydvaranger. Befolkningen, som en gång knapt utgjorde 100 invånare, har enligt senaste folkräkningen växt till 1,171 personer, af hvilka 194 äro norrmän, 68 flyttande lappar, 339 lappske jordbrukare, 539 jordbrukare — till största delen finnar — samt 31 af blandad ras. Två kyrkor hafva blifvit uppförda, en doktor och en länsman anställda och skolor inrättade.

Vid kusterna af den angränsande ryska Lappmarken fins det öfverflöd på fisk och på de samma ligga en mängd fiskelägen, hvilka tillhopa utsända flera tusen båtar på fisket. En ofantlig massa fisk fångas, äfven af norrmän; men som dessa senare ej få gå i land, måste de ofta på öppna hafvet uthärda våldsamma stormar, under hvilka en mängd egendom och människolif emellanåt går förlorad.

Pasvik, som är den sista ordentliga hamnen och fiske-stationen på norska kusten, härleder sitt namn af det lappska ordet *basse* (helig): sannolikt hade Pasvikslapparne härstädes i forna tider ett offerställe. Pasvik har en förträfflig, nästan cirkelrund och af klippor omgifven hamn, och man lär kunna komma in i den samma vid alla vindar.

Den östligaste delen af Norge begränsas af Pasviks älf, som utfaller i hafvet midt emot Vadsö, och af Jakobs älf. Erfarenheten rörande dessa trakter gifver vid handen, att kusten en viss sträcka öster ut är öppen hela året om. Med afseende på, att den ryska kusten skulle vara tillstängd af is, påstår jag helt enkelt att hon är så beskaffad, att landet kan anlägga en hamn på sitt eget område, att Kolafjorden icke fryser, att hafvet, liksom vid norska kusten, går öppet på en betydlig sträcka och att skogar växa på sjöarnes och älfvarnas stränder — sakförhållanden, som utvisa, att det icke alls är nödvändigt att eröfra norra delen af Norge för att skaffa sig en hela året om öppen hamn.

Från Vadsö till Nyborg — en af några spridda hus bestående by, som ligger på krönet af en kulle vid inre

änden af Varangerfjorden och bebos af fiskarelappar — är afståndet sjövägen ungefär 55 kilometer. På stränderna ser man två eller tre fiskelägen, några lapp-”gammor” och Næsby kyrka. Flera båtar, som hvar och en roddes af två kvinnor, kommo till vår ångare, medan emellanåt en ensam kvinna sågs fara öfver fjorden.

Den 25 April befann jag mig vid inre änden af Varangerfjorden. Hafvet var fruset på en ungefär 5 kilometers lång sträcka, hvarför ångbåten måste lägga till längs isen, på hvilken slädar väntade för att föra posten och de resande i land.

I ett trefligt, icke långt från stranden beläget hus bodde den norske länsmannen Brun och hans angenäma familj, som bestod af hustru och två döttrar. Böcker och tidningar anlände med posten hvarje vecka eller hvar fjortonde dag, och dessa saker jemte ett piano satte familjen i stånd att på ett behagligt sätt fördrifva tiden i sitt ensliga hem, der medlemmarne icke hade att räkna på något annat umgänge än med hvarandra. Året var långt framskridet och lapparne hade redan begifvit sig bort med sina renar. ”Om ni blott kommit hit en vecka förut”, sade länsmannen, ”skulle det icke varit någon svårighet för er att begifva er söder ut.” Jag borde icke hafva anländt senare än 1 April. ”Ni måste dröja hos mig ett par dagar, så skall jag taga reda på, om några lappar ännu finnas i grannskapet och höra efter, om de vilja taga er med sig.” Huru njöt jag icke af den vänliga familjens gästfrihet, huru trefligt och bekvämt var icke mitt sofrum, huru härliga fann jag icke fjäderbolstrarna vara! Efter vinterns vedermödor och besvär förstod jag att sätta riktigt värde på behaget i ett bildadt och förfinadt lefnadssätt.

Nära Nyborg ser man på en ås några haf-lappars bostäder. Låtom oss inträda i en Mattis Jonsen Laiti tillhörig *gamme*, såsom lapparnes torfhyddor kallas. Den utgjorde ett helt och hållet af torf uppfördt, långt, smalt och lågt hus och var indeladt i tre rum. Man kom in i den samma genom en låg trädörr, som ledde till en midt i huset liggande kammare, der man såg vinter-

kläder, som hängde på stänger, en träfve ved och en hög hafstång. Familjen bodde i rummet till venster, som var ungefär 8 meter långt och 3 meter bredt. Det var golflagdt med flata stenar. I ett hörn fanns en bädd af små björkvistar, hvilka lågo på stora stockar. Vid foten af bädden stod en liten ko och i motsatta hörnet en amman, som voro ungefär 1 meter höga. På bädden satt hustrun, som var klädd i ett slags lintyg af groft vadmal med långa ärmar, vadmalsbyxor och lapp-skor samt på hufvu-

EN AF STEN OCH TORF UPPFÖRD GAMME.

det hade en af de förut beskrifna, besynnerliga, kaskliknande mössorna. Mellan kon och bädden stod en kalf. Tre får och två små barn utgjorde återstoden af familjen, hvars öfverhufvud för närvarande var borta. Allting var utomordentligt snygt, och en liten ränna mottog djurens spillning. Huset var byggt som ett tält. En stark ställning af sparrar uppbar torftaket, och från det midt i det samma belägna rökhålet gingo fyra stolpar ned, på hvilka en med näfver täckt, ofantlig jerngryta, som innehöll hafstång, hängde. Tången hade kokats åt kreaturen.

Jag smakade på den och fann, att den icke alls var salt. Boskapen i denna del af verlden får lära sig att äta hästgödsel, rå fisk, torkade, kokta fiskhufvuden, hafstång och äfven kokt laf. Det öfriga bohaget utgjordes af några kittlar, en kaffepanna, en lampa och några kistor. Dessa hyddor stå sig minst tio eller tolf år, men måste esomoftast förbättras och beläggas med nya torflager.

Icke långt från Mattis gamle låg en liten gård, som tillhörde Mikkel Iversen, en välmående person. Bygnaden var lång och smal, och en del var uppförd af stockar, men återstoden af torf. I den delen, som var af trä, fanns ett enda rum, som utgjorde både hvardagsrum, kök och sofrum. Taket bestod af stänger, som voro betäckta med näfver och på denna låg torf. Här hade man boskapen inrymd för sig sjelf, och två kor, två små oxar samt åtta får utgjorde familjens förmögenhet. Husbonden hade med de två oxarne farit efter hafstång, men kort efter det jag auländt, kom han åkande med en kärra, som gick på ett par gammalmodiga, af hela trästycken bestående hjul och drogs af de båda oxarne, ett par dvärgartade, usla kreatur.

Nära bredvid låg Ole Persen Majas gård. Boningshuset, som var helt och hållet uppfördt af timmer, påminde i hög grad om fattiga skandinavens stugor i andra trakter af Sverige och Norge, men det inre var inredt med en viss grad af lyx och bekvämlighet. I det lilla rummet stodo två träängar, en gjutjerns-kamin, en klocka och tre stolar. Allting var härstädes utomordentligt snygt, liksom i de ännu anspråkslösare boningarne vi nyss sett. Hustrun bar den sedvanliga, grofva vadmalsklädningen och hade på hufvudet en tätt åtsittande mössa samt var underbart lik en karl. Maja ansågs af grannarne som en mäktig rik man. Han egde en häst och hade ett särskildt stall åt denne, hvarjemte hans får och fyra kor voro inrymda i sin egen bygnad.

Den vänlige länsmanen var icke i stånd att skaffa någon ren, hvarför han beslöt att följa mig ett stycke på väg för att försöka att få fatt på några lappar och dy-medels hjälpa mig ur min knipa.

13 KAPITLET.

Lappland. — Landets utsträckning. — Svenska och norska Lappmarkerna. — Landets natur. — Lufbevuxna trakter. — Sommar- och vintervandringarna. — Fjällappens lif. — Lapplands folkmängd. — Renarnes antal. — Hjordarnes storlek. — Lapparnes ärlighet. — Lappens ända från barndomen mödosamma lif. — Lapparnes kroppsbyggnad. — Sjukdomar. — Somliga lappar nå mycket hög ålder. — Föda. — Lapparnes förnöjsamhet

När vi fortsätta färden söder ut, skola vi lemna en kort, allmän skildring af den af lappar bebodda landsträcka, hvilken omfattar norra delen af Skandinavien. Nämda folk bor äfven i norra Finland och i Ryssland, i hvilket land det förekommer ända till halfön Kolas östligaste kust och till Hvita hafvets norra strand.

Ryska Lappland har en utsträckning af 34,000, det svenska af 27,000, finska Lappmarken af 15,500 och den norska af 9,000 kvadratkilometer. Några delar af ryska Lappland äro täckta af stora barrskogar, som upptaga en sammanlagd landvidd af 1,220,000 hektar, medan höjderna och dalarne norr ut hufvudsakligen äro bevuxna med dvärgbjörk. I detta land finnas dock äfven vidsträckta trakter, som endast äro tundror eller skoglösa ödemarker.

I Sverige och Norge finnas lappar ända ned till 62° n. lat. i Härjedalen och Jämtland samt i Hedemarkens och Trondhjems amt; dock bo endast helt få i de två sistnämnda norska landskapen. Allt efter som man färdas mot norr, tilltager deras antal i jemn stigning och den ojemförligt största delen i Norge träffas i Tromsö och Finmarkens amt. De ryske lapparne äro, enligt Friis, icke nomader i den meningen att de ströfva omkring med renhjordar, ty de ega endast få sådana djur, men ehuru de

bo i trä- eller torf-kojor, ömsar dock hvar familj vistelseort tre eller fyra gånger om året. Om våren begifva de sig till sina vistelseorter för sommaren, hvilka äro belägna vid hafvet eller någon sjö. Somliga flytta å nyo vid midten af sommaren till andra fiskeplatser vid älfvarna eller sjöarne. I Augusti begifva de sig till sina höstboningar, der de utom fiske bedrifva jagt på ren, fågel, mård, ekorre, utter och björn. Omkring jultiden draga de till sina vinterbostäder, hvilka äro belägna i små byar. Till följd af sitt boningssätt kunna de icke hafva många renar.

Lapparne kalla sig sjelfva *Sabme* eller *Same* (pluralis *Samelats*). Af svenskarne kallas de lappar och af norr-männen oriktigt *finner*. Finnarne åter kallas af norr-männen kvæner. Lapparne äro olika eskimåerne och jag har funnit att de i väsentlig grad skilja sig från de beskrifningar, jag läst om dem. Ehuru dessa båda folk af många anses utgöra grenar af en och samma mongoliska eller turanska folkstam, anser jag dock i likhet med Retzius, att lapparne och eskimåerne tillhöra helt och hållet olika raser. De förre äro nämligen korthöfdade (*brakyocefaler*) och rätkäkade (*ortoghater*), medan eskimåerne åter äro långhöfdade (*dolikokefaler*) och framkäkade (*prognater*). Finland kallas af finnarne *Suomi* och dess folk *suomalaiset*. Dessa två ord äro mycket lika de lapp-ska orden och antyda att folken äro af samma ursprung. De båda språken lära ock hafva någon likhet, men ett undertryckt folk antager vanligen af lätt insedda orsaker den herskande rasens språk. I kroppsligt afseende äro de båda folken i närvarande stund olika hvarandra, i det finnarne äro långt större och till hela sitt yttre mera befryndade med de skandinaviska och teutoniska raserna, med hvilka de äro jembördige i intelligens. Hvilka än de olika kännetecknen må vara, genom hvilka alla dessa nordiska folk skilja sig från hvarandra — något, som det icke är meningen att i detta arbete redogöra för — en sak är dock viss och det är, att den resande emellanåt öfverraskas af att, då han minst väntar det, bland skandinaver, germaner, skottar och andra europeer finna somliga gemensamma drag, nämligen utstående kindknötar, mellan

ögonen platt uppnäsa och kort, rundt ansigte, hvilket allt företer likheter med den mongoliska typen.

Svenska Lappland är indeladt i Lappmarker, hvilka hvar och en har sin särskilda benämning. Landet är utomordentligt rikt på vatten, i det att sjöar och floder finnas öfverallt. Kärr förekomma i mängd och en vidd af mer än 8,100,000 hektar är täckt af skog. Från östra fjällkedjan sträcka sig 240 till 320 kilometer långa dalar till hafvet. Höjderna, som skilja dem, äro i medeltal 120 till 180 meter höga och äro liksom den lägre marken täckta med skogar och mossar. Renlaf förekommer ymnigt och de svenska lapparne begifva sig om vintern till de ställen, der den växer.

Vi hafva sett att i det vidsträckta område, som bebos af de svenske och norske lapparne, lag och ordning herska liksom i andra delar af de båda landen. Stölder och förbrytelser äro okända, och i de vildaste samt minst bebodda nejderna är det lika säkert som på andra trakter i dessa synnerligt ärliga land. Alla lappar tillhöra vissa församlingar, i hvilka de betala skatter och tionde, barnen erhålla sin religiösa undervisning, födda och döda antecknas och antalet af de renar, som de ega, är känt. Lapparne måste hushålla ytterst väl med renlafven, hvarför de icke dröja länge på samma ställe och lemna somliga platser alldeles orörda, för att betet skall få växa till. Man har sagt mig, att lafven behöfver sju till tio år för sin återväxt och på somliga trakter till och med ännu längre tid. Den friska, i utveckling stadda lafven är grönhvit, mjuk och något fuktig. Då den upphör att växa, varder den torr. Den vackraste jag såg, var vid Palajoki.

Det fins många fjälltrakter i Norge och Sverige, särskildt i det förstnämnda landet, der stora renhjordar kunna betas om sommaren. År efter år ströfva lappfamiljerna öfver samma område, som deras förfäder gjorde, och under dessa vandringar sofva deras medlemmar med ryggen stödd mot samma block, mot hvilket deras föregångare lutade sig, eller uppslå de sina tält under samma

höga klippa, som delsviſ lemnade skydd åt deras från jorden längesedan försvunne stamförvandter.

Fjällappen tillbringar sin tid med att sköta sin hjord, och han och hans familj egna alla sina omsorger åt denna, på hvars tillväxt deras välfärd beror. Det är svårt att noggrant uppgifva renarnes ökning eller minskning på de olika trakterna, ty folket flyttar ofta, och under de senaste åren har en stor invandring af norska lappar egt rum till Sverige, särskildt till Karesuando. Emellertid är så väl folkets som renarnes antal på det hela i tillväxt. I Norge är lapparnes antal större än i Sverige, till följd af de många i det förstnämnda landet varande bofaste, lapske bönderne och haflapparne, hvilka äro långt flere än nomaderna.

Enligt de senaste uppgifterna finnas:

I Sverige (1870)	6,702	lappar	med	220,800	renar.
" Norge (1865)	17,178	"	"	101,768	"
" Finland (1865)	615	"	"	40,200	"
" Ryssland (1859)	2,207	"	"	4,200	"

Då de renar, som egas af bönderne och andra, inräknas, tror jag att man trygt kan antaga renarnes antal uppgå till 400,000. Samojedernes renar, hvilka äro störst och vackrast, äro icke medtagna i denna beräkning. I Kautokeino finnas lappar, som ega 2,000 djur och i Sorsele i Sverige lär en person ega 5,000 och några andra 1,000 och 2,000 stycken. Några skogslappar ega 2,000; i Lule Lappmark finnas hjordar på mera än 2,000 och i Finmarken på 5,000 stycken. Några lappar hafva egt ända till 10,000 renar. En hjord på 2,000 till 2,500 stycken säges årligen lemna omkring 200 till 250 kalfvar.

Hvarje renegare har sitt särskilda märke anbragt på samtliga djurens öron, och ingen annan får begagna sig af det samma, enär det gäller som laga bevis för eganderätten. Om man icke hade dylika igenkänningstecken, skulle det, då flera hjordar äro sammanblandade med hvarandra på fjällen, vara omöjligt att skilja dem åt. Enligt bruket får ingen taga sig ett nytt märke, utan måste köpa ett sådant, som tillhört en utdöd hjord, och om tillgången är knapp, måste ofta ett högt betalnings-

pris erläggas till den familj, som rått om den utslocknade renskaran. Köparens namn och märket inregistreras vid domstolen likt hvarje annan köpares namn och den egendom han tillhandlat sig. Skatten utgår i förhållande till betesmarkens omfång.

Emellan lapparne och de norske nybyggarna i de blomstrande, bebodda trakterna kring fjordarne på kusten, särskildt i Tromsö amt, är förhållandet emellanåt spändt, till följd af den skada, som renarne åstadkomma på ängarna och skörden. Några lappar berättade för mig, att landtbrukarne vid Altenfjorden, öfver hvilkas marker de måste gå för att komma till betesplatserne, fordra ett riktigt prejärepris för rättigheten att draga vägen fram. Jag hoppas, att Stortinget vidtager mått och steg att stäffa detta öfvergrepp, om klagomålet är befogadt.

Bland lapparne råder en sådan ärlighet, att de ofta begifva sig från kåtan utan att kvarlemna någon, som vaktar matvarorna, kaffet, sockret, kläderna, silfversakerna, m. m., hvilket allt sålunda är prisgifvet åt den förste bäste tjuf, som stryker förbi. Stölder äro emellertid ytterst sällsynta, och tältet betraktas nästan som en helgedom. Renstölder förekomma någon gång och man måste vara på sin vakt mot dylika. Tjufvarne äro mest fiskare-lappar och bönder; det är svårt för dem att motstå frestelsen att begå tillgrepp i en hjord, som lemnats utan tillsyn. En gång anbefaldes två karlar åt mig af en embetsman, som på samma gång såde mig, att den ene suttit i fängelse för renstöld, men att jag det oaktadt kunde fullt lita på honom. Jag vandrade också i hans sällskap genom obebodda trakter utan att något vederfors mig. Jag hade aldrig någon misshällighet med en lapp i afseende på betalning eller af någon annan orsak. Då jag kom till norska kusten, hade jag ofta mycket roligt åt folket, då det undrade öfver, huru jag tordes vandra ensam med lapparne bland fjällen, och mer än en gång uppgaf man som varning för mig namn på personer, som aldrig vidare hörts af. Min egen erfarenhet har emeller-

tid till fullö ådagalagt grundlösheten af alla dylika farhågor.

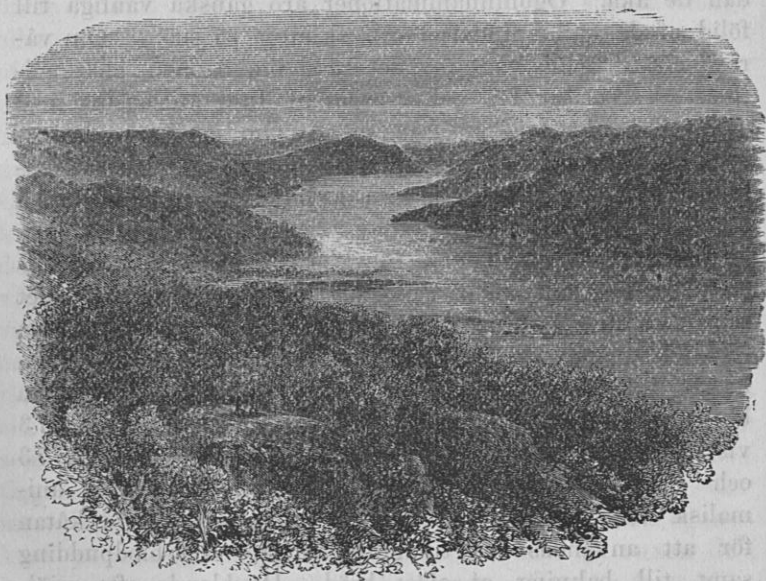
Lappen, som ända från barndomen är underkastad hårda mödor och emellanåt måste sofva på bara marken eller stödd mot en sten samt ofta nödgas lida hunger och utsätta sig för häftiga vexlingar i väderleken, har genom sitt lefnadssätt förvärfvat sig en hög grad af hårdighet. Om sommaren måste han ständigt följa sin hjord, som största delen af dagen är stadd på vandring, enär renarne under denna årstid icke behöfva gräfva efter lafven. Han är ock tvungen att gå öfver kärr och träsk, att pulsa genom djupa, lösa snödrifvor och att simma eller vada öfver älfvar, som äro uppsvällda genom den smälta snön eller genom flödet från jöklarne, en sak som jag sjelf ofta gjort. Ofta tvingas han af hungern att mjölka en renko för att lifnära sig, och då han kommer till kåtan är han vanligen alldeles förbi af trötthet och faller af utmattning i sömn, sedan han utbytt sina våta kläder mot torra. Ofta vandrar han öfver en sträcka af 150 kilometer, hvarunder han dröjer tre eller fyra dagar på en trakt och derpå begifver sig 10 eller 11 kilometer längre bort. Om vintern färdas han genom dystra ödemarker, utsatt för våldsamma stormar och lidande af hunger och köld. Dag och natt vaktar han sina renar för björnar, vargar och jårffvar, och sedan han sofvit en timme, blifver han kanske plötsligt väckt för att skydda sin hjord mot fiender, som kunna skingra den samma och bringa honom till tiggarsstafven. Allt detta gör fjällappen till en af de mest härdade menniskor, som finnas, och endast ett ögonkast på hans kroppsbyggnad visar, att han är vuxen de kraf, som hans lif ställer på honom. Han är kort till växten, af fast men mager byggnad samt har kraftiga lemmar, och hans lätta kroppsvigt sätter honom i stånd att klättra, hoppa och springa fort.

Lungsot, kräfte, frossa, feber och sjukdomar i lefvern och njurarne äro okända. Vattnet är lika rent som i andra land, uppfyllda af granitberg, och bruket att förtära sur mjölk förebygger många sjukdomar, som annanstädes äro vanliga. Akuta sjukdomar äro deremot gängse och upp-

stå ofta derigenom, att lapparne, sedan de gått uppför branta fjäll och derunder blifvit svettiga, plötsligt afkylas af de genomträngande vindarne på toppen. Jag är förvånad öfver, att jag som år efter år varit utsatt för samma sak på Skandinaviens fjäll, ännu icke vet hvad röjmatisk värk vill säga. Jag har sett lapparne gnida ömma eller vrickade ställen med fett, som rinner ur osten, då denna hålles framför elden. De äro utsatta för mässling och stundom angripas de af koppor, som de få af befolkningen vid kusten. Bräck är icke sällsynt och uppkommer deraf, att lapparne sitta med bakåtböjda ben och använda dessa som bromsinrättning för slädarne, medan de åka. Ögoninflammationer äro ganska vanliga till följd af de kalla vindarne och skimret på snön. Om våren måste man vara mycket rädd om ögonen, enär solljuset i April, Maj och början af Juni återkastas med synnerligt skarpt sken från snön. Om man icke begagnar blå eller gröna glasögon, kan man lätt blifva snöblind. Så väl karlarne som kvinnorna äro verksamma ända till hög ålder. Deras lif i fria luften och beständiga vandringar till fots bevara musklernas spänstighet. Deras enkla vanor, den skarpa, torra, stärkande luften och det rena, kalkfria vattnet bidraga till att förläna dem, som lyckligt genomgått det stränga eldprovet i barndomen, långt lif. Många uppnå mycket hög ålder och somliga blifva till och med öfver hundra år gamla. Då jag 1873 vistades i Lappland, lefde lappar, som voro födde 1773 och 1775. Ehuru lapparne hufvudsakligen lefva af animalisk föda, finnes dock nästan alltid kornmjöl i kåtan för att användas vid tillagning af gröt och blodpudding samt till bakning af ojäst bröd. De blanda ofta mjölken med syra (*Rumex*). De dricka betydligt med kaffe och äro inbitne rökare och snusare. Bränvinssupandet, som en gång var så allmänt utbreddt, förekommer nu mera nästan aldrig i deras hem, men när helst de begifva sig till en stad och der kunna skaffa sig spirituosa, göra de sig vanligen en eller ett par glada dagar.

I Norge började den första kristendomsundervisningen bland lapparne omkring 1640 och i Sverige 1606.

Till och med i det fjärrbelägna Sydvaranger var redan 1703 skolmästaren Isak Olsen sysselsatt med att omvända lapparne i denna trakt, hvarvid han dock hade att kämpa med stora svårigheter. Lycklig och nöjd med sin lott i verlden och utrustad med en religiös känsla, som det öde och ensliga landet bidrager att skärpa, tror lappen på Gud, på bibeln, på herren Jesus Kristus såsom Guds son och på ett lif efter detta. Från de dystra ödemarkerna uppsänder han sina böner och lofsånger med en tro, som varar intill döden, och då han skiljes hädan, fröjdar han sig öfver, att han går till det "bättre landet".

UTSICHT VID PASVIKS ÄLF, EUROPAS NORDLIGASTE FLOD.

14 KAPITLET.

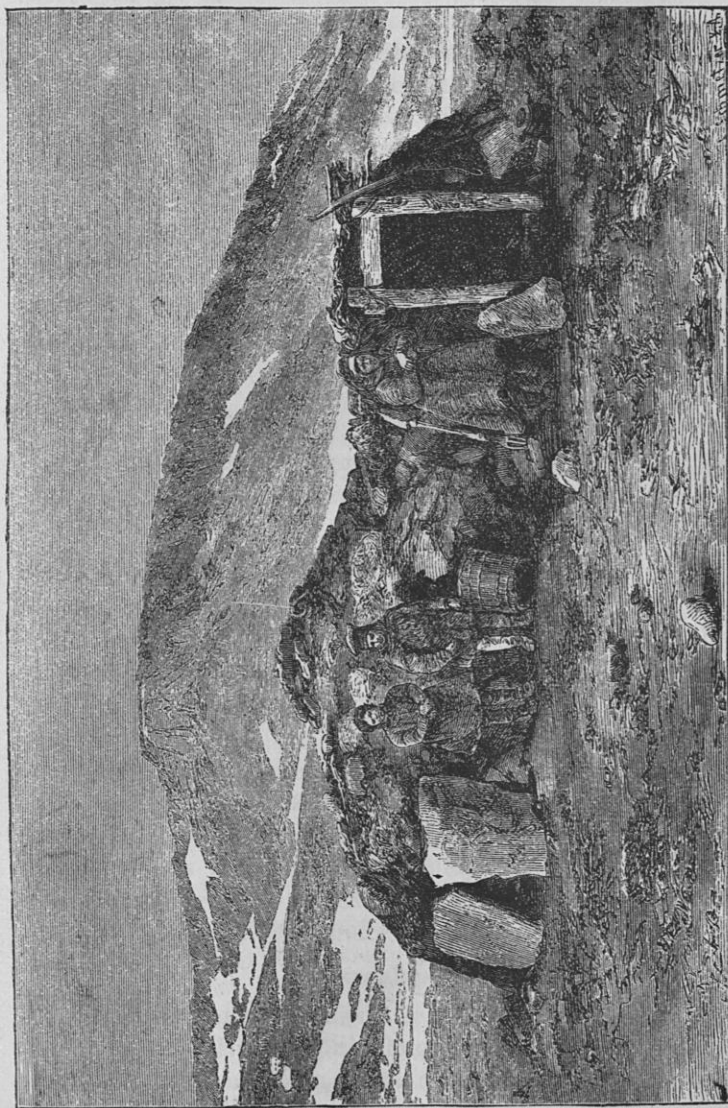
De olika slagen af lappar. — Fjäll- eller nomad-lapparne. — Haflapparne. — Haflapparnes bostäder. — Haflapparnes utseende och drägt. — Äflapparne. — Deras lefnadssätt. — Skogslapparne. — Deras bostäder. — Deras lefnadssätt. — Fiskarelapparne. — Deras vanor. — Njalla. — Lappbyar.

Lapparne kunna efter sina bostäder och sitt lefnadssätt indelas i följande klasser: 1. Fjäll- eller nomad-lapparne, som lefva af sina hjordar och med dem vandra från betesplats till betesplats hela året om samt bo i tält. Dessa lappar ega det ojemförligt största antalet renar; 2. Haflappar; 3. Skogslappar; 4. Äflappar; 5. Fiskarelappar. De fyra sistnämnda grupperna härstamma allesammans från fjällapparne.

Haflapparne träffas långs Nordlands och Finmarkens vilda kuster och sysselsätta sig hufvudsakligen med torskfiske. De äro djerfva och goda sjömän, och många äro anställda på de båtar, på hvilka norrmän föra befälet. Några hafva sina egna farkoster och jag har icke sällan sett husfadern föra befälet medan besättningen utgjordes af hustru och dotter, systrar eller lejda kvinnor. Kvinnorna äro mycket härdiga och förträffliga sjömän. Haflapparnes bostäder äro mycket ursprungliga. De kallas *gammer* och äro högst egendomliga. De äro uppförda af torf och omvexla till formen. Många äro runda och somliga äro kägelformiga som tält. Eldstaden finnes midt i kojan och röken utgår genom en öppning upptill. Två eller tre dylika byggnader ligga stundom bredvid hvarandra. Dessa gammer bebos af de fattigaste haflapparne. Andra gammer äro till formen lika ett vanligt hus; de bestå likaledes

helt och hållet — taket inbegripet — af torf. Ibland äro stenväggar uppförda på utsidan för att skydda torfven och göra kojorna varaktigare. Fönster saknas på många af detta slags hus och dagern kommer i så fall endast ofvanifrån. Då elden är släckt, täckes rököppningen af en lucka. Hus, som äro uppförda med mera anspråk, äro helt och hållet bygda af trä, och på de rikaste trakterna kunna lapparnes bostäder icke skiljas från de norske böndernes.

Utom fiske drifva dessa lappar äfven något boskaps-skötsel. Nästan hvar enda en bland dem ega två eller tre kor, samt några får, getter och renar; kring gammen finnas ofta potatistäppor och jordlappar, bevuxna med gräs. Deras hufvudsakliga sysselsättning är dock fisket, hvilket är lönande, då det lyckas. Kvinnorna sköta ladugården och hushållet, sätta bete på refvarna samt klyfva och torka fisken. Om vintern äro båda könen klädda i renskinnskläder, hvilkas ludna sida är vänd inåt. Hufvudbonaden utgöres liksom alla de bland fjällen lefvande lapparnes af en ofantlig, fyrkantig mössa. Kvinnorna bära en särdeles egendomlig hufvudbonad, som har någon likhet med en kask och hvars form härrör af ett ihåligt trästycke. Kvinnornas sommardrägt består af ett slags långt lintyg med ärmar, som räcka ända till handleden. Det är förfärdigadt af vadmal, som är mycket likt det tyg, hvaraf fjälllapparnes kåtadukar bestå, och ofta är icke något bälte spändt kring det samma. Färgen är vanligen svartaktig eller grå och det är mycket vanligt, att plagget är trasigt och lappadt. Kvinnorna hafva i allmänhet långt, rufsigt, mörkt eller något i rödt skiftande, djupt kastanjefärgadt hår, hvilket de endast kamma om söndagen. Så väl i detta som i deras smutsiga kläder finnes fullt med ohyra. Männen äro klädda på samma sätt och hafva på hufvudet en mössa af bjärt färgadt vadmal. Kvinnorna förrätta så hårdt arbete och äro så utsatta för vädrets inflytande, att deras drag, då de nått en viss ålder, blifva så grofva, att man med möda kan skilja en karl från en kvinna. När de äro unga, är det äfven svårt att skilja en flicka från en gosse.

GAMME ELLER TORFHYDDA.

Man kan sluta sig till förmögenhetsvilkoren hos fiskarelapparne på olika platser af det antal familjer, som bor i hus och det som bor i gammer. I Altens, Skjærvö och Lyngens församlingar hafva lapparne i vidsträckt skala ingått giftermål med norrmän och finnar, och afkomlingarne efter dessa äktenskap bilda en präktig folkklass. Många af dem äro lika intelligenta som norrmännen och utgöra en värdefull tillsats till landets befolkning. Efterföljande tabell angifver antalet hus och gammer på olika ställen:

I Lyngen	finnas	264	trähus och 13	gammer.
" Skjærvö	"	225	" "	5 "
" Inre Alten	"	38	" "	6 "
" Kautokeino	"	18	" "	6 "
" Trondenæs	"	1	" "	23 "
" Måsö	"	1	" "	97 "
" Lebesby	"	2	" "	50 "
" Hammerfest	"	9	" "	129 "

Häraf synes att lapparnes omständigheter äro bäst i den förstnämnda församlingen och sämst i den sista.

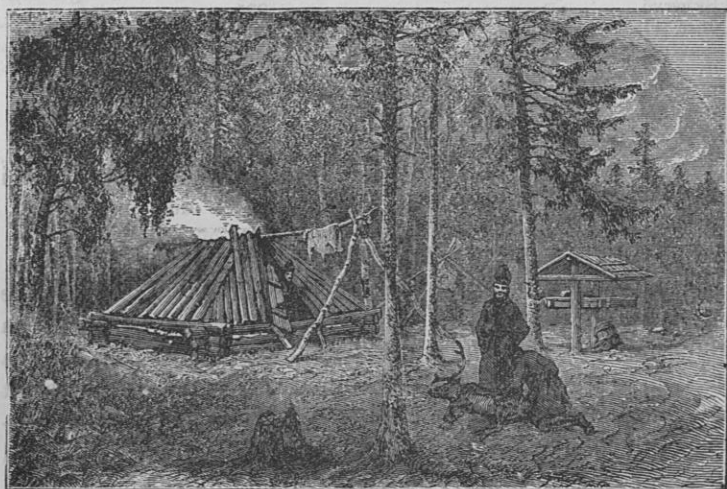
Älflappar.

Älflapparne träffas uppåt de i fjordarne utfallande strömmarne. I sitt lefnadssätt skilja de sig endast föga från haflapparne och under fisketiden begifva sig många af dem ut på hafvet. De finnas i Norge och särskildt på Tana-, Karasjoks- och Alten-älfvarnas samt deras tillflödens stränder. Om sommaren sysselsätta de sig med laxfiske eller tjena som sjömän. Nästan hvar enda familj har en liten gård, på hvilken nötkreatur, hästar, får och getter underhållas. Älflapparne odla jorden och om sommaren skötas deras renar af fjällappar. Mot sina bröder, fjällapparne, visa de mycken vänlighet och gästfrihet samt vårda dem, då de äro sjuka.

Skogslappar.

Skogslapparne träffas här och der i skogarne uppåt Lule-, Pite-, Byske-, Skellefte-, Ume- och andra älftar eller vid sjöarne. En mängd af deras bostäder är af egendomlig form. På somliga trakter är kätans nedre del fyrkantig och bygd af tre eller fyra hvarf väl hoptrimrade stockar, medan den öfre deremot är pyramidfor-

mig och uppförd af ett lager med näfver täckta bräder, på hvilket ett annat lager med bräder ligger. Midt i det inre står en stor flat sten, som tjänar till eldstad och på hvilken maten kokas. Midt på taket fins den vanliga öppningen för att släppa ut röken. I somliga af dessa boningar är golfvet belagdt med flata stenar, i andra åter med unga björkkvistar, och liksom i de öfriga slagen kåtor sofver familjen på utbredda skinn. Nära boningarna finnas stora inhägnader, i hvilka renarne vid en viss tid på året dagligen indrifvas. Många skogslappar

SKOGLAPPS-VISTE *) MELLAN SEUTNER OCH JERFOJAUR I ARVIDSJAUR. TILL HÖGER EN LUOPTE (LAFVE, BOD); I FÖRGRUNDEN RENSLAGT.

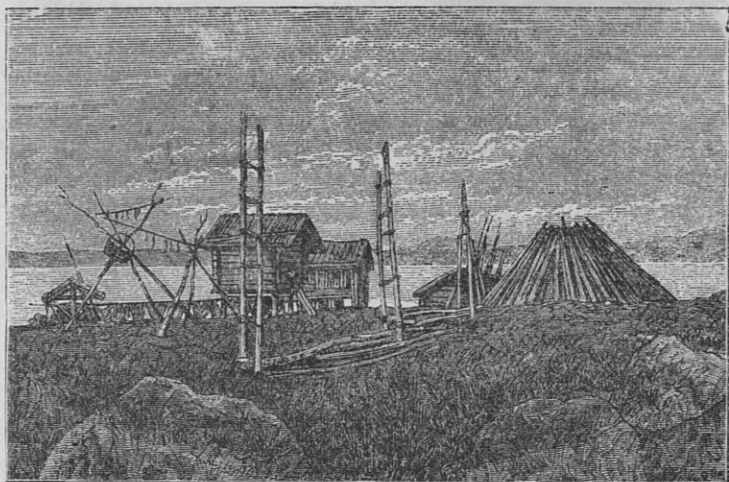
ega stora hjordar, hvilka mjölkas två eller tre gånger om dagen. De hafva kåtor uppförda på vissa afstånd, ty de äro nödsakade att flytta till den ena platsen efter den andra, på det att deras hjordar måtte finna nytt bete.

I Härjeådalen få renarne stundom ströfva fritt omkring hela sommaren, men vid brunsttiden, i Oktober, hopsamlas de åter och släppas icke å nyo lösa förr än nästa vår. Ofta måste eldar upptändas kring inhägnaderna.

*) Ställe, der lapparne uppehålla sig.

derna för att röken skall drifva bort myggen, som eljes skulle göra hjorden ursinnig. I södra delen af lappområdet (både i Norge och Sverige) begifva sig ej lapparne med renarne till hafvet.

Esomoftast äro flera hjordar hopblandade med hvarandra, men de skiljas lätt, då så behöfves, ty hvarje egare igenkänner sina djur genom de på dem anbragta märkena. Skogslapparne tillverka en hel mängd ost och röka kött och tungor, som i stor myckenhet köpas af svenskar och norrmän.

FISKARELAPPS BOSTAD.

Fiskarelapparne äro en annan klass, hvilken utgöres af fjällappar, som blifvit utarmade och icke vilja tjena, utan föredraga ett oberoende lif. Vid ensliga sjöar och på älfvarnes stränder uppföra dessa lappar sina boningar, som merendels äro omgifna af tall-, gran- eller björkskog. En familj kan ega flera kåtor, och då fisket tager slut på ett ställe, begifver den sig till ett annat. Om sommaren lefva fiskarelapparne af fisk och röka samt salta en stor mängd sådan till vinterbehof och till afsalu. Utom fiske drifva de åtskillig slöjd, förfärdiga träkärl, korgar, skor, m. m. Om betet är godt på ett ställe och

NJALLA.

det finnes rik tillgång på fisk, förbättra de ofta sin kåta, skaffa sig ett par kor och några renar samt blifva nybyggare. Dessa små platser utgöra om vintern mötesorter för fjällapparne.

I Arvidsjaur's socken ligger på stranden af Jerfjaur (den öfversta af en följd sjöar, bland hvilka Arvidsjaur är en) och Byskeälven, som går rakt ned till Botniska viken och utfaller ofvanför Skellefteå, det pittoreska fiskarelapps-vistet, som på föregående sida är afbildadt. Midt på teckningen synas två stolpebodar, till venster står en torkställning för fisk och i förgrunden en höhässja.

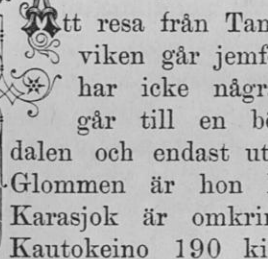
GATA I ARVIDSJAURS BY, PITE LAPPMARK.

Man ser här och der på somliga trakter små besynnerliga, af stockar uppförda hus (njalla), hvilka uppbäras af en enda påle och äro så högt upplyfta öfver marken, att snön icke kan täcka dem om vintern och vargar, räfvar och andra vilda djur icke kunna komma in i dem om sommaren. I dessa hus förvarar fjällappen de saker, hvilka han icke vill föra med sig, såsom ost, hudar och pulveriserad mjölk. För att nå dörren måste man begagna stege; njallan användes i fall af behof äfven som tillflyktsort under natten mot stormar.

Vi hafva äfven sett, att lapparne bo tillsammans i små byar. Dessa äro alltid belägna på stranden af en sjö eller älf, och kyrkan, prestgården och skölhuset äro platsens förnämsta byggnader. De lappar, som bo på detta sätt, äro åkerbrukare. På många håll i Sverige hafva deras bostäder en egendomlig form och likna skogslapparnes. Afbildningen nederst på föregående sida visar en gata i Arvidsjaurs by i Pite Lappmark.

12 KAPITLET.

Afresa från Varangerfjorden. — På väg söder ut. — Föga snö vid hafvet. — Möte med lappar. — Inga renar. — Polmak. — Tana älf. — Den Nyborgske länsmannen tager afsked. — Renar komma. — Affärd från Polmak. — Sirna. — Svårigheten att resa om våren. — Renarne äro då svaga. — Långsam fart. — En farlig affärd. — Vältning. — Resa på Tana älf. — Utsjoki. — Snuskiga härbergen på vägen. — Segelnæs. — Karasjoki älf. — Ankomst till Karasjok. — Bekvämt härberge. — Vänner i nöden. — Inga renar att få. — Lapparne i Karasjok. — Temperaturvexlingar. — En begrafning.

ett resa från Tana- eller Varanger-fjorden till Botniska viken går jemförelsevis lätt för sig om vintern. Man har icke några branta fjäll att öfverfara. Vägen går till en början på Tana älf, som flyter genom dalen och endast utgör en fortsättning på fjorden. Näst Glommen är hon Norges största flod. Afståndet till Karasjok är omkring 230 kilometer, derifrån och till Kautokeino 190 kilometer, från Kautokeino till Karesuando 100 kilometer och från sistnämnda plats till Botniska viken, då man far den väg, vi om sommaren följt, 420 kilometer. Hela afståndet utgör således omkring 950 kilometer.

Vid Varangerfjorden var snön endast omkring 7 cm. djup. En af de falska föreställningar, som råda hos folk, är att ju längre norr ut man kommer, desto större är snömängden. Forskare, som sökt att framtränga till polen, hafva funnit mindre och mindre snö, ju längre norr ut de kommo. Den svenske upptäcktsresanden Norden-skiöld och doktor I. I. Hayes uppgifva att snömängden på höga breddgrader under ett år utgjorde 40 cm. och ett annat år 60 cm. De snörikaste trakterna i Sverige

och Norge äro icke belägna längst i norr, och som jag redan sagt, sträcker sig det egentliga snöbältet mellan 61° och 64° n. lat.

Från Nyborg till Polmak vid Tana älf utgör afståndet omkring 28 kilometer. Sedan vi lemnat fjorden foro vi genom en skog, som hufvudsakligast bestod af björk, men i hvilken här och der äfven syntes en och annan vacker asp. Det fanns ingen egentlig väg, hvarför vi åkte långsamt. Sedan vi farit några kilometer, tillkännagaf skallet af hundar, hvilka snart kommo i sigte, att lappar närmade sig. Desse visade sig ock inom kort. De förde med sig tio lastade kerreser och voro på väg till Nyborg. De hade varit uppe på de emot Nordkyn belägna fjällen och skulle nu förena sig med de sina. Länsmannen uppmanade dem ifrigt att taga mig med sig samt lofvade god betalning, och slutligen sade de, att de skulle stanna vid Polmak, då de begåfvo sig söder ut. Den enda utvägen för mig var att betala väl, ty den tid, under hvilken en bestämd taxa gäller, var nu förbi och renar kunde icke fås vid någon skjutsstation. Endast med goda ord och lämpor kunde folket förmås att skjutsa en resande från ett ställe till ett annat. Längre fram kommo vi till en kåta, der hjorden redan brutit upp, och invånarne väntade nu på de djur, som skulle forsla bort tältet och sakerna. Löftet om god betalning kunde icke fresta dem att företaga färden.

Utefter båda sidorna af älfven löpte alluviala terrasser, som utvisade, huru landet höjt sig. Här och der sågo vi mellan björkarna älfflapparnes gammer och trähus. Efter några timmars färd kommo vi till Polmak, som ligger på det ställe, der älfven af samma namn förenar sig med Tana älf. Denna lilla ström kommer från en liten sjö och naturen vid den samma är ganska vacker. Vårdinnan och hennes dotter kunde knappast finna ord nog att uttrycka sin beundran öfver älfvens skönhet. "Ni borde komma hit på sommaren!" "Här är det med myggorna härstädes i Juli?" "Det är alldeles tjockt med sådana, alldeles tjockt", löd svaret, "men kom sedan myggorna försvunnit."

Några renar kunde icke erhållas. Den mulna himmeln bjöd länsmannen att begifva sig på hemvägen, och då vi skildes, sade han: "Vi skola nog snart få det nöjet att råka er i Nyborg igen." Han misstog sig, ty tidigt nästa morgon kommo två af de lappar, vi träffat på vägen, med tre renar för att skjutsa mig till Karasjok.

Nedanför Polmak utgör Tana älf på en lång sträcka gränsen mellan Finland och Norge. Hon flyter genom ett vackert, af höjder uppfyllt land, som är bevuxet af björk och högre upp med gran och fur. De som bo på flodens stränder äro hufvudsakligast, om icke uteslutande, älfappar. Tid efter annan syntes gårdar, hvilka merendels lågo två och två tillsammans, och emellanåt små, långt aflägsna byar. Färden gick på den tillfrusna älven. Vi stannade vid Sirma, som ligger omkring 30 kilometer från Polmak, och enär våra renar voro uttröttade, begåfvo sig några karlar, under löfte att vara till baka följande dag, till fjällen för att hemta andra. Vid denna tid på året voro renarne mycket svaga och det var den sämsta tiden att företaga resor med dem. De höllo på att fälla hår och horn samt voro slappa och magra efter gräfningarna i snön under vintern. De ledo af solvärmens, och 10 till 12 kilometer var det högsta de kunde tillryggalägga i timmen på snön, som nu höll på att lena upp. Platsen utgjordes af fyra eller fem gårdar och jag steg af vid en, der husmodern kunde tala norska. Bekvämligheterna voro enkla nog; gästrummet, i hvilket en öppen spis stod, var litet och i sängen utgjordes madrassen af en renhud, kudden af värdinnans vadmalskläder och täcket af fårskin. Men vi fingo godt kaffe, renkött, smör och komjölk. De, som rådde om detta ställe, voro jmförelsevis rika. De egde nämligen tre kor, en oxe, flera får samt åtskilliga renar, och gårdens bygnader voro till antalet tre. Innan min värdinna blef gift, brukade hon fara med fiskarbåtar och lärde sig derunder att tala norska. Vid denna tid på året begåfvo sig många af karlarna till kusten för att deltaga i fisket, hvarför ock husfadern icke var hemma.

De nya renarne voro tydligen icke väl inkörda och visade sig vilda, hvarför man selade dem med stor omsorg. Innan vi kommo till älfven, måste vi fara genom en björkskog. Den unge mannen, som skulle vara min vägvisare, tycktes redan före affärden hysa sina misstankar, och för att icke någon olycka skulle inträffa eller djuren råka i vildt sken, bundos våra tre kerreser tillsammans. Jag satte mig uti först och höll fast min springares töm. Just som lappen hoppade i och innan han var fullt i ordning, satte hans djur i väg med ursinnig fart, ehuru körsvennen sökte att hejda det. Den andre renen sprang om den första, min sökte att komma framför de båda andra och reservrenen bakom min släde löpte förbi mig i stället för att hålla igen. Affärden försiggick därför i största oordning. Vi knuffade emellanåt mot träden och till följd af den snabba farten sväfvade vi i beständig fara att våldsamt slungas mot dem. Jag lösgjorde genast tömmen från handleden, så att jag icke skulle släpas mot någon sten eller något träd, i fall jag välte. Då vi kommo i närheten af älfstranden blefvo renarne ännu vildare och satte i väg med svindlande snabbhet. Plötsligt stötte det första åkdonet mot en stubbe och lappen kunde oaktadt all sin skicklighet ej hindra det att välta just som vi kommo till foten af stranden. Hans ben snärjdes in i tömmen och kerresen for öfver honom. Det andra djuret gjorde en sväng åt venster, och släden, som innehöll packningen, törnade mot den första, lyckligtvis utan att dock komma åt lappen. Min släde kom med dubbel så stark hastighet, som de båda andra, och reservrenen der bakom rusade förbi och vred derigenom mitt åkdon, så att det med breddsidan kastades mot en af kerreserna. Derefter stannade djuren plötsligt som genom ett trollslag.

Hela saken upptog mycket kortare tid än som åtgått för dess beskrifning, och detta var den enda farliga vältning för hvilken jag var utsatt under vintern. Min förare reste sig upp, arg öfver missödet, men lyckligtvis oskadad. Sedan vi nu väl kommit ned på älfven, löpte vi icke vidare någon fara, ty der funnos ej några träd,

mot hvilka vi kunde slungas, och om det föll renarne in att löpa med ett bantågs hastighet, var det desto bättre för oss.

Sedan vi hemtat oss och iordningstält seldonen, hoppade vi in i våra kerreser. Efter några kilometer visade djuren tecken till trötthet, ty solen sken varmt och snön hade blifvit mycket mjuk. Vi stannade vid Utsjoki, den på andra sidan Sirma närmast belägna större byn. Den ligger i Finland vid Utsjoki älfs förening med Tana älf och har en kyrka. I denna by bodde finske bönder, och vi funno i den samma ett stort boningshus; detta var också en länsmans bostad. Antalet af de renar, som hörde till detta distrikt, belöpte sig till mer än 40,000 stycken. På eftermiddagen började det att frysa och sedan snön blifvit hård, afreste vi. Vi foro på älven, men togo då och då en genväg på land för att undvika krökningarna. Här hände oss ett annat missöde. Då vi åkte genom en björkskog, fastnade en af kerreserna mot ett träd och stannade plötsligt, hvarvid draglinan sprang. Renen kom sålunda lös samt ilade framåt en bit, och nu var frågan, hur vi skulle kunna få fatt i honom. Min lapp sökte att fånga honom med kastrepet, men måste gå ytterst försigtigt till väga, ty då han närmade sig, satte djuret hastigt i väg. Han klef varsamt och sakta samt låtsade som om han icke särskildt ginge efter renen och lyckades slutligen fånga honom med kastrepet, hvarefter han åter selade på honom. Då vi kort efteråt foro nedför den branta älfstranden, kastades jag vid en krökning plötsligt ur släden med sådan våldsamt, att tusen stjernor gnistrade för mina ögon, trots den djupa snön, och att de hårda snökornen lemnade märken efter sig på min panna.

Den resande har mycken möda att finna ett något så när snygt härberge och till och med de ställen, på hvilka han slutligen nödgas taga in, äro endast jemförelsevis snygga. Många bland älflapparne äro förskräckligt smutsiga af sig, men den resande tvingas af sin ytterliga trötthet att stanna i deras bostäder. Då vädret är vackert om vintern, vet han till punkt och pricka hvar han

kan taga in och hvila sig utan att blifva utsatt för snusk.

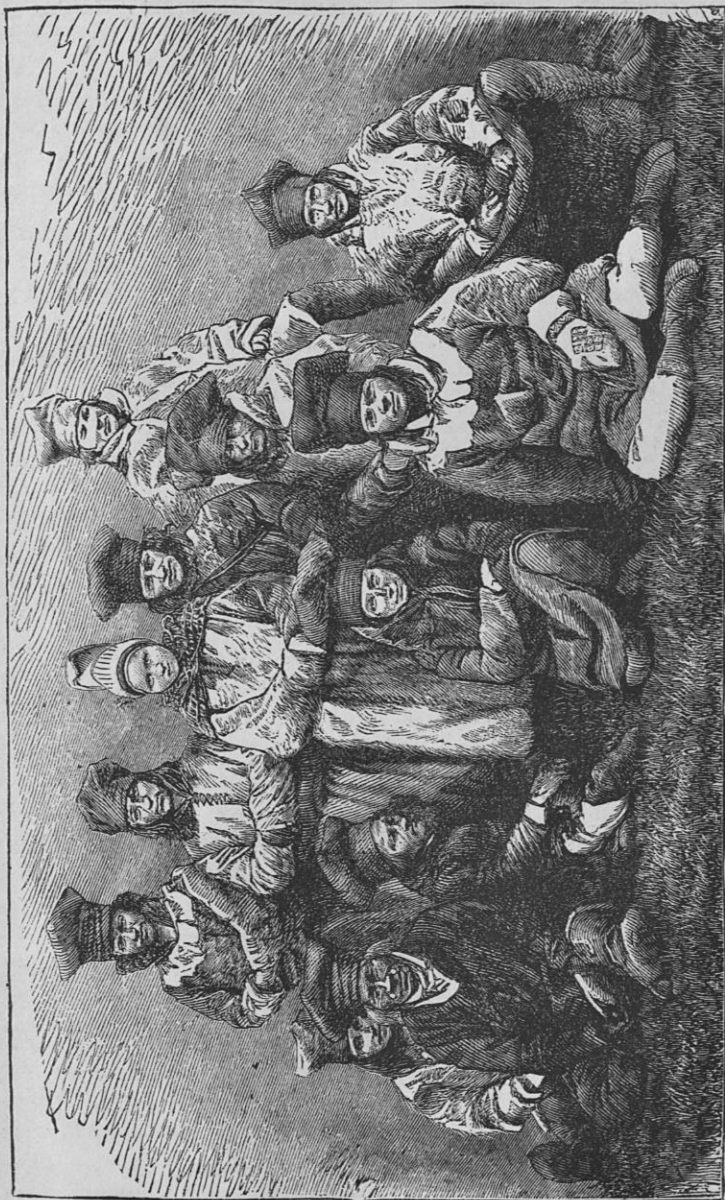
Vid midnattstiden kommo vi till ett ensamt hus, i hvilket vi funno en karl, som låg alldeles naken i djup sömn mellan två smutsiga, svarta fårskinn. Det var så osnygt och så fullt af ohyra härstädes, att jag icke kunde stanna. Min lapp, som var trött och dessutom van vid snusk, tycktes icke dela mina känslor och ville blifva kvar. Sedan jag farit ungefär 95 kilometer från Sirma anlände jag till Port; vi hade varit femton timmar på vägen, inräknadt fyra timmars uppehåll vid Utsjoki och en timmes rast på älfven för renarne. Det egentliga bopingsrummet härstädes erbjöd i sanning en syn för gudar och företedde en ny tafla af orenlighet. De smutsiga sängarna voro fyllda med gammalt hö. I en lågo tre barn, i en annan en ung och en gammal kvinna och i en tredje mannen, hustrun och ett barn. Ingen hade kläder på sig, utan de voro allesammans insvepta i solkiga fårskinn. Det var icke lätt att få mannen vaken, men slutligen lyckades jag deri, sedan jag skakat honom en stund. Han tog på sig en lång vadmals skjorta, gick genom förstugan in i ett annat rum och gjorde upp eld. Jag blef glad, då jag såg, att träsängen var tom. Karlen framtog från en vrå en snygg renhud, och om det någon sin funnits ohyra i den samma, hade denna frusit i hjä. Min följeslage erbjöd sig att ligga vid min sida, men jag afböjde detta, dock på ett sådant sätt, att jag icke sårade honom. Han menade, att det skulle blifva varmare, om vi hvilade tillsammans.

Jag hade på ett afstånd af ungefär 10 kilometer från Utsjoki sett en ensam fura i björkskogen på högra älfstranden och jag viste häraf, att barrskogarne icke voro långt aflägsse. Längre fram funnos två dungar och på venstra stranden började dylika att förekomma allt mera talrikt. Då och då syntes gårdar längs vägen ända tills vi kommo till Segelnæs, den sista byn innan man uppnår Karasjok. Här var det trefligt i huset, men gästrummet företedde en besynnerlig anblick. En stor mängd tomma öl- och vin-buteljer stodo på golfvet, hvarjemte man såg

vaxljusstumpar, tentallrikar, koppar och fat, knifvar och gafflar. På väggarna hängde en spegel och några kludigt färglagda taflor. Endast en gumma och två unga lappflickor voro hemma. De sistnämnda hade mörkbrunt hår och sågo tämligen bra ut, ehuru den ena var fräknig. Gårdens egare var en rik man, ty han rådde om en häst. Han hade begifvit sig till skogen för att hemta den laf, som om sommaren samlats för vinterbehof. Den gamla kvinnan fröjdade sig öfvermåttan åt en ring och flickorna åt ett par halsband af stora perlor, som jag gaf dem.

Ett litet stycke från Segelnæs utfaller Karasjoki i Tana. Sedan vi farit några kilometer uppför den förstnämnda älfven, komma vi till Karasjok, hvilket ligger på $69^{\circ} 35'$ n. lat. och några kilometer öster om Nordkaps längdgrad. Afståndet från Tanafjorden och Nyborg är körvägen omkring 190 kilometer. Vår ankomst tillkännagafs af hundarne, som skälde ursinnigt, och ett par gånger höll jag på att blifva angripen af en af dem, som var argare än de andra. Folket hade redan gått till ro och icke en enda själ syntes till, men röken, som hvirflade upp ur skorstenarne, visade att alla ännu icke voro insomnade. Min lapp stannade framför ett stort, välbygdt tvåvåningshus, i hvilket handlanden på platsen, herr F., bodde om vintern. Ingen var hemma och der funnos inga renar. Herr F. och hans dotter hade dagen förut begifvit sig till Altenfjorden med 25 renar. Merendels reste herr F. 1 April och återkom 1 December, men i år hade han stannat längre än vanligt. En bokhållare hade kvarlemnats för att hafva uppsigt öfver stället och till honom lemnade jag det bref, som jag hade med mig till hans husbonde. Husets gästfrihet kom mig till del och jag blef den ende invånaren i den stora, bekväma bygnaden samt fick njuta behaget af att ligga på präktiga fjäderbolstrar; dylika äro visserligen otrefliga om sommaren, men deremot i detta klimat högst angenäma om vintern.

Karasjok är en äkta norsk lappby med ungefär 125 invånare. Dess betydelse beror af, att den är en af de

FJÄLLAPPAR FRÅN KARASJÖK.

vandrande lapparnes förnämsta stationer. I den samma finnas en kyrka och ett pastorsboställe, men presten vistas endast vintertiden på denna plats. En skola, som hålles öppen sex månader om året, är ock förlagd i Karasjok, der äfven en länsman bor. Byn består af ungefär tjugo gårdar, på hvilka 20 hästar, 60 kor, 12 oxar, öfver 150 får och en stor mängd renar underhållas. Räknadt söder ifrån finnas hästar så långt norr ut som till Karesuando och norr ifrån finnas de så långt söder ut som till Karasjok, hvarigenom således in i landet detta djurslag icke förekommer på en sträcka af ungefär 95 kilometer. Här användas hästarne att forsla timmer och fodras med hö; till åkning nyttjas endast renar. Skjutslegan var från Karasjok till Bosekop 1 specie och 1 mark, eller nära 5 kronor i nu gällande mynt, för hvar ren. Alla husen voro bygda af timmer. Folket härstädes lefver liksom älflapparne på afkastningen af ladugården, uppfödandet af några hästar, laxfiske och förökningen af kreatursstocken. Detta är det enda ställe i svenska och norska Lappmarkerna, der starka drycker få säljas. Att dylika drycker här få afyttras beror af, att några gamla bränvinsutskänkningsrättigheter, hvilka för närvarande egas af herr F., ännu äro gällande. Liksom på alla andra smärre platser väckte ankomsten af en främling en viss uppståndelse. Skolläraren och vice länsmannen, som båda voro lappar, besökte mig. Jag tyckte i synnerhet om den sistnämde, som hette Johnsen, för hans redbarhet och vänlighet. Han hade erhållit en god folkskolebildning.

Länsmannen, till hvilken jag medförde ett bref, var icke hemma, men hans hustru mottog mig med äkta norsk vänlighet och ville nödvändigt att jag skulle intaga mina måltider hos henne. Det enkla trähuset — några af väggstockarne, hvilka förskrefvo sig från de kringliggande skogarne, mätte 40 cm. i genomskärning — var ett mönster af prydighet och utgjorde tillika med köpmannens ett lysande föredöme för den osnygga befolkningen. I förmaksfönstren stodo blommande nejlikor samt rosor, hvilka så att säga genom rutorna skådade ned på

snön, och i ett hörn af rummet fans ett piano. En skara nätta barn kom husmodern att glömma, huru afsöndrad från verlden hon lefde.

För lapparne hade nu våren kommit och de voro allesammans klädda i sina långa vadmalsdrägter. Kvinnorna nyttjade icke några bälten i hemmet, hvarigenom de sågo ut som om de buro långa nattrockar. Lapparne i Karasjok och dess grannskap äro märkliga för sin präktiga kroppsbyggnad och äro de mest högresta bland detta egendomliga folk. Skolläraren var sannolikt 1 m. 80 cm. lång. Kvinnorna äro äfven långa och kraftigt bygda. De hafva utstående kindknotor; få äro ljusletta, och de flesta hafva mörkt hår. Ögonen äro i allmänhet gråa eller ljusgröna, men somliga dock mörka; sällsynt är att få se ljust hår och blå ögon. Många af dessa lappar äro af blandad ras och förete den herskande stammens utmärkande kännetecken. Karlarne buro fyrkantiga mössor af bjärt rödt eller blått ylle, kantade med ejderdun. Kvinnorna stucko en stomme af trä i sina hufvudbonader, hvarigenom de erhöilo ett besynnerligt utseende. Sommardrägten är i allmänhet blå, men några stycken buro hvita, med bjärt färgade band utstyrda kläder.

På Karasjoks och Tana älfs stränder funnos särdeles präktiga furuskogar och somliga träd mätte ända till 45 och 50 cm. i genomskärning. De växa på de alluviala terrasserna och försvinna småningom allt efter som landet höjer sig, men uppträda åter på andra sidan på sluttningen mot Karesuando. Då de nedhuggits, återväxa de icke så som söder ut och man ser knapt ett enda ungt träd. Under gynsamma omständigheter åtgå minst 200 till 300 år för trädens fulla utveckling. Trakten är i sin helhet täckt med aflagringar från istiden och älffvarnas och dalarnes botten består af hvarflagrade ämnen, som på somliga ställen utgöras af fin sand, på andra åter af rullsten och grus. Vi hafva förut sagt, att guld påträffats i dessa nejder, men något försök har icke gjorts att draga nytta af denna upptäckt. Skogarne härstädes tillhöra staten och man måste skaffa sig särskildt tillstånd för att få hugga i dem. De träd, som få fällas, utstämplas af länsmanen och folket

betalar så och så mycket för träd. Föreskrifterna äro så stränga, att de platser, der timmerfällning får ske, noggrant utstakas och att till och med de ställen, på hvilka bränsle får huggas, hvart år utsynas. Sommaren är för kort för att säd skulle kunna hinna att mogna. Temperaturen i Karasjok är varm om sommaren och utomordentligt kall om vintern, då termometern stundom faller ända till 42° och 45° under fryspunkten. På dessa höga breddgrader är vid denna tid på året den dagliga temperaturskilnaden högst betydlig. Vid Sirma visade termometern 29 och 30 April, flera timmar å rad under dagens lopp $1\frac{2}{3}^{\circ}$ varmt, men klockan 10 hade den fallit till $-18\frac{1}{3}^{\circ}$; skilnaden utgjorde således 20° . Den 2 Maj visade en termometer, som var fullkomligt skyddad för vinden, 30° i solen, medan det i skuggan var $5\frac{1}{2}^{\circ}$; på natten föll kvicksilfret till $-13\frac{1}{3}^{\circ}$. Dessa stora förändringar kändes knappast, enär det icke alls blåste, och kölden ökades småningom och nästan omärkligt.

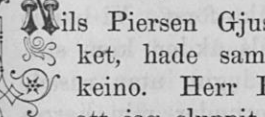
Solen sken nu så varmt, att man omöjligen kunde resa om dagen, utan måste göra det under natten. Vid femtiden på eftermiddagen började snön att frysa, så att renarne kunde springa och kerreserna glida lätt framåt. Här i Karasjok var det 2 Maj icke så ljusst på kvällen som i Vardö 24 April, hvilket kom sig af att det förstnämnda stället låg längre söder ut. Under natten var det mörkast litet efter klockan 11, men äfven då kunde man se att läsa. Jupiter och Venus syntes till ungefär half två, men några andra stjernor voro icke skönjbara.

En afton strax före solnedgången drog ett liktåg genom Karasjok. En lapp, som kom långt bort ifrån, gick bredvid en kerres, vid hvilken en annan, täckt sådan — kistan — var bunden, och bakom följde på något afstånd en ung lappska. Dessa två personer kommo från Gjusjayre — en 100 kilometer derifrån belägen gård — för att begrafva en gubbe, som dött i den höga åldern af 96 år. Morgonen derpå följde jag liktåget till grafven; processionen utgjordes af den ofvannämde mannen och kvinnan samt af tre för tillfället värfvade karlar, som hade med sig rep och en såg. Vintrarne äro så stränga i

Lappland och i många andra trakter af Skandinavien, att marken fryser till ansenligt djup och blir så hård som berg. Om hösten gräfvos därför en djup gemensam graf, i hvilken de döde förvaras till våren, då de jordas hvar och en i sin familjegrav. Som kyrkogården låg nära, gingo vi långsamt och vi pratade med hvarandra tills vi kommit till grinden. Ofvan snön syntes blott öfversta delen af tre träkors och på ett af dessa stod skrifvet med stora, klumpiga bokstäver M. I. D., hvilket sannolikt betydde Marit Iversdotter. Plankorna, som täckte grafven för att hindra snön att fylla den samma, hade blifvit borttagna, och på bottnen stodo fyra kistor. De utgjordes af täckta kerreser, hvilkas ändar afsågats. Ändarne på den, vi fört med oss, blefvo äfven afsågade, hvarefter den nedsänktes och brädena lades till baka öfver grafven, dock först sedan hvar och en af oss kastat litet jord på kistan och bedt en tyst bön.

16 KAPITLET.

Ur klämman. — Renar skaffas. — Nils Piersen Gjusjavre. — Afresa från Karasjok. — En ostyrig ren. — Färd på Karasjoki älf. — Assebagli. — Sömn på snön. — Svår färd. — Gjusjavre. — Nils gästfrihet. — Afresa från Gjusjavre. — Drifvande solvärme. — Djup snö. — Blommande björkar. — Kåtor. — Ett underhållande samtal. — Lappar i Förenta staterna. — Alten älf. — Birke. — Kautokeino om vintern. — Överfullt med folk i byn. — Flyttningstiden. — De lappska småbarnens drägt. — Renhjordar. — En vacker syn. — Renar och lappar. — Afärd från Kautokeino. — Villebråd vid vägen. — Suajärvi. — Ankomst till och afresa från Karesuando. — Hjertligt mottagande vid Kuttainen. — Songamuodka. — En ärlig karl. — Ankomst till Pajala. — Första regnet på året.

Nils Piersen Gjusjavre, den karl som kommit med liket, hade samtyckt till att skjutsa mig till Kautokeino. Herr F:s bokhållare var lika förtjust öfver, att jag sluppit ur klämman och kunde fortsätta färden, som om det varit han sjelf som skulle hafva rest. "Jag känner karlen", sade han, "och han är pålitlig. Priset, 40 kronor, är dyrt, men då han kommer till sin gård, blifver han tvungen att hemta renarne långt ifrån." Jag viste, att jag under vägen skulle få betala höga pris, ty hvar och en skulle omtala, huru mycket han fått och dessutom var den tid förbi, under hvilken skjutslegan utgår enligt bestämd taxa, hvarjemte föret var dåligt och resorna måste ske nattetid. Hvarför skulle folket icke söka att skaffa sig god förtjenst, så länge det kunde ske utan prejeri?

Afståndet till Bosekop utgör omkring 200 kilometer, och taxan är under skjutstiden fem kronor för tre renar. På vägen finnas tre fjällstugor, af hvilka två äro bebodda. Afståndet till Kautokeino är ungefär lika stort.

Länsmannens hustru tillät icke att jag for utan att taga med mig två eller tre bullar, som hon bakat särskildt för min räkning, och innan jag steg in i min pulka trugade hon mig att dricka en kopp schoklad. Nils Piersen var lång, men icke af oblandad ras. Han hade ett så trefligt ansigte, att jag genast tyckte om honom. Hans piga, som ledsagade honom, var en god typ för en fjälllappska, liten, smärt och stark. Renen, som Nils körde, var ett kraftigt och ståtligt djur med präktiga horn, men hade nyligen blifvit inkörd, hvarför han ännu var vild och ostyrig. De renar, flickan och jag hade, voro äfven utmärkta djur och voro vana att gå i sele. Flickan for i samma kerres, i hvilken min packning låg. Vi hade icke någon reservren. Nils åkte i spetsen; hans ren satte i väg i vild fart, men ville icke följa det banade spåret. Ett par gånger vände han plötsligt om och sprang tvärs öfver älven, hvarför Nils måste stiga ur och leda honom en bit. För-renens vilda lopp gjorde våra djur ostyriga och som det icke kunde fortgå på detta sätt, beslöto vi att låta flickan åka först. Vi bundo kerreserna vid hvarandra, så att Nils åkdon kom sist. Hans ren ville emellertid icke springa lugnt, utan rusade emellanåt förbi mig och slungade derunder min kerres mot det första åkdonet, hvarvid jag genom den häftiga sammanstötningen esomoftast var i fara att välta. Ett par gånger kom djuret med sina ben upp i min slåde. Jag yrkade på, att ordningen skulle omändras och att åkdonen skulle lösgöras. Det bråkiga djuret spändes för flickans kerres och Nils körde hennes ren. Detta slog dock icke bättre ut, ty flickan var icke nog stark att kunna styra djuret och välte flera gånger. Nils, som nu hvilat sig, återtog sin ren, hvilken slutligen till följd af sina vilda språng och körsvennens kraftiga hand blef trött, hvarefter han vardt möjlig att sköta.

Våra åkdon ilade snabt fram öfver den frusna snöskorpan och färden gick långs ett väl banadt vägspår på Karasjoki älf. Vid stränderna höjde sig terrasser och kullarne voro klädda med nakna björkar och stora furor. Några kilometer längre uppåt älven låg Assebagli med sina

hölador. Dit komma om sommaren en mängd lappar från Karasjok för att åt sina hästar skaffa förråd af det präktiga hö, som der finnes samladt. En ström, som bildar den lilla sjön Sejnojavres utlopp, utföll på detta ställe i älfven. Längre upp lemnade vi Karasjoki älf och foro upp för Jesjoki, ett annat af dess tillflöden. Furorna började att förekomma sparsammare och sågo ut som utposter, hvilka höllo vakt öfver nejden och björkskogen, ofvan hvars toppar de sköto upp.

Vi stannade och läto djuren beta, sedan vi först bundit dem med långa rep, emedan vi fruktade, att de skulle begifva sig från platsen för att söka efter laf. De flesta af lapparnes renar vilja icke äta laf, som förut blifvit insamlad, emedan de icke äro vana dervid. Nils och flickan voro alldeles utmattade, ty de hade knappast sofvit en blund på tre dygn. Jag satte en mask på mitt ansigte och föll i djup sömn på snön samt sof ett par timmar.

Någon banad väg syntes icke längre till, men då och då sågo vi de spår, som åkdonen lemnat efter sig, när Nils for med liket till Karasjok. Emellanåt gick vår färd utmed de isbelagda stränderna och vi måste vara mycket försigtiga, för att slädarne icke skulle glida ned i de djupa remnorna i isen, under hvilken vattnet hördes brusa. Forsarne och de många blocken i floden gjorde vägen på älfven så besvärlig att vi icke kunde fara på denna. Efter några kilometers färd kommo vi till Gjusjavre, en smal sjö, hvilkens utlopp älfven bildar och på hvars strand Niels Piersens gård låg. Afståndet från Karasjok utgör omkring 100 kilometer, och vi hade varit 17 timmar på vägen. Trakten är kuperad och landskapet kalt och dystert. Snön var ett par meter djup och ofvanom den samma reste sig de nakna björkarna, bland hvilkas grenar vinden sorgligt susade. På andra sidan om den tillfrusna sjön låg gården och såg i hög grad enslig ut. Det snöade, då vi anlände, men de få flingorna voro fina och lätta, ty det var 20° kallt.

Vid detta ställe funnos fjorton gamla väderbitna, besynnerliga trähus. Allesammans voro belagda med torf-

tak och några uppbyros af en eller annan meter höga pålar. Somliga egdes af lappar och tjenade till förråds-
hus. Vid gården flöt den lilla Vuodasjoki. Bonings-
huset var ganska bekvämt och i det samma funnos två
rymliga rum, hvilka skildes från hvarandra af en stor
förstuga, der ved, skor, pelsverk och andra kläder lågo
eller hängde huller om buller. I det ena rummet bodde
familjen samt dess vänner och der hade man hela dagen
lång ett lifligt skådespel. I den öppna spisen brann en
klar eld under en stor kittel, som var full med renkött.
Lapparne sutto på golfvet klädda i pelsverk och skinn,
somliga ätande, andra rökande. Om natten sofvo gästerna
hvar som helst på golfvet.

Nils hustru var mycket äldre än han sjelf och var
tydligan född af lapp och finne. Nils hade ock en lång,
vuxen dotter, hvilken var ganska vacker. Båda kvin-
norna voro klädda i en sådan vid, grof dräkt af blått
vadmal som förut beskrifvits. Enkan efter den man, som
begrafvits i Karesjok, en nära 90 år gammal gumma, bodde
hos familjen.

Innan jag besökte dessa delar af landet, lefde jag
i den föreställningen, att den under lång tid oafbrutet
skinande solen och de korta, mörka dagarne skulle komma
menniskan att blifva svagare. Jag fann förhållandet vara
alldeles motsatt. Ju längre norr ut jag färdades i Sverige
och Norge, desto friskare tycktes befolkningen vara, desto
talrikare familjerna och desto större antalet födde i för-
hållande till folkmängden. I Tromsö amt utgör antalet
födde årligen $34 \frac{1}{10}$ och i Finmarken $36 \frac{3}{10}$ på hvart
tusende invånare. Det är icke ovanligt att träffa en hu-
stru med 15 till 18 barn och ibland, ehuru sällsynt, med
ända till 20 och 22. Fisk och mjölk äro synbarligen en
föda, som verkar högst välgörande med afseende på men-
niskoslägtets ökning. Jag råkade många personer, som
uppnått hög ålder och dymedels visade sig tillhöra en
kraftig ras.

Då jag anlände, företogo mor och dotter en general-
sopning i huset, och gästrummet rengjordes grundligt.
Golfvet skurades och fönstren tvättades, sakerna som voro

kringspridda här och der ställes på sina platser, nya hudar hemtades från förrådshusen och lades tillika med nytt hö i sängen, snöhvita fårskinn breddes deröfver och en mängd nät, som hängde rundt omkring, uppstaplades i en vrå. En mycket stark eld gjordes upp i kaminen för att golvet skulle torka fort. Fyra kor, tio får, en ox och en calf utgjorde kreatursstocken på gården; Nils egde också en renhjörd. Derjemte hade han en liten bod och sålde till lapparne mjöl, kaffe, socker, salt, tobak och tändstickor samt köpte af dem hudar, skor och vantar. Han var en ytterst vaken och verksam person. "Här fins godt laxfiske och präktig jagt", sade han; "det fins fullt upp af ripor och jag skulle önska, att ni komme till mig och stannade hos mig en tid."

Sjöns klara vatten, den lilla vackra älfven Vuodasjoki, de gräsrika sluttningarna, björkarnas härliga löfverk och de långsträckta, vågformiga höjderna, allt detta erbjöd tvifvelsutän en pittoresk tafla om sommaren, men myggorna skulle då förstöra all trefnad. Jag kunde icke dricka tillräckligt med mjölk och kaffe eller äta nog med renkött, ost och smör för att den godhertade, frikostige Nils skulle känna sig nöjd. Lapparne, som voro på besök, finga sig ock en glad stund, ty Nils hade tagit med sig litet spritdrycker från Karasjok, och efter ett par glas tycktes de vara högeligen belättna med både sig sjelfva och hela den öfriga världen.

Denna gård var en mötesplats för fjällapparne, som tyckte om att rasta och röka derstädes under några dagar. De hade sjelfva mat med sig, och lågo om natten på golvet. Deras hustrur och barn följde också med och kunde vara säkra på att röna ett hjertligt mottagande vid gården. Jag undrade verkligen icke på, att Nils hade en hel här med vänner.

Den 4 Maj for jag med Nils från Gjusjavre. Himlen var mulen och termometern visade 26° kallt, hvarför det var en präktig dag att resa på. Hundarne följde oss trots de höga rop, med hvilka man kallade dem till baka. Vägen gick i början på Vuodasjoki, der renarne sprungo mycket fort. Sedan vi derefter lemnat älfven,

foro vi utefter Lappojavre, som ligger omkring 375 meter ofvan hafvet; landet hade nämligen helt sakta höjt sig från fjorden. Snön var öfver allt uppfylld af gropar, som renarne gräft, då de sökt laf. Snötäckets yta såg ut som om hon varit ojemnt plöjd, enär vinden delvis igenfyllt hålorna. Solvärmen hade börjat att framkalla växtligheten till lif, trots snöns djup, som i denna trakt ännu var omkring 1 m. 50 cm. till 1 m. 90 cm., ehuru björkarna stodo i full blomma.

Vi hade kommit upp på den plåtå, som bildar vattendelaren mellan Alten och Tana älfvar. Gående på skidor voro lapparne stadda på vandring med sina hjordar och hundarne höllo renarne tillsammans. De flyttade till nya betesplatser, der snön var mindre djup eller till en del blåst bort.

På ett ställe mötte vi en familj, som befann sig på vandring; några af kvinnorna buro sina små barn på ryggen i *kätkem* (vagga) medan de på samma gång ledde packrenen. Derefter råkade vi en familj, som utgjordes af en gubbe, tre kvinnor och flera barn och som kort förut anländt samt alldeles nyss slagit upp sitt tält. Längre fram kom jag till en annan kåta. Renen, som dragit packningen, var afselad, barnen gingo på sina skidor rundt omkring för att söka dvärgbjörk och en till bränsle och strax bredvid syntes en stor hjord, af hvars djur de flesta lagt sig på snön. De hade kommit långt bort ifrån och voro tydligen allt för trötta för att kunna gräfva efter laf. Hundarne hade krupit intill elden och voro alldeles utmattade.

Vi helsades välkomna i kåtan och genast derefter bjödos vi på mjölk och på kaffe, som klarats med torkad fiskskinn, och silfverskedarne framtogos ur en liten påse. Jag vardt förvånad, ty mjölktiden hade ännu icke kommit. Kvinnan upplyste, att det var komjök, hvilken hon föregående dag fått af sin moder, som bodde i Kautokeino. "Er mor är således icke fjällappska", sade jag. "Nej", svarade hon, "men jag har gift mig med en fjällapp och måste följa renarne. Jag begifver mig emellertid ofta till Kautokeino för att besöka de mina. Jag har

en syster i Amerika", tillade hon. Jag trodde, att jag icke förstått henne rätt. "Jo", sade hon, "jag har en syster i Chicago; hon heter Ella. Hon gifte sig med en karl från Tromsö och de hafva utvandrat till Chicago. Min mor skall gifva er hennes adress, då ni kommer till Kautokeino." Jag fann detta sakförhållande högst märkligt. Medan hon talade, tvättade hon kopparne och skedarna med vatten, hvilket frambragts derigenom att snö fått smälta i en jerngryta öfver elden. Derefter tog hon särskildt för min räkning fram socker ur ett skrin, bet sänder det med tänderna och fylde koppen, så att det rann öfver. Så göra de alltid, ty de vilja icke på något villkor synas snåla. Då jag tog afsked, sade hon: "Glöm icke att fara och helsa på min syster, och säg henne, att vi allesammans äro friska och att Gud är god mot oss. Må Gud välsigna henne, är ofta vår bön."

Jag såg systemen i Chicago vintern 1878. Ingen kunde föreställa sig, att hon var lappska; hennes snygga drägt, hennes svarta ögon, mörka hår och kindknolor utvisade det icke. Hennes man var skraddare och de bodde anspråkslöst, men trefligt. Den fromhet, af hvilken hon i det nordliga hemmet varit besjälad, hade följt henne till det nya. Flera lappar från Finmarken hafva utvandrat till Amerika, der de uppgifva sig vara norrmän. Somliga hafva blifvit rika, särskildt en, som bor i ett hus af sandsten och har en stor bod. Många lappar hafva fått en god bildning, och några äro köpmän och lärare i Norge. De äro mycket förståndige och lycklige affärsmän samt åtnjuta synnerlig aktning af norrmännen.

Då vi kommo till de branta sluttningar, som föra ned till floden, stannade Nils och fastgjorde kerresserna med hvarandra samt band två renar bakom, hvilka skulle tjenstgöra som bromsinrättning. Han gaf mig en kort käpp, hvars ände jag skulle köra ned i snön för att dy-medels styra åkdonet. Då allting var färdigt, hoppade han in i kerresen och satte sig med benen utanför, hvar-efter vi begåfvo oss i väg med stor hastighet. Det skulle hafva varit omöjligt att åka rakt ned; snön var nämligen

jemn och öfverdragen med en hård skorpa, till följd hvaraf kerreserna skulle hafva farit på renens ben. Vi färdades därför nedåt i zigzag, hvarunder jag vid hvarje skarp krökning väntade, att jag skulle kastas ur.

Vi stannade vid en gård, som hette Birki och låg på älvens venstra strand. Afståndet från Gjusjavre var nära 150 kilometer. Vid gården funnos fyra bygnader. Boningshuset var lågt och uppfördt af timmer och dess tak täcktes af ett tjockt torflager. Rummet var omkring 3 meter långt och 2 m. 40 cm. bredt. I ett hörn stod en klumpig spis, och möblerna utgjordes af en säng och en kista af trä, hvilken användes att sitta på. En utbyggnad på huset var uppförd af torf och i förstugan låg ved samt hängde hudar och nät, medan det andra rummet var alldeles tomt. Ett annat hus var helt och hållet byggt af torf och innehöll tre rum. I det ena rummet låg en betydlig mängd laf för boskapens och renarnes räkning, det mellersta rummet var tomt och i det tredje funnos tre kor, en kalv och fem får; en väldig kittel, i hvilken lafven uppmjukades åt korna, hängde under en stor öppning i taket. Två små hus, som voro bygda af timmer och uppbyros af pålar, användes till magasin och i de samma förvarades mjöl, saltad fisk, hudar, kläder och familjens öfriga rörliga egendom. Modern och dottern fiskade i älven, inbergade höet, samlade vinterförrådet af lafven, hemtade hem ved och arbetade lika strängt som någon karl. En trogen hund var deras ständige följeslage och beskyddare.

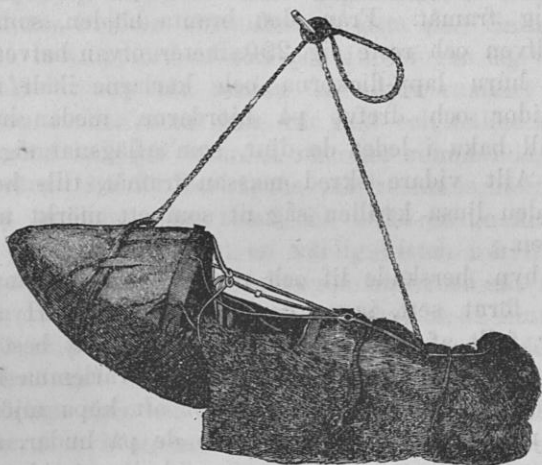
Det var sent, då vi framkommo till Kautokeino, och ehuru vi skrefvo 7 Maj, var det om kvällen skummare än tolf dagar förut vid Vardö. I det Kautokeino, som nu om vintern visade sig för mina blickar, igenkände jag ej den by, jag om sommaren sett. Jag kunde icke hafva kommit vid något lägligare tillfälle; om jag anländt en vecka förr eller senare, skulle jag haft svårt att nå mitt syfte. Början af Maj är härstädes lapparnes flyttningstid. De höllo på att begifva sig från vinter-betesplatserne i de lägre nejderna vid älvarna och i skogarne och voro nu på väg till de högre upp belägna trakterna och sommar-

betena vid fjordarne. Det var nödvändigt för dem att draga bort före snösmältningen, genom hvilken låglandet öfversvämmas. Öfver 65,000 renar finnas ensamt i Finmarkens amt.

En mängd renar tågade förbi byn. Det är en synnerlig vacker anblick att se ett stort antal af dessa djur skrida framåt på de vidsträckta, snöhöljda, väglösa höjderna, i synnerhet då flera hjordar följa på hvarandra. På afstånd tog jag dem ofta för mörka fläckar, som bildats af de i snön begrafna björkarnas toppar, och insåg först mitt misstag, då jag märkte, att den svarta massan rörde sig framåt. Från den branta höjden, som beherskade älfven och reste sig 290 meter ofvan hafvet, kunde jag se, huru lapp-flickorna och karlarne ilade fram på sina skidor och drefvo på hjordarne, medan hundarne körde till baka i ledet de djur, som aflägsnat sig från de andra. Allt vidare skred massan framåt, tills hon slutligen i den ljusa kvällen såg ut som ett mörkt moln vid synranden.

I byn herskade lif och rörelse. Om sommaren är, som vi förut sett, ingen derstädes hemma. Hvert enda hus var fullt af lappar, som kommit för att besöka sina vänner och släktingar eller för att kvarlemna hvad de icke ville föra med sig samt för att köpa mjöl, kaffe, socker, m. m. Som vanligt sofvo de på hudar, som utbreddes på golfvet. Enär husen vid denna tid voro alldeles fullpackade med folk, var det synnerligt snuskigt i de samma och de kunde icke rengöras förr än skaran dragit sina färde. I hvart rum hade ett halftjog menniskor, oräknadt familjens medlemmar, inhyst sig, och der kokade de sitt kött och sin fisk, hvars ben och afskräde de esomoftast kastade på golfvet. Allesammans rökte, snusade — de äro starka snusare —, sjöngo, spelade kort, skrattade eller pratade. De mottogos hjertligt af sina vänner, ty flera månader skulle förflyta innan de åter råkades. Vid dylika besök medföra gästerna sjelfve mat. I att upplåta rum till härberge visar värden en obegränsad gästfrihet. Vanligen erhåller han ett stort stycke renkött eller ett par vantar eller skor, då en vän

far sin väg. Gästen trakterar under sin vistelse på stället sin värd och dennes familj med kaffe, och dessa återgälda den visade artigheten genom att bjuda på samma dryck. Då de äro synnerligt goda vänner, bakar husmodern bröd åt dem. Den egentliga maten utgöres af renkött, men man spisar äfven smör, bröd och ost. Lapparne dricka högst betydligt med kaffe, och kaffepannan står ständigt på elden. Vid påsktiden börjar livvet och rörelsen i Kautekeino och fortvarar till 10 Maj eller midten af denna månad.

LAPPSK VAGGA.

Det roade mig alltid att se, huru de lappska småbarnen lågo i sin *kätkem* eller *komse*. Denna är gjord af ett enda trästycke och ungefär 75 cm. lång samt 37 till 45 cm. bred. Modern, som ofta måste uthärda förfärliga stormar under sina vintervandringar, bär komsen i en rem, hvilken slänges öfver skuldrorna. Då det är kallt svepes ytterligare ett skinn omkring den. Barnen få ända tills de kunna gå största delen af tiden ligga i dessa vaggor.

De lappska småbarnen hållas mycket rena och tvätas grundligt hvar dag. Då jag vid ett tillfälle inträdde i ett af husen, såg jag en liten parfvel, som låg på ett

skinn och skrek i himlens höjd. Hans mor, en lång, ganska vacker kvinna med mörkt, kastanjebrunt hår och mörkblå ögon, stod bredvid honom och vidtog förberedelser för den lille gynnarens tvagning, innan han lades i vaggan för att sofva. Hon hade stående framför sig ett stort tränkärl, fylldt med varmt vatten, hvori hon doppade handen för att känna efter, huru hett det var, och emellanåt hælde litet kallt vatten. Då allt var färdigt, afklädde hon barnet och lade det i en lång, oval tvättbalja eller badtina af trä, sedan hon i denna utbredt ett bomullslakan. Den dugtige pysen skrek af alla krafter hela tiden, ända tills modern stänkte vatten på honom, hvilket tycktes verka liksom ett trollslag, ty han slutade då genast att gasta. Hon tvättade honom öfver hela kroppen med handen och derpå torkade hon honom mycket sakta. Vaggans botten täcktes med fin, len, väl torkad laf, hvaröfver ett litet bomullslakan breddes. Pojken lades alldeles naken i komsen, lakanet veks ned och ett stycke groft vadmal samt ett fårskind breddes sedan deröfver. Det hela fastsurrades med ett snöre, som gick genom hål på vaggans sidor. Dessa tillrustningar tycktes icke riktigt behagade den lille, ty han skrek ända tills allt var färdigt, och han lugnade sig först, då han fått di. Om sommaren behandlades barnet hvar dag på samma sätt, hvarigenom det hölls fritt för ohyra.

I slutet af April och början af Maj kalfva renkorna, hvilka gå dräktiga 33 veckor. De små kalfvarne antingen bäras eller läggas i en slåde. Då renkorna locka sina ungar, utstöta de ett egendomligt grymtande läte, hvilket besvaras af kalfvarne. En mängd renar hade redan fält hornen. De utvuxna hornen likna hjortarnes, men äro mindre. Renarne äro klumpigare än hjortarne och hafva kraftigare ben, kortare hufvud och längre samt bredare nos, hvilken mera liknar mulen på en ko. Klöfvarna äro bredare och mycket större. Håren äro grå, mycket grofva och tjocka, särdeles om vintern, och stundom 5 cm. långa. Färgen är mycket mörkare på ryggen och nästan hvit under buken. De unga djuren äro lju-

sare än de fullvuxna. Färgen är mycket vexlande hos olika hjordar, och ofta ser lappen på denna, hvilken som eger djuren.

Renarne härbergas aldrig under tak, ty de tycka om kallt väder och snö. Man gifver dem aldrig foder

NORSK LAPP.

och de röra aldrig vid laf, som blifvit insamlad, så vida de icke uppfostrats på det sättet. Då man närmar sig dem, höja de ofta icke ens hufvudet och de hålla sig, såsom vi sett, alldeles lugna, då lapparne uppslå sina tält. Somliga år äro ogynsamma för deras förökning till följd af den stora mängden snö, som hindrar dem från

att gräfvä efter foder; djuren blifva då svaga och utmärglade, och många dö. Våren är också en svår tid för dem. Snön upptinas på dagen och på natten bildas en tjock skorpa, genom hvilken deras fötter sjunka ned, hvarvid dessa skadas och sjukdomar i de samma orsakas. Oxens horn, som icke sällan väga 17 kilogram, nå sin fulla storlek vid fem till sex, kons vid ungefär fyra års ålder. Tiden för hornfällningen vexlar i en hjord från Mars till Maj. På de äldre djuren äro hornen fullt utvuxna i September eller början af Oktober, och efter åttonde året falla grenarne småningom af. Skulderbladen skjuta en smula högt upp, hvarigenom en liten puckel eller upphöjning bildas. Utan renen skulle lappen icke kunna lefva i dessa nordliga nejder; denne är hans häst och lastdjur och lemnar honom föda, kläder, skor och vantar.

De tama renarne förete en märklig blandning af vildhet och tamhet. I några afseenden hafva de betydliga företräden framför andra boskapsdjur. Då de äro samlade i hjord, äro de lätta att sköta; de hålla sig vanligen tätt tillsammans och om vintern stanna de kvar på det ställe, der de lemnats att beta. När de äro på vandring, gå de med hundarnes tillhjälp i en hopträngd massa, och en hjord skingrar sig ej, så vida vargen icke är efter honom. Om sommaren deremot vandra djuren på långt afstånd från hvarandra, då de, såsom ofta är fallet, lemnas åt sig sjelfva. När de äro selade, blifva de oroliga och skygga, och man måste vara mycket försiktig, så att de icke varda skrämde. Ofta äro inkörda renar liksom hästar, istadiga och okynniga samt mycket svåra att sköta, och det är i sådana fall lappen lägger i dagen hela sin skicklighet. En särdeles ståtlig syn är att se mötet mellan två hjordar under brunsttiden. Tjurarne i de olika hjordarne rusa då fram och angripa häftigt sina motståndare.

Renarnes snabbhet vexlar mycket efter årstiden. I Oktober, November och December hafva de det hastigaste loppet, ty de hafva då nyligen kommit från sommarbetet. Den kalla väderleken stärker dem och de äro icke för.

svagade genom gräfningen efter laf i snön, som då ej är ännu särdeles djup. Deras fart beror mycket på snöns beskaffenhet. Om denna är väl packad eller öfverdragen med en hård skorpa och om fåror förut blifvit gjorda i den samma, springa de mycket fort. Deras snabbhet är äfven mycket beroende af den väglängd de tillryggalägga och af trakten är backig eller icke samt om en mängd sluttningar följa på hvarandra. På älfvarna, på packad snö och i ett välbanadt vägspår kunna djuren löpa 20 till 24 kilometer under den första timmen och nedför en lång fjällsluttning 30 kilometer och ännu mera. De kunna springa fem eller sex timmar utan att stanna. Under första timmen ila de fort framåt, under den andra saktare och mot den femte eller sjetta färdas de långsamt ty då tarfva de hvila och föda. Man kan tidigt på vintern, då de äro i godt stånd, åka med en ren 240 kilometer på dagen, då trakten icke är särdeles backig och vägen god, och lätt nog 160 kilometer. Ju kallare det är, desto fortare springa djuren. Etthundrafemton till etthundra-trettio kilometer är ett godt medeltal, men renarne voro under den årstid, hvarom jag skrifver, mycket tröga.

Då jag for från Kautokeino till Karesuando, hade jag öster om mig den landsträcka, som jag under sommaren berest. Tiden var så dyrbar, att jag icke tordes fara och besöka gamle Adam Triumf och hans hustru Kristina. Dessutom hade min förare, Henrik Pintha, mycket brådt om, ty han insåg att ingen tid vore att förhala. Vi reste öfver högslätten, som utgör vattendelaren mellan Alten och Muonio älfvar. Höjderna voro sparsamt bevuxna med björk. Liksom om sommaren färdades jag tvärs öfver den del af Finland, hvilken skjuter in mellan Norge och Sverige. På vägen foro vi förbi hundradetals ripor. De höllo nu på att fälla sin hvita dräkt och blefvo till färgen grå, hvilket äfven var förhållandet med hararne.

Lappen är naturligtvis jägare och förstår ända från ungdomen att handtera en bössa. Ofta förföljer han på sina skidor vargen efter ett ymnigt snöfall och upphinner honom, emedan djuret icke kan löpa fort i den mjuka

massan, samt dödar sin fiende med bössa, spjut eller klubba. I norden förekommer räfven i stor myckenhet och af den samme finnas flera olika slag, nämligen den röda, den hvita, den blå och den svarta. Då den sistnämndas hårspetsar blifva hvita, går han vanligen under namnet silfverräf; den blå blifver vit om vintern. Björnarne äro ståtliga och deras fäll vexlar till färgen; några äro svarta, men vanligtvis är raggen brun, ehuru af olika skiftningar. Roffåglar äro icke sällsynta och bland dem må nämnas den ryktbara jagtfalken (*Falco gyrfalco*), hvilken dock är mycket sällsynt. Den präktigaste af dem alla är kungsörnen (*Aquila chrysaetos*). Flera arter ugglor förekomma, bland dem snöugglan (*Strix nyctea*). De svenska statistiska uppgifterna visa, att endast i Norrbottens län under en tid af tio år utbetalts skottpenningar för 257 björnar, 437 vargar och 787 järfvar. Dessa vilddjur äro mycket vanliga i Norge, i hvilket land de dödat mera än 5,000 renar utom ett stort antal kor och får.

Våra renar voro icke det ringaste rädda, utan stodo alldeles stilla, medan vi sköto fåglarne från våra kerreser. Luften var så tunn och skotten från våra bössor gjorde så litet buller, att jag trodde, att gevären erhållit otillräcklig laddning ända tills jag såg villebrådet, på hvilket jag skjutit från ganska långt håll, nedfalla dödt. Fåglarne voro så föga skygga af sig, att de tilläto oss nalkas på endast några meters afstånd. Af ripor finnes en ofantlig mängd ofvan polcirkeln. Ensamt i Kautokeino fånga lapparne ofta med snaror och föra till kusten mera än 10,000 stycken. Då solen började att upptina snön, stannade vi vid en af de ensliga gårdar, som påträffas i dessa nordliga ödemarker. Han låg på stranden af en liten sjö, som hette Suajärvi, och vi köpte der några hermelineer, hvilka fångats i snara föregående natt. Då vi foro utför sluttningarna nedåt Muonio, började furorna åter att visa sig. Vi satte tvärs öfver älfven och sedan vi rest 24 timmar utan att njuta någon sömn, anlände vi till Karesuando.

Den 10 Maj lemnade jag Karesuando och for söder ut. Det var mycket stormigt väder och snö föll ymnigt.

Min pels, som var för varm för mig dagen förut, kom nu väl till pass. Jag mötte på svenska sidan stora renhjordar och då och då lappar med deras packning. Liksom karlarne vandrade äfven kvinnorna till fots och några af dem buro små barn, som voro omsorgsfullt skyddade mot kölden. Dessa voro de sista lappar jag såg under denna vinterresa. Jag hade redan mött öfver 60,000 renar. Inom kort skulle djuren icke längre kunna draga slädarne, utan packningen måste framforslas på det sätt,

LAPP OCH LASTAD REN.

som synes å den efter en fotografi utförda teckningen här ofvan, och renarne ledas på sådant vis, som jag beskrifvit i första delen (sid. 162).

Midt under stormen anlände jag till Kuttainen. Jag stannade vid den gård, som egdes af den hederlige Efraim Person, hvilken bevisat mig så stora tjänster under färden öfver fjällen från Karesuando till Norge. Läsaren torde erinra sig, huru han hjälpte mig och huru han för min skull afstod sin björnhud, emedan han trodde, att jag slet ondt i den våldsamma stormen. Jag hade lofvat att göra honom ett besök, då jag for till baka, och jag

kunde icke resa förbi den förträfflige mannens hem utan att taga afsked. Jag helsades hjertligt välkommen och ingenting var godt nog åt mig. Byn bestod af tio eller tolf gårdar, på hvilka funnos omkring 80 nötkreatur, 6 hästar och en betydlig mängd får.

I isen funnos redan en mängd remnor och sprickor, och på många ställen var älfven osäker, ehuru snön ännu låg djup på den samma. Solen sken varmt och upptnade den öfre skorpan, och vattnet sipprade genom. Oupphörligt måste vi göra omvägar för att undvika de farliga ställena. Efraims häst plumsade ofta ned i den mjuka massan, ehuru termometern om natten visade $5 \frac{1}{2}^{\circ}$ kallt. Som det nu blef äfventyrligt att resa med häst, måste Efraim och jag skiljas.

Jag stannade vid Songamuodka, der bonden lyckligtvis hade renar hemma. Här fick jag åter ett bevis på folkets stora ärlighet. Mera än en timme efter det att jag följande morgon lemnat gården, hörde jag bakom mig höga rop och såg en karl löpa efter oss på skidor så fort han förmådde. Svetten rann af honom, ty isens tillstånd var sådant att det var ytterst mödosamt att fara på den samma. Han hade med sig mitt guldur med tillhörande kedja, som jag glömt under hufvudkudden, och den hederlige mannen hade åkt 12 till 15 kilometer för att hinna i fatt mig. Jag kunde endast med någon svårighet förmå honom att mottaga en liten penningssumma och det lyckades mig först, derigenom att jag öfvertygade honom om, att jag betalade honom för hans förlorade

LAPPSKA SOMMARSKOR.

tid och icke för det, att han återstälde hvad som ej tillhörde honom.

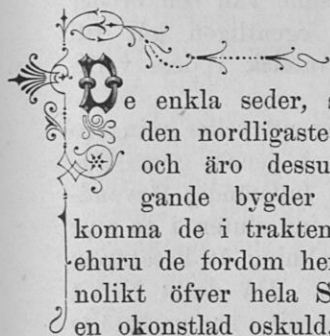
Jag reste söder ut så långt jag kunde, men fruktade hvar dag att isen på älven skulle gå upp. Vi hade för en kort tid aflagt våra vinterskor, emedan dessa endast äro lämpliga i kallt, tort väder, då snön är torr; i annat fall blir skinnet vått och otrefligt. Sommarskorna göras af läder, som beredes så att det kan motstå väta, och de äro af samma form som de andra samt försedda med ett band, som lindas kring skon ofvanom fotknölen.

Den 17 Maj for jag öfver Torne älf och drog en suck af lättnad, då jag uppnådde Pajala och stora landsvägen. I den kringliggande skogen var snön minst 1 meter 20 cm. djup, men den höll på att hastigt försvinna, då jag anlände, och vid byn voro fälten redan bara. På dagen visade termometern 7° och 9° i skuggan samt 30° och 31° i solen. Nätterna voro ännu kalla och termometern visade under de samma $6\frac{2}{3}^{\circ}$ under fryspunkten, men vädret blef mildare med hvar dag. Den 22 Maj snöade det, men flingorna voro stora och våta. Den 23 regnade det, hvilket var det första regnet under året, och en tjock dimma rådde hela dagen; termometern angaf $5\frac{1}{2}$ graders värme. Våren, som snart infinner sig, höll med denna dag sitt intåg.

Ännu hade jag en månad kvar, innan den första ångaren för året skulle komma till Haparanda. Jag kunde nu, ehuru icke så flytande som jag önskade, tala finska och följaktligen vandrade jag omkring i de vänlige och gästfrie finnarnes byar. Jag ansågs icke längre som en främling, utan behandlades öfverallt som en vän och bror, och under denna månad erhöll jag större kunskap om befolkningens seder och lärde mera af dess språk än under alla mina föregående resor och besök i denna trakt af landet.

17 KAPITLET.

Enkla seder. — *Honi soit qui mal y pense.* — Ett idylliskt folk. — Sauna eller badstuga. — Hvar lördag badar man. — Mitt första ångbad. — En märklig syn. — Rusning till badstugan. — Inne i badstugan. — Förfärlig hetta. — Ännu mera ånga frambringas. — Kallt vatten. — Man piskar hvarandra. — Jag lemnar badstugan. — Angenäm känsla i den kalla luften. — Till baka till gården. — Besök i mitt rum. — Ett idylliskt skådespel.

De enkla seder, som beskrifvas i detta kapitel, råda i den nordligaste delen af Sverige, Norge och Finland och äro dessutom ännu gängse i några afsides liggende bygder i andra provinser. Särskildt förekomma de i trakten mellan Botniska viken och Nordkap, ehuru de fordom herskade ännu längre söder ut och sannolikt öfver hela Skandinavien. Några af dem utvisade en okonstlad oskuld, som i början förvånade mig. Hvad som i synnerhet slog mig med undran var, att folket icke såg det ringaste opassande i dem och var fullkomligt omedvetet om något ondt i de samma. Jag kom dervid att erinra mig det engelska vapnets inskrift: *Honi soit qui mal y pense* — "skam den som derom tänker något illa", och jag ber, att man måtte hafva denna inskrift för ögonen, då man läser detta kapitel. Jag skrifver helt enkelt om hvad jag sett under mina resor. Dessa seder skola i likhet med så många andra försvinna, och jag önskar att rädda undan glömskan det som inom kort skall tillhöra det förgångna.

Om jag endast besökt detta land ett par gånger, skulle jag, så vida jag icke hvar gång stannat länge, varit helt och hållet okunnig om en mängd af de seder, som råda i det samma. Det jag här omtalar är icke grun-

dadt på hörsagor, utan är resultatet af mina egna, personliga iakttagelser, hvilka bekräfta det sakförhållandet, att ju längre menniskor befinna sig från bildningens stora knutpunkter, desto mera okonstlade äro de, desto egenomligare deras vanor, desto enklare och ärbarare deras seder. Hvart jag kom, mottogs jag med fröjdebetygelser och glädjerop. "Välkommen åter från lapparna, Paulus", voro de första ord, med hvilka jag helsades på gårdar och i byar, som jag förut besökt. Derigenom att jag lefde bland folket som om jag vore en af dess egna, hade jag tillvunnit mig dess förtroende och aktning. På flera olika sätt hade man fått reda på hvem jag var, och om man någonsin hyst det ringaste misstroende, var det nu fullkomligt utplånadt. Endast som vän och broder har man tillfälle att se huru det egentligen går till i en familj och att få en riktig inblick i dess verkliga lif.

Så här skedde det vanligen: Jag uttrycker min önskan att taga mig ett varmt bad och genast göras förberedelser. Ladugården undergår en fullständig förvandling. Den stora jernpannan, som är innesluten i en mur i en vrå och användes vid fodrets kokning åt kreaturen, rengöres väl och fylles med vatten. Då detta blifvit varmt, släckes elden. En grundlig sopning har verkstälts och ny halm är utbredd åt mig att klifva på, så att jag icke skall söla ned mina fötter. Jag befinner mig just i kitteln, då en kraftig flicka på tjugu somrar — öfver eller under — springer fullklädd in under utrop: "Paulus, jag kommer för att hjälpa er." Hon har knappast sagt detta förr än hon på det kraftigaste börjar att gnida mig med såpa, hvarefter hon piskar mig med björkkvistar! Det enda, jag har att göra, är att anse mig som hennes lille bror och jag underkastar mig denna behandling så saktmodigt som möjligt. Jag har i Stockholm och på andra ställen behandlats på alldeles samma sätt, med undantag af piskningen, men då af kvinnor som varit tillräckligt gamla att vara min farmor.

En af de mest karaktäristiska inrättningarna är *Saunan* (badstugan). Den utgöres af ett litet trängt trä-

hus, som saknar fönster och endast upptill har en öppning för röken. Midt i rummet står en ugnslignande mur, som är uppförd af lösa stenar, och under dessa brinner eld ända tills de blifva mycket heta. Derefter utsläckes elden och kvinnorna rengöra stället grundligt från aska och sot, hvarjemte rökfånget på samma gång tilltappes. Ett stort kärl med vatten inbäres. En hop smidiga kvistar, vanligen spädt björkris, lägges deri och med dem piskas sedan kroppen. Badstugan ligger för sig själf på något afstånd från de andra byggnaderna till förekommande af all fara, i fall hon skulle fatta eld. Hvar lördagsafton ser man, så väl sommar som vinter, rök utströmma från dessa hus. Det är oföränderligen bruket, att hela hushållet nämnda afton tager sig ett bad, ty veckans arbete är då ändadt och söndagen står för dörren. Efter tvagningen taga alla på sig rent linne och sina bästa kläder.

Främlingen och den förbiresande stadsbon få icke bada tillsammans med folket, ty detta är skygt. Sitt bad erhålla de nog, men de måste taga det alldeles ensamme. Det var först, när det kommit derhän, att man betraktade mig såsom en af de sina, som man tillät mig följa med, men sedan infunno sig också grannarne, både unga och gamla, för att bada tillsammans med Paulus och hålla honom sällskap. Lifligt erinrar jag mig mitt första bad *en famille*. En lördagsafton ropade ett par unga karlar — vänner till mig — just då flickorna höllo på att avsluta rengöringen i badstugan: "Paulus, tag ett bad med oss i dag!" "Ja, gör det", utbrast det öfriga sällskapet, hvaribland både fadern och modern till den stora familjen befunno sig. Vädret var bitande kallt och marken täckt med snö, hvarför jag var glad öfver, att badstugan icke låg mera än ett stenkast från boningshuset. Från mitt fönster såg jag, huru flera flickor med hastiga steg styrde kosan till den samma i en dräkt, som med undantag af färgen erinrade mig om Afrika. Jag undrade verkligen icke öfver, att de hade så brådt om, ty det var bortåt 30° kallt. Strax derpå kommo tre tämligen gamla kvinnor från en närliggande gård och

togo vägen åt samma håll; de två äldsta hade emellertid gamla kjolar kring lifvet. Sedan följde ytterligare andra unga flickor, och allesammans försvunno hastigt bakom dörren, som de genast stängde efter sig. De ännu visst hafva ett sorts samkväm i badet, tänkte jag. Flera gubbar infunno sig och efter dem kommo snart efter hvarandra yngre karlar och barn af alla åldrar. Dessa förenade sig äfven med skaran der inne; ingen af dem hade något som helst plagg på sig.

Då jag såg att fältet var fritt, tyckte jag det vara tid att begifva mig i väg. Jag rusade från mitt rum i firsprång, ty jag var lika knapphändigt klädd som de, hvilka förut styrt kosan till badstugan. Jag stötte hastigt upp dörren och helsades välkommen af hela sällskapet, då jag tillslöt den bakom mig. Hettan var så stark, att jag knappast kunde andas och jag bad dem om, att icke på en stund frambringa mera ånga. Den plötsliga öfvergången från 30 graders köld till en sådan värme nästan tillintetgjorde mig. Då mina ögon vant sig vid mörkret, som rådde der inne, började jag vid det dunkla ljuset, som föll in genom springorna på dörren, att igenkänna mina vänners anleten. Det var mera folk än vanligt, ty alla grannarne hade infunnit sig för att bada tillsammans med Paulus. Till en början satte jag mig på en af de lägre bänkarne, som voro uppförda rundt omkring väggarna, men efter en stund steg jag upp på en, som fans ofvanom denna. Mera vatten haldes på de heta stenarne, och en sådan mängd ånga uppsteg, att jag icke kunde uthärda, utan hoppade ned igen och hvilade mig i halft sittande ställning för att kunna andas mera fritt. Inom kort var jag försatt i den häftigaste svettning. Den ena gången efter den andra frambragtes mera ånga derigenom att man hælde vatten på stenarne, tills den heta luften slutligen blef i högsta grad tryckande.

Då och då öste vi vatten på hvarandra, hvilket framkallade en angenäm känsla af lättnad. Derefter piskades på hvarenda en af de närvarande ryggen och länderna med kvistar, ända tills det sved riktigt starkt. "Låt mig få piska er, Paulus", sade någon ljushårig tärna eller ung

karl, "och då ni fått, hvad ni skall hafva, får ni vara så god och piska mig." Detta förfaringssätt har en välgörande verkan, ty derigenom påskyndas blodets omlopp i huden. Efter ungefär en halftimmes förlopp började de innevarande att aflägsna sig, sedan de dock först fått sig en sista piskning, efter hvilken kallt vatten östes öfver kroppen. Alla begåfvo sig hem lika nakna som de kommit. Den känsla, jag rönte, då jag utträdde ur stugan, var synnerligt angenäm, och den friska luften förlänade mig nya krafter samt upplifvade mina lifsandar. Jag rullade mig i snön liksom de andra och sprang sedan så fort jag kunde till gården. På somliga ställen begifva sig karlarne och kvinnorna, liksom om de kommit öfverens derom, icke hem i sällskap med hvarandra och gummorna bära någonting fäst kring länderna, då de gå till och från badet. Det har händt, att termometern visat $35 \frac{1}{2}^{\circ}$, då jag begifvit mig från badstugan. Det är icke farligt att springa en liten bit så länge som svettningen icke plötsligt och fullständigt hämmas.

Då man kommit hem, kläder man icke på sig genast, ty man måste småningom kyla af sig och låta den starka svettningen afstanna. Jag hade knappast varit en kvart inne i mitt rum, förr än dörren plötsligt öppnades — folket härstädes knackar aldrig på dörren, hvilket äfven är fallet i de flesta andra delar af Sverige — och husmodern, som nu klädt sig, inträdde. Hon blef icke det ringaste förvirrad, då hon såg mig, utan pratade med mig, som om jag varit klädd i nattrock. Dörren öppnades åter och in trädde en vuxen dotter och efter henne en annan. Jag började frukta för, att hela grannlaget skulle komma, som om här vore stor mottagning. Ehuru de icke voro det ringaste besvärade, var detta dock händelsen med mig. Jag satte mig likvisst på en stol och under en stund samspråkade vi om ditt och datt. Derefter begåfvo de sig sin väg och jag klädde mig samt gick in i stugan eller familjens samlingsrum. I början kunde jag knapt hålla god min, ty den syn, som visade sig för blicken, var utomordentligt löjlig. Derinne befann sig en hel

hop grannar af olika åldrar på besök och bland dem tre gamla gossar — en farfar, en fader och en farbror —, som sutto på en bänk med korslagda ben, utan att hafva på sig ett spår till kläder, och rakade sig utan spegel. Ingen tycktes fästa den ringaste uppmärksamhet vid dem och kvinnorna stiekade, väfde och pratade. Detta var i sanning ett skådespel, som vittnade om oskuldfulle seder. Då karlarne hade slutat att raka sig, framlades rena skjortor och de klädde sig derpå i sittande ställning. Karlarne raka sig vanligtvis en gång i veckan — då de hålla på att fria, sker det oftare — och städse efter badet, ty skägget är då mjukt.

Dessa människor äro de enda bönder i Europa, hvilka taga sig ett bad hvarje vecka, och de äro därför ock mycket friska. Jag underlät aldrig att bada hvar lördag. Det här beskrifna bruket härstammar från gamla tider. Nordmännen kallade lördagen för *Laugadag* (bad-dag) och senare för *lögadag*, hvilket ord öfvergått till lördag. Seden att bada på denna dag iakttages nu mera hufvudsakligen i de trakter, som vi om vintern befarit. Sådana bruk kunna endast fortleva i nejder, som ligga långt bort från städerna och i hvilka de okonstlade lefnadsvanorna ännu icke blifvit utspädda med eller modifierade af hvad som kallas en högre bildning samt der ett utsväfvande lif är något fullkomligt okänt. Från tidigaste år hafva människorna badat tillsammans och deras barn uppfostras på samma sätt. I all sin oskuld se de i hvad de företaga sig i badet icke något värre ondt än att på vanligt sätt spisa middag tillsammans. För öfrigt utvisa de statistiska uppgifterna, att det ej finnes något sedligare folk i Europa. Efter badet taga kvinnorna på sig höghalsade klädningar och äro mycket noga med sitt uppförande. En lösaktig kvinna skulle icke tålas i någon by i denna landsdel.

Bruket att båda könen bada tillsammans är mycket gammalt i Europa och var i vidsträckt mått gängse bland våra förfäder. Cæsar talar i sina kommentarier om sin tids germaner på följande sätt: "De som längst blifva

kyska, åtnjuta det högsta anseende bland dem. De anse, att somliga derigenom blifva resliga, andra åter manliga och starka Alla bada tillsammans i floderna utan åtskilnad till kön, och de bära hudar eller knappa beklädnader af hjortskinn, som lemna en stor del af kroppen naken" *). Tacitus, Pomponius och andra romerska skriftställare vittna äfven om folkets kyskhets och renhet i seder.

Liksom i många trakter af Sverige och Norge soffer hela hushållet, drängarne inräknade, i ett och samma rum. Kvinnorna bära linnen med långa ärmor samt ligga med kjolarne på sig, och karlarne äro äfven till en del påklädde. En dräng skulle känna sig högligen förolämpad och tro, att folket på gården ansåge honom för en dålig person, om man anvisade honom ett särskildt rum, och ingen skulle vilja tjena en herre, som gjorde så. Tjenarne och särskildt flickorna vänta att behandlas som medlemmar af familjen. Ingen bonde i dessa trakter skulle våga att bryta mot det i gammal häfd rotfästa bruket af allas likställighet, ty han skulle uppväcka en storm af ovilja mot sig och i grannarnes ögon synas stursk och högmodig. Jag frågade husmodern, hvarför hon icke hade ett särskildt rum åt gårdskarlen. Han svarade mig sjelf: "Tror ni, att jag skulle stanna i en familj, der jag behandlades likt en hund och finge ligga alldeles ensam i ett rum, som om jag vore en bof? Nej, minsann! Jag vill endast sofva, der familjen gör det."

Vi få icke för hastigt fördöma det som vi redan kommit ifrån eller aldrig känt till. Hvar dag äro vi vittnen till saker, som icke öfverensstämman med våra begrepp om det passande. Vi få ibland se, huru en mor helt offentligt gifver sitt barn di, men denna handling gör henne verkligen icke till en kvinna, som förtjenar

*) "Qui diutissime impuberes permanserunt, maximam inter suos ferunt laudem: hoc alii staturam, alii hoc vires nervosque confirmari, putant. Intra annum vero vicesimum feminae notitiam habuisse, in turpissimis habent rebus: cujus rei nulla est occultatio, quod et promiscue in fluminibus perluuntur, et pellibus aut parvis rhenonum tegimentis utuntur, magna corporis parte nuda."

något klander. Med afseende härpå skola vi ihågkomma att, om också mycket blifvit vunnet genom vår framåtskridande odling, våra förfäder dock voro fria från många af de laster, som åtskilliga af civilisationens seder föra med sig i släptåg.

18 KAPITLET.

Vårens ankomst ofvan polcirkeln. — Landtmannagöromål. — Pingstdagen. — Utbrott af religiös öfverspändhet i kyrkan. — Ännu en gång vid Sattajärvi. — Annandag pingst. — Varmt och hjertligt mottagande. — Afresa från Sattajärvi. — Rörande afsked. — Gården Varra Perrai. — Man önskar mig öfverallt välkommen till baka. — En präktig röst. — Slut på vinterfärden. — Ankomst till Haparanda.

Våren kom nu med snabba steg och denna gång tidigare än vanligt. Den 29 Maj var högsta värme-graden 17° i skuggan och 40° i solen; den 30 var den 19° i skuggan och $40\frac{2}{3}^{\circ}$ i solen, och den 31 rådde ungefär samma temperatur. De tre senaste nätterna hade det icke varit någon frost och folket sade, att den nu var förbi. På skyddade fläckar vid klipporna var gräset grönt, svalorna anlände och göken hördes i skogarne. Dessa fåglar voro förelöparne till sommaren och folket helsade deras ankomst med glädje. Björkarna saknade ännu löf, men knopparne voro färdiga att spricka ut, och granarna och furorna hade redan visat ny lifskraft. Folket var öfverallt sysselsatt med att plöja och gödsla åkrarne. Vid gården Varra Perrai, som ligger ungefär 15 kilometer från Pajala, plöjde karlarne jorden 29 Maj och husmodern, två döttrar och jag sjelf sådde korn. Det sades, att det var längre kommet vid Varra Perrai än vid gårdarne kring Haparanda. Den sista veckan i Maj hade varit mödosam för landtbrukarne och då lördagen kom, voro alla nästan uppgifna af trötthet, hvarför man ock längtade efter hvilodagen som en vederkvickelsens dag.

Den 31 Maj var pingstdagen. Jag begaf mig till kyrkan i Pajala och blef der vittne till ett synnerligt

märkligt utbrott af religiös öfverspändhet. Under det att presten predikade, råkade en kvinna i ytterst häftig sinnesrörelse. Hon snyftade och tjöt och fick slutligen ett slags hysteriskt anfall. Hon trodde, att hennes synder aldrig skulle varda henne förlätna och att hon var dömd till evigt straff. De, som sutto bredvid henne, sökte att lugna och stilla henne, men hon lade blott sitt hufvud på deras skuldror och grät bittert. Presten lät sig icke på minsta vis störas af detta uppträde, utan fortsatte sin predikan, i hvilken icke fans det ringaste skakande eller upprörande. Personer blifva äfven här ibland tokiga af religiöst grubbel.

Efter gudstjenstens slut begaf jag mig söder ut till byn Sattajärvi, der jag mottogs med stor glädje. Invånarne på detta ställe och jag hade genast från början tyckt om hvarandra och jag har icke i någon by i den fjärran nordnen erhållit angenämare intryck af okonstlad enkelhet och öppenhet än i denna. Det var här, som man 1871 ville, att Kristina skulle resa till Amerika med mig, och sist förflutna vinter skaffat mig Elsa Karolina till vägvisare och tolk under färden till Norge öfver fjällen. Far, mor, söner och döttrar voro allesammans glada öfver att åter få råka mig och ofta sade de: "Ni är icke längre en främling för oss, Paulus, och vi anser er som en af de våra." "Kom och ät middag hos oss i dag, Paulus", kunde någon säga, "ty vi hafva mycket präktig fisk, som vi nyss fångat." (Ofantliga gäddor finnas i de små sjöarne här och uppnå ibland en längd af 1 m. 20 cm. I Kajana träsk hände det att en karl blef biten af en gädda, medan han sam.) "Kom och spisa middag hos oss i morgon", ropade en annan, och: "Kom in, Paulus, jag har kokat en kopp kaffe åt er", sade, då jag gick förbi, någon vänlig, fattig kvinna, som icke kunde bjuda på något annat. Andra plägade baka färskt bröd och göra våfflor, och den mjölk, som hade tjockaste grädden, kunde man vara säker på, att Paulus skulle hafva.

Måndagen firades också som helgdag. Ingen meniska arbetade på åkrarne, och såsom i många andra

byar roade sig ungdomen med sådana oskyldiga tidsfördrif som blindbock, taga fatt, sång, springa i kapp och litet kurtis. Jag deltog i nöjena och kände mig glad öfver, att ingen af de unge bönderne kunde springa så långt som jag.

Den 4 Juni rådde stor uppståndelse i byn, ty jag skulle resa på morgonen. Från när och fjärran hade folk infunnit sig för att säga farväl och många ämnade ledsaga mig ett stycke på vägen. Detta var i sanning ett stort bevis på tillgifvenhet, ty vid denna årstid var hvarje timme dyrbar och kunde knapt lemnas obegagnad. Då hästen och kärran voro i ordning, blef jag högligen rörd öfver den uppriktiga vänskap, man visade mig, öfver de kraftiga handtryckningarna, öfver de tårar, som rullade nedför många mödrars kinder. Man var riktigt sorgsen öfver, att jag skulle fara, och sjelf var jag äfven ledsen. Då vi begåfvo oss i väg, ropade man: "Farväl, Paulus! Farväl, Paulus!" "Lycklig resa till Amerika!" "Gud vare med er, Paulus!" "Kom till baka till Sattajärvi — kom till baka!" Då jag åkte förbi Varra Perrai stodo Johan — egaren —, hans hustru Brita Kajsa, deras svärdotter Eva Matilda samt båda döttrar Brita Kajsa och Sofia Helena och väntade på mig. "Kom in, Paulus, kom in!" ropade de. "Ni får icke fara förbi Varra Perrai utan att först äta en bit", och jag måste dröja en stund. På samma sätt gick det hela vägen. Öfverallt, der man kände mig, bad man mig att stanna för att antingen få mig ett mål mat eller dricka en kopp kaffe, eller ock inbjöd man mig enträget att blifva kvar öfver natten. För den skull åtgingo ett par veckor för resan, som eljes blott tager ett par dagar. Silfverringar, knappar, halsduksnålar, broscher och fotografier skänktes mig till hälsning, och huru obetydliga dessa gåfvor än voro, har jag dock bevarat dem som minnen af dessa enkla menniskor.

I den backiga trakten mellan Kunsijärvi och Ruckojärvi såg man mångenstädes återstoder efter väldiga drifvor. Vid Ruskola helsades jag varmt välkommen af Grape och hans hustru. På ett ställe längre fram tillbragte jag en söndag. På eftermiddagen råkades vi alle-

sammans på en af gårdarne, der en ung, aderton år gammal flicka fröjdade oss med sin intagande röst. Hon sjöng den ena sången efter den andra och jag tyckte, att det var den ljufvaste och angenämaste ööfvade röst, jag någonsin hört, hvilket vill säga mycket för den som rest i Sverige.

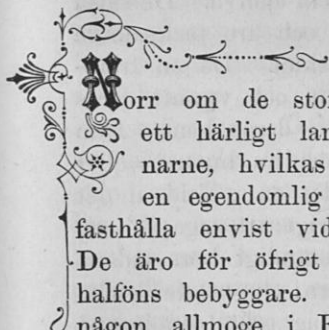
Resan nalkades sitt slut. Under de sista dagarne hade jag med förvåning iakttagit den snabba förändringen i naturen. De väldiga drifvorna försvunno hastigt, särskildt på de skyddade fälten. Man tyckte nästan att man kunde se, huru det växte. Tre dagar förut funnos inga löf på björkarna, men nu hade knopparne spruckit ut; ängarna voro gröna nästan öfverallt, hela naturen log och man kunde knappast sätta tro till den plötsliga förvandlingen. Våren öfvergick med ens till sommar och fåglarne förkunnade med sin glada sång den korta, men härliga årstidens ankomst till dessa nordliga nejder. Boskapen släptes lös i skogarne utefter vägarna för att afbeta det torra gräset från föregående år. Insekter visade sig och jag hörde till och med hväsningen af snoken (*Coluber lævis*) — en gråaktig, 60 till 90 cm. lång orm, som jag aldrig sett annat än om sommaren — då han framkrälade från stenarne, som ännu skyddade en liten snöfläck.

Den 16 Juni befann jag mig åter igen i Haparanda. Min vinterfärd var ändad. Man såg härstädes endast helt få snödrifvor, hvilka lågo i skydd af klipporna. På många åkrar hade kornet börjat att spira upp, och björkarna erbjödo med sitt späda löfverk en förtjusande anblick. Jag hade anländt hit endast några dagar tidigare än 1871, då jag var på färd norr ut.

Vi hafva nu, käre läsare, vandrat tillsammans så väl sommar som vinter på dessa höga breddgrader och jag har vunnit mitt syfte, om jag kunnat bibringa dig ett rätt begrepp om "midnattssolens land".

19 KAPITLET.

Dalarne. — De utmärkande dragen hos dalkarlarne. — Deras sjelfständighetskänsla. — Deras vackra egenskaper. — Deras enkla lif. — Grindpenningar åt barnen. — Falun. — Koppargrufvan. — Mottagande hos landshöfdingen. — Anbefallningsbref till hela befolkningen. — Från Falun till Leksand. — Små blomstrande gårdar. — Gästgifvargården i Leksand öfverfull. — En vän i nöden. — Hjärtligt mottagande hos Bröms. — Ståtliga karlar. — Drägten i Leksand.

H
 orr om de stora sjöarne ligger i mellersta Sverige ett härligt landskap, hvilket heter Dalarne. Invånarne, hvilkas antal uppgår till nära 200,000, äro en egendomlig folkstam med ursprungliga seder och fasthålla envist vid sina gamla bruk och folkdrägter. De äro för öfrigt de vackraste af den skandinaviska halföns bebyggare. Jag känner icke till något folk eller någon allmoge i Europa, som visar en stoltare hållning eller eger en starkare sjelfständighetskänsla. De äro manliga, ärliga och vänliga samt stolta öfver sin historia och de krigiska bragder, som utfördes af deras förfäder, då desse under Engelbrekts, Sturarnes och Vasas ledning fördrefvo inkräkterne, under hvilkas ok Sverige suckade. Jemlikhet är deras lösen och de tilltala hvar och en, till och med konungen, med ordet du. Deras riksdagsmän anlända till Stockholm i sin hembygds drägt och uppträda i denna klädsel vid mottagningarna på hofvet. Fideikommisssegendomar finnas ej i deras landskap, och det längre söder ut belägna Sveriges torpare samt Norges *husmand* är något för dem okänt. Fullkomlig likställighet i socialt hänseende har bland dem städse egt rum. Hvarje socken har sin egen kyrka och sin särskilda drägt, genom hvilken dess inbyggare skilja sig

från alla de öfriga församlingarnas. En af de egendomligheter, som jag fann synnerligt anmärkningsvärda, var att folket deruppe mycket sällan gifter sig utsocknes. Dalkarlarne äro genomträngda af djup religiositet och få från tidigaste barndomen lära sig att göra det rätta därför att det är rätt och hata det orätta därför att det är orätt. Enär de till följd af landskapets karga beskaffenhet icke äro utsatta för stora frestelser att söka samla rikedomar, vandra de ett enkelt och dygdigt lifs jemna stråt. Ehuru de visa sig misstroagna mot främlingar, äro de dock vänliga och godhertade, då man vunnit deras förtroende. För att förvärfva sig deras tillgifvenhet fordras, att man lemnar å sido all stolthet och alla anspråk och att man, med ett ord, söker att fullkomligt likna dem sjelfva. De sätta genäst stort värde på visad välvilja och äro tacksamma äfven för det ringaste bevis på vänskap. Då en främling kommit på förtrolig fot med dem och vunnit deras aktning, är han hjertligt välkommen i deras hem. Han har knappast kommit inom dörren, förr än hustrun eller dottern skyndsamt framdukar på bordet en måltid af det bästa, de hafva, och han uppmanas ifrigt att taga för sig samt trugas att äta mera. Jag fick ständigt höra sådana uttryck som: "Paul, du måste äta mera; du måste dricka mera; du skall icke vara blyg." Jag erhöll städse på min lott det bästa rummet och den bästa sängen. De äro icke rika, ty gårdarne äro på de flesta trakterna små och dåliga och familjerna äro stora, men de äro idoga och förnöjda med sitt tarfliga lif samt belåtna då dagens arbete är slut. Ofta hör man under sommaraftnarne på afstånd musik från en fiol eller ett dragspel. Det är de unga karlarne, som äro stadda på vandring från gård till gård för att spela för flickorna. Om söndagsmorgnarne ser man flockar med menniskor åkande eller gående begifva sig till de stora kyrkorna. På eftermiddagen gör man besök hos hvarandra, och aftonen tillbringa de unga esomoftast under oskyldiga lekar eller med dans.

Man bör besöka detta landskap mellan midten af Maj och midsommar, ty efter sistnämnda tid stå byarne och gårdarne öde. Särskildt bör man laga att man får till-

bringa en söndag i Dalarne. Leksand, Rättvik, Mora och Orsa äro de fyra socknar, som erbjuda det största intresset för den resande, ty i dem har folket bibehållit en mera idyllisk enkelhet. Intet annat landskap i Skandinavien har hos mig lemnat ett angenämare intryck. Naturen i Dalarne är mild och skogig. En mängd höjder äro klädda med skog, och på älfvar och sjöar finnes stor rikedom. Äfven förekomma stora sträckor med skogbevuxna kärrmarker. Då man far genom det tjusande, omvexlande landskapet och mellan de yppiga fälten, på hvilka gårdar ligga strödda, hejdas man emellanåt plötsligt af en grind, som är uppförd tvärs öfver vägen för att hindra boskapen att ströfva omkring och dymedels skyddar åkrarne och ängarna. Då man nalkas, komma barnen, som stått på vakt, framspringande för att öppna grinden, och då man far genom denna, ställa de upp sig i rad samt söka att se likgiltiga ut, ehuru de i sjelfva verket befinna sig i stor spänning. Deras blickar tyckas säga: "Vi hafva varit här hela Guds långa dagen, och ni har icke behöft stiga ur för att öppna grinden." Man gifver dem som lön för besväret några öre och de knuffas då helt godmodigt med hvarandra för att komma åt dem, men något gräl förekommer ej och en rättvis fördelning af bytet eger sedan rum.

Tre dagar före midsommar befann jag mig i den lilla, snygga staden Falun, som har omkring 6,000 invånare. Den är Dalarnes hufvudstad och ryktbar för sin koppargrufva, som gifvit länet — Stora Kopparbergs län — dess namn. Grufvan är en af de äldsta i Europa och har veterligen varit bearbetad i mera än 600 år. I en af konung Magnus Smek 1347 utfärdad handling, som förvaras i Stockholm och börjar med orden "Magnus, Norges, Sveriges och Skånes konung", omtalas grufvan såsom mycket gammal och förlänas vissa företrädesrättigheter åt arbetarne. I forna tider ansågo de förnämste bergsmännen sig som jemlikar med de högst uppsatte i landet och kallades bergsadel. En stor mängd af deras egendomar var fri från skatter och besvär med undantag af utrustandet af karl och häst för konun-

gens här. Vid denna tid kommo arbetarne upp tidigt på lördagen, badade och följde på söndagen sina bergsmän till kyrkan. Det säges, att hvarje förmögen bergsman infann sig vid bröllop och gästabud med sitt följe af arbetare. Några voro mycket rika, och det påstås, att de läto sko sina hästar med silfver.

Falun är jemförelsevis ungt och grundlades af drottning Kristina 1641 *). Karl 11 ådagalade stor omsorg om grufarbetarnes så väl kroppsliga som andliga välfärd samt utarbetade enkom för dem en särskild bön. Efter hans död skickade Karl 12 till grufvan en mängd texter, hvilka utvalts af hans fader såsom mest lämpliga att predika öfver inför arbetarne, nämligen: 1 Mose bok 3 kap. 17—19 vers, 5 Mose b. 8 kap. 7—9 v., 5 Mose b. 33 kap. 19 v., 1 Mose b. 49 kap. 25 v., 5 Mose b. 33 kap. 25 v., Jobs b. 22 kap. 23—28 v., Jobs b. 28 kap. 1, 2, 3, 9, 10 v., psaltaren 23 ps. 4 v., psalt. 67 ps. 6—8 v., psalt. 90 ps. 17 v., psalt. 91 ps. 11, 12 v., psalt. 107 ps. 21, 22 v.

Vid grufvan finnes ett rikhaltigt museum. Grufvan sjelf är väl värd ett besök, enär maskiner af de nyaste, förbättrade konstruktioner användas i den samma. Rost-röken förstör på en ansenlig sträcka all slags växtlighet, men i ersättning har till följd af den samma denna trakt hittills förskonats från kolera och andra farsoter.

Jag dröjde något i staden för att få tillfälle att öfverlemna ett anbefallningsbref till länets landshöfding, herr De Maré, som mottog mig med det för svenskarne utmärkande anspråkslösa, men icke desto mindre förekommande sättet och uttryckte sitt stora nöje öfver att få råka mig innan han under sin tjänstledighet reste till södra delen af landet. Han var i likhet med mig af fransk börd och härstammade jemväl från en huguenottslägt. Liksom han sjelf talade hans hustru, ett fruntimmer af fulländad uppfostran, engelska och franska. "När ämnar ni resa?" frågade han. "Genast efter mitt besök hos er", svarade jag. "Vi kunna icke låta er få fara

*) Falun fick detta år sina första stadsprivilegier, men fans redan förut som köping. Ö. a.

utan att ni först ätit en enkel söndagsmiddag hos oss i morgon", sade han, hvarefter han tillade: "jag kan derigenom få tid att skriva några anbefallningsbref åt er och vi kunna vid middagen i allt lugn samtala med hvarandra, hvarjemte jag möjligtvis kan gifva er några goda råd." Jag antog med glädje den vänliga inbjudningen och sade, att jag skulle känna mig mycket förbunden, om brefven ställes till de förnämste dalabönderne, ty jag önskade högeligen att blifva bekant med dem. Följande dag tillbragte jag några angenäma timmar hos honom. Tre vänner hade blifvit inbjudna för att komma i tillfälle att få sammanträffa med mig, och jag fann härstädes, såsom alltid i svenske *gentlemäns* hem, denna okonstlade artighet, som endast bildning och god uppfostran kunna förläna och hvilken gör att främlingen genast känner sig obesvärad. Då jag gick, lemnade landshöfdingen mig fem bref och förklarade till hvilka de voro ställda. Dessutom gaf han mig ett till samtliga invånare i landskapet staldt anbefallningsbref. Det hade följande lydelse:

Enär innehafvaren af detta bref, den både för sina forskningsresor, särskildt i det inre Afrika, och såsom författare verldsberömd herr Du Chaillu från Newyork har för afsigt att resa i Dalarne och der tillbringa en tid för att göra sig bekant med dess natur, land och folk, beder jag hvar och en af dess invånare, till hvilken herr Du Chaillu vänder sig, att lemna honom all möjlig hjälp och alla upplysningar, som han har af nöden för att nå syftet med sitt besök, och att söka göra vistelsen i Dalarne angenäm för honom.

Falun, 22 Juni.

De Maré.

Landshöfding i Stora Kopparbergs län.

Omedelbart efter det att man lemnat Falun företer den trakt, man ser från landsvägen, en bit bortåt ett särdeles kalt utseende till följd af de derstädes under århundradenas lopp uppstaplade slagghögarne och den genom svafvelröken orsakade frånvaron af all växtlighet. Men efter en stund blir naturen leende, och dess skönhet framträder i en ännu fördelaktigare dager, derigenom att den bildar en så oväntad motsats till hvad man förut skådat. Gårdarne äro talrika och bygnaderna på de samma rödmålade med hvita fönsterposter. Husen äro icke stora, men se nätta och prydliga ut samt vittna om välmåga.

De äro esomoftast omgifna af äppleträdgårdar och små humleplanteringar. Frodiga hvete-, råg-, korn-, hafre-, potatis-, lin- och hamp-fält samt skogbevuxna höjder gladde ögat. En mängd med varor lastade vagnar och kärror af alla slag färdades på den dammiga vägen. De, som icke skickat förbud, måste timal vänta vid gästgifvargårdarne, hvilket likvisst äfven hände dem, som gjort det. Det var roligt att iakttaga utseendet hos dem, som trodde, att de genast vid sin ankomst skulle få en eller ett par hästar och med leende min sade till derom; den plötsliga förändring som deras ansigtsuttryck undergick, då de fingo veta, att de måste vänta sex till åtta timmar eller kanske till nästa morgon, utvisade just icke belåtenhet.

Luften var vid denna tid uppfylld af doften från den härliga lilla blomman *Linnæa borealis*. Utefter vägarne stodo vilda hallon- och björnbärs-buskar, och ranunkler samt andra vildblommor upplifvade landskapet. Efter en ungefär 55 kilometer lång färd genom en tjusande trakt for jag på en flottbro öfver Österviken och steg ur vid Leksands gästgifvargård. Denna var alldeles öfverfull af svenska resande, som kommit för att se mid-sommarfestligheterna, och jag kunde endast få ett litet rum, hvilket jag dock måste dela med två andra resande. Som jag kände svenskarnes förskräckelse för öppna fönster och drag till åstadkommande af luftvexling samt var säker på att man icke skulle tillåta att frisk luft släptes in i rummet under natten, ehuru vädret var mycket varmt, beslöt jag att af två onda ting välja det minst onda och att, insvept i ett täcke, hellre sofva under ett träd eller i en hölada. Jag afstod för den skull från att ligga på gästgifvargården, hvarvid värden uttryckte sin stora ledsnad öfver, att han icke kunde stå mig till tjänst.

I mitt trångmål kom jag plötsligt ihåg, att ett af mina anbefallningsbref var staldt till en landtbrukare vid namn Bröms Olof Larson, hvilken efter hvad man sagt mig bodde icke långt från kyrkan. Liksom i Norge har i Dalarne hvar gård ett namn, hvilket i det sistnämnda landskapet dock sättes framför personens namn. Bröms hus låg

nära bron, som jag öfverfarit. Jag kvarlemnade mina saker på gästgifvargården och frågade efter vägen till gården. Då jag anländt dit, visades jag en trappa upp och inträdde i ett rum, der jag fann ett sällskap Leksandsbönder, hvilkas ädla hållning genast sprang mig i ögonen. De tycktes vara förvånade öfver mitt plötsliga inträdande, ty de sågo med ens att jag var främling. "Är Bröms Olof Larson här?" frågade jag. En vacker karl gick emot mig och sade: "Här är jag." Jag lemnade honom landshöfdingens bref och sedan han läst detta, skakade han hjertligt min hand samt bad mig vara välkommen till Bröms, såsom hans gård hette. "Välkommen till Dalarne", sade allesammans, sedan jag blifvit förestäld för hvar och en af dem. Punsch och vin serverades och under samtalets lopp nämde jag, att jag icke kunde få något rum på gästgifvargården. "Ni skall få ett här", sade Bröms Olof. "Hvar har ni edra saker?" "På gästgifvargården." "Vänta en liten stund", sade han, "så skola vi följa med er dit. Vi hafva litet att afgöra i socknens angelägenheter."

Så gick det till, då jag först gjorde bekantskap med dalkarlarne. När jag föreställes för den ene efter den andre af de män, som omgäfvade mig, kunde jag icke underlåta att beundra dem, ty här funnos några af de vackraste personerna bland Dalarnes manliga befolkning. "Jag har ett bref till riksdagsmannen Liss Olof Larson." "Der är han", sade min värd och pekade på en karl, som mätte 1 meter 87 cm. i längd och hvars lembygnad var utvecklad i öfverensstämmelse med höjden. Han hade vackra, uttrycksfulla ögon och ett ärligt ansigte. Bredvid honom stod hans fader, som förr varit riksdagsman; denne var ännu längre — nära 1 meter 90 cm. hög. Bröms Olof sjelf var af medellängd och hade regelbundna anletsdrag, klara ögon och ett utomordentligt intelligent utseende.

Snart derefter voro Bröms Olof, riksdagsmannen och jag på väg till gästgifvargården för att hemta mina saker. Båda yrkade envist på att få bära dem, och ingen annan, icke ens jag sjelf, tilläts att röra vid dem.

Karlarnes helgdagsdrägt i Leksand är dyster. De bära långa, mörkblå eller svarta rockar, som räcka nedom knäna, knäbyxor af skinn, som icke hafva annan färg än skinnets egen, en väst af samma ämne eller ibland

VINTERDRÄGT I MORA.

af kläde, tjocka, hvita yllestrumpor, skor — många nyttja numera de moderna snörstöflarne — och en ylleduk kring halsen. De bena sitt hår midt i pannan och bruka runda filthattar. Då de på söndagen komma från kyrkan hafva de i denna drägt ett mycket allvarligt utseende. På

hvardagarne äro de klädda i ett långt, gult förskinn, som är fäst kring halsen.

Leksandskvinnornas kjortlar äro af tjockt, blåsvart ylletyg och räcka nästan ända ned till fotknölarne, dock icke längre än att skorna och de hvita strumporna skönjas. Lifestycket är af skinn, rödt ylletyg eller siden och saknar ärmor så att de hvita linygsärmarna helt och hållet synas. Förklädet är bjärt och prydt med band, som gå långs efter eller tvärs öfver det samma. Hufvudbonaden är oskön, ty mössan sluter tätt intill hufvudet såväl framtill som i nacken. Den är bjärt med hvit kant. På sön- och högtids-dagar bruka de gifta kvinnorna hufvudbonader af vitt linne. Barnen, både gossar och flickor, äro klädda i synnerligt pittoreska, gulaktiga drägter och hafva på hufvudet små mössor, under hvilka håret hänger ned på ryggen. Om vintern begagnar dalfolket af båda könen i de fyra socknar, jag nämt, pelsar af fårskinn, på hvilka uller är vänd inåt.

Det dröjde icke länge innan jag förvärfvade mig vänner i Leksand. Nyheten, att en amerikan hade anländt med bref till Bröms Olof och riksdagsmannen samt varit på besök i prestgården och ätit middag der, spreds i socknen. De, som hade släktingar i Amerika, ville att jag skulle komma och helsa på dem, och det var följaktligen helt naturligt, att jag lätt skulle vinna de vänliga människornas förtroende och röna ett hjertligt mottagande vid mina besök på olika ställen i trakten. Och om de hundratals bref, jag erhållit i Amerika — somliga af dem andas den innerligaste vänskap, såsom läsaren längre fram skall få se — kunna gälla som bevis på kärlek och aktning, kan jag trygt påstå, att jag fullständigt lyckades förvärfva mig folkets tillgifvenhet.
